

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Ghid privind jurisprudența derivată din Convenția europeană a drepturilor omului

Drepturile persoanelor private de libertate

Actualizat la 28 februarie 2025

Întocmit de Grefă. Nu obligă Curtea.





Invităm editorii sau organizațiile care doresc să traducă și/sau să reproducă integral sau parțial acest ghid, în format tipărit sau electronic, să completeze formularul de contact *cerere de reproducere sau republicare a unei traduceri*, pentru a se informa cu privire la procedura de autorizare.

Pentru informații referitoare la traducerea ghidurilor privind jurisprudența, vă rugăm consultați lista *Traduceri în curs*.

Textul original al acestui ghid este redactat în limba engleză și este actualizat periodic. Cel mai recent, a fost actualizat la 28 februarie 2025. Poate suferi modificări de formă.

Ghidurile privind jurisprudența pot fi descărcate de la adresa *https://ks.echr.coe.int*. Pentru informații actualizate despre publicații, vă rugăm să accesați contul de X al Curții: *https://x.com/ECHR_CEDH*.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

© Consiliul Europei / Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2025

Cuprins

În atenția cititorilor 5

Introducere 6

I. Principii generale 7

II. Condiții de detenție 9

A. Primirea în penitenciar și registrele de evidență 10
B. Repartizarea 12
C. Cazarea 13
D. Igiena 15
E. Îmbrăcămintea și cazarmamentul 16
F. Hrana 16
G. Plimbarea și recreerea 18
H. Percheziții și controale 19
I. Transportul persoanelor private de libertate 21

III. Contactul cu lumea exterioară 23

A. Legături cu familia și vizite din partea familiei 23
B. Dreptul la căsătorie 28
C. Protecția diferitelor mijloace de comunicare 29

IV. Asistența medicală în detenție 31

A. Principii generale 31
B. Boli fizice, dizabilități și bătrânețe 33
C. Boli infecțioase 36
D. Asistența medicală pentru sănătate mintală 40
E. Toxicomania 43
F. Alte aspecte legate de sănătate 44
1. Fumatul pasiv 44
2. Refuzul de hrană 45

V. Menținerea ordinii în locul de deținere 47

A. Folosirea forței 48
B. Utilizarea mijloacelor de imobilizare 49
C. Măsuri și sancțiuni disciplinare 50
D. Violența între persoane private de libertate 52

VI. Măsuri de maximă securitate și siguranță 55

A. Regimuri speciale de executare a pedepselor 55
B. Încarcerarea solitară 57

VII. Categoriile speciale de persoane private de libertate 60
A. Femei cu sugari și minori 60
B. Cetățeni străini și minorități 64
C. Persoane condamnate la detențiune pe viață 64
D. Deținuți în contextul unui conflict armat 69
E. Categorii speciale de persoane private de libertate 69

VIII. Drepturile persoanelor private de libertate în cadrul procedurilor judiciare 70
A. Accesul la consultanță juridică 70
B. Participare efectivă la procedura judiciară internă 71
C. Comunicarea cu Curtea 73

IX. Libertatea de gândire, de conștiință și de religie 74

X. Libertatea de exprimare 76

XI. Muncă prestată de către deținuți 78

XII. Proprietatea persoanelor private de libertate 80

XIII. Educație 81

XIV. Dreptul de vot 82

XV. Interzicerea discriminării 85

XVI. Dreptul la un recurs efectiv 89

XVII. Drepturile persoanelor private de libertate în context extrateritorial 92
A. Principii generale 92
B. Riscuri specifice în context extrateritorial 93

Lista cauzelor citate 97

În atenția cititorilor

Prezentul ghid face parte din seria Ghiduri privind jurisprudența, publicată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea”, „Curtea Europeană” sau „Curtea de la Strasbourg”), cu scopul de a informa practicienii din domeniul dreptului cu privire la hotărârile și deciziile fundamentale pronunțate de Curte. Prezentul ghid analizează și rezumă jurisprudența referitoare la diferite articole din Convenția europeană a drepturilor omului (denumită în continuare „Convenția” sau „Convenția europeană”) în materie de drepturi ale persoanelor private de libertate. Ar trebui să fie citit în coroborare cu ghidurile privind jurisprudența referitoare la un anumit articol, la care face trimitere în mod sistematic.

Jurisprudența citată a fost selectată dintre hotărârile și deciziile de referință, importante și/sau recente.*

Hotărârile și deciziile Curții nu doar soluționează cauzele cu care a fost sesizată, ci servesc, în sens mai larg, pentru a clarifica, proteja și dezvolta normele Convenției, contribuind astfel la respectarea, de către state, a angajamentelor pe care și le-au asumat în calitate de părți contractante [*Irlanda împotriva Regatului Unit*, 18 ianuarie 1978, pct. 154, seria A nr. 25, și, mai recent, *Jeronovičs împotriva Letoniei* (MC), nr. 44898/10, pct. 109, 5 iulie 2016].

Sistemul instituit de Convenție are ca finalitate să soluționeze, în interesul general, probleme care țin de ordinea publică, îmbunătățind astfel standardele de protecție a drepturilor omului și extinzând jurisprudența din acest domeniu la întreaga comunitate a statelor părți la Convenție [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 30078/06, pct. 89, CEDO 2012]. Astfel, Curtea a subliniat rolul Convenției ca „instrument constituțional al ordinii publice europene” în domeniul drepturilor omului [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), nr. 45036/98, pct. 156, CEDO 2005-VI, și, mai recent, *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), nr. 8675/15 și 8697/15, pct. 110, 13 februarie 2020].

Protocolul nr. 15 la Convenție a introdus recent principiul subsidiarității în preambulul Convenției. Acest principiu impune „o responsabilitate comună a statelor părți și a Curții” în ceea ce privește protecția drepturilor omului, iar autoritățile și instanțele naționale trebuie să interpreteze și să aplice dreptul intern într-un mod care să asigure efectul deplin al drepturilor și libertăților definite în Convenție și în protocoalele la aceasta [*Grzęda împotriva Poloniei* (MC), pct. 324].

*. Jurisprudența citată poate fi în una sau în ambele limbi oficiale (engleză sau franceză) ale Curții și ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului. Dacă nu se specifică altfel, trimiterea este la o hotărâre pe fond pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că este vorba despre o decizie a Curții, iar „(MC)” că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră. Hotărârile pronunțate de o Cameră, care nu sunt definitive la data publicării prezentei actualizări, sunt marcate cu un asterisc (*).

Introducere

1. Curtea este sesizată frecvent pentru a se pronunța cu privire la capete de cerere întemeiate pe încălcarea unor articole diferite din Convenție referitoare la tratamentul persoanelor private de libertate, precum și la restrângeri ale drepturilor sau ingerințe în exercitarea drepturilor acestora. Curtea a dezvoltat o jurisprudență amplă care stabilește natura și întinderea drepturilor persoanelor private de libertate în temeiul Convenției, precum și obligațiile autorităților naționale în ceea ce privește tratamentul persoanelor private de libertate.

2. Prezentul ghid oferă o imagine de ansamblu a jurisprudenței Curții referitoare la drepturile persoanelor private de libertate. Structura sa reflectă diferite faze ale privării de libertate și detaliază diferite aspecte ale vieții în detenție. Ghidul conține o analiză transversală a jurisprudenței Curții, ținând seama de toate dispozițiile relevante ale Convenției referitoare la drepturile persoanelor private de libertate.

3. În sensul prezentului ghid, termenul „persoane private de libertate” desemnează în primul rând persoanele în privința cărora s-a dispus arestarea preventivă de către o autoritate judiciară sau cele care au fost private de libertate în urma unei condamnări, dar poate desemna, de asemenea, toate celelalte persoane deținute pentru orice alt motiv într-un penitenciar. În plus, se impune observația că principiile referitoare la drepturile persoanelor private de libertate se pot aplica persoanelor ținute în săli de așteptare sau spații similare destinate a fi utilizate pentru scurte perioade de timp, ca de exemplu secții de poliție și centre de detenție pentru imigranți [*Muršić împotriva Croației* (MC), 2016, pct. 92; a se vedea, de exemplu, *Georgia împotriva Rusiei (I)* (MC), 2014, pct. 192-205; *Khlaifia și alții împotriva Italiei* (MC), 2016, pct. 163-167; *Sakir împotriva Greciei*, 2016, pct. 50-53]. Aceste principii se pot aplica și persoanelor deținute în spitale de psihiatrie (*Solcan împotriva României*, 2019, pct. 24-29).

I. Principii generale

Art. 3 din Convenție

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante."

Art. 5 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;

b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;

c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșească o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;

d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;

e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;

f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare."

[...]"

Art. 8 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora."

4. În conformitate cu jurisprudența Curții, Convenția nu se oprește la poarta penitenciarului (*Khodorkovskiy și Lebedev împotriva Rusiei*, 2013, pct. 836; *Klibisz împotriva Poloniei*, 2016, pct. 354). În general, persoanele private de libertate continuă să beneficieze de toate drepturile și libertățile fundamentale garantate de Convenție, cu excepția dreptului la libertate, în cazul în care detenția impusă în mod legal intră în mod explicit sub incidența art. 5 din Convenție. De exemplu, persoanele private de libertate nu pot fi supuse unor rele tratamente, unor pedepse sau condiții inumane ori degradante care contravin art. 3 din Convenție; beneficiază în continuare de dreptul la respectarea vieții de familie; dreptul la libertatea de exprimare; dreptul de a-și practica religia; dreptul de a avea acces efectiv la un avocat sau la o instanță în sensul art. 6; dreptul la respectarea corespondenței [*Hirst împotriva Regatului Unit (nr. 2)* (MC), 2005, pct. 69].

5. Orice restrângere a acestor alte drepturi trebuie să fie justificată, chiar dacă o astfel de justificare se poate găsi în considerente de securitate, în special prevenirea infracțiunilor și apărarea ordinii, care decurg în mod inevitabil din circumstanțele privării de libertate. Totuși, nu se pune așadar problema

ca o persoană privată de libertate să fie decăzută din drepturile prevăzute în Convenție doar din cauza statutului său de persoană deținută în urma condamnării [*Hirst împotriva Regatului Unit (nr. 2)* (MC), 2005, pct. 69-70].

6. Principiul fundamental care stă la baza jurisprudenței Curții referitoare la drepturile persoanelor private de libertate este necesitatea de a trata toate aceste persoane cu respectarea demnității și drepturilor omului. Astfel, însăși esența sistemului Convenției de protecție a drepturilor omului se bazează pe respectarea demnității umane [*Bouyid împotriva Belgiei* (MC), 2015, pct. 89-90], care se extinde și la tratamentul persoanelor private de libertate [*Vinter și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2013, pct. 113].

7. Există în special o legătură puternică între conceptele de „tratament degradant” și respectarea „demnității” [*Bouyid împotriva Belgiei* (MC), 2015, pct. 90]. Astfel, în cazul în care un tratament umilește sau înjosește o persoană, demonstrând o lipsă de respect față de aceasta sau diminuând demnitatea sa umană, ori provoacă sentimente de frică, de suferință sau inferioritate care pot să înfrângă rezistența morală și fizică a unei persoane, acesta poate fi caracterizat ca degradant și intră sub incidența interdicției prevăzute la art. 3 [*Muršić împotriva Croației* (MC), 2016, pct. 98; *Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 140; *Varga și alții împotriva Ungariei*, 2015, pct. 70].

8. În contextul privării de libertate, Curtea a subliniat în mod constant că, pentru a intra sub incidența art. 3, suferința și umilirea respective trebuie, în orice caz, să depășească acel element inevitabil de suferință și de umilire în legătură cu privarea de libertate. Statul trebuie să se asigure că o persoană este deținută în condiții compatibile cu respectarea demnității umane, că modul și metoda de executare a măsurii nu o supun la stres sau la dificultăți de o intensitate care depășește nivelul inevitabil de suferință inerent detenției și că, având în vedere cerințele practice ale detenției, sănătatea și bunăstarea sa sunt asigurate în mod adecvat [*Kudła împotriva Poloniei* (MC), 2000, pct. 92-94; *Idalov împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 93; *Muršić împotriva Croației* (MC), 2016, pct. 99].

9. Chiar și absența unei intenții de a umili sau a înjosi o persoană privată de libertate prin plasarea sa în condiții necorespunzătoare, deși este un factor care trebuie luat în considerare, nu exclude în mod concludent constatarea unei încălcări a art. 3 din Convenție (*Peers împotriva Greciei*, 2001, pct. 74; *Mandić și Jović împotriva Sloveniei*, 2011, pct. 80). Astfel, constatarea că autoritățile au supus un reclamant unor dificultăți care depășesc nivelul inevitabil de suferință inerent privării de liberate, cu încălcarea art. 3, nu poate fi în niciun caz modificată de lipsa oricărui semn că autoritățile au acționat cu intenția de a-l umili sau înjosi pe reclamant (*Helhal împotriva Franței*, 2015, pct. 63). Într-adevăr, Curtea a subliniat că persoanele private de libertate se află într-o situație vulnerabilă și că autoritățile au responsabilitatea de a le proteja [*Rooman împotriva Belgiei* (MC), 2019, pct. 143].

10. În această privință, Curtea a statuat, de asemenea, că Guvernului pârât îi revine obligația de a-și organiza sistemul penitenciar astfel încât să asigure respectarea demnității persoanelor private de libertate, indiferent de dificultățile financiare sau logistice [*Muršić împotriva Croației* (MC), 2016, pct. 99; *Neshkov și alții împotriva Bulgariei*, 2015, pct. 229].

11. În jurisprudența sa referitoare la drepturile persoanelor private de libertate în temeiul mai multor dispoziții ale Convenției, Curtea pune un accent deosebit pe principiul reinserției, respectiv reintegrarea în societate a unei persoane condamnate [*Murray împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2016, pct. 101]. Curtea a constatat totuși că pedeapsa a rămas unul dintre scopurile privării de libertate (*ibidem*) și că funcțiile esențiale ale pedepsei închisorii sunt de a proteja societatea, de exemplu, împiedicând un infractor să recidiveze și astfel să provoace alte vătămări [*Mastromatteo împotriva Italiei* (MC), 2002, pct. 72]. În același timp, Curtea a recunoscut scopul legitim al unei politici de reintegrare socială progresivă a persoanelor condamnate la închisoare. Din această perspectivă, a recunoscut meritul măsurilor – de exemplu întrerupere a executării pedepsei – care permit reintegrarea socială a persoanelor private de libertate chiar și în cazul în care au fost condamnate pentru infracțiuni săvârșite cu violență (*ibidem*).

12. Mai recent, Curtea a constatat că în politica penală europeană s-a pus accentul pe obiectivul de reinserție al pedepsei închisorii, chiar și în cazul persoanelor condamnate la detențiune pe viață. Astfel, de exemplu, în cazul în care un guvern încearcă să se prevaleze numai de riscul pe care infractorii îl prezintă pentru populație pentru a justifica menținerea lor în detenție, trebuie să se țină cont de necesitatea de a încuraja îndreptarea acelor infractori. În plus, deși Convenția nu garantează, ca atare, un drept la reinserție, jurisprudența Curții pornește de la principiul conform căruia persoanelor condamnate, inclusiv cele cărora li s-a aplicat o pedeapsă cu detențiunea pe viață, trebuie să li se permită să facă eforturi în vederea reinserției lor. Deși statele nu sunt obligate să garanteze că deținuții pe viață reușesc să se îndrepte, acestea au totuși obligația să le ofere posibilitatea de a face eforturi în acest scop. Aceasta trebuie privită ca o obligație de mijloace, nu de rezultat. Totuși, aceasta implică o obligație pozitivă de a le garanta deținuților pe viață existența unor regimuri de executare a pedepselor care să fie compatibile cu obiectivul de îndreptare și care să le permită acestor persoane să realizeze progrese în direcția reinserției lor [*Murray împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2016, pct. 101-104].

II. Condiții de detenție

Art. 3 din Convenție

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.”

Art. 5 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;

b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;

c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșească o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;

d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;

e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;

f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.”

[...]”

Art. 8 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.”

13. Diferitele aspecte legate de condițiile de detenție – în special problema supraaglomerării penitenciarelor – au făcut obiectul procedurilor de hotărâri-pilot pentru următoarele state: Bulgaria (*Neshkov și alții împotriva Bulgariei*, 2015); Ungaria (*Varga și alții împotriva Ungariei*, 2015); Italia (*Torreggiani și alții împotriva Italiei*, 2013); Polonia (*Orchowski împotriva Poloniei*, 2009; *Norbert Sikorski împotriva Poloniei*, 2009); România (*Rezmiveș și alții împotriva României*, 2017); Rusia (*Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012); și Ucraina (*Sukachov împotriva Ucrainei*, 2020).

14. În acest context, Curtea a indicat, de asemenea, necesitatea îmbunătățirii condițiilor de detenție în hotărâri de referință pronunțate cu privire la următoarele state: Belgia (*Vasilescu împotriva Belgiei*, 2014); Franța (*J.M.B. și alții împotriva Franței*, 2020); Grecia (*Samaras și alții împotriva Greciei*, 2012; *Tzamalis și alții împotriva Greciei*, 2012; *Al. K. împotriva Greciei*, 2014); România (*Iacov Stanciu împotriva României*, 2012); Slovenia (*Mandić și Jović împotriva Sloveniei*, 2011; *Štrucl și alții împotriva Sloveniei*, 2011); Republica Moldova (*Shishanov împotriva Republicii Moldova*, 2015); și Portugalia (*Petrescu împotriva Portugaliei*, 2019).

A. Primirea în penitenciar și registrele de evidență

15. Astfel cum confirmă jurisprudența Curții, nicio persoană nu ar trebui să fie primită în penitenciar sau ținută în detenție fără o hotărâre de condamnare valabilă. O perioadă de detenție este, în principiu, „legală" și valabilă dacă se bazează pe o hotărâre judecătorească [*Mooren împotriva Germaniei* (MC), 2009, pct. 74]. Nu orice eroare din hotărârea de condamnare va face în mod automat ca detenția să fie ilegală. Curtea face deosebire între hotărârile care sunt *ex facie* nevalide, ceea ce se întâmplă în cazul în care eroarea din hotărâre a constituit o „neregulă gravă și evidentă", și cele care sunt *prima facie* valabile și efective, cu excepția cazului în care și până când au fost anulate de o instanță superioară. În consecință, cu excepția cazului în care constituie o neregulă gravă și evidentă, erorile dintr-o hotărâre de condamnare pot fi îndreptate în cursul procedurii de control judiciar (*ibidem*, pct. 75).[1]

16. În acest sens, ar trebui remarcat, de asemenea, că cerința prevăzută la art. 5 § 1 lit. a) din Convenție ca o persoană să fie deținută legal pe baza „condamnării pronunțate de către un tribunal competent" nu implică faptul că Curtea trebuie să supună procedurile care conduc la condamnarea respectivă unui control cuprinzător și să verifice dacă acestea au respectat pe deplin toate cerințele prevăzute la art. 6 din Convenție.[2] Totuși, Curtea a hotărât, de asemenea, că, în cazul în care o „condamnare" este rezultatul unor proceduri care au constituit o „denegare flagrantă de dreptate", adică au fost în mod vădit contrare dispozițiilor art. 6 sau principiilor conținute în acesta, privarea de libertate rezultată nu ar fi justificată în temeiul art. 5 § 1 lit. a) (*Stoichkov împotriva Bulgariei*, 2005, pct. 51).

17. În orice caz, practica menținerii în detenție a inculpaților fără temei juridic specific sau fără norme clare privind situația acestora este incompatibilă cu principiile securității juridice și protecției împotriva arbitrarului, care sunt elemente comune în cadrul Convenției și al preeminenței dreptului (*Svershov împotriva Ucrainei*, 2008, pct. 54). Într-adevăr, orice privare de libertate ar trebui să fie conformă cu scopul de a proteja persoana împotriva arbitrarului [*Saadi împotriva Regatului Unit* (MC), 2008, pct. 67].

18. Orice privare de libertate și orice primire în detenție trebuie să fie înregistrate în mod corespunzător. Curtea a statuat că detenția nerecunoscută a unei persoane reprezintă o negare completă a garanțiilor de importanță fundamentală prevăzute la art. 5 din Convenție și denotă o încălcare cât se poate de gravă a acestei dispoziții [*El-Masri împotriva Fostei Republici Iugoslave a*

1. A se vedea, de asemenea, Ghid privind art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului.
2. A se vedea, de asemenea, Ghid privind art. 6 (latura penală) din Convenția europeană a drepturilor omului.

Macedoniei (MC), 2012, pct. 233]. Neconsemnarea unor elemente precum data, ora și locul detenției, numele persoanei private de libertate, motivele detenției și numele persoanei care o execută trebuie să fie considerată incompatibilă cu cerința de legalitate și cu însuși scopul art. 5 din Convenție (*Fedotov împotriva Rusiei*, 2005, pct. 78; *Mushegh Saghatelyan împotriva Armeniei*, 2018, pct. 165).

19. În unele cazuri, la primirea în detenție, poate fi necesară, de asemenea, aflarea de informații despre situația familiei persoanei private de libertate întrucât poate să apară o problemă legată de îngrijirea copilului persoanei private de libertate după ce a fost primită în detenție (*Hadzhieva împotriva Bulgariei*, 2018, pct. 60-67). Totuși, personalul penitenciarului are datoria de a păstra confidențialitatea datelor familiei și a altor date private privind persoanele private de libertate (*Norman împotriva Regatului Unit*, 2021, pct. 87-90).

20. În contextul procedurilor de primire în penitenciar, este importantă, de asemenea, consemnarea informațiilor despre sănătatea persoanei private de libertate, inclusiv, dacă este cazul, examinarea medicală. În această privință, Curtea a statuat că natura cerințelor unui stat în ceea ce privește sănătatea persoanelor private de libertate ar putea fi diferită în funcție de caracterul transmisibil sau netransmisibil al oricărei boli relevante contractate. Potrivit Curții, răspândirea bolilor transmisibile – în special, a tuberculozei, hepatitei și HIV/SIDA – ar trebui să constituie o problemă de sănătate publică, în special în mediul penitenciar. Astfel, Curtea a considerat că este de dorit ca persoanele private de libertate, cu consimțământul lor, să poată avea acces, într-un termen rezonabil de la primirea lor în penitenciar, la analize gratuite pentru depistarea hepatitei și HIV/SIDA (*Cătălin Eugen Micu împotriva României*, 2016, pct. 56).

21. Totuși, în această privință, este important să se țină seama de faptul că datele medicale cu caracter personal aparțin vieții private a unei persoane. Într-adevăr, potrivit jurisprudenței Curții, protecția datelor cu caracter personal, nu în ultimul rând a datelor medicale, are o importanță fundamentală pentru exercitarea de către o persoană a dreptului la respectarea vieții private și de familie, astfel cum este garantat la art. 8 din Convenție.[3] Respectarea confidențialității datelor referitoare la sănătate este un principiu vital în sistemele juridice ale tuturor părților contractante la Convenție. Este esențial nu numai să se respecte sentimentul de viață privată al unui pacient, ci și să se păstreze încrederea acestei persoane în profesia medicală și în serviciile de sănătate în general. În lipsa unei astfel de protecții, persoanele care au nevoie de asistență medicală pot fi descurajate să divulge informații de natură personală și intimă necesare pentru a beneficia de un tratament corespunzător, ba chiar să solicite o astfel de asistență, punând astfel în pericol propria lor sănătate și, în cazul bolilor transmisibile, pe cea a comunității. Prin urmare, Curtea solicită ca legislația internă să ofere garanții corespunzătoare pentru a preveni orice comunicare sau divulgare a datelor cu caracter personal privind sănătatea care ar putea fi incompatibilă cu garanțiile prevăzute la art. 8 din Convenție (*Mockutė împotriva Lituaniei*, 2018, pct. 93).

22. Considerente similare se aplică păstrării și utilizării altor date cu caracter personal. Curtea a subliniat că necesitatea unor astfel de măsuri de siguranță este cu atât mai mare în ceea ce privește protecția datelor cu caracter personal care fac obiectul prelucrării automate. Legislația internă ar trebui să se asigure, în special, că aceste date sunt relevante și nu sunt excesive în raport cu scopurile pentru care sunt stocate, precum și că sunt păstrate într-o formă care permite identificarea persoanelor vizate pe o durată care nu o depășește pe cea necesară scopului pentru care sunt stocate datele respective. Legislația internă trebuie, de asemenea, să ofere garanții adecvate pentru a se asigura că datele cu caracter personal păstrate sunt protejate eficient împotriva utilizării necorespunzătoare și a abuzurilor [*S. și Marper împotriva Regatului Unit* (MC), 2008, pct. 103; *Gardel împotriva Franței*, 2009, pct. 62].

3. A se vedea Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului.

B. Repartizarea

23. Convenția nu acordă persoanelor private de libertate dreptul de a alege locul de detenție, iar faptul că aceste persoane sunt despărțite, dar și ținute la o anumită distanță de familiile lor, este o consecință inevitabilă a privării de libertate. Totuși, detenția unei persoane într-un penitenciar care este atât de departe de familia sa încât vizitele sunt foarte dificile sau chiar imposibile poate, în anumite împrejurări, să constituie o ingerință în exercitarea dreptului la respectarea vieții de familie, întrucât posibilitatea membrilor familiei de a vizita persoana privată de libertate este vitală pentru menținerea vieții de familie. Prin urmare, este o parte esențială a dreptului persoanelor private de libertate la respectarea vieții de familie ca administrația penitenciarului să le acorde ajutor pentru menținerea legăturii cu rudele apropiate (*Vintman împotriva Ucrainei*, 2014, pct. 78).[4]

24. Astfel, de exemplu, în cauza *Khodorkovskiy și Lebedev împotriva Rusiei*, 2013, pct. 838, Curtea a concluzionat că repartizarea reclamanților într-un penitenciar îndepărtat (situat la câteva mii de kilometri de orașul în care locuiau familiile lor) constituia o ingerință în exercitarea drepturilor lor prevăzute la art. 8. Curtea a ținut seama în special de distanțele lungi în discuție, de situarea geografică a penitenciarelor în cauză și de realitățile sistemului de transport din Rusia, care făceau ca o călătorie de la locul de domiciliu al reclamanților la penitenciare să fie un efort lung și epuizant, în special pentru copiii lor de vârstă mică. În consecință, reclamanții au primit mai puține vizite din partea rudelor lor. De asemenea, Curtea a constatat că a existat o ingerință în exercitarea dreptului prevăzut la art. 8 pentru o persoană privată de libertate aflată în situația de a fi fost repartizată într-un penitenciar situat la 700 de kilometri distanță de mama sa în vârstă, care avea probleme medicale și trebuia să călătorească 12–16 ore cu trenul pentru a-și vizita fiul, ceea ce a făcut ca reclamantul să nu o vadă timp de aproximativ 10 ani (*Vintman împotriva Ucrainei*, 2014, pct. 80-83; a se vedea, de asemenea, *Rodzevillo împotriva Ucrainei*, 2016, pct. 83-87).

25. O ingerință în exercitarea drepturilor persoanelor private de libertate în acest context trebuie justificată în conformitate cu art. 8 § 2 din Convenție, iar persoana privată de libertate trebuie să aibă la dispoziție o cale de atac efectivă pentru a contesta măsurile care afectează drepturile sale (*Vintman împotriva Ucrainei*, 2014, pct. 84, 99, 104 și 115-117).[5] În plus, autoritățile naționale trebuie să ofere persoanei private de libertate o oportunitate concretă de a prezenta motive împotriva repartizării sale într-un anumit penitenciar și de a fi puse în balanță cu orice alte considerente în raport cu cerințele prevăzute la art. 8 din Convenție (*Polyakova și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 100).

26. Totuși, Convenția nu garantează ca atare dreptul la un transfer între penitenciare din state diferite [*Serce împotriva României*, 2015, pct. 53-55; *Palfreeman împotriva Bulgariei* (dec.), 2017, pct. 36-39]. Pe de altă parte, în contextul terorismului, Curtea a acceptat diferite opțiuni de politici ale autorităților menite să elimine legăturile dintre persoanele private de libertate respective și mediul lor infracțional inițial, pentru a reduce la minimum riscul ca acestea să păstreze legătura cu organizațiile teroriste. Considerentele importante în acest sens sunt existența unor garanții corespunzătoare pentru a proteja respectiva persoană privată de libertate împotriva abuzurilor și măsurile luate de autorități pentru a asigura legătura dintre deținut și familia sa și prietenii săi [*Labaca Larrea și alții împotriva Franței* (dec.), 2017; *Fraile Iturralde împotriva Spaniei* (dec.), 2019].

27. În ultimul rând, trebuie constatat faptul că, deși transferul persoanelor private de libertate de la o unitate la alta poate fi justificat de motive de securitate, transferurile multiple nejustificate ale persoanelor private de libertate pot să ridice o problemă sub incidența art. 3 (*Bamouhammad împotriva Belgiei*, 2015, pct. 60-64) sau art. 8 din Convenție [*Stanislav Lutsenko împotriva Ucrainei (nr. 2)*, 2022, pct. 60-64].

4. A se vedea în continuare secțiunea „Legături cu familia și vizite din partea familiei” din prezentul ghid.
5. A se vedea Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului.

C. Cazarea

28. Curtea este deseori sesizată să se pronunțe cu privire la capete de cerere întemeiate pe o pretinsă încălcare a art. 3 din Convenție ca urmare a spațiului personal insuficient alocat persoanelor private de libertate, în principal în cazul camerelor ocupate de mai multe persoane. Curtea a subliniat în repetate rânduri că, în temeiul art. 3, nu poate stabili, în mod definitiv, un anumit număr de metri pătrați care ar trebui să fie alocat unei persoane private de libertate pentru a respecta Convenția. Într-adevăr, Curtea a considerat că o serie de alți factori relevanți (precum durata privării de libertate, posibilitățile de plimbare în aer liber, precum și starea de sănătate fizică și mintală a persoanei private de libertate) joacă un rol important în a decide dacă respectivele condiții de detenție îndeplinesc garanțiile prevăzute la art. 3 [*Muršić împotriva Croației* (MC), 2016, pct. 103; a se vedea, de asemenea, *Samaras și alții împotriva Greciei*, 2012, pct. 57; *Varga și alții împotriva Ungariei*, 2015, pct. 76]. Totuși, lipsa extremă de spațiu din camerele de penitenciar are o pondere mare ca aspect ce trebuie luat în considerare pentru a stabili dacă condițiile de detenție în litigiu erau „degradante" în sensul art. 3 din Convenție (*Orchowski împotriva Poloniei*, 2009, pct. 122; *Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 143).

29. În cauza *Muršić împotriva Croației* (MC), 2016, pct. 136-141, Curtea și-a clarificat abordarea față de capetele de cerere privind alocarea necorespunzătoare a spațiului personal în camerele de cazare a mai multor persoane private de libertate. Aceasta a confirmat standardul predominant în jurisprudența sa de 3 m² de suprafață la sol pentru fiecare persoană privată de libertate cazată în camere de mai multe persoane ca standard minim relevant în temeiul art. 3 din Convenție. Atunci când spațiul personal disponibil pentru o persoană privată de libertate scade sub 3 m² de suprafață la sol în camere de cazare pentru mai multe persoane în penitenciare, lipsa spațiului personal este considerată atât de gravă încât apare o prezumție fermă de încălcare a art. 3. Sarcina probei revine guvernului pârât care ar putea, totuși, să infirme această prezumție demonstrând existența unor factori de natură să compenseze în mod corespunzător alocarea limitată a spațiului personal.

30. Prezumția fermă de încălcare a art. 3 poate fi infirmată de obicei numai dacă sunt îndepliniți cumulativ următorii factori:

- reducerea spațiului personal minim necesar de 3 m² este de scurtă durată, ocazională și minoră;
- reducerea este însoțită de o libertate suficientă de mișcare în exteriorul camerei și de activități adecvate în exteriorul camerei;
- reclamantul este încarcerat în ceea ce constituie, la modul general, un loc de deținere corespunzător și nu există alte aspecte agravante ale condițiilor sale de detenție (a se vedea cauzele *Clasens împotriva Belgiei*, 2019, pct. 34-39, precum și *Leroy și alții împotriva Franței*, 2024, pct. 111-115, în care condițiile de detenție au fost agravate de acțiunile sindicale ale personalului din sistemul penitenciar).

31. În cauzele în care în litigiu este o cameră de deținere – care măsoară 3–4 m² de spațiu personal per persoană privată de libertate – factorul spațiu rămâne un factor important în aprecierea Curții cu privire la caracterul corespunzător al condițiilor de detenție. În astfel de cazuri, se va constata o încălcare a art. 3 dacă factorul spațiu este însoțit de alte aspecte ale condițiilor fizice necorespunzătoare de detenție legate, în special, de accesul la plimbare în aer liber, lumină naturală sau aer proaspăt, disponibilitatea ventilației, caracterul corespunzător al temperaturii camerei, posibilitatea de a folosi toaleta în privat și respectarea cerințelor sanitare și igienice de bază.

32. În cazul în care o persoană privată de libertate dispune de mai mult de 4 m² de spațiu personal într-o cameră de cazare a mai multor persoane și, prin urmare, nu se ridică nicio problemă cu privire la spațiul personal, alte aspecte ale condițiilor materiale de detenție rămân relevante pentru aprecierea de către Curte a caracterului corespunzător al condițiilor de detenție ale unui reclamant în raport cu art. 3 din Convenție (a se vedea *Ribár împotriva Slovaciei*, 2024, pct. 100).

33. În acest context, Curtea a subliniat totodată importanța rolului Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante („CPT") în monitorizarea condițiilor de detenție, precum și a standardelor pe care acesta le elaborează în materie. Curtea a subliniat că, atunci când soluționează cauze având ca obiect condițiile de detenție, rămâne atentă la aceste standarde și la respectarea lor de către statele contractante. Cu toate acestea, Curtea a reamintit, de asemenea, că rolul său este distinct din punct de vedere conceptual de cel al CPT: în examinarea capetelor de cerere întemeiate pe art. 3 referitoare la condițiile materiale de detenție, Curtea trebuie să ia în considerare efectele cumulative ale condițiilor în litigiu, acuzațiile specifice invocate de deținutul reclamant și durata detenției în condițiile respective (a se vedea *Ribár împotriva Slovaciei*, 2024, pct. 98).

34. În ceea ce privește metodologia de calculare a spațiului personal minim alocat unei persoane private de libertate într-un cameră de deținere pentru mai multe persoane, Curtea se bazează pe metodologia CPT în materie, potrivit căreia instalația sanitară din cameră nu ar trebui să fie inclusă în suprafața totală a camerei. Pe de altă parte, calculul suprafeței disponibile în cameră include spațiul ocupat de mobilă. Importantă în această evaluare este chestiunea dacă persoanele private de libertate au avut posibilitatea de a se deplasa normal prin cameră (*Muršić împotriva Croației*, 2016, pct. 114; a se vedea, de asemenea, *Lautaru și Seed împotriva Greciei*, 2020, pct. 54, în care chicineta se calculează în suprafața totală a camerei; și *İlerde și alții împotriva Turciei*, 2023, pct. 173-175, în care curtea individuală în aer liber anexată fiecărei camere și disponibilă în timpul zilei, precum și instalațiile sanitare, au fost excluse de la calcularea suprafeței per deținut).

35. În plus, în cauza *Muršić*, pct. 127-128, Curtea a clarificat metodologia sa de evaluare a condițiilor de detenție. În special, Curtea a subliniat că este deosebit de conștientă de problemele obiective cu care se confruntă reclamanții la strângerea probelor în susținerea pretențiilor lor privind condițiile de detenție. Totuși, reclamanții trebuie să ofere o prezentare detaliată și consecventă a faptelor de care se plâng. În unele cauze, reclamanții sunt în măsură să ofere cel puțin câteva probe în sprijinul capetelor lor de cerere. Curtea a considerat probe, de exemplu, declarațiile scrise ale colegilor de cameră sau, dacă este posibil, fotografiile furnizate de reclamanți în sprijinul susținerilor lor.

36. Odată ce s-a făcut o descriere credibilă și suficient de detaliată a pretinselor condiții degradante de detenție, care constituie probe *prima facie* de rele tratamente, sarcina probei revine guvernului pârât, acesta fiind singurul care are acces la informații ce pot confirma sau infirma aceste susțineri. Acesta este obligat, în special, să strângă și să prezinte documente relevante și să ofere o prezentare detaliată a condițiilor de detenție ale unui reclamant. Informațiile relevante oferite de alte organisme internaționale, ca de exemplu CPT, cu privire la condițiile de detenție, precum și de autoritățile și instituțiile naționale competente, stau, de asemenea, la baza soluției pronunțate de Curte în respectiva chestiune.

37. Un alt aspect important al cazării corespunzătoare a persoanelor private de libertate este accesul nerestricționat și suficient la lumină naturală și aer proaspăt în camerele lor. În multe cauze, Curtea a constatat că restrângerea accesului la lumină naturală și aer proaspăt cauzată de montarea unor obloane metalice au agravat semnificativ situația persoanelor cazate într-o cameră deja supraaglomerată și au înclinat puternic balanța în sensul constatării unei încălcări a art. 3. Totuși, în absența oricăror indicații privind supraaglomerarea sau funcționarea defectuoasă a sistemului de ventilație și a iluminatului artificial, impactul negativ al obloanelor nu a atins, în sine, pragul de gravitate necesar pentru a intra sub incidența art. 3 (*Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 153-154, cu trimiteri suplimentare). În cauza *Yakovenko împotriva Ucrainei*, 2007, pct. 85, Curtea a constatat că condițiile de dormit pot fi agravate de iluminatul constant din cameră, ceea ce poate duce la o privare de somn care constituie o povară fizică și psihică grea pentru deținut.

38. Curtea a precizat, de asemenea, că circuitul liber al aerului natural nu ar trebui confundat cu expunerea inadecvată la condiții exterioare nefavorabile, inclusiv la temperaturi foarte mari în timpul verii sau la temperaturi apropiate de îngheț în timpul iernii. În unele cauze, reclamanții s-au aflat în

condiții deosebit de dure, deoarece fereastra camerei era prevăzută cu obloane, dar nu avea geamuri. Prin urmare, aceștia au suferit atât din cauza accesului necorespunzător la lumină naturală și aer proaspăt, cât și din cauza expunerii la temperaturi scăzute pe timp de iarnă, neavând niciun mijloc de a se proteja împotriva frigului care intra în cameră de afară (*Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 155).

D. Igiena

39. Curtea a statuat că accesul la instalații sanitare și igienice dotate corespunzător este de o importanță capitală pentru menținerea sentimentului de demnitate personală al persoanelor private de libertate. Igiena și curățenia nu numai că fac parte integrantă din respectul pe care persoanele îl datorează corpurilor lor și vecinilor lor cu care își împart spațiile pentru perioade lungi de timp, ci constituie, de asemenea, o condiție și, în același timp, o necesitate pentru păstrarea sănătății. Un mediu cu adevărat uman nu este posibil fără acces imediat la toaletă sau fără posibilitatea de a menține corpul curat (*Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 156). În plus, lipsa accesului corespunzător la instalații sanitare adecvate ridică o problemă legată de obligația pozitivă a autorităților naționale de a asigura un nivel minim de intimitate persoanelor private de libertate în temeiul art. 8 din Convenție (*Szafrański împotriva Poloniei*, 2015, pct. 37-41).

40. În ceea ce privește accesul la toalete, multe cauze au avut ca obiect o toaletă amplasată în colțul camerei, neseparată deloc de zona de locuit sau separată printr-un singur perete despărțitor de aproximativ un metru – un metru și jumătate înălțime. Proximitatea și expunerea atât de mari au fost considerate nu numai inacceptabile din punct de vedere al igienei, ci au lipsit o persoană privată de libertate care folosea toaleta de orice intimitate, deoarece rămânea în permanență în văzul altor persoane private de libertate care stăteau în pat și, de asemenea, a agenților de penitenciare care se uitau prin vizor (de exemplu, *Aleksandr Makarov împotriva Rusiei*, 2009, pct. 97; *Longin împotriva Croației*, 2012, pct. 60). În unele cauze, Curtea a considerat că lipsa intimității cauzată de expunerea zonei toaletei sau dificultățile legate de posibilitatea de a folosi toaleta din cameră din cauza supraaglomerării au avut un impact deosebit de grav asupra reclamanților, care sufereau de o anumită afecțiune medicală (*Moiseyev împotriva Rusiei*, 2008, pct. 124; *Lonić împotriva Croației*, 2014, pct. 76).

41. În plus, timpul limitat pentru a face duș afectează, de asemenea, igiena și poate fi considerat un tratament degradant al persoanelor private de libertate. Curtea a considerat, de exemplu, că posibilitatea de a face duș cel mult o dată la 10 zile sau timp de 15–20 de minute o dată pe săptămână era vădit insuficientă pentru a menține o igienă personală corespunzătoare. În plus, în multe cauze, modul în care erau organizate dușurile nu le permitea persoanelor deținute nici măcar o intimitate elementară, deoarece acestea erau duse în grup în sălile de duș, o cameră după alta, iar numărul capetelor de duș funcționale era uneori insuficient pentru toate persoanele (*Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 158, cu trimiteri suplimentare).

42. Precauțiile sanitare necesare ar trebui să includă, de asemenea, măsuri împotriva infestării cu rozătoare, purici, păduchi, ploșnițe și alți paraziți. Astfel de măsuri includ instalații de dezinfectare suficiente și adecvate, furnizarea de detergenți, fumigație și controale periodice în camere și, în special, în cazul lenjeriei de pat și saltelelor, precum și în zonele utilizate pentru păstrarea alimentelor. Acesta este un element indispensabil pentru prevenirea bolilor de piele, precum râia, care par să fi fost un caz frecvent în centrele de arestare preventivă din Rusia (*Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 159; *Neshkov și alții împotriva Bulgariei*, 2015, pct. 243).

43. Curtea a statuat, de asemenea, că cerințele de igienă sau de securitate nu pot justifica norme care impun persoanelor private de libertate o interdicție absolută de a-și lăsa barbă, indiferent de lungimea ori curățenia acesteia sau de orice alte considerații, atunci când aceste norme nu prevăd explicit excepții de la această interdicție (*Biržietis împotriva Lituaniei*, 2016, pct. 55-58).

44. În ceea ce privește normele care obligă persoanele private de libertate să își radă părul de pe cap, Curtea a subliniat că o caracteristică specială a raderii forțate a părului persoanei private de libertate constă într-o schimbare forțată a aspectului persoanei prin îndepărtarea părului. Este foarte probabil ca persoana supusă acestui tratament să aibă un sentiment de inferioritate, deoarece aspectul său fizic este schimbat împotriva voinței sale. În plus, cel puțin pentru o anumită perioadă de timp, o persoană privată de libertate al cărei păr a fost ras poartă un semn al tratamentului la care a fost supusă. Semnul este imediat vizibil altor persoane, inclusiv personalului penitenciarului, celorlalte persoane private de libertate și vizitatorilor sau publicului, dacă persoana privată de libertate este pusă în libertate sau adusă într-un loc public la scurt timp după aceea. Este foarte probabil ca persoana în cauză să se simtă lezată în demnitatea sa din cauza faptului că poartă un semn fizic vizibil. Astfel, Curtea a considerat că raderea forțată a părului persoanelor private de libertate este, în principiu, un act care poate avea ca efect diminuarea demnității umane a acestora sau care le poate trezi sentimente de inferioritate de natură să le umilească și să le înjosească. Totuși, chestiunea dacă pragul de gravitate minim a fost atins sau nu și, în consecință, chestiunea dacă tratamentul denunțat constituie sau nu constituie un tratament degradant contrar art. 3 din Convenție va depinde de faptele specifice ale cauzei, inclusiv de circumstanțele personale ale victimei, de contextul în care a fost săvârșit actul în litigiu și de scopul acestuia (*Yankov împotriva Bulgariei*, 2003, pct. 112-114).

E. Îmbrăcămintea și cazarmamentul

45. Problema cazarmamentului necorespunzător apare adesea în contextul unei probleme mai ample a supraaglomerării penitenciarelor. Jurisprudența Curții susține principiul un pat–un deținut. În multe cauze, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție acolo unde persoanele private de libertate nu aveau un loc individual de dormit și erau nevoite să doarmă pe rând (*Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 146, cu trimiteri suplimentare). Prin urmare, Curtea a subliniat că fiecare persoană privată de libertate trebuie să aibă un loc individual de dormit în cameră [*Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 148 lit. a)]. De asemenea, este important să se țină seama de cerințele de igienă referitoare la cazarmamentul corespunzător.[6]

46. Referitor la îmbrăcăminte, Curtea a statuat că, deși cerința ca persoanele private de libertate să poarte ținută de penitenciar poate fi considerată o ingerință în integritatea lor personală, aceasta se bazează, fără îndoială, pe scopul legitim de a proteja interesele siguranței publice și de a apăra ordinea publică și a preveni faptele penale (*Nazarenko împotriva Ucrainei*, 2003, pct. 139). În plus, Curtea nu a considerat că o cerere pentru purtarea de haine personale în penitenciar trebuia să beneficieze de protecție în temeiul art. 9 din Convenție[7] (*McFeeley și alții împotriva Regatului Unit*, 1980, decizia Comisiei).

47. Totuși, obligarea unui deținut să poarte ținută de penitenciar în timpul vizitelor sale la clinici din afara penitenciarului constituie o ingerință în exercitarea dreptului său la respectarea vieții sale private garantat de art. 8 din Convenție (*T.V. împotriva Finlandei*, 1994, decizia Comisiei). În cauza *Giszczak împotriva Poloniei*, 2011, pct. 36-41, în care unui deținut nu i s-au furnizat în timp util informații corespunzătoare despre condițiile permisiunii de ieșire din penitenciar, și anume obligația de a purta ținută de penitenciar și lanțuri, ceea ce a dus la refuzul său de a participa la o înmormântare, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 din Convenție.

F. Hrana

48. Curtea a statuat că, în cazul în care hrana acordată unei persoane private de libertate este în mod clar insuficientă, acest lucru ridică în sine o problemă sub incidența art. 3 din Convenție (*Dudchenko*

6. A se vedea în continuare secțiunea „Igiena” din prezentul ghid.
7. A se vedea Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului.

împotriva Rusiei, 2017, pct. 130). Așa s-a întâmplat, de exemplu, în cazul în care reclamantului i s-a administrat o singură masă pe zi [*Kadiķis împotriva Letoniei (nr. 2)*, 2006, pct. 55; *Stepuleac împotriva Moldovei*, 2007, pct. 55]. Totuși, în cazul în care hrana servită persoanelor private de libertate era periodic controlată de medicul penitenciarului și de autoritățile naționale competente și în cazul în care persoanele private de libertate primeau trei mese pe zi care nu păreau a fi neconforme sau necorespunzătoare, Curtea nu a considerat că există vreo problemă sub incidența art. 3 din Convenție, indiferent de nemulțumirea față de hrană a unei persoane private de libertate [*Muršić împotriva Croației* (MC), 2016, pct. 166].

49. Problema hranei corespunzătoare devine esențială în cazul unei mame care alăptează și care este privată de libertate (*Korneykova și Korneykov împotriva Ucrainei*, 2016, pct. 141).[8] Aceasta poate fi relevantă, de asemenea, pentru tratamentul persoanelor private de libertate în timpul transportului lor la instanța de judecată (*Starokadomskiy împotriva Rusiei*, 2008, pct. 58)[9] sau la luarea în custodie publică a unei persoane (*S.F. și alții împotriva Bulgariei*, 2017, pct. 87).

50. O problemă legată de hrană poate apărea, de asemenea, atunci când administrația penitenciarului refuză să ofere un anumit regim alimentar unei persoane private de libertate. Comisia a considerat că îndatorirea autorităților de a oferi hrană persoanelor private de libertate ar putea fi interpretată ca impunând luarea în considerare a cerințelor de hrană speciale, și anume hrană pe care persoanele private de libertate nu o pot consuma din cauza unor impedimente religioase sau de altă natură (*D și E.S. împotriva Regatului Unit*, 1990, decizia Comisiei). În acest sens, Curtea a subliniat, de asemenea, că este important ca unei persoane private de libertate să i se acorde hrană compatibilă cu convingerile sale religioase deoarece respectarea normelor de hrană poate fi considerată o exprimare directă a convingerilor în sensul art. 9 din Convenție [*Jakóbski împotriva Poloniei*, 2010, pct. 45; *Vartic împotriva României (nr. 2)*, 2013, pct. 33-36].[10]

51. Astfel, de exemplu, în cauza *Jakóbski împotriva Poloniei*, 2010, pct. 48-55, Curtea a considerat că decizia reclamantului de a adopta un regim alimentar vegetarian poate fi considerată motivată sau inspirată de o religie (budism) și nu este nerezonabilă. În consecință, refuzul administrației penitenciarului de a-i acorda o astfel de hrană intra sub incidența art. 9. Deși Curtea era dispusă să accepte că o decizie de a lua măsuri speciale pentru o persoană privată de libertate în cadrul sistemului ar putea avea implicații financiare pentru locul de deținere, aceasta trebuia să aibă în vedere chestiunea dacă statul a realizat un echilibru just între diferitele interese aflate în joc. Reclamantul nu a făcut decât să solicite să i se ofere un regim alimentar fără produse din carne. Mesele sale nu necesitau să fie preparate, gătite și servite într-un anumit mod și nici el nu a solicitat produse speciale. Nu i s-a oferit niciun regim alimentar alternativ, iar Misiunea budistă nu a fost consultată cu privire la problema hranei corespunzătoare. Curtea nu s-a convins că asigurarea unui regim alimentar vegetarian ar fi implicat vreo perturbare a administrării penitenciarului sau o scădere a standardelor aferente meselor servite altor persoane private de libertate. Prin urmare, a concluzionat că autoritățile nu au reușit să realizeze un echilibru just între interesele reclamantului și cele ale administrației penitenciarului.

52. În schimb, în cauza *Erlich și Kastro împotriva României*, 2020, cu privire la cererea unor deținuți evrei de a primi hrană de tip kosher în baza unei hotărâri pronunțate de o instanță națională, Curtea a constatat că hrana de tip kosher trebuie să conțină ingrediente speciale obținute cu respectarea unor reguli foarte specifice și că trebuie să fie preparate separat, în recipiente separate și cu ustensile separate, într-un mod special și sub supravegherea unui reprezentant al religiei în cauză. În cazul respectiv, administrația penitenciarului a colaborat cu o fundație religioasă evreiască pentru a pune la dispoziție o zonă separată în bucătăria penitenciarului și pentru ca deținuții evrei să ajute la pregătirea

8. A se vedea secțiunea „Femei cu sugari și minori” din prezentul ghid.
9. A se vedea secțiunea „Transportul persoanelor private de libertate” din prezentul ghid.
10. A se vedea secțiunea „Libertatea de gândire, de conștiință și de religie” din prezentul ghid. A se vedea, de asemenea, Ghid privind art. 9 din Convenția europeană a drepturilor omului.

mâncărurilor. În plus, fundația a fost prezentă ulterior în penitenciar în timpul sărbătorilor religioase evreiești, oferind reclamanților alimente specifice pentru această ocazie. Instanța națională a permis de asemenea reclamanților să obțină, prin derogare de la normele aplicabile, produse alimentare care puteau fi gătite și preparate în locul respectiv. Deși reclamanții au obținut acele produse prin mijloace proprii, aveau posibilitatea de a solicita rambursarea de la stat. În aceste condiții, Curtea a constatat că administrația penitenciarului a instituit un set complet de măsuri corespunzătoare și că autoritățile naționale au făcut tot ceea ce se putea aștepta în mod rezonabil din partea lor pentru a respecta convingerile religioase ale reclamanților, cu atât mai mult cu cât hrana de tip kosher trebuia să fie pregătită în condiții speciale și stricte. Astfel, Curtea a constatat neîncălcarea art. 9 din Convenție.

53. În plus, referitor la un regim alimentar special prescris de medici din cauza problemelor de sănătate ale unei persoane private de libertate, în cauza *Ebedin Abi împotriva Turciei*, 2018, pct. 31-54, Curtea nu a acceptat argumentul că neasigurarea unui astfel de regim special ar putea fi justificată din motive economice. În plus, având în vedere incapacitatea persoanelor private de libertate de a avea acces în orice moment la asistență medicală de la un spital ales de acestea, Curtea a considerat că este sarcina autorităților naționale să dea instrucțiuni unui specialist pentru a evalua hrana standard oferită de penitenciarul respectiv și, în același timp, să îl îndemne pe reclamant la efectuarea unui examen medical legat în mod specific de plângerile sale. În cauza în discuție, având în vedere faptul că autoritățile naționale nu au luat măsurile necesare pentru a proteja sănătatea și bunăstarea reclamantului, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție.

G. Plimbarea și recreerea

54. Plimbarea și recreerea fac parte dintr-o obligație mai largă menită să asigure faptul că persoanele private de libertate pot petrece o parte rezonabilă a zilei în exteriorul camerelor lor, angajându-se în activități utile de natură variată (muncă, recreere, educație). Regimurile din unitățile pentru persoane condamnate ar trebui să fie și mai favorabile [*Muršić împotriva Croației* (MC), 2016, pct. 133]. Totuși, în contextul penitenciarelor, Convenția nu conferă un drept ca atare la o viață socială împreună cu alți deținuți într-un anumit moment sau loc [*Bollan împotriva Regatului Unit* (dec.), 2000].[11]

55. Curtea, examinând condițiile de detenție, acordă o atenție deosebită disponibilității și duratei plimbării în aer liber, precum și condițiilor în care persoanele private de libertate o pot efectua. În acest sens, se raportează la standardele CPT care menționează în mod specific plimbarea în aer liber și consideră că este o garanție de bază a bunăstării unei persoane private de libertate ca toate persoanele, fără excepție, să aibă voie la cel puțin o oră de plimbare în aer liber și, de preferință, ca parte a unui program mai amplu de activități în exteriorul camerei. În plus, curtea de plimbare ar trebui să fie suficient de spațioasă și, ori de câte ori este posibil, să ofere adăpost împotriva condițiilor meteorologice nefavorabile (*Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 150).

56. Curtea a observat frecvent că o durată scurtă a plimbării în aer liber limitată la o oră pe zi a fost un factor care a agravat și mai mult situația reclamantului, care era închis în restul timpului în camera sa, fără niciun fel de libertate de mișcare (de exemplu, *Gladkiy împotriva Rusiei*, 2010, pct. 69; *Tunis împotriva Estoniei*, 2013, pct. 46).

57. În analiza Curții, un loc important îl ocupă și caracteristicile fizice ale curților de plimbare în aer liber (*Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 152). De exemplu, o curte de plimbare care este cu doar 2 metri pătrați mai mare decât camera, este înconjurată de ziduri înalte de 3 metri și are o deschidere spre cer acoperită cu bare metalice și o plasă groasă nu oferă persoanelor private de libertate oportunități adecvate de recreere și recuperare (*Moiseyev împotriva Rusiei*, 2008, pct. 125). În mod similar, Curtea a considerat că este greu de înțeles modul în care persoanele private de libertate ar putea folosi în mod util curtea în condiții meteorologice nefavorabile dacă curtea

11. Acest principiu a fost adoptat în legătură cu art. 11 (libertatea de întrunire și asociere). A se vedea Ghid privind art. 11 din Convenția europeană a drepturilor omului.

exterioară nu are acoperiș (*Mandić și Jović împotriva Sloveniei*, 2011, pct. 78). În schimb, o curte spațioasă pentru plimbare, care include un gazon și zone asfaltate, precum și protecție împotriva vremii nefavorabile și care este dotată cu diverse facilități de recreere, a fost considerată adecvată și un factor capabil să atenueze în mod semnificativ impactul spațiului personal redus [*Muršić împotriva Croației* (MC), 2016, pct. 161-163].

H. Percheziții și controale

58. Curtea a statuat că o percheziție efectuată în mod corespunzător, cu respectarea demnității umane și în scop legitim, poate fi compatibilă cu art. 3 (*Wainwright împotriva Regatului Unit*, 2006, pct. 42; *Dejnek împotriva Poloniei*, 2017, pct. 60). Totuși, în cazul în care modul în care se efectuează o percheziție are conotații înjositoare care agravează în mod semnificativ umilirea inevitabilă conexă procedurii, devine aplicabil art. 3. În mod similar, în cazul în care percheziția nu are nicio legătură dovedită cu menținerea siguranței în penitenciar și cu prevenirea infracțiunilor sau apărarea ordinii, pot să apară probleme (*Wainwright împotriva Regatului Unit*, 2006, pct. 42).

59. Astfel, percheziții corporale pot fi necesare ocazional pentru a asigura siguranța penitenciarului sau pentru a apăra ordinea ori a preveni infracțiunile (*Leroy și alții împotriva Franței*, 2024, pct. 95-98, având ca obiect percheziții prin palparea stratului superior de haine efectuate de forțele speciale desfășurate în mod excepțional pentru a asigura siguranța unui penitenciar în timpul unei acțiuni de protest a personalului penitenciarului în urma unui atac cu cuțitul asupra a doi polițiști de penitenciare). Același principiu se aplică percheziților corporale (*Iwańczuk împotriva Poloniei*, 2001, pct. 59; *Van der Ven împotriva Țărilor de Jos*, 2003, pct. 60). Totuși, percheziții corporale efectuate în mod repetat și aleatoriu asupra unei persoane private de libertate în lipsa unui scop legitim vor fi contrare art. 3 (*Roth împotriva Germaniei*, 2020, pct. 70-72). În mod similar, aplicarea de sancțiuni disciplinare pentru refuzul de a se supune unor percheziții corporale care nu sunt necesare și care implică o inspecție a cavității anale poate fi contrară art. 8 din Convenție (*Syrianos împotriva Greciei*, pct. 85-91). Chiar și cazuri izolate de percheziție corporală ar putea echivala cu un tratament degradant, având în vedere modul de efectuare a percheziției corporale, posibilitatea ca scopul ei să fie umilirea și înjosirea și în cazul în care nu exista nicio justificare pentru aceasta (*Valašinas împotriva Lituaniei*, 2001, pct. 117).

60. De exemplu, în cauza *Van der Ven împotriva Țărilor de Jos*, 2003, pct. 60, Curtea nu a considerat că se justifica o percheziție corporală amănunțită săptămânală sistematică, mai ales că nu s-a depistat nimic neregulamentar în cursul procedurii. În cauza *Valašinas împotriva Lituaniei*, 2001, pct. 117, Curtea a considerat că obligarea reclamantului la a se dezbrăca în totalitate în prezența unei femei, ca apoi să își atingă organele sexuale și alimentele cu mâinile goale, a denotat o lipsă clară de respect față de reclamant și i-a diminuat demnitatea umană, constituind o încălcare a art. 3 din Convenție.

61. În cauza *Adamčo împotriva Slovaciei (nr. 2)*, 2024, pct. 82-103, reclamantul, aflat în executarea pedepsei închisorii, a fost supus în mod repetat unor percheziții corporale amănunțite (PCA) pe o perioadă îndelungată din motive de securitate. În absența unei justificări convingătoare, s-a constatat că măsura constituie un tratament „degradant” în sensul art. 3, deși nu „inuman”, deoarece nu îndeplinea nivelul de gravitate necesar. Deși autorizată în temeiul dreptului intern, aplicarea PCA în prezenta cauză a fost nediferențiată, ignorând circumstanțele și comportamentul specifice ale reclamantului, în pofida prezenței unui set complex de alte măsuri de siguranță în penitenciar. Impactul cumulat al acestor percheziții a avut ca efect o umilire excesivă.

62. În cauza *Iwańczuk împotriva Poloniei*, 2001, pct. 58, Curtea a considerat inacceptabil faptul că reclamantul a fost obligat să se dezbrace în totalitate în fața unui grup de polițiști de penitenciare. În schimb, în cauza *S.J. împotriva Luxemburgului (nr. 2)*, 2013, pct. 55-62, în care o persoană privată de libertate a fost supusă unei percheziții a cavităților corporale fiind obligată să se dezbrace într-o cabină deschisă în prezența mai multor polițiști de penitenciare, Curtea a statuat că nu s-a încălcat art. 3.

Curtea a arătat în special că amenajarea spațiilor nu era ideală, dar nu a considerat că se putea deduce doar în baza amenajării că percheziționile cavităților corporale efectuate în acel spațiu implicau un anumit grad de suferință sau umilire peste limita inevitabilă. În plus, și având în vedere în special percheziția cavităților corporale în litigiu în respectiva cauză, nu exista nicio probă în dosarul cauzei că ar fi existat vreo intenție de umilire a persoanei; într-adevăr, reclamantul nu a susținut că a fost victima unor polițiști de penitenciare lipsiți de respect sau că aceștia din urmă au avut un comportament care sugera intenția lor de a-l umili.

63. În mod similar, în *Dejnek împotriva Poloniei*, 2017, pct. 61-66 și 75-76, în care percheziția corporală s-a efectuat în conformitate cu cadrul legal național relevant și nu a inclus niciun element de tratament înjositor sau umilitor, Curtea nu a constatat o încălcare a art. 3. Totuși, Curtea a constatat că lipsa, la nivel național, a unei justificări pentru percheziția cavităților corporale sau percheziția corporală amănunțită contravine art. 8 din Convenție.

64. Astfel, în jurisprudența sa, Curtea a statuat că o măsură, în cazul în care nu intră sub incidența tratamentelor vizate de art. 3, poate, totuși să încalce art. 8 din Convenție, care protejează, printre altele, integritatea corporală și morală ca parte a respectării vieții private. Cerința de a se supune unei percheziții corporale amănunțite constituie, în general, o ingerință în temeiul art. 8 primul paragraf, care trebuie justificată în conformitate cu al doilea paragraf ca fiind „prevăzută de lege" și „necesară într-o societate democratică" pentru unul sau mai multe dintre scopurile legitime enumerate în acesta. Potrivit unei jurisprudențe constante, noțiunea de necesitate înseamnă că ingerința corespunde unei nevoi sociale imperioase și, în special, că este proporțională cu scopul legitim urmărit (*Wainwright împotriva Regatului Unit*, 2006, pct. 43).[12]

65. O problemă legată de percheziții apare nu numai în ceea ce privește persoanele private de libertate, ci și în ceea ce privește percheziția efectuată asupra vizitatorilor acestora. În această privință, Curtea a statuat că, atunci când sunt prevăzute proceduri pentru buna desfășurare a percheziționilor asupra persoanelor din afara penitenciarului care într-adevăr pot fi nevinovate de vreo ilegalitate, este necesar ca administrația penitenciarului să respecte cu strictețe acele garanții și, prin precauții riguroase, să protejeze demnitatea persoanelor percheziționate de orice disconfort peste limita necesară (*Wainwright împotriva Regatului Unit*, 2006, pct. 48).

66. În ceea ce privește controlul persoanelor private de libertate și utilizarea camerelor de supraveghere, Curtea a statuat că plasarea unei persoane sub supraveghere video permanentă în timpul detenției – ceea ce implică deja o limitare considerabilă a vieții private a unei persoane – trebuie considerată o ingerință gravă în exercitarea dreptului persoanei la respectarea vieții sale private, ca element al noțiunii de „viață privată", astfel devenind aplicabil art. 8 din Convenție [*Van der Graaf împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2004; *Vasilică Mocanu împotriva României*, 2016, pct. 36].

67. În cauza *Gorlov și alții împotriva Rusiei*, 2019, pct. 97-100, având ca obiect supravegherea permanentă a camerelor persoanelor private de libertate, Curtea a subliniat necesitatea instituirii unui cadru legal corespunzător privind aplicarea unor astfel de măsuri. A subliniat că legea, deși a conferit administrației centrelor de arestare preventivă și unităților penitenciare dreptul de a utiliza supravegherea video, nu a definit suficient de clar întinderea acestor competențe și modul de exercitare a acestora pentru a oferi unei persoane o protecție corespunzătoare împotriva arbitrarului. În speță, cadrul legal național, astfel cum a fost interpretat de autoritățile naționale, conferă administrației centrelor de arestare preventivă și unităților penitenciare o competență nelimitată de a plasa fiecare persoană arestată preventiv sau condamnată ulterior sub supraveghere video permanentă, adică zi și noapte, în mod necondiționat, în orice zonă a instituției, inclusiv în camere, pentru o perioadă nedeterminată, fără revizuiri periodice. În aceste condiții, în opinia Curții, legislația națională nu oferă practic nicio măsură de siguranță împotriva abuzurilor din partea funcționarilor publici, ceea ce constituie o încălcare a art. 8 din Convenție.

12. A se vedea Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului.

68. De asemenea, Curtea a statuat că, deși supravegherea comunicării în zona de vizitare din penitenciar poate fi efectuată în mod legitim din motive de securitate, supravegherea și înregistrarea sistematică a comunicării pentru alte motive constituie o ingerință în exercitarea dreptului la respectarea vieții private și a corespondenței, prevăzut de art. 8 din Convenție. În acest context, Curtea a pus un accent deosebit pe cerința de legalitate, inclusiv claritate și previzibilitate a legii relevante (*Wisse împotriva Franței*, pct. 29-34; a se vedea, de asemenea, *Doerga împotriva Țărilor de Jos*, pct. 44-54, referitoare la interceptarea, înregistrarea și păstrarea convorbirilor telefonice).

I. Transportul persoanelor private de libertate

69. Curtea a consacrat o jurisprudență importantă privind condițiile în care reclamanții sunt transferați în autovehiculele penitenciarului între centrele de arestare preventivă și instanțele de judecată.[13] Aceasta a constatat o încălcare a art. 3 în multe cauze în care reclamanții au fost transportați în condiții de spațiu extrem de redus. Reclamanții au avut la dispoziție mai puțin de 0,5 metri pătrați de suprafață, uneori mai puțin de 0,25 metri pătrați (de exemplu, *Yakovenko împotriva Ucrainei*, 2007, pct. 107-109; *Vlasov împotriva Rusiei*, 2008, pct. 92-99; *Starokadomskiy împotriva Rusiei*, 2008, pct. 55-60; *Retunscaia împotriva României*, 2013, pct. 78; *Radzhab Magomedov împotriva Rusiei*, 2016, pct. 61).

70. Curtea a observat, de asemenea, că înălțimea cușetelor persoanelor private de libertate – 1,6 metri – era insuficientă pentru ca o persoană de statură normală să intre sau să stea în picioare fără să se aplece, ceea ce obliga persoanele să stea tot timpul în poziția șezut în interiorul autovehiculului [*Idalov împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 103]. Pe lângă suprafața limitată, autovehiculele penitenciarului au fost ocupate ocazional de un număr total de deținuți care a depășit capacitatea de transport, ceea ce a agravat și mai mult situația reclamanților (*Vlasov împotriva Rusiei*, 2008, pct. 93; *Retunscaia împotriva României*, 2013, pct. 78). Ventilația insuficientă în zilele călduroase și lipsa încălzirii atunci când autovehiculul staționa cu motorul oprit, au fost, de asemenea, remarcate ca factori agravanți (*Yakovenko împotriva Ucrainei*, 2007, pct. 109).

71. S-a ținut seama de frecvența și numărul deplasărilor în aceste condiții, precum și de durata acestora. Curtea a constatat o încălcare a art. 3 în cazurile în care reclamanții au suportat zeci sau chiar sute de astfel de deplasări. În schimb, Curtea a constatat că pragul minim de gravitate nu a fost atins în cazurile în care expunerea reclamantului la astfel de condiții a fost limitată în timp (*Seleznev împotriva Rusiei*, 2008, pct. 59, în care reclamantul a avut doar două transferuri cu o durată de 30 de minute într-un autovehicul supraaglomerat; *Jatsõšõn împotriva Estoniei*, 2018, pct. 45, în care reclamantul a refuzat să continue deplasarea după o ședere inițială de 20 de minute în autovehicul).

72. În ceea ce privește dispozitivele de siguranță care reduc riscul de rănire într-un autovehicul în mișcare, Curtea a constatat că lipsa centurilor de siguranță nu poate conduce, în sine, la o încălcare a art. 3 (*Voicu împotriva României*, 2014, pct. 63, *Jatsõšõn împotriva Estoniei*, 2018, pct. 42-43). Totuși, Curtea a constatat că lipsa centurii de siguranță sau a mânerelor ar putea să ridice o problemă în temeiul art. 3 în anumite circumstanțe și în combinație cu alți factori (*Engel împotriva Ungariei*, 2010, pct. 28, în care reclamantul era paraplegic, iar scaunul cu rotile al acestuia fusese lăsat neasigurat într-un autovehicul aflat în mișcare; *Tarariyeva împotriva Rusiei*, 2006, pct. 112-117, în care un pacient post-operator a fost transportat pe o targă în autovehiculul neadaptat al penitenciarului).

73. Cu privire la condițiile de transfer cu trenul, astfel de plângeri au fost formulate mai ales de persoane condamnate care au fost transportate pe distanțe lungi până la locul de executare a pedepsei privative de libertate. Durata totală a transferurilor a fost cuprinsă între 12 ore și câteva zile. Condițiile de spațiu redus foarte mult, în sensul că mai mult de 10 persoane au fost plasate într-un compartiment de 3 metri pătrați, au fost decisive pentru constatarea Curții că a fost încălcat art. 3

13. A se vedea, de asemenea, Rezoluția 2266 (2019) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei Protejarea drepturilor omului în timpul transferurilor de persoane private de libertate.

(*Yakovenko împotriva Ucrainei*, 2007, pct. 110-13; *Sudarkov împotriva Rusiei*, 2008, pct. 63-69; *Dudchenko împotriva Rusiei*, 2017, pct. 131). Într-o cauză, reclamantul a călătorit singur într-un compartiment mai mic, de 2 metri pătrați, timp de 65 de ore. Însă, în conformitate cu reglementările privind transportul persoanelor private de libertate, polițiștii de penitenciare l-au verificat și l-au obligat să își schimbe poziția la fiecare 2 ore. Curtea a considerat că privarea de somn rezultată a constituit o sarcină fizică și psihică grea pentru reclamant (*Guliyev împotriva Rusiei*, 2008, pct. 61-65).

74. Pe baza jurisprudenței prezentate mai sus, în *Tomov și alții împotriva Rusiei*, 2019, pct. 123-128, Curtea a stabilit următoarea abordare de respectat în transportul persoanelor private de libertate:

- totuși, o solidă prezumție de încălcare apare atunci când persoanele private de libertate sunt transportate în autovehicule care oferă o suprafață mai mică de 0,5 metri pătrați/persoană. Chestiunea dacă aceste condiții de spațiu redus sunt cauzate de un număr excesiv de persoane private de libertate care sunt transportate împreună sau de structura restrictivă a cușetelor nu este relevantă pentru analiza Curții, care se concentrează pe condițiile obiective ale transferului, astfel cum au fost acestea, și pe efectul lor asupra reclamanților, nu asupra cauzelor acestora. Înălțimea joasă a tavanului, în special a cușetelor pentru o singură persoană privată de libertate, care constrâng persoanele să se aplece, poate agrava suferința fizică și oboseala. Protecția necorespunzătoare față de temperaturile exterioare, atunci când cușetele nu sunt încălzite sau aerisite suficient, va constitui un factor agravant;
- prezumția solidă de încălcare a art. 3 poate fi infirmată numai în cazul unui transfer scurt sau ocazional. În schimb, efectele nocive ale supraaglomerării trebuie considerate ca o creștere a duratei și frecvenței a transferurilor, ceea ce face ca argumentele pentru constatarea unei încălcări să fie mai puternice;
- în ceea ce privește deplasările mai lungi, ca de exemplu cele care implică deplasarea pe timp de noapte cu trenul, abordarea Curții va fi similară celei aplicabile deținerii în unități staționare pentru o perioadă de timp comparabilă. Chiar dacă o suprafață limitată poate fi tolerată din cauza paturilor supraetajate, ar fi incompatibil cu art. 3 ca persoanele private de libertate să piardă o noapte de somn din cauza unui număr insuficient de locuri de dormit sau a unor condiții de dormit necorespunzătoare. Factori precum neamenajarea unui loc de dormit individual pentru fiecare persoană privată de libertate sau neasigurarea aprovizionării adecvate cu apă potabilă și hrană sau a accesului la toaletă agravează grav situația persoanelor private de libertate în timpul transferurilor și arată o încălcare a art. 3;
- Curtea, soluționând cauzele având ca obiect condițiile de transfer, va rămâne atentă la standardele CPT și la respectarea acestora de către statele contractante.
- evaluarea existenței unei încălcări a art. 3 nu poate fi redusă la un calcul pur numeric al suprafeței aflate la dispoziția unei persoane private de libertate în timpul transferului. Numai o abordare cuprinzătoare a circumstanțelor specifice ale cauzei poate oferi o imagine exactă a realității pentru persoana transportată.

III. Contactul cu lumea exterioară

Art. 8 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora."

Art. 10 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. [...]

2. Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități, poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești."

Art. 12 din Convenție

„Începând cu vârsta stabilită prin lege, bărbatul și femeia au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie conform legislației naționale ce reglementează exercitarea acestui drept."

A. Legături cu familia și vizite din partea familiei

75. Potrivit unei jurisprudențe consacrate a Curții, detenția, la fel ca orice altă măsură privativă de libertate a unei persoane, implică limitări inerente ale vieții sale private și de familie. Totuși, este o parte esențială a dreptului la respectarea vieții de familie al unei persoane private de libertate ca autoritățile să îi permită sau, dacă este necesar, să o ajute să păstreze legătura cu rudele apropiate [*Khoroshenko împotriva Rusiei* (MC), 2015, pct. 106, cu trimiteri suplimentare]. În acest context, Curtea subliniază, de asemenea, principiul reinserției, și anume reintegrarea în societate a unei persoane condamnate (*ibidem*, pct. 121-122).

76. Orice ingerință în exercitarea dreptului la respectarea vieții private și de familie trebuie justificată în sensul art. 8 § 2 din Convenție.[14] În special, orice lege pe care se bazează restrângerea vizitelor din partea familiei trebuie să îndeplinească cerința privind „calitatea legii" prevăzută la art. 8. Într-o serie de cauze îndreptate împotriva Rusiei, Curtea a constatat că această cerință nu a fost îndeplinită din cauza faptului că legea conferea autorității, care rămânea responsabilă de cauza penală, putere discreționară nelimitată de a aproba sau de a refuza vizite în penitenciare și nu prezenta niciun element care să limiteze întinderea puterii discreționare și modul de exercitare a acesteia. Curtea a considerat așadar că o astfel de lege l-a lipsit pe deținut de gradul minim de protecție împotriva arbitrarului sau abuzului la care au dreptul cetățenii în temeiul preeminenței dreptului într-o societate democratică (*Kungurov împotriva Rusiei*, 2020, pct. 18-20).

14. A se vedea Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului.

77. Totuși, Curtea a acceptat că anumite măsuri de control asupra contactelor cu lumea exterioară ale persoanelor private de libertate sunt necesare și nu sunt în sine incompatibile cu Convenția (*Aliev împotriva Ucrainei*, 2003, pct. 187; *Kyriacou Tsiakkourmas și alții împotriva Turciei*, 2015, pct. 303). Astfel de măsuri pot include limitări ale numărului de vizite din partea familiei, supravegherea acestor vizite, iar dacă acest lucru este justificat de natura infracțiunii și caracteristicile individuale specifice ale unei persoane private de libertate, persoana poate fi supusă unui regim special de executare a pedepsei sau unui regim special de vizite (*Hagyó împotriva Ungariei*, 2013, pct. 84). În plus, Curtea nu a constatat nici o ingerință din partea statului în exercitarea drepturilor conferite de art. 8 persoanelor private de libertate în situațiile în care acestea nu au adus probe suficiente că au formulat cereri pentru vizite din partea familiei sau alte mijloace ori modalități de comunicare cu familiile și prietenii lor, despre care susțineau că nu li s-au aprobat (*Kyriacou Tsiakkourmas și alții împotriva Turciei*, 2015, pct. 304).

78. În acest context, este necesar să se facă deosebire între aplicarea unui regim special de executare a pedepsei sau un regim special de vizite în cursul cercetării penale, caz în care măsurile ar putea fi considerate în mod rezonabil necesare pentru atingerea scopului legitim urmărit, și aplicarea extinsă a unui astfel de regim. În acest scop, necesitatea extinderii aplicării regimului special trebuie evaluată cu cea mai mare atenție de către autoritățile competente [*Enea împotriva Italiei* (MC), 2009, pct. 125-131; *Khoroshenko împotriva Rusiei* (MC), 2015, pct. 124]. Curtea a subliniat, de asemenea, că art. 8 din Convenție impune statelor să ia în considerare interesele persoanei private de libertate și ale membrilor familiei sale și să le evalueze nu în termeni generali, ci în raport cu situația specifică (*Deltuva împotriva Lituaniei*, 2023, pct. 42; a se vedea, de asemenea, ca exemplu, *Halit Kara împotriva Turciei*, 2023, pct. 51-60).

79. De asemenea, în contextul penitenciarelor cu regim de maximă siguranță, aplicarea unor măsuri precum separarea fizică poate fi justificată de nevoile de siguranță ale penitenciarului sau de pericolul ca un deținut să comunice cu organizațiile criminale prin intermediul membrilor familiei (*Lorsé și alții împotriva Țărilor de Jos*, 2003, pct. 83-86). Totuși, interzicerea prelungită a contactului direct poate fi justificată numai în cazul în care există un pericol real și continuu de acest tip [*Piechowicz împotriva Poloniei*, 2012, pct. 205-222; *Khoroshenko împotriva Rusiei* (MC), 2015, pct. 125].[15]

80. În cauza *Trosin împotriva Ucrainei*, 2012, pct. 42-44, în care legislația internă a introdus restricții automate privind frecvența, durata și diferitele modalități de desfășurare a vizitelor din partea membrilor familiei pentru toate persoanele condamnate pe viață pentru o perioadă fixă de 10 ani, Curtea a considerat inacceptabil faptul că legea nu oferea niciun fel de flexibilitate pentru a stabili dacă astfel de limitări severe erau adecvate sau într-adevăr necesare în fiecare caz în parte, chiar dacă au fost aplicate persoanelor condamnate la cea mai mare pedeapsă în temeiul legii penale. Curtea a considerat că reglementarea unor asemenea aspecte nu ar trebui să constituie restrângeri inflexibile, iar statele ar trebui să elaboreze o evaluare a proporționalității care să permită autorităților să realizeze un echilibru între interesele individuale și publice concurente și să țină seama de particularitățile fiecărui caz în parte.

81. În mod similar, în cauza *Khoroshenko împotriva Rusiei* (MC), 2015, pct. 127-149, Curtea a abordat o situație în care, timp de 10 ani, reclamantul a avut posibilitatea să mențină legătura cu lumea exterioară prin corespondență scrisă, dar toate celelalte forme de contact erau supuse unor restricții: nu putea să efectueze niciun apel telefonic decât în caz de urgență; putea primi o singură vizită din partea a doi vizitatori adulți o dată la 6 luni și asta cu o durată de doar 4 ore; și era separat de rudele sale printr-un dispozitiv de separare din sticlă, iar un polițist de penitenciare era în permanență de față, suficient de aproape cât să audă totul. Restricțiile, impuse direct de lege, i s-au aplicat reclamantului exclusiv ca urmare a condamnării sale la detențiune pe viață, independent de orice alți factori. Regimul a fost aplicabil pentru o perioadă fixă de 10 ani, care putea fi prelungită în caz de comportament necorespunzător, dar nu putea fi scurtată. Restrângerile s-au combinat în cadrul

15. A se vedea secțiunea „Măsuri de maximă securitate și siguranță” din prezentul ghid.

aceluiași regim pentru o perioadă determinată și nu puteau fi modificate. Curtea a considerat că această combinație de diferite restrângeri de lungă durată și severe aplicate posibilității reclamantului de a primi vizite în penitenciar și faptul că regimul vizitelor în penitenciar nu a ținut seama de principiul proporționalității și de necesitatea îndreptării și reinserției persoanelor condamnate pe termen lung erau contrare art. 8 din Convenție.

82. *Kučera împotriva Slovaciei*, 2007, pct. 127-134 a avut ca obiect restrângerile aplicate la regimul vizitelor din partea familiei unei persoane aflate în arest preventiv. Curtea a subliniat că, deși exista o nevoie legitimă de a-l împiedica pe reclamant să obstrucționeze cercetarea penală, de exemplu prin schimbul de informații cu co-inculpatul, inclusiv cu soția sa, nu a ajuns la convingerea că era indispensabil să nu i se permită să fie vizitat de soția sa timp de 13 luni. Curtea a subliniat că, de exemplu, s-ar fi putut face aranjamente speciale pentru vizită sub supravegherea unui agent. De asemenea, era discutabil dacă existau motive pertinente și suficiente pentru a-l împiedica pe reclamant să se întâlnească cu soția sa pentru o perioadă atât de lungă, având în vedere suferința cauzată de o separare atât de îndelungată și faptul că cercetarea penală se încheiase practic. În aceste condiții, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 din Convenție.

83. În cauza *Subaşı și alții împotriva Turciei*, 2022, reclamanții au avut posibilitatea să primească vizite din partea copiilor lor în zilele lucrătoare, dar nu au avut posibilitatea să își utilizeze pe deplin dreptul la vizite săptămânale din partea copiilor lor din cauza nepotrivirilor cu orarele școlare, ceea ce Curtea a constatat că echivalează cu o ingerință în exercitarea dreptului la respectarea vieții de familie. În ceea ce privește proporționalitatea ingerinței, Curtea a subliniat că art. 8 impune statelor să ia în considerare interesele persoanei private de libertate și ale membrilor familiei sale și să le evalueze nu în termeni generali, ci în aplicarea lor la situația specifică. Curtea a observat că reglementarea unor astfel de aspecte ar putea să nu echivaleze cu abordarea unică, iar statele trebuie să își dezvolte tehnica de evaluare a proporționalității, care să permită autorităților să asigure un echilibru între interesele individuale și cele publice concurente și să țină seama de particularitățile unei cauze, ca de exemplu distanța dintre locuința unui deținut și penitenciar, faptul că deținutul are sau nu copii de vârstă școlară și nepotrivirile cu orarele școlare atunci când organizează vizite. În acest context, Curtea a făcut trimitere, de asemenea, la Recomandarea Comitetului de Miniștri (CM/Rec(2018)5) privind copiii cu părinți aflați în închisoare, care încurajează autoritățile să faciliteze comunicarea dintre părinții aflați în închisoare și copiii acestora. În speță, Curtea a observat că, prin exercitarea puterii lor discreționare de a stabili zilele de vizite săptămânale, administrațiile penitenciarelor luaseră decizii numai pe baza unor considerații legate de capacitatea penitenciarelor, mai degrabă decât pe baza celor legate de deținuți și de relațiile acestora cu copiii lor: limitarea vizitelor la zilele lucrătoare și la programul de lucru urmărea reducerea numărului de vizitatori, astfel încât să le fie mai ușor autorităților să gestioneze vizitele. În același timp, instanțele naționale nu au evaluat comparativ interesele concurente și nici nu au analizat cu atenție argumentele reclamanților. Prin urmare, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 § 1 din Convenție.

84. În schimb, în cauza *Namık Yüksel împotriva Turciei*, 2024, pct. 61, Curtea nu a constatat o încălcare a art. 8 în ceea ce privește restrângerile aplicate exercitării dreptului de vizită ale reclamantului în cazul fiului său în vârstă de 4 ani, aflat în același penitenciar cu soția reclamantului. Curtea a considerat că autoritățile naționale, prin faptul de a a-i acorda reclamantului dreptul la vizite săptămânale fără contact timp de o oră cu fiul și vizite lunare timp de o oră cu soția și fiul, au luat toate măsurile necesare care ar fi fost de așteptat în mod rezonabil din partea lor pentru a-i garanta reclamantului dreptul la legături personale cu copilul.

85. În ceea ce privește vizita intimă, în *Dickson împotriva Regatului Unit* (MC), 2007, pct. 81, Curtea s-a referit la faptul că mai mult de jumătate din statele contractante permit vizite intime persoanelor private de libertate, cu diferite restricții. Totuși, Curtea, deși și-a exprimat acordul pentru evoluția către vizite intime observată în mai multe țări europene, încă nu a interpretat Convenția ca impunând statelor contractante să adopte dispoziții privind astfel de vizite (*Aliev împotriva Ucrainei*, 2003, pct. 188). În consecință, statele contractante ar putea beneficia de o largă marjă de apreciere la

stabilirea măsurilor care trebuie luate pentru a asigura respectarea Convenției, ținând seama în mod corespunzător de nevoile și resursele comunității și ale persoanelor. Totuși, problema vizitei intime intră, fără îndoială, sub incidența art. 8 (de exemplu, *Epners-Gefners împotriva Letoniei*, 2012, pct. 63, cu trimiteri suplimentare), iar restricțiile diferite aplicate în acest sens pot ridica o problemă de discriminare sub incidența art. 14 din Convenție.[16]

86. În cauza *Dickson*, Curtea a abordat problema neaprobării cererii unui cuplu pentru acces la inseminare artificială: soțul executa pedeapsa închisorii, iar soția sa era în libertate. Curtea nu a constatat că aprobarea cererii pentru acces la inseminare artificială ar ridica vreo problemă de securitate sau ar impune statului cerințe administrative ori financiare semnificative. A subliniat, de asemenea, evoluția politicii penale europene în direcția importanței relative din ce în ce mai mari a scopului de îndreptare al detenției, în special spre sfârșitul unei pedepse cu închisoarea pe termen lung. Deși aprobarea cererii pentru acces la inseminare artificială era posibilă în cazuri excepționale, pragul prevăzut de politica oficială a fost ridicat atât de sus de la bun început încât nu permitea o punere în balanță a intereselor individuale și publice concurente și împiedica evaluarea necesară a proporționalității unei restrângeri, astfel cum impune Convenția.

87. În mod similar, în cauza *Lesław Wójcik împotriva Poloniei*,* 2021, pct. 118-135, Curtea a constatat că un sistem de vizite intime corelat cu comportamentul persoanei private de libertate, care conține, de asemenea, un element inerent de putere discreționară, nu contravine art. 8 din Convenție cu condiția ca deciziile autorităților naționale în această privință să nu fie arbitrare sau vădit nerezonabile.

88. În această privință, trebuie arătat că, în cauza *Chocholáč împotriva Slovaciei*, 2022, pct. 52-56 și 76, Curtea a considerat că o restrângere a accesului la materiale pornografice în penitenciar, care a afectat capacitatea reclamantului de a avea viață sexuală, ar trebui privită în contextul lipsei dreptului la vizită intimă. Curtea a constatat, de asemenea, că o astfel de restrângere era generală și neindividualizată, nepermițând evaluarea proporționalității necesare într-un caz individual, ceea ce era contrar art. 8 din Convenție.

89. Curtea a examinat, de asemenea, o serie de cauze având ca obiect respingerea cererii formulate în temeiul art. 8 din Convenție de o persoană privată de libertate pentru a vizita o rudă bolnavă sau a participa la înmormântarea unei rude [*Płoski împotriva Poloniei* 2002, pct. 26-39; *Schemkamper împotriva Franței, 2005*, pct. 19-36; a se vedea, de asemenea, *Spînu împotriva României (nr. 2)* (dec.), 2024, pct. 33-40, în care Curtea nu a soluționat chestiunea dacă respingerea unei cereri nefondate, prin care un deținut solicita permisiunea de a face o vizită unei rude bolnave, constituia o ingerință în exercitarea drepturilor prevăzute la art. 8]. Totuși, Curtea a constatat că respingerea cererii pentru vizitarea unei rude bolnave nu atinge un prag minim de gravitate pentru a intra sub incidența art. 3 [*Sannino împotriva Italiei* (dec.), 2005].

90. În această privință, Curtea a statuat că art. 8 din Convenție nu garantează persoanei private de libertate un drept necondiționat de a vizita o rudă bolnavă sau de a participa la înmormântarea unei rude. Este la latitudinea autorităților naționale să evalueze fiecare cerere pe fond. Controlul exercitat de Curte se limitează la examinarea măsurilor în litigiu în contextul drepturilor conferite de Convenție reclamantului, având în vedere marja de apreciere lăsată statelor contractante. În același timp, Curtea a subliniat că, chiar dacă o persoană privată de libertate, prin însăși natura situației sale, trebuie să fie supusă unor limitări diferite ale drepturilor și libertăților sale, orice astfel de restrângere trebuie totuși să fie justificată ca necesară într-o societate democratică. Este de datoria statului să demonstreze că o astfel de necesitate a existat cu adevărat, adică să demonstreze existența unei nevoi sociale imperioase (*Lind împotriva Rusiei*, 2007, pct. 94). Într-adevăr, Curtea acordă o importanță deosebită necesității ca autoritățile naționale să efectueze o evaluare detaliată a circumstanțelor individuale ale fiecărui caz în parte (*Vetsev împotriva Bulgariei*, 2019, pct. 25).

16. A se vedea secțiunea „Dreptul la căsătorie” din prezentul ghid.

91. În cauzele *Schemkamper*, *Sannino* și *Płoski*, Curtea a avut în vedere anumiți factori pentru a evalua dacă respingerea cererii pentru a vizita o rudă bolnavă sau pentru a participa la înmormântarea unei rude era „necesară într-o societate democratică", ca de exemplu: stadiul procedurii penale îndreptate împotriva reclamantului, natura infracțiunii, caracterul reclamantului, gravitatea bolii rudelor, gradul de rudenie, posibilitatea de ieșire din penitenciar sub escortă etc. Astfel, s-a constatat o încălcare a art. 8 în cauza *Płoski*, în care reclamantul, care nu fusese condamnat, era acuzat de o infracțiune săvârșită fără violență și a solicitat permisiunea de a participa la înmormântarea părinților săi, care au decedat la o lună unul după celălalt, autoritățile neoferind motive imperative pentru respingerea cererilor și neluând în considerare posibilitatea de ieșire din penitenciar sub escortă. În schimb, în cauza *Sannino*, refuzul era justificat, reclamantul fiind condamnat pentru omor și având o personalitate dificilă. Acesta a dorit să își viziteze bunicul, care nu era o rudă apropiată și a cărui stare de sănătate nu era cu adevărat precară. Într-o cauză mai recentă, *Schemkamper*, Curtea a constatat de asemenea că respingerea cererii era justificată întrucât tatăl reclamantului nu era atât de bolnav încât să nu poată să îl viziteze pe reclamant în penitenciar.

92. În cauza *Lind*, pct. 97-98, Curtea nu a constatat depășirea marjei de apreciere a autorităților naționale prin respingerea cererii reclamantului de a se deplasa în străinătate pentru a-și vizita tatăl pe patul de moarte și a participa la ceremonia de adio a acestuia. Totuși, a considerat că, odată respinsă cererea acestuia de punere în libertate, ar fi trebuit să i se ofere o posibilitate alternativă de a-și lua rămas bun de la tatăl său muribund. Curtea nu a considerat că o convorbire telefonică întreruptă după un minut i-a oferit reclamantului o șansă semnificativă de a-și lua rămas bun de la tatăl său muribund. Prin urmare, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 din Convenție.

93. În cauza *Razvozzhayev împotriva Rusiei și Ucrainei și Udaltsov împotriva Rusiei*, 2019, pct. 268, în care cererea reclamantului de a participa la înmormântarea mamei sale a fost respinsă aparent din cauza înștiințării într-un timp prea scurt, Curtea a subliniat că constrângerile legate de timp care complică planificarea participării sale la înmormântare nu constituiau un motiv suficient pentru a o respinge. În opinia Curții, înmormântările de regulă se organizează într-un termen foarte scurt și, în general, sunt considerate o urgență. În speță, ar fi fost posibil, din punct de vedere fizic, ca reclamantul să ajungă la înmormântare, care a avut loc în ziua următoare în același oraș. Prin urmare, Curtea a constatat că respingerea cererii reclamantului pentru permisiunea de a participa la înmormântare a fost contrară art. 8 din Convenție.

94. În schimb, cauza *Guimon împotriva Franței*, 2019, pct. 37-52, a avut ca obiect respingerea cererii unei persoane condamnate (pentru infracțiuni de terorism) pentru permisiunea de ieșire din penitenciar sub escortă pentru a aduce un ultim omagiu tatălui său decedat. Curtea a constatat neîncălcarea art. 8 din Convenție. Curtea a avut în vedere următoarele considerații: profilul criminalistic al reclamantei – aceasta executa mai multe pedepse cu închisoarea pentru acte de terorism și a continuat să își declare calitatea de membră a ETA; escorta ar fi trebuit să fie organizată pe o distanță de aproape 650 km, iar aranjamentele de escortă ar fi trebuit să fie deosebit de consistente; timpul disponibil pentru examinarea cererii, odată acordată permisiunea finală de ieșire din penitenciar sub escortă, era insuficient pentru a organiza o escortă formată din agenți special instruiți în transferul și supravegherea unei persoane condamnate pentru infracțiuni de terorism și a organiza inspecția prealabilă a locurilor; reclamanta a fost vizitată periodic de membrii familiei și de prieteni; iar autoritățile judiciare au pus în balanță interesele în cauză, și anume dreptul reclamantei la respectarea vieții sale de familie, pe de o parte, și siguranța publică și apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, pe de altă parte.

95. În cauza *Solcan împotriva României*, 2019, pct. 29, având ca obiect cererea de întrerupere a executării pedepsei pentru a participa la înmormântarea unei rude, cerere formulată de o persoană privată de libertate internată într-un spital de psihiatrie, Curtea a subliniat că infractorii care suferă de tulburări psihice și sunt internați în spitale de psihiatrie se află într-o situație fundamental diferită de cea a altor persoane private de libertate, în ceea ce privește natura și scopul detenției lor. În consecință, există riscuri diferite care trebuie evaluate de autorități atunci când cererea de întrerupere

a executării pedepsei este formulată de un deținut internat într-un spital de psihiatrie. Pe baza situației de fapt din cauză, Curtea a constatat, în special, că respingerea necondiționată, de către instanțele naționale, a cererilor pentru învoire din motive umanitare sau o altă soluție care să permită reclamantei să participe la înmormântarea mamei sale nu este compatibilă cu obligația statului de a evalua fiecare cerere individuală pe fond și de a demonstra că restrângerea dreptului persoanei de a participa la înmormântarea unei rude era „necesară într-o societate democratică” în sensul art. 8 § 2 din Convenție.

B. Dreptul la căsătorie

96. Curtea a statuat că persoanele private de libertate au dreptul la căsătorie, astfel cum este garantat de art. 12 din Convenție. A subliniat că libertatea personală nu este o precondiție necesară pentru exercitarea dreptului la căsătorie. Condamnarea la închisoare privează o persoană de libertate și totodată, în mod inevitabil sau implicit, de anumite drepturi și privilegii civile. Acest lucru nu înseamnă însă că persoanele aflate în detenție nu pot, sau pot doar în mod excepțional, să își exercite dreptul la căsătorie. Astfel cum a statuat Curtea în mod repetat, o persoană privată de libertate continuă să beneficieze de drepturile și libertățile fundamentale ale omului care nu contravin sentimentului de privare de libertate, iar orice limitare suplimentară ar trebui să fie justificată de autorități. Deși o astfel de justificare poate fi găsită în considerente de securitate, în special apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, care decurg în mod inevitabil din circumstanțele încarcerării, persoanele private de libertate nu își pierd dreptul garantat de art. 12 doar din cauza statutului lor. De asemenea, în cadrul sistemului Convenției, în care toleranța și spiritul de deschidere sunt semnele distinctive recunoscute ale societății democratice, nu există niciun loc pentru orice ingerință automată în exercitarea drepturilor persoanelor private de libertate, inclusiv dreptul acestora de a stabili o relație conjugală cu persoana aleasă, pe baza exclusiv a unor argumente precum ceea ce – în opinia autorităților – ar putea fi acceptabil sau ceea ce ar putea aduce atingere opiniei publice (*Frasik împotriva Poloniei*, 2010, pct. 91-93; *Chernetskiy împotriva Ucrainei*, 2016, pct. 29, având ca obiect înregistrarea divorțului unui deținut).

97. În acest context, Curtea a subliniat, de asemenea, că alegerea partenerului/partenerei și decizia de a se căsători cu acesta/aceasta, fie în libertate, fie în detenție, reprezintă o chestiune strict privată și personală și nu există un model universal sau general acceptat pentru o astfel de alegere sau decizie. În conformitate cu art. 12, rolul autorităților este de a se asigura că dreptul la căsătorie este exercitat „conform legislației naționale”, care trebuie să fie ea însăși compatibilă cu Convenția; totuși, acestora nu le este permisă o ingerință în decizia unei persoane private de libertate de a întemeia o relație conjugală cu o persoană aleasă de aceasta, în special pe motiv că relația nu este acceptabilă pentru ele sau poate ofensa opinia publică. În plus, este de la sine înțeles că locurile de deținere nu sunt nici concepute, nici alese în mod liber și normal pentru căsătorie. Chestiunea ce trebuie soluționată într-o situație în care o persoană privată de libertate dorește să se căsătorească nu este aceea dacă este sau nu rezonabil ca aceasta să se căsătorească în penitenciar, ci aspectele practice ale momentului evenimentului și luarea măsurilor necesare, care ar putea fi și, de obicei vor fi, supuse anumitor condiții stabilite de autorități. Altminteri, acestea nu pot restrânge dreptul la căsătorie decât dacă există considerente importante care decurg din circumstanțe precum pericolul pentru siguranța locului de deținere sau prevenirea infracțiunilor și apărarea ordinii (*Frasik împotriva Poloniei*, 2010, pct. 95).

C. Protecția diferitelor mijloace de comunicare

98. De regulă, corespondența persoanelor private de libertate cu lumea exterioară este protejată în temeiul art. 8 din Convenție, în special comunicarea sa cu un reprezentant legal.[17] În jurisprudența sa, Curtea a pus accentul pe necesitatea de a asigura protecția împotriva arbitrarului în aplicarea oricărei măsuri de supraveghere a corespondenței persoanelor private de libertate. În special, Curtea a subliniat necesitatea de a reglementa durata măsurilor de supraveghere a corespondenței persoanelor private de libertate, motivele care pot justifica astfel de măsuri, precum și domeniul de aplicare și modul de exercitare a oricărei puteri discreționare conferite autorităților în această privință [*Enea împotriva Italiei* (MC), 2009, pct. 143]. În plus, atunci când se iau măsuri care constituie o ingerință în corespondența persoanelor private de libertate, este esențial să se motiveze ingerința, astfel încât reclamantul și/sau consilierii săi să se poată asigura că legea i s-a aplicat în mod corect și că deciziile luate în cazul său nu sunt nerezonabile sau arbitrare (*Onoufriou împotriva Ciprului*, 2010, pct. 113).

99. Astfel, de exemplu, în cauza *Petrov împotriva Bulgariei*, 2008, pct. 39-45, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 în ceea ce privește măsurile de supraveghere generalizată a întregii corespondențe a persoanelor private de libertate, fără nicio deosebire între diferitele categorii de persoane cu care corespondau persoanele private de libertate și în lipsa unor norme clare privind termenele aplicabile acestei supravegheri. În plus, în respectiva cauză, autoritățile nu erau obligate să motiveze aplicarea măsurii de supraveghere într-un anumit caz. În astfel de împrejurări, Curtea a subliniat că, chiar dacă se acordă o anumită marjă de apreciere în acest domeniu, supravegherea întregii corespondențe adresate reclamantului și provenite din exterior nu poate fi considerată corespunzătoare unei nevoi sociale imperioase sau proporțională cu scopul legitim urmărit.

100. În cauza *Nuh Uzun și alții împotriva Turciei*, 2022, Curtea a constatat că scanarea și înregistrarea corespondenței private a deținuților într-un sistem informatic judiciar, pentru o perioadă considerabilă de timp, indiferent dacă respectiva corespondență conținea sau nu date sensibile, echivala cu o ingerință în exercitarea drepturilor persoanelor private de libertate prevăzute la art. 8. Curtea a constatat, de asemenea, că ingerința în litigiu nu a avut o bază juridică adecvată (accesibilă și previzibilă), astfel cum impune cerința „prevăzută de lege” de la art. 8 § 2 din Convenție.

101. În ceea ce privește convorbirile telefonice, art. 8 nu garantează în sine un astfel de drept, în special în cazul în care există posibilități adecvate de corespondență scrisă. Totuși, în cazul în care se oferă acces la telefon, acesta poate, având totodată în vedere cerințele obișnuite și rezonabile ale încarcerării, să fie și el supus unor restrângeri [*A.B. împotriva Țărilor de Jos*, 2002, pct. 92-93; *Davison împotriva Regatului Unit* (dec.), 2010; *Nusret Kaya și alții împotriva Turciei*, 2014, pct. 36]. Totuși, orice astfel de restrângeri trebuie să îndeplinească cerințele prevăzute la al doilea paragraf al art. 8. În acest context, considerentele sus-menționate referitoare la restrângerile aplicate corespondenței unei persoane private de libertate sunt factori care trebuie avuți în vedere pentru a evalua dacă ingerința a fost „necesară într-o societate democratică” (*Lebois împotriva Bulgariei*, pct. 62).

102. De exemplu, în cauza *Nusret Kaya și alții împotriva Turciei*, 2014, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 din Convenție ca urmare a practicii administrației penitenciarului de restrângere a convorbirilor telefonice ale persoanelor private de libertate în limba kurdă, fără o motivare relevantă sau suficientă pentru o astfel de restrângere. În *Lebois împotriva Bulgariei*, Curtea a constatat o încălcare a art. 8, întrucât restricțiile aplicate utilizării telefonului în timpul arestării preventive se întemeiau pe ordine interne care nu erau suficient de accesibile reclamantului. Cauza *Danilevich împotriva Rusiei*, pct. 51-65, a avut ca obiect regimul strict de executare a pedepsei la care a fost supusă o persoană condamnată la pedeapsa detențiunii pe viață. Curtea a constatat că, în cazul în care

17. A se vedea secțiunea „Accesul la consultanță juridică” din prezentul ghid. A se vedea, de asemenea, jurisprudența în temeiul art. 34 privind comunicarea persoanelor private de libertate cu Curtea în secțiunea privind art. 34 „Comunicarea cu Curtea” din prezentul ghid.

menținerea contactului cu familia prin corespondență scrisă și/sau vizite este considerată insuficientă, interzicerea totală a convorbirilor telefonice, cu excepția situațiilor de urgență, a reprezentat o ingerință disproporționată în dreptul reclamantului la respectarea vieții private și de familie, constituind o încălcare a art. 8 (pentru alte exemple în jurisprudența Curții, *ibidem*, pct. 49-50).

103. În schimb, în cauza *Davison împotriva Regatului Unit* (dec.), 2010, Curtea a declarat inadmisibil ca vădit nefondat capătul de cerere formulat de o persoană privată de libertate, potrivit căruia costul unei convorbiri telefonice de la un telefon din penitenciar era mai mare decât costul unei convorbiri de la un telefon public cu plată dacă aceasta depășea o anumită durată. Curtea, conștientă fiind de mijloacele financiare limitate de care dispunea reclamantul și inconvenientele asociate corespondenței scrise, observă totuși că reclamantul putea să beneficieze de un contact telefonic periodic cu familia sa, deși nu la fel de liber sau la fel de economic cum ar fi preferat. În plus, deși s-ar putea considera că politica autorităților statului de a aplica un tarif mai mare pentru convorbirile telefonice mai lungi din penitenciar pentru a subvenționa costul convorbirilor mai scurte a generat o ingerință în exercitarea drepturilor reclamantului prevăzute la art. 8, Curtea a considerat că această politică urmărea un „scop legitim" și era „necesară într-o societate democratică". În cauza *Bădulescu împotriva Portugaliei*, 2020, pct. 36, Curtea a constatat că limitarea duratei convorbirilor telefonice ale unei persoane private de libertate la 5 minute pe zi nu era disproporționată în sensul art. 8 § 2, având în vedere, în special, necesitatea de a permite tuturor persoanelor private de libertate din același penitenciar convorbiri telefonice zilnice cu familiile lor.

104. În mod similar contactelor prin intermediul telefonului, Curtea a statuat că art. 8 nu poate fi interpretat în sensul că garantează persoanelor private de libertate dreptul de a comunica cu lumea exterioară prin dispozitive online, în special în cazul în care modalitățile de contact prin mijloace alternative sunt disponibile și adecvate. Astfel, în cauza *Ciupercescu împotriva României (nr. 3)*, 2020, pct. 104-111, în condițiile unei absențe temporare a unui cadru legal și de infrastructură adecvat care să permită reclamantului să comunice online cu soția sa (care era prevăzut ca un drept în temeiul legislației naționale), Curtea nu a constatat nicio problemă în temeiul art. 8, cu motivarea că restrângerea în cauză a avut o durată relativ scurtă (aproximativ un an) și că, în această perioadă, reclamantul a avut posibilitatea de a fi vizitat de soția sa și de a comunica telefonic cu aceasta.

105. Curtea a examinat, de asemenea, accesul persoanelor private de libertate la Internet, în temeiul art. 10 din Convenție.[18]

106. În cauza *Kalda împotriva Estoniei*, 2016, pct. 43, reclamantul s-a plâns că, în calitate de deținut, dorea să i se acorde acces – în special prin intermediul Internetului – la informații publicate pe anumite website-uri. Curtea, examinând acest capăt de cerere, a subliniat că Internetul, având în vedere accesibilitatea și capacitatea lui de a stoca și de a comunica mari cantități de informații, joacă un rol important în îmbunătățirea accesului publicului la actualități și în facilitarea difuzării informațiilor în general. Totuși, încarcerarea implică în mod inevitabil o serie de restrângeri ale comunicării persoanelor private de libertate cu lumea exterioară, inclusiv ale capacității acestora de a primi informații. Așadar, Curtea a considerat că art. 10 nu poate fi interpretat în sensul că impune o obligație generală de a le asigura persoanelor private de libertate accesul la Internet sau la anumite site-uri Internet. Totuși, Curtea a constatat că, dacă în temeiul legislației naționale se acordă acces la anumite website-uri care conțin informații juridice, precum în cauza respectivă, restrângerea accesului la alte website-uri care conțin tot informații juridice constituie o ingerință în exercitarea dreptului de a primi informații (*ibidem*, pct. 44-45).

107. În ceea ce privește situația de fapt, Curtea a constatat că website-urile la care reclamantul solicitase acces conțineau în principal informații juridice și informații referitoare la drepturile fundamentale, inclusiv drepturile persoanelor private de libertate. Accesibilitatea acestor informații promova sensibilizarea publicului și respectarea drepturilor omului. Instanțele naționale utilizau astfel

18. A se vedea Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului.

de informații și, prin urmare, reclamantul avea de asemenea nevoie de acces la acestea pentru protecția drepturilor sale în cadrul procedurilor în fața instanțelor de judecată. În plus, Curtea a observat că o serie de instrumente ale Consiliului Europei și alte instrumente internaționale au considerat accesul la Internet tot mai mult ca un drept și au îndemnat la elaborarea unor politici eficiente pentru a obține acces universal la Internet și pentru a depăși „decalajele de infrastructură digitală". Curtea a observat, de asemenea, că un număr tot mai mare de servicii și informații sunt disponibile numai pe Internet. În ultimul rând, Curtea a subliniat faptul că echipamentele și facilitățile tehnice necesare erau deja disponibile pentru a permite accesul persoanelor private de libertate la Internet (*ibidem*, pct. 48-54; a se vedea și *Ramazan Demir împotriva Turciei*, 2021, pct. 30-48).

108. În mod similar, în cauza *Jankovskis împotriva Lituaniei*, 2017, pct. 59-64, în care un reclamant s-a plâns de restrângerea accesului la website-ul Ministerului Educației și Științei, ceea ce l-a împiedicat să obțină informații legate de educație, Curtea a constatat o încălcare a art. 10 din Convenție. Aceasta a făcut trimitere la principiile dezvoltate în cauza *Kalda* și a pus accentul în special pe natura informațiilor pe care reclamantul a încercat să le obțină, care erau totodată relevante pentru reinserția sa socială.

IV. Asistența medicală în detenție

Art. 2 din Convenție

„1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. [...]"

Art. 3 din Convenție

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante."

Art. 8 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora."

A. Principii generale

109. În jurisprudența Curții, problemele legate de tratamentul medical al persoanelor private de libertate apar în principal în raport cu art. 3 din Convenție. În unele situații, în caz de moarte suspectă a unei persoane private de libertate, este posibil să se ridice totodată o problemă sub incidența art. 2 din Convenție.[19] De asemenea, pot să se ridice probleme sub incidența art. 8 din Convenție.[20]

110. În contextul art. 2, Curtea a subliniat că această dispoziție impune statelor nu doar să se abțină de la luarea intenționată și ilegală a unei vieți, ci prevede și o obligație pozitivă a statelor de a lua măsurile necesare pentru a proteja viețile persoanelor aflate sub jurisdicția lor. În privința persoanelor private de libertate, Curtea a avut deja ocazia să sublinieze că aceste persoane se află într-o situație

19. A se vedea Ghid privind art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului.
20. A se vedea Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului.

vulnerabilă și că autoritățile au obligația de a le proteja (*Mustafayev împotriva Azerbaidjanului*, 2017, pct. 53). Obligația de a proteja viața persoanelor private de libertate implică obligația autorităților de a le acorda asistența medicală necesară pentru a le proteja viața [*Jasinskis împotriva Letoniei*, 2010, pct. 60; *Hilmioğlu împotriva Turciei* (dec.), 2020, pct. 70], ceea ce, în circumstanțele unei cauze, poate să includă și servicii medicale și îngrijiri de sănătate mintală corespunzătoare (*Pintus împotriva Italiei*, 2024, pct. 46-54).

111. Ca regulă generală, simplul fapt că o persoană moare în circumstanțe suspecte în timpul privării de libertate ar trebui să ridice problema dacă statul și-a respectat obligația de a proteja dreptul la viață al persoanei respective (*Karsakova împotriva Rusiei*, 2014, pct. 48). Statului îi revine obligația de a justifica orice vătămare suferită în timpul privării de libertate, obligație care este deosebit de strictă în cazul decesului unei persoane (*Mustafayev împotriva Azerbaidjanului*, 2017, pct. 54).

112. În plus, art. 3 impune statului obligația de a proteja bunăstarea fizică a persoanelor private de libertate, printre altele, acordându-le asistența medicală necesară [*Kudła împotriva Poloniei* (MC), 2000, pct. 94; *Paladi împotriva Moldovei* (MC), 2009, pct. 71; *Blokhin împotriva Rusiei* (MC), 2016, pct. 136]. Astfel, Curtea a statuat în repetate rânduri că neacordarea unei asistențe medicale corespunzătoare poate echivala cu un tratament contrar art. 3 (*ibidem*; *Wenerski împotriva Poloniei*, 2009, pct. 56-65). Acest lucru poate viza, de asemenea, restrângerea accesului unui reclamant la asistență medicală în contextul arestului la domiciliu (*Narbutas împotriva Lituaniei*, 2023, pct. 170-177).

113. Totuși, o susținere nefondată potrivit căreia asistența medicală a fost inexistentă, întârziată sau altminteri nesatisfăcătoare, nu este de obicei suficientă ca să denote o problemă în temeiul art. 3 din Convenție. În mod normal, o plângere credibilă ar trebui să includă, printre altele, o referire suficientă la afecțiunea medicală în cauză; tratamentul medical care a fost solicitat, acordat sau refuzat; și unele dovezi – ca de exemplu expertize – care sunt de natură să dezvăluie deficiențe grave ale asistenței medicale acordate reclamantului (*Krivolapov împotriva Ucrainei*, 2018, pct. 76, cu trimiteri suplimentare).

114. „Caracterul corespunzător” al asistenței medicale rămâne elementul cel mai greu de stabilit. Curtea, examinând acest aspect, se ghidează după criteriul obligației de diligență, întrucât obligația statului de a vindeca o persoană privată de libertate grav bolnavă este una de mijloace, nu de rezultat. În special, simplul fapt al unei deteriorări a stării de sănătate a reclamantului, deși este de natură să ridice într-o primă etapă anumite îndoieli cu privire la caracterul corespunzător al tratamentului în penitenciar, nu ar putea fi suficient, ca atare, pentru constatarea unei încălcări a obligațiilor pozitive ale statului în temeiul art. 3 din Convenție, dacă se poate stabili că autoritățile naționale competente au apelat în timp util la toate măsurile medicale posibile în mod rezonabil în cadrul unui efort conștient de a împiedica agravarea bolii în cauză (*Goginashvili împotriva Georgiei*, 2011, pct. 71). Simplul fapt că o persoană privată de libertate este văzută de un medic și i se prescrie un anumit tratament nu poate duce în mod automat la concluzia că asistența medicală a fost corespunzătoare (*Hummatov împotriva Azerbaidjanului*, 2007, pct. 116). Autoritățile trebuie, de asemenea, să se asigure că se ține o evidență cuprinzătoare cu privire la starea de sănătate a persoanei private de libertate și la tratamentul acesteia în timpul detenției (*Khudobin împotriva Rusiei*, 2006, pct. 83), că diagnosticul și asistența medicală sunt prompte și corecte (*Melnik împotriva Ucrainei*, 2006, pct. 104-106) și că, în cazul în care acest lucru este necesar din cauza naturii unei afecțiuni medicale, supravegherea este periodică și sistematică și implică o strategie terapeutică cuprinzătoare menită să trateze în mod adecvat problemele de sănătate ale persoanei private de libertate ori să prevină agravarea acestora, mai degrabă decât să abordeze simptomele lor (*Amirov împotriva Rusiei*, 2014, pct. 93).

115. De asemenea, autoritățile trebuie să demonstreze că s-au creat condițiile necesare pentru ca tratamentul prescris să fie urmat efectiv (*Holomiov împotriva Moldovei*, 2006, pct. 117). Administrația penitenciarului trebuie să ofere persoanei private de libertate tratamentul corespunzător bolii (bolilor) cu care a fost diagnosticată persoana. În cazul unor opinii medicale divergente cu privire la

tratamentul necesar pentru a asigura corespunzător sănătatea unui deținut, poate fi necesar ca administrația penitenciarului și instanțele naționale, pentru a se conforma obligației pozitive care le revine în temeiul art. 3, să obțină consiliere suplimentară din partea unui medic de specialitate. Refuzul autorităților de a permite acordarea unei asistențe medicale specializate independente unui deținut suferind de o afecțiune medicală gravă, la cererea acestuia, este un element pe care Curtea l-a luat în considerare în evaluarea sa privind respectarea de către stat a art. 3 (*Wenner împotriva Germaniei*, 2016, pct. 57).

116. În plus, tratamentul medical acordat în unitățile penitenciare trebuie să fie corespunzător, adică la un nivel comparabil cu cel pe care autoritățile statului s-au angajat să îl asigure populației în ansamblu. Asta nu înseamnă că fiecărei persoane private de libertate trebuie să i se garanteze același nivel de tratament medical care este disponibil în cele mai bune unități medicale din afara unităților penitenciare [*Blokhin împotriva Rusiei* (MC), 2016, pct. 137; *Cara-Damiani împotriva Italiei*, 2012, pct. 66].

117. În general, Curtea, așa cum a explicat, își rezervă suficientă flexibilitate în definirea nivelului necesar în materie de asistență medicală, luând o decizie de la caz la caz. Acest nivel ar trebui să fie „compatibil cu demnitatea umană" a unei persoane private de libertate, dar ar trebui să țină seama și de „cerințele practice ale privării de libertate" [*Blokhin împotriva Rusiei* (MC), 2016, pct. 137; *Aleksanyan împotriva Rusiei*, 2008, pct. 140; *Patranin împotriva Rusiei*, 2015, pct. 69].

118. În contextul asistenței medicale în penitenciare, Curtea acordă o importanță deosebită protecției datelor medicale ale persoanelor private de libertate. Într-adevăr, protecția datelor cu caracter personal, nu în ultimul rând a celor medicale, are o importanță fundamentală pentru exercitarea dreptului unei persoane la respectarea vieții private și de familie, astfel cum este garantat de art. 8 din Convenție. Respectarea confidențialității datelor referitoare la sănătate este un principiu vital în sistemele juridice ale tuturor părților contractante la Convenție. Este esențial nu numai să se respecte sentimentul de viață privată al unui pacient, ci și să se păstreze încrederea acestei persoane în profesia medicală și în serviciile de sănătate în general. În lipsa unei astfel de protecții, persoanele care au nevoie de asistență medicală pot fi descurajate să dezvăluie informațiile de natură personală și intimă necesare pentru a beneficia de un tratament corespunzător, ba chiar să solicite o astfel de asistență, punând astfel în pericol propria sănătate (*Szuluk împotriva Regatului Unit*, 2009, pct. 47). Astfel, supravegherea corespondenței medicale a unui deținut poate să ridice o problemă în temeiul art. 8 din Convenție (*ibidem*, pct. 49-55). În mod similar, divulgarea datelor medicale ale unei persoane private de libertate în contextul procedurilor judiciare în legătură cu decizia de arestare preventivă a acesteia poate să ridice o problemă în temeiul art. 8 (*Frâncu împotriva României*, 2020, pct. 57-61).

B. Boli fizice, dizabilități și bătrânețe

119. Nu este exclus ca privarea de libertate a unei persoane bolnave să ridice probleme sub incidența art. 3 din Convenție. Sănătatea, vârsta și handicapul fizic grav se numără printre factorii care trebuie luați în considerare în temeiul acestui articol (*Mouisel împotriva Franței*, 2002, pct. 38).

120. Art. 3 din Convenție nu poate fi interpretat în sensul că prevede o obligație generală de a pune în libertate din motive de sănătate o persoană încarcerată sau de a o transfera la un spital public, chiar dacă aceasta suferă de o boală deosebit de greu de tratat. Totuși, această dispoziție obligă statul să se asigure că persoanele private de libertate sunt deținute în condiții compatibile cu respectarea demnității umane, că modul și metoda de executare a măsurii nu le supun unor adversități sau dificultăți de o intensitate care depășesc nivelul inevitabil de suferință inerent detenției și că, având în vedere cerințele practice ale detenției, sănătatea și bunăstarea lor sunt asigurate în mod corespunzător, de exemplu prin acordarea asistenței medicale necesare (*Grimailovs împotriva Letoniei*, 2013, pct. 150; *Yunusova și Yunusov împotriva Azerbaidjanului*, 2016, pct. 138). Astfel, în

condiții deosebit de grave, pot apărea situații în care buna administrare a justiției penale impune luarea unor măsuri umanitare [*Enea împotriva Italiei* (MC), 2009, pct. 58].

121. Astfel, de exemplu, în cauza *Serifis împotriva Greciei*, 2006, pct. 34-36, Curtea a constatat că, în pofida gravității bolii de care suferea reclamantul (paralizie și scleroză multiplă), autoritățile au tărăgănat, în timpul detenției sale, acordarea asistenței medicale care corespundea nevoilor sale reale, ceea ce l-a supus unor adversități sau dificultăți de o intensitate peste limita inevitabilă de suferință inerentă detenției, cu încălcarea art. 3 din Convenție. În mod similar, în cauza *Holomiov împotriva Moldovei*, 2006, pct. 117-122, Curtea a subliniat că problema esențială pentru evaluarea sa nu a fost lipsa asistenței medicale în general, ci mai degrabă lipsa unei asistențe medicale corespunzătoare stării specifice a reclamantului. În speță, Curtea a arătat în special că reclamantul, deși suferea de boli renale grave care implicau riscuri grave pentru sănătatea sa, a fost deținut timp de aproape 4 ani fără asistență medicală corespunzătoare. Prin urmare, Curtea a constatat că suferința reclamantului a constituit un tratament inuman și degradant în sensul art. 3 din Convenție. S-a ajuns la o concluzie similară cu privire la mai multe cauze legate de diferite afecțiuni cardiace (a se vedea, de exemplu, *Ashot Harutyunyan împotriva Armeniei*, 2010, pct. 105-116; *Kolesnikovich împotriva Rusiei*, 2016, pct. 72-81).

122. În cauza *V.D. împotriva României*, 2010, pct. 94-100, Curtea a examinat capătul de cerere formulat de un deținut cu probleme dentare grave (practic nu mai avea niciun dinte), care nu a putut să obțină o proteză dentară deoarece nu avea resursele necesare pentru a o plăti. Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 3 din Convenție. În special, a arătat că autoritățile dispuneau de diagnostice medicale care indicau necesitatea ca reclamantul să primească proteză dentară, dar nu au acționat în consecință. Reclamantul, fiind persoană privată de libertate, le putea obține doar dacă plătea costul lor integral. Întrucât asigurarea sa de sănătate nu acoperea costul respectiv, iar el nu dispunea de resursele financiare necesare – fapt cunoscut și acceptat de autorități – nu a putut să obțină protezele dentare. Aceste fapte i-au fost suficiente Curții pentru a concluziona că normele privind asigurările de sănătate pentru persoanele private de libertate, care prevedeau proporția din costul protezei pe care erau obligate să o plătească, au devenit ineficace ca urmare a obstacolelor administrative. De asemenea, nu s-a explicat satisfăcător motivul pentru care reclamantul nu a primit proteze dentare după ce a devenit posibil ca statul să suporte costul integral al acestora.

123. Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție și în ceea ce privește deficiențele în acordarea de tratament medical în legătură cu diverse alte diagnostice și/sau lipsa accesului la dispozitive medicale relevante, ca de exemplu probleme de vedere și confiscarea ochelarilor persoanelor private de libertate (*Slyusarev împotriva Rusiei*, 2010, pct. 34-44; a se vedea și *Xiros împotriva Greciei*, 2010, pct. 84-90), lipsa încălțămintei ortopedice (*Vladimir Vasilyev împotriva Rusiei*, 2012, pct. 67-68) sau a unui scaun cu rotile (*Shirkhanyan împotriva Armeniei*, 2022, pct. 164-165). În acest sens, ar trebui remarcat, de asemenea, faptul că întârzierile nejustificate în stabilirea unui diagnostic sau în acordarea unui tratament medical pot duce la o încălcare a art. 3 din Convenție [*Nogin împotriva Rusiei*, 2015, pct. 97, având ca obiect întârzierile în legătură cu o intervenție chirurgicală la ochi în cazul unui diabetic; *Kondrulin împotriva Rusiei*, 2016, pct. 59, având ca obiect întârzierile în stabilirea unui diagnostic; a se vedea, în schimb, *Normantowicz împotriva Poloniei*, 2022, pct. 84-95, în care autoritățile au făcut eforturi consecvente și serioase pentru a se asigura că reclamantul poate beneficia de tratamentul de specialitate (chirurgie), dar procedura a trebuit să fie amânată în mod repetat de-a lungul anilor din cauza unei serii de evoluții independente și a propriei atitudini a reclamantului].

124. În unele cauze, refuzul nejustificat de a transfera o persoană privată de libertate într-un spital civil pentru tratament, în cazul în care specialiștii și echipamentele necesare pentru tratament nu existau în penitenciar, poate constitui o încălcare a art. 3 [*Mozer împotriva Republicii Moldova și Rusiei* (MC), 2016, pct. 183]. În plus, în cauza *Dorneanu împotriva României*, 2017, pct. 93-100, în legătură cu o persoană privată de libertate care, la momentul primirii în penitenciar, suferea deja de o boală cu un prognostic fatal pe termen scurt, Curtea a arătat că, pe măsură ce progresa boala reclamantului,

acestuia îi era imposibil să o suporte într-un mediu penitenciar. Astfel, Curtea a considerat că autorităților naționale le revenea responsabilitatea de a lua măsuri speciale în această privință din motive umanitare. Totuși, întrucât autoritățile naționale nu au acordat atenția cuvenită caracterului adecvat și necesar al menținerii măsurii privative de libertate față de reclamant, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 (a se vedea, de asemenea, *Gülay Çetin împotriva Turciei*, 2013, pct. 114-125 și *Cosovan împotriva Republicii Moldova*, 2022, pct. 79-90).

125. De asemenea, trebuie remarcat faptul că Curtea pune accentul pe consemnarea corespunzătoare a asistenței medicale acordate în cursul privării de libertate. În cauza *Iacov Stanciu împotriva României*, 2012, pct. 180-186, în care reclamantul s-a plâns că a dezvoltat o serie de boli cronice și grave în cursul detenției sale, Curtea a constatat că condițiile de detenție la care a fost expus reclamantul au constituit tratamente inumane și degradante, respectiv o încălcare a art. 3 din Convenție. În special, Curtea nu a ajuns la convingerea că reclamantul a beneficiat de asistență medicală corespunzătoare în timpul detenției sale. Nu s-a întocmit un dosar cuprinzător cu privire la starea sa de sănătate sau la tratamentul prescris și aplicat. Astfel, nu a fost posibilă supravegherea periodică și sistematică a stării sale de sănătate. Nu s-a stabilit o strategie terapeutică cuprinzătoare pentru vindecarea afecțiunilor sale ori prevenirea agravării lor. Prin urmare, sănătatea reclamantului s-a deteriorat grav de-a lungul anilor.

126. În ceea ce privește tratamentul aplicat persoanelor cu dizabilități, Curtea a considerat că autoritățile, când decid privarea de libertate a unei persoane cu dizabilități și menținerea sa în detenție, ar trebui să dea dovadă de o atenție deosebită în ceea ce privește garantarea condițiilor corespunzătoare nevoilor speciale care rezultă din dizabilitatea sa (*Z.H. împotriva Ungariei*, 2012, pct. 29; *Grimailovs împotriva Letoniei*, 2013, pct. 151, cu trimiteri suplimentare).

127. Astfel, de exemplu, în cauza *Price împotriva Regatului Unit*, 2001, pct. 25-30, Curtea a constatat că a constituit un tratament degradant, contrar art. 3 din Convenție, deținerea unei persoane cu handicap grav în condiții în care aceasta suferea de frig, risca să dezvolte escare deoarece patul era prea tare sau inaccesibil și putea să meargă la toaletă ori să își mențină igiena doar cu foarte mare greutate. În mod similar, în cauza *D.G. împotriva Poloniei*, 2013, pct. 177, Curtea a constatat că a constituit o încălcare a art. 3 deținerea unei persoane care era imobilizată în scaun cu rotile și care suferea de paraplegie și de o serie de alte probleme de sănătate în condiții în care aceasta nu beneficia de o aprovizionare nelimitată și continuă de absorbante și catetere pentru incontinență și nici de acces nerestricționat la duș, era lăsată în seama colegilor de cameră pentru asistența necesară și își putea păstra igiena doar cu foarte mare greutate.

128. În schimb, în cauza *Zarzycki împotriva Poloniei*, 2013, pct. 125, în care reclamant era un deținut cu handicap care avea ambele antebrațe amputate, Curtea a remarcat în special atitudinea proactivă a administrației penitenciarului față de reclamant (i s-au pus la dispoziție, gratuit, proteze mecanice de bază și i s-a acordat de asemenea o mică rambursare a costului protezelor biomecanice). Curtea a considerat astfel că autoritățile îi furnizaseră reclamantului asistența curentă și corespunzătoare pe care o justificau nevoile sale speciale. Prin urmare, Curtea a constatat că, deși o persoană privată de libertate cu antebrațe amputate era mai vulnerabilă față de greutățile detenției, tratamentul aplicat reclamantului în prezenta cauză nu a atins pragul de gravitate care ar constitui un tratament degradant contrar art. 3 din Convenție. În mod similar, în cauza *Laniauskas împotriva Lituaniei*, 2022, Curtea a constatat că menținerea în detenție a unei persoane cu deficiențe grave de vedere nu era incompatibilă cu art. 3, având în vedere faptul că i s-au acordat îngrijirile și tratamentele medicale necesare în detenție și că nu s-a plâns niciodată administrației penitenciarului că are dificultăți în viața de zi cu zi și nici nu a solicitat asistență suplimentară.

129. În plus, Curtea a statuat că deținerea unei persoane cu handicap într-un penitenciar în care aceasta nu putea să se deplaseze și, în special, să iasă din camera sa în mod independent a constituit un tratament degradant (*Vincent împotriva Franței*, 2006, pct. 103; a se vedea și *Grimailovs împotriva Letoniei*, 2013, pct. 157-162). În cauza *Arutyunyan împotriva Rusiei*, 2012, pct. 77, Curtea a constatat

în special că, timp de aproape 15 luni, reclamantul, care era o persoană cu dizabilități și depindea de un scaun cu rotile pentru mobilitate, a fost obligat de cel puțin 4 ori pe săptămână să urce și să coboare pe scări 4 etaje în drum spre și dinspre proceduri medicale îndelungate, complicate și obositoare, vitale pentru sănătatea sa, ceea ce i-a cauzat, fără îndoială, dureri inutile și l-a expus unui risc nerezonabil de afectare gravă a sănătății sale.

130. Curtea a constatat, de asemenea, că a lăsa o persoană cu un handicap fizic grav să se bazeze pe colegii săi de cameră pentru a o ajuta să meargă la toaletă, să facă baie și să se îmbrace/dezbrace a contribuit la constatarea că respectivele condiții de detenție au constituit tratamente degradante (*Engel împotriva Ungariei*, 2010, pct. 27 și 30; a se vedea și *Helhal împotriva Franței*, 2015, pct. 62; *Topekhin împotriva Rusiei*, 2016, pct. 86). În general, Curtea și-a exprimat îndoielile cu privire la caracterul corespunzător al atribuirii de responsabilități pentru îngrijirea unei persoane grav bolnave în sarcina unor persoane necalificate (*Potoroc împotriva României*, 2020, pct. 77). În plus, în cauza *Hüseyin Yıldırım împotriva Turciei*, 2007, pct. 84, Curtea a constatat că transferul unui deținut cu dizabilități echivala cu un tratament degradant deoarece responsabilitatea pentru acesta a fost încredințată jandarmilor care, cu siguranță, nu erau calificați să prevadă riscurile medicale pe care le implică deplasarea unei persoane cu dizabilități.

131. În fine, trebuie subliniat că, în temeiul Convenției, poate să apară o problemă legată de detenția prelungită a persoanelor vârstnice, în special a celor cu probleme de sănătate. În această privință, Curtea a arătat că vârsta înaintată nu constituie un obstacol pentru arestarea preventivă sau pedeapsa închisorii în niciunul dintre statele membre ale Consiliului Europei. Totuși, vârsta, în combinație cu alți factori, precum sănătatea, poate fi luată în considerare fie în momentul stabilirii pedepsei, fie în timpul executării pedepsei (de exemplu, atunci când executarea pedepsei este suspendată sau înlocuită cu arest la domiciliu). Trebuie să se țină seama de circumstanțele specifice fiecărui caz [*Papon împotriva Franței (nr. 1)* (dec.), 2001].

132. În cauza *Papon*, în care reclamant era un deținut în vârstă de 90 de ani, Curtea a constatat că, deși acesta avea probleme cardiace, starea sa generală a fost descrisă ca fiind „bună” într-un raport de expertiză. În aceste împrejurări, starea sa generală de sănătate și condițiile de detenție în general corespunzătoare au însemnat că tratamentul său nu a atins nivelul de gravitate care ar intra sub incidența art. 3 din Convenție.

133. În schimb, în cauza *Farbtuhs împotriva Letoniei*, 2004, pct. 56-61, Curtea a constatat că reclamantul era în vârstă de 84 de ani atunci când a fost trimis la închisoare, paraplegic și cu handicap atât de avansat încât nu putea să se ocupe, fără ajutor, de majoritatea sarcinilor zilnice. Curtea a considerat că era necesar ca autoritățile naționale, atunci când au decis încarcerarea unei astfel de persoane, să aibă deosebită grijă ca să se asigure de compatibilitatea condițiilor de detenție cu nevoile specifice generate de infirmitatea persoanei private de libertate. Având în vedere circumstanțele cauzei, Curtea a constatat că, având în vedere vârsta, infirmitatea și starea reclamantului, menținerea acestuia în detenție nu era o măsură adecvată. Pe de altă parte, autoritățile naționale, amânând punerea sa în libertate cu mai mult de un an deși directorul penitenciarului depusese o cerere oficială de punere în libertate susținută de dovezi medicale, nu i-au acordat reclamantului un tratament în conformitate cu dispozițiile art. 3 din Convenție. În mod similar, în cauza *Contrada împotriva Italiei (nr. 2)*, 2014, pct. 83-85, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 cu privire la, în special, o întârziere de aproximativ 9 luni la aprobarea cererii unui reclamant în vârstă pentru transferul în arest la domiciliu.

C. Boli infecțioase

134. Principiile jurisprudenței Curții referitoare la necesitatea de a acorda tratament medical corespunzător persoanelor private de libertate care suferă de boli fizice sunt aplicabile, în consecință, bolilor infecțioase. Totuși, în acest sens, autoritățile trebuie să aibă grijă să evalueze analizele care trebuie efectuate pentru a diagnostica boala persoanei private de libertate, permițându-le să

identifice tratamentul terapeutic care urmează să fie administrat și să evalueze perspectivele de recuperare (*Testa împotriva Croației*, 2007, pct. 10; *Poghossian împotriva Georgiei*, 2009, pct. 57; *Cătălin Eugen Micu împotriva României*, 2016, pct. 58).

135. Astfel, de exemplu, în cauza *Kotsaftis împotriva Greciei*, 2008, pct. 51-61, în care reclamant era un deținut care suferea de ciroză hepatică cauzată de hepatita cronică B, Curtea a constatat o încălcare a art. 3, întrucât, contrar constatărilor expertizelor întocmite, reclamantul a fost ținut în detenție timp de aproximativ 9 luni fără a primi hrană specială sau tratament cu medicamente adecvate și nu a fost dus la analize într-o unitate medicală specializată. În plus, o operație programată pentru o anumită dată a fost efectuată abia după un an. Curtea a criticat de asemenea faptul că reclamantul, care suferea de o boală gravă și foarte infecțioasă, a fost deținut împreună cu alte 10 persoane într-o cameră supraaglomerată.

136. De asemenea, într-o cauză având ca obiect neacordarea de asistență medicală specializată unui deținut seropozitiv HIV, Curtea a constatat că nu exista nicio informație potrivit căreia reclamantului i se administrase vreodată tratament antiretroviral în spitalul penitenciarului sau că acolo lucrau cadre medicale care aveau experiența și competențele practice necesare pentru administrarea acestuia. Astfel, Curtea a constatat că spitalul penitenciarului nu era o instituție adecvată în acest scop. În plus, Curtea nu a identificat niciun obstacol practic serios în calea transferului imediat al reclamantului într-o unitate medicală specializată. Prin urmare, a constatat o încălcare a art. 3 în această privință (*Aleksanyan împotriva Rusiei*, 2008, pct. 156-158). În schimb, Curtea nu a considerat că absența, din farmacia penitenciarului, a medicamentelor pentru tratamentul antiretroviral a fost, ca atare, contrară art. 3 din Convenție. În special, dat fiind că statele contractante sunt obligate să acorde asistența medicală pe care le-o permit resursele lor, Curtea nu a considerat că autoritățile aveau o obligație absolută de a administra gratuit reclamantului tratamentul antiretroviral, care este foarte costisitor. De fapt, reclamantul putea primi medicamentele necesare de la rudele sale și nu a susținut că achiziționarea acestor medicamente i-ar fi cauzat o sarcină financiară excesivă lui sau rudelor sale (*ibidem*, pct. 145-150).

137. Pe de altă parte, în cauza *Fedosejevs împotriva Letoniei* (dec.), 2013, pct. 48-53, în care reclamant era un deținut care suferea de infecții cu HIV și hepatită C contractate anterior privării de libertate, Curtea a constatat, în ceea ce privește infecția cu HIV, că o analiză de sânge specifică se efectua o dată la fiecare 2–6 luni. Conform recomandărilor relevante ale Organizației Mondiale a Sănătății (OMS), analiza este necesară pentru a stabili dacă un pacient seropozitiv HIV are nevoie de tratament antiretroviral. Curtea a observat că, în perioada de care s-a plâns reclamantul, numărul celulelor specifice ale acestuia nu a scăzut niciodată sub pragul relevant, situație pe care OMS o consideră decisivă pentru începerea tratamentului respectiv. În plus, Curtea a arătat că, în ceea ce privește infecția cu hepatita C, reclamantul a beneficiat de terapia simptomatică relevantă, celelalte probleme medicale fiind, de asemenea, abordate în mod corespunzător. Prin urmare, Curtea a declarat inadmisibile ca vădit nefondate capetele de cerere formulate de reclamant.

138. O problemă specifică legată de bolile infecțioase apare în cazurile în care o astfel de boală a fost contractată în timpul privării de libertate. În cauza *Cătălin Eugen Micu împotriva României*, 2016, pct. 56, Curtea a explicat că, în conformitate cu jurisprudența sa, obligațiile unui stat în materie de sănătate pot să difere în funcție de caracterul bolii contractate – transmisibil (de exemplu, *Ghavtadze împotriva Georgiei*, 2009, pct. 86; *Fűlöp împotriva României*, 2012, pct. 34, în care reclamanții au susținut că au contractat tuberculoză în penitenciar) sau netransmisibil (*Iamandi împotriva României*, 2010, pct. 65, în care reclamantul suferea de diabet).

139. Curtea a subliniat că răspândirea bolilor transmisibile – în special a tuberculozei, a hepatitei și a HIV/SIDA – ar trebui să reprezinte o problemă de sănătate publică, în special în mediul penitenciar. În această privință, Curtea a considerat că este de dorit ca, cu consimțământul lor, persoanele private de libertate să beneficieze, într-un termen rezonabil de la primirea în penitenciar, de acces la analize gratuite pentru depistarea hepatitei și a HIV/SIDA (*Cătălin Eugen Micu împotriva României*, 2016,

pct. 56; a se vedea, de exemplu, *Jeladze împotriva Georgiei*, 2012, pct. 44, în care Curtea a statuat că o întârziere de 3 ani până când reclamantul a efectuat un test screening pentru depistarea hepatitei C a echivalat cu neglijență din partea statului în ceea ce privește obligațiile sale generale de a lua măsuri efective pentru a preveni transmiterea hepatitei C sau a altor boli transmisibile în penitenciare; a se vedea, *a contrario*, *Salakhov și Islyamova împotriva Ucrainei*, 2013, pct. 124-125, cu privire la HIV, în care trebuie luate în considerare cerințele de confidențialitate inerente supravegherii medicale a persoanelor cu statut seropozitiv HIV). De asemenea, Curtea nu a considerat că ar constitui o segregare inacceptabilă, contrară art. 3 din Convenție, cazarea deținuților seropozitivi HIV în aceeași cameră, dar într-o secție obișnuită a penitenciarului în care erau internați deținuți care nu erau seropozitivi HIV (*Dikaiou și alții împotriva Greciei*, 2020, pct. 52-55; *a contrario*, *Martzaklis și alții împotriva Greciei*, 2015, în care deținuți seropozitivi HIV au fost cazați în aceeași cameră într-un spital de psihiatrie din penitenciar).

140. Indiferent dacă un reclamant s-a infectat în timpul detenției, statul are responsabilitatea de a asigura tratamentul persoanelor private de libertate aflate în grija sa, iar neacordarea asistenței medicale corespunzătoare în cazul unor grave probleme de sănătate, de care reclamantul nu a suferit înainte de primirea în penitenciar, poate să constituie o încălcare a art. 3. Neacordarea tratamentului medical sau caracterul necorespunzător al acestuia, în special în cazul în care boala a fost contractată în detenție, constituie un subiect deosebit de îngrijorător pentru Curte. Prin urmare, aceasta este nevoită să evalueze calitatea serviciilor medicale care i s-au acordat reclamantului într-o anumită cauză și să stabilească dacă acesta a fost privat de asistență medicală corespunzătoare și, în caz că da, dacă aceasta a constituit un tratament inuman și degradant contrar art. 3 din Convenție (*Shchebetov împotriva Rusiei*, 2012, pct. 71).

141. În cauza *Cătălin Eugen Micu împotriva României*, 2016, pct. 56-62, Curtea nu a constatat, pe baza probelor disponibile, că reclamantul ar fi contractat hepatita C în detenție. Curtea a constatat, de asemenea, că i s-a acordat un tratament medical corespunzător diagnosticului său. În mod similar, în cauza *Shchebetov împotriva Rusiei*, 2012, pct. 46-58, Curtea nu a constatat, contrar argumentelor reclamantului, că acesta ar fi contractat HIV în detenție în urma unei analize de sânge. Totuși, Curtea a considerat că susținerile reclamantului au dat naștere unei obligații procedurale în temeiul art. 2 din Convenție de a ancheta circumstanțele în care acesta s-a infectat cu HIV. În circumstanțele specifice ale cauzei, Curtea a constatat că ancheta efectuată de autoritățile naționale a fost eficace în sensul art. 2 din Convenție.

142. În schimb, în cauza *Machina împotriva Republicii Moldova*, 2023, pct. 39-45, în care autoritățile naționale nu au efectuat nicio anchetă – internă, disciplinară sau penală – pentru a evalua riscul de infectare cu VHC în penitenciar, în care nici nu au investigat în mod eficace susținerile reclamantei privind infectarea sa în penitenciar și în care nu a existat niciun screening relevant la primirea în penitenciar, Curtea a subliniat că, în toate cazurile în care nu a fost în măsură să stabilească circumstanțele exacte ale unei cauze din motive imputabile în mod obiectiv autorităților statului, Guvernul pârât era cel care avea sarcina de a prezenta o explicație, într-un mod satisfăcător și convingător. În plus, Curtea a făcut o analogie cu jurisprudența sa consacrată în contextul art. 2 și 3, potrivit căreia pot fi acceptate prezumții solide de fapt și pot fi deduse concluzii astfel încât sarcina probei să poată reveni Guvernului atunci când faptele care au dus la vătămarea unei persoane sunt cunoscute, integral sau într-o mare măsură, exclusiv de către autorități. Aceasta a observat că autoritățile naționale nu au făcut nicio încercare reală de a afla ce s-a întâmplat și că întârzierea efectuării screeningului (la un an de la încarcerare) a subminat orice posibilitate de a evalua dacă reclamanta a fost infectată cu VHC după încarcerare. Din acest motiv, Curtea nu a fost în măsură să stabilească dacă contaminarea a avut loc în penitenciar și, prin urmare, a concluzionat că neefectuarea de către autoritățile penitenciare relevante a unei investigații și a unei examinări fără întârziere la primirea în penitenciar era incompatibilă cu obligația generală a statului pârât de a lua măsuri eficiente cu scopul de a preveni transmiterea VHC și a altor boli contagioase în penitenciare. În consecință, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 ca urmare a neîmpiedicării transmiterii VHC în penitenciar.

143. De asemenea, trebuie observat că, potrivit jurisprudenței Curții, simplul fapt că persoanele private de libertate seropozitive HIV folosesc aceleași echipamente medicale, sanitare, de catering și de altă natură ca celelalte persoane private de libertate nu ridică în sine o problemă sub incidența art. 3 din Convenție [*Korobov și alții împotriva Rusiei* (dec.), 2006]. În acest sens, în cauza *Artyomov împotriva Rusiei*, 2010, pct. 190, Curtea, declarând inadmisibil ca vădit nefondat capătul de cerere formulat de reclamant în legătură cu cazarea sa împreună cu deținuți seropozitivi HIV într-o unitate penitenciară, a subliniat faptul că reclamantul nu a susținut că a fost expus în mod nelegal unui risc real de infecție. În plus, reclamantul nu a contestat faptul că administrația unității penitenciare a luat măsurile necesare pentru a preveni contactul sexual între persoane private de libertate și că a interzis utilizarea de droguri și efectuarea de tatuaje. De asemenea, Curtea nu trece cu vederea faptul că administrația unității penitenciare a utilizat tehnici de reducere a efectelor nocive și, cu informații precise și obiective despre infecția cu HIV și SIDA, a identificat în mod clar modalități de transmitere a HIV. Curtea a acordat o importanță deosebită consilierii privind reducerea riscului infectării cu HIV, care a fost efectuată de administrația unității penitenciare.

144. În plus, în cauza *Shelley împotriva Regatului Unit* (dec.), 2008, având ca obiect un capăt de cerere referitor la decizia autorităților de a nu pune în aplicare un program de schimb de ace și seringi destinat consumatorilor de droguri din penitenciare pentru a contribui la prevenirea răspândirii virusurilor, Curtea a subliniat că, indiferent de nivelurile mai ridicate de infectare cu HIV și VHC în rândul persoanelor private de libertate, nu este convinsă că riscul general nespecificat, sau teama, de infectare în calitate de deținut era suficient de grav, sau gravă, pentru a ridica probleme sub incidența art. 2 sau 3 din Convenție. Totuși, Curtea era pregătită să admită că reclamantul, deținut într-un penitenciar în care exista un risc semnificativ mai ridicat de infectare cu HIV și VHC, putea să susțină că este afectat de politica de sănătate pusă în aplicare în această privință de administrația penitenciarului, în sensul art. 8 din Convenție.

145. În temeiul art. 8, Curtea a constatat că din jurisprudență nu decurge nimic care să impună unui stat contractant obligația de a aplica o anumită politică preventivă în materie de sănătate în penitenciare. Deși nu era exclusă posibilitatea existenței unei obligații pozitive de eradicare sau prevenire a răspândirii unei anumite boli sau infecții, Curtea nu s-a convins că orice potențială amenințare la adresa sănătății care nu respectă normele prevăzute la art. 2 sau art. 3 ar impune statului în mod necesar obligația de a lua măsuri preventive specifice. Chestiunile legate de politica de sănătate, în special în ceea ce privește măsurile preventive generale, se încadrau, în principiu, în marja de apreciere a autorităților naționale. Or, în speță, reclamantul nu a putut să arate niciun efect negativ direct asupra vieții sale private. De asemenea, nu i s-a refuzat niciun fel de informație sau asistență cu privire la o amenințare la adresa sănătății sale pentru care autoritățile erau direct sau indirect responsabile. Acordând o marjă de manevră necesară deciziilor referitoare la resurse și priorități, precum și unei politici legitime de a încerca reducerea consumului de droguri în penitenciare și luând act de faptul că au fost luate unele măsuri preventive (acordarea de tablete dezinfectante) și că autoritățile supravegheau progresul înregistrat în alte părți, Curtea a declarat vădit nefondat capătul de cerere formulat de reclamant.

146. În cauza *Feilazoo împotriva Maltei*, 2021, pct. 92, deși în contextul luării în custodie publică, Curtea a examinat problema instituirii automate a măsurii carantinei pentru COVID-19 în cazul nou-veniților. În respectiva cauză, reclamantul stătuse deja aproximativ 75 de zile în izolare înainte de a fi mutat în alte spații de locuit în care nou-veniții erau ținuți în carantină pentru COVID-19. Curtea a subliniat că nu exista niciun indiciu că reclamantul avea nevoie de carantină – în special după o perioadă de izolare – care, în plus, a durat aproape 7 săptămâni. Astfel, Curtea a constatat că măsura de carantinare a acestuia, timp de mai multe săptămâni, împreună cu alte persoane care ar fi putut prezenta un risc pentru sănătatea sa în absența oricărui considerent relevant în acest sens, nu poate fi considerată o măsură care respectă cerințele sanitare de bază [a se vedea, de asemenea, *Fenech împotriva Maltei* (dec.), 2021, pct. 87-96, privind amânarea înfățișării în fața unui judecător a unui

deținut din cauza măsurilor luate de instanțe pentru a combate pandemia de COVID-19, dispoziție care a fost considerată legală și justificată în interesul sănătății publice].

147. În cauza *Fenech împotriva Maltei*, 2022,, 2022, Curtea a examinat plângerea unui deținut care susținea că statul nu i-a protejat sănătatea și bunăstarea în contextul pandemiei Covid-19. Tribunalul a respins plângerea reclamantului întemeiată pe art. 2 cu motivarea că acesta nu a dovedit că viața sa era expusă unui risc real și iminent din cauza unui risc de infectare cu Covid. În temeiul art. 3, Curtea a subliniat că, pentru a proteja bunăstarea fizică a deținuților, autoritățile au obligația de a pune în aplicare anumite măsuri menite să evite infectarea, să limiteze răspândirea odată ce aceasta a ajuns în penitenciare și să ofere îngrijiri medicale corespunzătoare în caz de contaminare. Curtea a statuat, de asemenea, că măsurile preventive trebuie să fie proporționale cu riscul în cauză, însă acestea nu trebuie să reprezinte o sarcină excesivă pentru autorități, având în vedere cerințele practice ale detenției, în special atunci când autoritățile se confruntă cu o situație nouă, precum o pandemie globală față de care trebuie să reacționeze în timp util. Pe baza faptelor, Curtea a constatat că autoritățile au pus în aplicare măsuri adecvate și proporționale pentru a preveni și a limita răspândirea virusului și nu au omis să asigure protecția sănătății reclamantului.

148. În fine, autoritățile naționale au obligația procedurală de a elucida circumstanțele în care bolile infecțioase au fost contractate în penitenciare și, în cazul în care o persoană privată de libertate a decedat, de a deschide o anchetă oficială pentru a stabili dacă ar fi putut fi vorba de neglijență medicală. Această obligație nu înseamnă că recurgerea la legea penală este întotdeauna necesară: în anumite circumstanțe, poate fi suficientă o anchetă desfășurată în cursul procedurilor disciplinare sau civile [*Ismatullayev împotriva Rusiei* (dec.), 2012, pct. 27; *Kekelashvili împotriva Georgiei* (dec.), 2020, pct. 45-54].

D. Asistența medicală pentru sănătate mintală

149. Referitor la tratamentul persoanelor private de libertate cu probleme de sănătate mintală, Curtea a susținut în mod constant că art. 3 din Convenție obligă statele să se asigure că sănătatea și bunăstarea persoanelor private de libertate sunt asigurate în mod corespunzător, printre altele, prin acordarea asistenței medicale necesare (*Sławomir Musiał împotriva Poloniei*, 2009, pct. 87; *Tarricone împotriva Italiei*, 2024, pct. 71-80). În acest context, obligațiile prevăzute la art. 3 pot merge până la a impune statului obligația de a transfera persoanele private de libertate bolnave mintal în unități speciale pentru a beneficia de tratament adecvat [*Murray împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2016, pct. 105; *Raffray Taddei împotriva Franței*, 2010, pct. 63].

150. Pentru a stabili dacă detenția unei persoane bolnave este compatibilă cu art. 3 din Convenție, Curtea ia în considerare sănătatea persoanei și efectul asupra sa al modului de executare a pedepsei. Aceasta a statuat că în niciun caz condițiile de detenție nu trebuie să îi provoace persoanei private de libertate sentimente de frică, suferință și inferioritate de natură să o umilească și să o înjosească și, eventual, să îi înfrângă rezistența fizică și morală. Cu privire la acest aspect, Curtea a recunoscut că persoanele private de libertate cu tulburări psihice sunt mai vulnerabile decât persoanele private de libertate obișnuite și că anumite cerințe ale vieții în închisoare prezintă un risc mai mare ca sănătatea lor să aibă de suferit, sporind riscul de a le provoca acestora un sentiment de inferioritate, și sunt automat o sursă de stres și anxietate. O astfel de situație necesită o vigilență sporită în ceea ce privește verificarea respectării Convenției [*Rooman împotriva Belgiei* (MC), 2019, pct. 145]. Evaluarea situației acestor anumite persoane trebuie, de asemenea, să aibă în vedere vulnerabilitatea acestor persoane și, în unele cazuri, incapacitatea lor de a se plânge în mod coerent, sau deloc, cu privire la modul în care sunt afectate de un anumit tratament [*Murray împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2016, pct. 106; *Herczegfalvy împotriva Austriei*, 1992, pct. 82; *Aerts împotriva Belgiei*, 1998, pct. 66). În plus, în cazul în care autoritățile naționale decid privarea de libertate a unei persoane cu grave probleme de sănătate, inclusiv tulburări psihice, acestea au obligația de a acorda o atenție deosebită pentru a se

asigura că condițiile de detenție corespund nevoilor specifice ale persoanei în cauză (*Temporale împotriva Italiei*, 2024, pct. 79).

151. În plus, nu este suficient ca astfel de persoane private de libertate să fie examinate și să li se stabilească un diagnostic; în schimb, este esențial să li se asigure un tratament corespunzător pentru problema diagnosticată și o supraveghere medicală corespunzătoare [*Murray împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2016, pct. 106]. În această privință, Curtea ține seama de caracterul corespunzător al asistenței și îngrijirilor medicale acordate în cadrul detenției [*Rooman împotriva Belgiei* (MC), 2019, pct. 146-147]. Absența unei strategii terapeutice cuprinzătoare destinate tratării unui deținut cu probleme de sănătate mintală poate constitui „abandon terapeutic", respectiv o încălcare a art. 3 (*Strazimiri împotriva Albaniei*, 2020, pct. 108-112).

152. Curtea a aplicat principiile de mai sus în ceea ce privește tratamentul diferitelor probleme de sănătate mintală cu care se confruntă persoanele private de libertate, ca de exemplu: depresie cronică [*Kudła împotriva Poloniei* (MC), 2000]; tulburări psihiatrice cu tendințe suicidare (*Rivière împotriva Franței*, 2006; *Jeanty împotriva Belgiei*, 2020, pct. 101-114); tulburare de stres posttraumatic (*Novak împotriva Croației*, 2007); schizofrenie paranoidă cronică (*Dybeku împotriva Albaniei*, 2007; a se vedea, de asemenea, *Sławomir Musiał împotriva Poloniei*, 2009); tulburări psihotice acute (*Renolde împotriva Franței*, 2008); diverse tulburări neurologice (*Kaprykowski împotriva Poloniei*, 2009); Sindromul Munchausen (o tulburare psihică ce se caracterizează prin necesitatea simulării unei boli) (*Raffray Taddei împotriva Franței*, 2010); și tulburările suferite de delincvenții sexuali bolnavi mintal (*Claes împotriva Belgiei*, 2013). În acest context, pot să apară și probleme legate de necesitatea de a preveni sinuciderea în detenție, sub incidența art. 2 din Convenție.[21]

153. În plus, condițiile în care o persoană care suferă de o tulburare psihică beneficiază de tratament sunt, de asemenea, relevante pentru a aprecia legalitatea detenției sale în sensul art. 5 din Convenție [*Rooman împotriva Belgiei* (MC), 2019, pct. 194 și 208].[22]

154. În această privință, Curtea a admis că simplul fapt că o persoană nu a fost plasată într-o unitate adecvată nu determină automat nelegalitatea detenției sale, o oarecare întârziere la internarea într-o clinică sau într-un spital fiind acceptabilă dacă are legătură cu o diferență între capacitatea disponibilă și cea necesară a unităților psihiatrice. Totuși, o întârziere considerabilă la internarea în astfel de unități și, prin urmare, la tratamentul persoanei în cauză va afecta în mod evident perspectivele de succes ale tratamentului și poate duce la o încălcare a art. 5 (*Pankiewicz împotriva Poloniei*, 2008, pct. 45, în care Curtea a statuat că o întârziere de 2 luni și 25 de zile era excesivă, având în vedere efectele nefaste asupra sănătății reclamantului ale internării sale nevoluntare într-un loc de deținere obișnuit; a se vedea, de asemenea, *Sy împotriva Italiei*, 2022, pct. 82-89 și 134-135, privind detenția timp de 2 ani într-un penitenciar obișnuit a unei persoane care suferea de tulburare de personalitate și tulburare bipolară, în condiții necorespunzătoare și fără nicio strategie terapeutică generală pentru tratarea afecțiunii sale; a se vedea, de asemenea, *Miranda Magro împotriva Portugaliei*, 2024, pct. 75-82 și 91-96).

155. În plus, Curtea a statuat, în contextul internării medicale „retroactive", că condițiile de detenție ale unei persoane se pot schimba în timpul privării sale de libertate, chiar dacă aceasta se bazează pe una și aceeași hotărâre de condamnare. În opinia Curții, detenția unei persoane alienate în temeiul aceleiași hotărâri de condamnare poate să devină legală și, prin urmare, poate să fie în conformitate cu art. 5 § 1 odată ce persoana respectivă este transferată într-o unitate corespunzătoare. În această interpretare a termenului „legalitate", există într-adevăr o legătură intrinsecă între legalitatea privării de libertate și condițiile de executare a pedepsei privative de libertate. Rezultă că momentul sau perioada pentru a evalua dacă o persoană a fost deținută într-o unitate corespunzătoare pentru pacienți cu probleme de sănătate mintală este perioada de detenție în litigiu în procesul de pe rolul

21. A se vedea Ghid privind art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului.
22. A se vedea Ghid privind art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului.

Curții, nu data la care a fost pronunțată hotărârea de condamnare [*Ilnseher împotriva Germaniei* (MC), 2018, pct. 139 și 141].

156. Astfel, atunci când a examinat cauze având ca obiect detenția unor infractori cu tulburări psihice, Curtea, evaluând caracterul corespunzător al unității în discuție, nu a ținut seama atât de mult de scopul principal al unității, cât de condițiile specifice de detenție și de posibilitatea persoanelor în cauză de a beneficia de tratament adecvat în cadrul acesteia (*Bergmann împotriva Germaniei*, 2016, pct. 124; *Kadusic împotriva Elveției*, 2018, pct. 56 și 59; a se vedea și *W.A. împotriva Elveției*, pct. 46). În plus, deși spitalele de psihiatrie sunt, prin definiție, instituții adecvate pentru detenția persoanelor bolnave mintal, Curtea a subliniat necesitatea de a însoți orice astfel de internare prin măsuri terapeutice eficiente și consecvente, pentru a nu priva persoanele în cauză de o perspectivă de punere în libertate [*Frank împotriva Germaniei* (dec.), 2010].

157. Curtea, evaluând dacă reclamantului i s-a acordat asistență psihiatrică adecvată, ține seama de opiniile personalului medico-sanitar și de deciziile adoptate de autoritățile naționale în cazul individual, precum și de constatările mai generale la nivel național și internațional cu privire la caracterul necorespunzător al secțiilor de psihiatrie din penitenciare pentru detenția persoanelor cu probleme de sănătate mintală (de exemplu, *Hadžić și Suljić împotriva Bosniei și Herțegovinei*, 2011, pct. 41, în care Curtea a statuat, pe baza constatărilor Curții Constituționale și ale CPT, că o anexă de psihiatrie a unui penitenciar nu era o unitate potrivită pentru detenția pacienților cu probleme de sănătate mintală).

158. În contextul noțiunii de „tratament corespunzător” în sensul art. 5, Curtea verifică, pe baza informațiilor disponibile în dosarul cauzei, dacă s-a adoptat o abordare individualizată și specializată pentru tratamentul tulburărilor psihice în discuție. Aceasta consideră că informațiile care arată că reclamanții au avut acces la personal medico-sanitar și la medicamente pot demonstra că aceștia nu au fost în mod clar abandonați, dar că acest lucru nu este suficient pentru a-i permite să evalueze măsurile terapeutice care au fost aplicate. În plus, deși atitudinea persistentă a unei persoane private de libertate poate contribui la împiedicarea schimbării regimului său de detenție, acest lucru nu dispensează autoritățile de a lua inițiativele corespunzătoare pentru a-i oferi persoanei respective un tratament care este corespunzător stării sale și care ar ajuta-o să își redobândească libertatea [*Rooman împotriva Belgiei* (MC), 2019, pct. 203].

159. Curtea a precizat și că autoritățile, când se ocupă de infractori bolnavi mintal, au obligația de a acționa în vederea pregătirii persoanelor în cauză pentru punere în libertate, de exemplu oferind stimulente pentru continuarea terapiei, precum transferul într-o unitate în care pot beneficia efectiv de tratamentul necesar, sau acordând anumite privilegii dacă situația o permite [*Rooman împotriva Belgiei* (MC), 2019, pct. 204].

160. Pe scurt, în cauza *Rooman împotriva Belgiei* (MC), 2019, pct. 208-211, Curtea a subliniat că orice detenție a unor persoane bolnave mintal trebuie să aibă un scop terapeutic, destinat în mod specific, și pe cât posibil, însănătoșirii lor sau ameliorării stării lor de sănătate mintală, inclusiv, după caz, obținerii reducerii sau controlării periculozității lor. Aceste persoane, indiferent de locul în care se află, au dreptul de a beneficia de un mediu medical adecvat, însoțit de măsuri terapeutice reale, în vederea pregătirii lor pentru eventuala lor punere în libertate [a se vedea, de asemenea, *Murray împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2016, art. 107-112, cu privire la persoane condamnate la detențiune pe viață care au probleme de sănătate mintală; și *Venken și alții împotriva Belgiei*,* 2021, pct. 166-171, cu privire la o problemă sistemică în Belgia, abordată în hotărârea-pilot *W.D. împotriva Belgiei*, 2016, de internare a persoanelor condamnate cu probleme de sănătate mintală în secțiile de psihiatrie ale unor penitenciare obișnuite fără acordarea unui tratament corespunzător).

161. În ceea ce privește sfera tratamentului furnizat, nivelul de asistență necesar pentru această categorie de persoane private de libertate trebuie să depășească nivelul asistenței de bază. Simplul acces la personal medico-sanitar, consulturi și acordarea de medicamente nu pot fi suficiente pentru ca tratamentul să fie considerat corespunzător și, prin urmare, satisfăcător în temeiul art. 5. Totuși,

rolul Curții nu este de a analiza conținutul tratamentului oferit și administrat. Important este ca Curtea să poată verifica dacă s-a instituit un program individualizat, ținând seama de detaliile specifice ale sănătății mintale a persoanei private de libertate în vederea pregătirii acesteia pentru o eventuală reintegrare viitoare în societate. În acest domeniu, Curtea acordă autorităților o anumită marjă de apreciere în ceea ce privește atât forma, cât și conținutul asistenței terapeutice sau programului medical în cauză [*Rooman împotriva Belgiei* (MC), 2019, pct. 209].

162. Evaluarea chestiunii dacă o anumită unitate este „corespunzătoare" trebuie să includă o examinare a condițiilor specifice de detenție care predomină în aceasta și, în special, a tratamentului acordat persoanelor care suferă de tulburări psihologice. Astfel, este posibil ca o unitate care este *a priori* necorespunzătoare, precum o unitate penitenciară, să poată fi totuși considerată satisfăcătoare dacă asigură o asistență corespunzătoare și, invers, ca o unitate psihiatrică de specialitate, care prin definiție trebuie să fie corespunzătoare, se poate dovedi incapabilă să asigure tratamentul necesar. Într-adevăr, tratamentul adecvat și individualizat este o parte esențială a noțiunii de „unitate corespunzătoare". În plus, eventualele consecințe negative asupra perspectivelor de modificare a situației personale a unui reclamant nu ar duce automat la constatarea unei încălcări a art. 5 § 1, cu condiția ca autoritățile să fi luat suficiente măsuri pentru a depăși orice problemă care împiedica tratamentul reclamantului [*Rooman împotriva Belgiei* (MC), 2019, pct. 210-211].

E. Toxicomania

163. Curtea a examinat în câteva cauze probleme specifice ale abuzului de droguri și ale tratamentului medical al toxicomaniei în penitenciare.

164. În ceea ce privește tratamentul medical pentru toxicomanie, cauza *McGlinchey și alții împotriva Regatului Unit*, 2003, pct. 52-58, a avut ca obiect caracterul corespunzător al asistenței medicale acordate de administrația penitenciarului unei dependente de heroină cu simptome de sevraj. Curtea a constatat că faptul că reclamanta a pierdut mult în greutate și a devenit deshidratată era un indiciu suficient pentru autoritățile naționale că trebuie luate măsuri pentru a aborda manifestările de sevraj la heroină. Totuși, întrucât administrația penitenciarului nu și-a respectat obligația de a-i acorda asistența medicală necesară, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție.

165. În mod similar, în cauza *Wenner împotriva Germaniei*, 2016, pct. 80, având ca obiect capătul de cerere formulat de un dependent de heroină pe termen lung, potrivit căruia în penitenciar i s-a refuzat tratamentul de substituție a drogurilor, Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 3 cu motivarea că autoritățile, deși obligate să evalueze corespunzător starea sa de sănătate și tratamentul adecvat, nu au examinat cu ajutorul unui expert medical independent și de specialitate care terapie trebuia să fie considerată adecvată.

166. În ceea ce privește abuzul de droguri în penitenciare, cauza *Marro și alții împotriva Italiei* (dec.), 2014, pct. 45, a avut ca obiect decesul unui toxicoman în penitenciar ca urmare a unei supradoze. Curtea a subliniat că nu se poate concluziona că simplul fapt obiectiv că un deținut ar fi putut avea acces la narcotice constituie o încălcare de către stat a obligațiilor sale pozitive în temeiul art. 2 din Convenție. Curtea a recunoscut că, deși autoritățile, pentru a proteja sănătatea și viața cetățenilor, au datoria de a adopta măsuri de combatere a traficului de droguri, în special în cazul în care această problemă afectează (potențial) un loc sigur ca de exemplu un penitenciar, ele nu pot garanta acest lucru în mod absolut și dispun de o largă marjă de apreciere în alegerea mijloacelor care urmează să fie utilizate. În acest context, le incumbă o obligație în privința măsurilor care trebuie luate, nu în privința rezultatelor care trebuie obținute.

167. În ceea ce privește situația în fapt respectivă, Curtea a constatat în special că nimic nu sugerează că autoritățile au avut informații care le-ar fi putut determina să creadă că deținutul respectiv se afla într-o situație deosebit de periculoasă în comparație cu orice alt deținut toxicoman. În plus, nu s-a putut constata nicio neregulă imputabilă personalului penitenciarului. Într-adevăr, personalul a luat

numeroase măsuri (percheziții, controale asupra pachetelor etc.) pentru a împiedica intrarea drogurilor în penitenciare. Astfel, Curtea a declarat capătul de cerere inadmisibil ca fiind vădit nefondat [*Marro și alții împotriva Italiei* (dec.), 2014, pct. 46-51].

168. În mod similar, în cauza *Sahraoui și alții împotriva Franței*, 2024, pct. 70-74, Curtea a constatat că decesul unui dependent de droguri ca urmare a bolilor sale cronice grave, care se manifestaseră încă de dinainte de încarcerarea reclamantului, precum și utilizarea abuzivă de către reclamant a medicamentelor psihotrope prescrise în penitenciar, pe care le procurase în mod spontan și clandestin (prin contrabandă sau furt) de la un alt deținut, nu sugerează că a existat o omisiune în supravegherea sa de către autorități în sensul art. 2 din Convenție.

169. În mod similar, în cauza *Patsaki și alții împotriva Greciei*, 2019, pct. 90-97, tot în legătură cu decesul unui toxicoman în penitenciar, Curtea nu a constatat că existau suficiente indicii pentru autorități în sensul că deținutul respectiv se afla într-o situație deosebit de periculoasă în comparație cu orice alt deținut toxicoman. Prin urmare, aceasta a constatat neîncălcarea art. 2 sub aspect material. Totuși, Curtea a constatat o încălcare a aspectului procedural al art. 2, cu motivarea că autoritățile nici nu au examinat îndeaproape cazul defunctului, nici nu au efectuat o anchetă eficientă cu privire la circumstanțele decesului (*ibidem*, pct. 70-77).

F. Alte aspecte legate de sănătate

1. Fumatul pasiv

170. În jurisprudența sa, Curtea a constatat că nu există un consens între statele membre ale Consiliului Europei în ceea ce privește protecția împotriva fumatului pasiv în penitenciare. De asemenea, a observat că, în unele state membre, fumătorii au fost cazați în camere împreună cu nefumători, dar în alte state au fost ținuți separat. În plus, în unele state, fumatul era permis numai în anumite spații comune, iar în alte state nu existau astfel de limitări [*Aparicio Benito împotriva Spaniei* (dec.), 2006].

171. Astfel, într-o cauză în care un deținut nefumător a fost cazat într-o cameră individuală și în care fumatul era permis numai în sala comună în care se afla televizorul, Curtea nu a considerat că a apărut o problemă de sănătate legată de fumatul pasiv [*Aparicio Benito împotriva Spaniei* (dec.), 2006]. În schimb, într-o cauză în care un deținut nefumător nu a avut niciodată o cameră individuală și a trebuit să tolereze fumatul colegilor săi chiar și în infirmeria penitenciarului și în penitenciarul spital, contrar recomandării medicului său, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție (*Florea împotriva României*, 2010, pct. 60-62). Totuși, în cazul în care autoritățile naționale au luat măsurile necesare pentru a soluționa plângerile unui deținut prin transferarea acestuia într-o cameră de nefumători, Curtea nu a considerat că a apărut o problemă sub incidența Convenției [*Stoine Hristov împotriva Bulgariei (nr. 2)*, 2008, pct. 43-46].

172. În plus, în cauza *Elefteriadis împotriva României*, 2011, pct. 49-55, Curtea a statuat că statul era obligat să ia măsuri pentru a proteja un deținut diagnosticat cu boli pulmonare cronice împotriva efectelor nocive ale fumatului pasiv în cazul în care, precum în situația reclamantului, examinările și recomandările medicale au arătat că acest lucru era necesar din motive de sănătate. Prin urmare, autoritățile erau obligate să ia măsuri pentru a proteja sănătatea reclamantului, în special prin separarea acestuia de deținuții fumători, așa cum acesta solicitase în repetate rânduri. Acest lucru părea să fi fost nu numai dezirabil, ci și posibil, având în vedere că în penitenciar exista o cameră în care nu fuma nimeni. Faptul că penitenciarul în cauză fusese supraaglomerat la momentul relevant nu scutea nicidecum autoritățile de obligația de a proteja sănătatea reclamantului. În plus, Curtea a constatat că și perioadele scurte în care reclamantul a fost ținut în sălile de așteptare ale instanțelor alături de persoane private de libertate fumătoare erau inacceptabile în raport cu art. 3 din Convenție.

173. De asemenea, trebuie remarcat faptul că fumatul pasiv, deși poate că în sine nu duce la constatarea unei încălcări a art. 3 din Convenție, poate să constituie un factor agravant suplimentar față de condițiile de detenție de altfel necorespunzătoare (*Sylla și Nollomont împotriva Belgiei*, 2017, pct. 41).

2. Refuzul de hrană

174. Refuzul de hrană al persoanelor private de libertate și reacția autorităților la acesta pot să ridice probleme în contextul unor dispoziții diferite ale Convenției și din perspective diferite ale jurisprudenței Curții în temeiul acestor dispoziții. În general, în cazul în care persoanele private de libertate își pun viața în pericol în mod voluntar, faptele determinate de acte de presiune asupra autorităților nu pot duce la o încălcare a Convenției, cu condiția ca autoritățile respective să fi examinat și gestionat situația în mod corespunzător. În această categorie intră, în special, cazul în care o persoană privată de libertate aflată în refuz de hrană respinge în mod clar orice intervenție, chiar dacă starea sa de sănătate i-ar pune viața în pericol [*Ünsal și Timtik împotriva Turciei* (dec.), 2021, pct. 37].

175. De exemplu, în cauza *Horoz împotriva Turciei*, 2009, pct. 22-31, cauză având ca obiect decesul unei persoane private de libertate în urma refuzului de hrană, Curtea a constatat, în temeiul art. 2 din Convenție, că a fost imposibil de stabilit o legătură de cauzalitate între refuzul autorităților de a o pune în libertate și decesul acesteia. Curtea a considerat că autoritățile și-au îndeplinit pe deplin obligația de a proteja integritatea corporală a acesteia, în special prin administrarea unui tratament medical corespunzător, și că nu li se putea reproșa că au acceptat refuzul său clar de a permite orice intervenție, chiar dacă starea sa de sănătate i-a pus viața în pericol.

176. În ceea ce privește alimentarea forțată a persoanelor private de libertate aflate în refuz de hrană, Curtea se bazează pe jurisprudența Comisiei, potrivit căreia alimentarea forțată a unei persoane implică elemente degradante care, în anumite împrejurări, pot fi considerate ca interzise de art. 3 din Convenție. Totuși, atunci când o persoană deținută își menține refuzul de hrană, se poate ajunge în mod inevitabil la un conflict între dreptul unei persoane la integritate corporală și obligația pozitivă a statului în temeiul art. 2 din Convenție – conflict care nu este soluționat de Convenție însăși (*Nevmerjitsky împotriva Ucrainei*, 2005, pct. 93).

177. Potrivit jurisprudenței Curții, o măsură care constituie o necesitate terapeutică din punct de vedere al principiilor consacrate ale medicinei nu poate fi considerată, în principiu, inumană și degradantă. Același lucru se poate spune despre alimentarea forțată care are ca scop salvarea vieții unei anumite persoane private de libertate care refuză hrana în mod conștient. Totuși, Curtea trebuie să se asigure că existența necesității medicale a fost demonstrată în mod convingător. Pe de altă parte, Curtea trebuie să stabilească dacă garanțiile procedurale ale deciziei de alimentare forțată sunt respectate. În plus, modul în care reclamantul este supus alimentării forțate în timpul refuzului de hrană nu trebuie să depășească pragul minim de gravitate prevăzut de jurisprudența Curții în temeiul art. 3 din Convenție (*Nevmerjitsky împotriva Ucrainei*, 2005, pct. 94; *Ciorap împotriva Moldovei*, 2007, pct. 77).

178. De asemenea, Curtea a precizat că, în cazul în care o deteriorare a stării de sănătate a unui deținut este cauzată de intrarea sa în refuz de hrană și/sau de refuzul tratamentului, această deteriorare nu poate fi considerată în mod automat imputabilă autorităților. Cu toate acestea, este posibil ca administrația penitenciarului să nu fie complet absolvită de obligațiile sale pozitive în astfel de situații dificile, dacă se uită în mod pasiv cum moare deținutul care nu mănâncă. În special, întrucât decizia unui deținut cu privire la refuzul de hrană poate fi de mare importanță, medicii din penitenciare trebuie să asigure înțelegerea deplină de către pacient a consecințelor medicale, verificând, printre altele, că decizia de a posti este cu adevărat voluntară și nu este cauzată de o deficiență mintală a deținutului sau de orice altă presiune externă. Nu mai puțin importantă este comunicarea continuă între medici și pacient în timpul refuzului de hrană, atunci când medicii verifică zilnic valabilitatea

dorinței deținutului de a se abține de la consumul de hrană. În plus, Curtea a subliniat că este esențial să se stabilească adevărata intenție și motivele reale ale protestului deținutului, iar în cazul în care aceste motive nu sunt pur fanteziste, ci, dimpotrivă, denunță o gravă eroare de gestionare medicală, autoritățile competente trebuie să dea dovadă de diligență prin începerea imediată a negocierilor cu deținutul aflat în refuz de hrană în vederea găsirii unui aranjament adecvat, sub rezerva, desigur, a restricțiilor pe care le pot impune cerințele legitime ale detenției (*Iakovliev împotriva Ucrainei*, 2022, pct. 43).

179. În cauza *Nevmerzhitsky împotriva Ucrainei*, 2005, pct. 95-99, Curtea a statuat că a fost încălcat art. 3 din Convenție în legătură cu alimentarea forțată a reclamantului. Curtea a constatat că nu s-a demonstrat că a existat o necesitate medicală pentru alimentarea forțată a reclamantului și că, prin urmare, alimentarea sa forțată a fost arbitrară. De asemenea, nu s-au respectat garanțiile procedurale în legătură cu refuzul conștient de hrană al reclamantului. În plus, modul de administrare a alimentării forțate, și anume folosirea forței și contrar rezistenței reclamantului, a constituit un tratament de o asemenea gravitate încât se justifica încadrarea lui ca tortură.

180. În mod similar, în cauza *Ciorap împotriva Moldovei*, 2007, pct. 78-89, Curtea a constatat, printre altele, că nu existau dovezi medicale care să ateste că viața sau sănătatea reclamantului se aflau în pericol grav și existau motive suficiente pentru a sugera că alimentarea sa forțată a avut ca scop, de fapt, să îl descurajeze să își continue protestul. De asemenea, nu s-au respectat garanțiile procedurale fundamentale prevăzute de legislația națională, precum clarificarea motivelor pentru începerea și încetarea alimentării forțate și consemnarea compoziției și cantității de hrană administrată. În ultimul rând, Curtea a fost frapată de modul de alimentare forțată, inclusiv de imobilizarea cu cătușe – necontestată și obligatorie – a reclamantului, indiferent de rezistența opusă, și durerea severă cauzată de instrumentele de metal folosite pentru a-l forța să deschidă gura și a-i scoate limba. Prin urmare, Curtea a constatat că modul în care reclamantul a fost alimentat forțat în mod repetat l-a expus în mod inutil unor mari dureri fizice și umiliri și, prin urmare, nu putea decât să fie considerat o tortură contrară art. 3 din Convenție.

181. În cauza *Yakovlyev*, pct. 45-51, Curtea a constatat că lipsa oricărei explicații în raportul medical relevant cu privire la natura și iminența riscului pe care menținerea postului îl reprezenta pentru viața reclamantului (în special având în vedere că trecuse destul de puțin timp de la începutul refuzului de hrană), absența necesității spitalizării sale și starea sa de sănătate satisfăcătoare care îi permisese să participe la ședința de judecată au arătat că necesitatea medicală pentru alimentarea forțată a reclamantului nu a fost demonstrată în mod convingător. De asemenea, Curtea și-a exprimat îndoielile cu privire la eficacitatea controlului jurisdicțional ca garanție procedurală împotriva abuzurilor și a remarcat că alimentarea forțată a reclamantului a fost efectuată în lipsa unor reglementări legale privind procedurile care trebuie urmate în astfel de cazuri. În cele din urmă, Curtea a arătat că refuzul de hrană început de reclamant, împreună cu alți deținuți, ar fi putut fi considerat o formă de protest determinată de lipsa altor mijloace pentru a se asigura că plângerile lor privind situația din penitenciar sunt ascultate. Astfel, Curtea a considerat că demararea unei anchete menite să stabilească adevărata intenție și motivele reale ale protestului deținuților, precum și să asigure un răspuns semnificativ la plângerile și solicitările acestora, ar fi fost esențială pentru examinarea și gestionarea corespunzătoare a situației de către stat. Întrucât nu s-a efectuat o astfel de anchetă și întrucât singurul răspuns la refuzul de hrană al deținuților a fost alimentarea forțată a acestora, Curtea nu putea exclude faptul că, astfel cum a susținut reclamantul, alimentarea forțată a acestuia a avut ca scop, de fapt, suprimarea protestelor din penitenciar. Prin urmare, Curtea a constatat că statul nu a gestionat în mod corespunzător situația în ceea ce privește refuzul de hrană al reclamantului și l-a supus pe acesta la rele tratamente contrare art. 3 din Convenție.

182. În schimb, Curtea nu a considerat că s-a ridicat o problemă în temeiul Convenției în cazurile în care o decizie de alimentare forțată a unei persoane private de libertate a reflectat o necesitate medicală, a beneficiat de garanții procedurale suficiente și nu a fost pusă în aplicare într-un mod

contrar art. 3 din Convenție [de exemplu, *Özgül împotriva Turciei* (dec.), 2007; *Rappaz împotriva Elveției* (dec.), 2013].

183. De asemenea, trebuie remarcat faptul că, în unele cauze, Curtea a invitat reclamanții, în temeiul art. 39 din Regulamentul de procedură,[23] să înceteze refuzul de hrană [*Ilaşcu și alții împotriva Moldovei și Rusiei* (MC), 2004, pct. 11; *Rodić și alții împotriva Bosniei și Herțegovinei*, 2008, pct. 4].

184. În plus, o problemă sub incidența art. 3 poate să apară în cazul reîncarcerării persoanelor condamnate care suferă de sindromul Wernicke-Korsakoff (tulburare a creierului care implică pierderea unor funcții cerebrale specifice cauzată de deficiența de tiamină) ca urmare a refuzului de hrană prelungit în timpul detenției (de exemplu, *Tekin Yıldız împotriva Turciei*, 2005, pct. 83; *a contrario*, *Sinan Eren împotriva Turciei*, 2005, pct. 50).

185. O problemă sub incidența art. 3 poate să apară, de asemenea, atunci când autoritățile folosesc forța pentru a întrerupe refuzul de hrană în masă al persoanelor private de libertate care protestează împotriva condițiilor lor de detenție. În cauza *Karabet și alții împotriva Ucrainei*, 2013, pct. 330-332, având ca obiect o acțiune violentă a autorităților pentru a întrerupe refuzul de hrană în masă, Curtea a considerat că acțiunea neașteptată și brutală a autorităților a fost extrem de disproporționată și nejustificată, luată cu scopul de a zdrobi mișcarea de protest, de a pedepsi deținuții pentru refuzul lor de hrană pașnic și de a stopa în fază incipientă orice intenție a acestora de a formula plângeri. Pentru Curte, aceasta a constituit o tortură contrară art. 3 din Convenție (*a contrario*, *Leyla Alp și alții împotriva Turciei*, 2013, pct. 88-93).

V. Menținerea ordinii în locul de deținere

Art. 3 din Convenție

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.”

Art. 6 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale sau asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa.”

Art. 8 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.”

23. Este vorba despre acte adoptate în cadrul procedurii privind măsurile provizorii în fața Curții, în temeiul art. 39 din Regulamentul de procedură al Curții.

A. Folosirea forței

186. Curtea a subliniat că este conștientă de potențialul de violență care există în unitățile penitenciare și de faptul că neascultarea de către persoanele private de libertate poate provoca rapid o înrăutățire a situației (*Gömi și alții împotriva Turciei*, 2006, pct. 77). Curtea acceptă că folosirea forței poate fi necesară ocazional pentru asigurarea securității în penitenciare și pentru menținerea ordinii sau prevenirea infracțiunilor în locurile de deținere. Totuși, folosirea forței este permisă numai dacă este indispensabilă și nu trebuie să fie excesivă (*Tali împotriva Estoniei*, 2014, pct. 59). În consecință, în ceea ce privește o persoană privată de libertate, orice recurgere la forță fizică ce nu a fost strict necesară ca urmare a propriului comportament diminuează demnitatea umană și constituie o încălcare a dreptului prevăzut în art. 3 din Convenție [*Artyomov împotriva Rusiei*, 2010, pct. 145; *Bouyid împotriva Belgiei* (MC), 2015, pct. 101].

187. În plus, Curtea a statuat că interzicerea generală a torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane ori degradante de către agenții statului în special ar fi inoperantă în practică dacă nu ar exista nicio procedură de anchetare a acuzațiilor de rele tratamente aplicate persoanelor deținute de aceștia. Prin urmare, în sensul art. 3, ar trebui să existe o formă de anchetă oficială eficientă în cazul în care o persoană susține în mod credibil că a fost supusă unui tratament contrar art. 3 de către poliție sau alte autorități similare [*Bouyid împotriva Belgiei* (MC), 2015, pct. 115-116; *Ostroveņecs împotriva Letoniei*, 2017, pct. 71].

188. Curtea a constatat, de exemplu, o încălcare a art. 3 sub aspect material și procedural ca urmare a folosirii sistematice, nediferențiate și nelegale a bastoanelor de cauciuc de către membrii unei unități speciale de siguranță a penitenciarului împotriva persoanelor condamnate, ca represalii sau pedeapsă, dar și ca urmare a lipsei unei anchete efective în această privință (*Dedovskiy și alții împotriva Rusiei*, 2008, pct. 85 și 94). În mod similar, în cauza *Artyomov împotriva Rusiei*, 2010, pct. 169-173 și 184, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 în ceea ce privește folosirea bastoanelor de cauciuc împotriva reclamantului pentru refuzul său de a ieși din cameră. Curtea a considerat că măsura a fost disproporționată în raport cu comportamentul reclamantului și a avut caracter de represalii. Curtea a constatat, de asemenea, că ancheta efectuată cu privire la susținerile reclamantului că a fost supus unor rele tratamente nu a fost aprofundată, rapidă și eficientă (a se vedea de asemenea *Gladović împotriva Croației*, 2011; *Milić și Nikezić împotriva Muntenegrului*, 2015). În cauza *Ochigava împotriva Georgiei*, 2023, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 sub aspect material și procedural în ceea ce privește relele tratamente repetate aplicate reclamantului de către polițiștii de penitenciare ca parte a abuzului sistematic și sistemic asupra deținuților din penitenciarul respectiv.

189. În cauza *Davydov și alții împotriva Ucrainei*, 2010, pct. 264-272, Curtea a examinat o situație în care forțele speciale au efectuat exerciții de pregătire într-un penitenciar, în timpul cărora reclamanții au fost răniți și umiliți. Curtea a constatat că împotriva persoanelor private de libertate s-a folosit o forță excesivă, fără justificare sau motiv legitim, cu încălcarea art. 3 din Convenție. Curtea a acceptat ca legitimă necesitatea de a instrui și de a menține personalul pregătit pentru un eventual comportament neprevăzut al persoanelor private de libertate, inclusiv comportamente legate de revolte în masă sau luare de ostatici, pentru care se antrenau forțele speciale. Totuși, Curtea a subliniat că există o obligație pozitivă pentru stat de a-și forma agenții însărcinați cu aplicarea legii de așa natură încât să asigure un nivel ridicat de competență în conduita lor profesională, astfel încât nimeni să nu fie supus unor torturi sau tratamente contrare art. 3 din Convenție. Acest lucru presupune, de asemenea, ca activitățile de formare ale agenților însărcinați cu aplicarea legii, inclusiv ale agenților de penitenciare, nu numai să fie în conformitate cu această interdicție absolută, ci și să urmărească prevenirea oricărui eventual tratament sau comportament al unui agent al statului, care ar putea fi contrar interzicerii absolute a torturii, a tratamentelor sau pedepselor inumane ori degradante.

190. În plus, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție în ceea ce privește relele tratamente la care a fost supus un deținut de către membrii escortei în timpul transferului său la instanță pentru

a participa la ședințele de judecată (*Balajevs împotriva Letoniei*, 2016; *Ostroveņecs împotriva Letoniei*, 2017).

191. În contextul folosirii mijloacelor speciale pentru imobilizarea unei persoane private de libertate, trebuie remarcat faptul că, în cauza *Tali împotriva Estoniei*, 2014, având ca obiect folosirea spray-ului cu piper împotriva unui deținut agresiv și imobilizarea acestuia la pat pentru mai mult de 3 ore, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție. În ceea ce privește folosirea spray-ului cu piper, Curtea a arătat că este vorba despre o substanță potențial periculoasă care nu ar trebui folosită în spații închise. În cazul excepțional în care este necesară folosirea acestuia în spații deschise, trebuie să se instituie garanții clar definite. Spray-ul cu piper nu ar trebui să fie folosit niciodată împotriva unei persoane private de libertate care a fost deja plasată sub control. Deși spray-ul iritant lacrimogen nu era considerat armă chimică, iar folosirea lui era autorizată în scopul aplicării legii, acesta ar putea avea efecte adverse diferite asupra sănătății unui deținut. În speță, având în vedere aceste efecte potențial grave, pe de o parte, și echipamentul alternativ aflat la dispoziția polițiștilor de penitenciare, pe de altă parte, Curtea a constatat că circumstanțele nu au justificat utilizarea spray-ului. Curtea nu a considerat nici că s-ar fi justificat imobilizarea la pat a reclamantului pentru o perioadă semnificativă de timp. În cauza *El-Asmar împotriva Danemarcei*, 2023, pct. 75-80, Curtea a considerat că utilizarea spray-ului cu piper nu a fost justificată ca fiind strict necesară, în special din cauza lipsei unui avertisment prealabil.

192. Obligații materiale și procedurale similare celor elaborate mai sus în temeiul art. 3 decurg din art. 2 din Convenție[24] în legătură cu folosirea forței letale sau alte morți suspecte în penitenciare (a se vedea, de exemplu, *Lapshin împotriva Azerbaidjanului*, 2021, pct. 92-101, având ca obiect un incident care a pus în pericol viața reclamantului). În plus, în cazul în care CPT este implicat în monitorizarea unui astfel de incident în penitenciar, Curtea a pus accentul pe obligația autorităților de a coopera cu CPT, furnizându-i informații exacte cu privire la ancheta internă (*Shuriyya Zeynalov împotriva Azerbaidjanului*, 2020, pct. 73-74).

193. Într-o cauză având ca obiect recurgere la forță letală pentru suprimarea unei revolte din penitenciar, Curtea a statuat că orice astfel de recurgere la forță trebuie să fie justificată de unul dintre motivele prevăzute la art. 2 § 2 din Convenție și trebuie să fie absolut necesară în sensul acestei dispoziții. În plus, recurgerea la forță nu poate fi nediferențiată și efectuată într-o manieră necontrolată și nesistematică. Curtea a statuat, de asemenea, că autoritățile au obligația de a investiga circumstanțele recurgerii la forță letală în conformitate cu obligația lor procedurală în temeiul art. 2 (*Kukhalashvili și alții împotriva Georgiei*, 2020, pct. 129-136 și 147-157).

B. Utilizarea mijloacelor de imobilizare

194. Mijloacele de imobilizare, precum cătușele, nu ridică de obicei o problemă sub incidența art. 3 din Convenție în cazul în care au fost aplicate în legătură cu arestarea sau reținerea legală și nu implică recurgerea la forță, sau expunerea publică, peste limita considerată în mod rezonabil necesară în circumstanțele date. În această privință, important este, de exemplu, dacă există motive să se creadă că persoana în cauză s-ar opune arestării sau ar încerca să se sustragă de la urmărirea penală, să provoace vătămări sau daune ori să suprime probe [*Svinarenko și Slyadnev împotriva Rusiei* (MC), 2014, pct. 117, cu trimiteri suplimentare]. De asemenea, Curtea a statuat în repetate rânduri că imobilizarea cu cătușe pentru mâini sau pentru picioare a unei persoane bolnave sau slăbite în general este disproporționată în raport cu cerințele de securitate și implică o umilire nejustificată, indiferent dacă este intenționată sau nu (*Korneykova și Korneykov împotriva Ucrainei*, 2016, pct. 111, cu trimiteri suplimentare).

195. În plus, Curtea a recunoscut că aspectele legate de integritatea morală și fizică a unei persoane, ca parte a noțiunii de viață privată în sensul art. 8 din Convenție, se extind la situații de privare de

[24]. A se vedea Ghid privind art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului.

libertate, inclusiv la utilizarea unor mijloace de imobilizare. Totuși, utilizarea unor mijloace de imobilizare, precum cătușele, trebuie să afecteze fizic sau mintal o persoană privată de libertate sau trebuie să aibă ca scop umilirea acesteia ca să se ridice o problemă sub incidența art. 8 (*Raninen împotriva Finlandei*, 1997, pct. 63-64).

196. Având în vedere principiile de mai sus, Curtea a constatat, de exemplu, că nu exista nicio justificare pentru utilizarea cătușelor pentru mâini sau pentru picioare în următoarele circumstanțe: imobilizarea cu cătușe pentru mâini a unui deținut bolnav mintal pentru o perioadă de 7 zile non-stop în timpul încarcerării sale solitare, fără nicio opinie psihiatrică sau justificare (*Kucheruk împotriva Ucrainei*, 2007, pct. 140-146); cătușe pentru mâini obligatorii în timpul alimentării forțate, chiar și în lipsa oricărei rezistențe (*Nevmerjitsky împotriva Ucrainei*, 2005, pct. 97; *Ciorap împotriva Moldovei*, 2007, pct. 85); imobilizarea sistematică și prelungită cu cătușe pentru mâini a persoanelor condamnate la detențiune pe viață fără revizuirea periodică și individualizată a riscurilor specifice în materie de securitate (*Shlykov și alții împotriva Rusiei*, 2021, pct. 77-93); imobilizarea cu cătușe pentru mâini a unui deținut bolnav internat în spital în așteptarea operației sale (*Henaf împotriva Franței*, 2003, pct. 52-60; *Istratii și alții împotriva Moldovei*, 2007, pct. 55-58); imobilizarea de pat cu cătușe pentru mâini a unui deținut bolnav de cancer internat în spital (*Okhrimenko împotriva Ucrainei*, 2009, pct. 98); imobilizarea cu cătușe pentru mâini în cursul ședințelor de judecată (*Gorodnichev împotriva Rusiei*, 2007, pct. 103-109); imobilizarea de o masă de examen ginecologic cu cătușe pentru picioare a unei femei însărcinate la internarea în spital (*Korneykova și Korneykov împotriva Ucrainei*, 2016, pct. 112-115); imobilizarea cu cătușe pentru mâini a unui deținut bolnav slăbit fizic în timpul transportului la spital (*Mouisel împotriva Franței*, 2002, pct. 47); imobilizarea cu cătușe pentru mâini în timpul examenului efectuat de ginecolog (*Filiz Uyan împotriva Turciei*, 2009, pct. 32-35); și imobilizarea nejustificată cu cătușe pentru mâini în timpul altor examene medicale (*Duval împotriva Franței*, 2011, pct. 50-53; *a contrario A.T. împotriva Estoniei*, 2018, pct. 64, având ca obiect imobilizarea cu cătușe pentru mâini în timpul examenelor medicale ale unui deținut periculos cu antecedente de auto-vătămare). De asemenea, Curtea a constatat că imobilizarea cu curele a unui infractor bolnav mintal de un pat de contenționare timp de aproape 23 de ore într-un spital de psihiatrie nu a fost strict necesară și, prin urmare, nu a respectat demnitatea sa umană. În special, durata prelungită a măsurii de imobilizare fizică aplicată reclamantului bolnav mintal nu a fost singurul mijloc disponibil pentru a preveni vătămarea imediată sau iminentă a lui însuși sau a altor persoane (*Aggerholm împotriva Danemarcei*, 2020, pct. 105 și 114).

197. De asemenea, trebuie remarcat faptul că Curtea a constatat că ținerea unei persoane într-o cușcă metalică în timpul unui proces – având în vedere natura ei degradantă în mod obiectiv, incompatibilă cu normele de comportament civilizat care reprezintă semnul distinctiv al unei societăți democratice – constituie în sine un afront la adresa demnității umane, respectiv o încălcare a art. 3 din Convenție [*Svinarenko și Slyadnev împotriva Rusiei* (MC), 2014, pct. 138; *Korban împotriva Ucrainei*, 2019, pct. 134].

C. Măsuri și sancțiuni disciplinare

198. Curtea a statuat că procedurile disciplinare în penitenciar pot avea ca rezultat o „acuzație în materie penală" în sensul autonom al art. 6 din Convenție, ceea ce determină aplicarea protecțiilor procedurale relevante ale acestei dispoziții.[25]

199. În special, în cauza *Campbell și Fell împotriva Regatului Unit*, 1984, pct. 70-73, Curtea a subliniat că anumite fapte ilicite comise în penitenciar pot să constituie totodată o infracțiune în sensul legislației penale, ca de exemplu violență gravă contra persoanei unui polițist de penitenciare. Ceea ce era decisiv pentru Curte ca să constate existența unei acuzații în materie penală în speță este sancțiunea pe care reclamantul risca să o primească – și pe care de altfel a și primit-o –, respectiv

25. A se vedea, de asemenea, Ghid privind art. 6 (latura penală) din Convenția europeană a drepturilor omului.

pierderea reducerii limitelor de pedeapsă. În opinia Curții, cauzând continuarea detenției pentru o perioadă mult mai lungă decât ar fi fost cazul, sancțiunea s-a apropiat de o privare de libertate, chiar dacă nu a constituit așa ceva din punct de vedere tehnic, iar obiectul și scopul Convenției impun ca aplicarea unei măsuri de o asemenea gravitate să fie însoțită de garanțiile prevăzute la art. 6 din Convenție.

200. În mod similar, în cauza *Ezeh și Connors împotriva Regatului Unit*, (MC), 2003, pct. 128-129, Curtea a constatat, în special, că posibila condamnare la zile suplimentare de detenție (42 de zile pentru abatere disciplinară) nu se poate considera ca fiind suficient de neimportantă sau neglijabilă și, prin urmare, a constituit o „acuzație în materie penală" la adresa reclamanților în sensul art. 6 din Convenție.

201. În schimb, în cauza *Štitić împotriva Croației*, 2007, pct. 51-62, Curtea a constatat că o pedeapsă cu suspendare de 7 zile de încarcerare solitară pentru o abatere disciplinară și o pedeapsă cu restrângerea libertății de circulație a reclamantului în interiorul penitenciarului și a contactului său cu lumea exterioară pentru o perioadă de 3 luni pentru o altă abatere nu a constituit o „acuzație în materie penală" în sensul art. 6 din Convenție. Curtea a constatat, în special, că nu a existat o prelungire a pedepsei cu închisoarea a reclamantului, iar condițiile detenției sale nu au fost agravate în mod considerabil de sancțiuni.

202. Totuși, inaplicabilitatea aspectului penal al art. 6 din Convenție nu exclude aplicabilitatea aspectului civil al acestei dispoziții. Acest lucru este valabil în special atunci când legislația internă conferă unui deținut dreptul de a contesta abaterile disciplinare în fața instanțelor naționale (*Gülmez împotriva Turciei*, 2008, pct. 29-30). Prin urmare, în astfel de cauze, se aplică garanțiile prevăzute de aspectul civil al art. 6 din Convenție.[26]

203. În cauza *Enea împotriva Italiei* (MC), 2009, pct. 106, Curtea a statuat că orice restrângere care afectează drepturile civile individuale ale unui deținut trebuie să poată fi atacată în cadrul procedurilor judiciare, având în vedere natura restrângerilor (de exemplu, interdicția de a primi mai mult de un anumit număr de vizite din partea membrilor familiei în fiecare lună sau supravegherea continuă a corespondenței și a convorbirilor telefonice) și posibilele repercusiuni ale acestora (de exemplu, orice dificultate în menținerea legăturilor de familie sau a relațiilor cu persoane care nu fac parte din familie, excluderea de la plimbare în aer liber). În acest mod se poate realiza echilibrul just care trebuie atins între constrângerile cu care se confruntă statul în contextul penitenciarelor, pe de o parte, și protecția drepturilor persoanelor private de libertate, pe de altă parte [a se vedea, de asemenea, *Stegarescu și Bahrin împotriva Portugaliei*, 2010, pct. 35-39; *a contrario Boulois împotriva Luxemburgului* (MC), pct. 90-105, având ca obiect cereri pentru permisiune de ieșire din penitenciar].

204. În acest context, ar trebui remarcat, de asemenea, faptul că încarcerarea solitară ca sancțiune disciplinară poate atrage după sine aplicarea art. 5 dacă reprezintă o „privare suplimentară de libertate". Printre criteriile relevante pentru această evaluare se numără situația concretă a persoanei private de libertate, precum și tipul, durata, efectele și modul de punere în aplicare a măsurii în discuție. În practică, o modificare semnificativă a modului de executare a detenției, care duce la o diferență majoră între libertățile restante de care dispune persoana privată de libertate în timpul izolării sale inițiale și al detenției sale ulterioare, sunt determinante pentru aplicabilitatea art. 5 (*Stoyan Krastev împotriva Bulgariei*, 2020, pct. 48-54).

205. În ceea ce privește natura sancțiunilor disciplinare, Curtea a statuat că astfel de sancțiuni trebuie să fie compatibile cu cerințele prevăzute la art. 3 din Convenție. În special, sancțiunea disciplinară cu izolarea nu poate, în sine, să încalce aceste cerințe. Mai degrabă proporționalitatea aplicării acesteia și condițiile de izolare sunt cele ce pot fi puse sub semnul întrebării în contextul acestei dispoziții (*Ramishvili și Kokhreidze împotriva Georgiei*, 2009, pct. 82).

26. A se vedea, de asemenea, Ghid privind art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului (aspectul civil).

206. În plus, ar trebui să se ia în considerare fapte precum natura delictelor persoanei private de libertate, personalitatea sa și dacă se află la prima sa încălcare, sau la o încălcare repetată, a disciplinei. Într-adevăr, proporționalitatea unei măsuri punitive suplimentare aplicate unui deținut este importantă atunci când se evaluează dacă s-a depășit sau nu nivelul inevitabil al suferinței inerente detenției (*ibidem*, pct. 83).

207. Astfel, în cauza *Ramishvili și Kokhreidze*, 2009, pct. 82-83, Curtea a criticat faptul că, dintre cele câteva sancțiuni disciplinare disponibile prevăzute pentru încălcarea regulamentelor penitenciarelor, administrația penitenciarului a ales-o pe cea mai severă – izolarea într-o cameră de pedeapsă – fără a efectua o evaluare adecvată a tuturor circumstanțelor cazului.

208. În cauza *Vukušić împotriva Croației*, 2023, pct. 32-42, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 în legătură cu plasarea prelungită și nejustificată a unui deținut, fără îmbrăcăminte, într-o cameră de protecție și cu lumini aprinse în permanență, măsură care a inclus, de asemenea, imobilizarea mâinilor și a gleznelor timp de 4 zile, aplicată pentru a împiedica vătămarea propriei persoane sau a altora.

209. În plus, Curtea a constatat că aplicarea unei sancțiuni disciplinare prin segregarea persoanelor private de libertate care suferă de tulburări psihice grave contravine cerințelor art. 3 (*Keenan împotriva Regatului Unit*, 2001, pct. 116; *Renolde împotriva Franței*, 2008, pct. 129).

210. Curtea a considerat, de asemenea, că încarcerarea solitară nu ar trebui aplicată ca sancțiune pentru trimiterea de plângeri către diferite autorități (*Rzakhanov împotriva Azerbaidjanului*, 2013, pct. 74). În cauza *Yankov împotriva Bulgariei* (2003, pct. 120), Curtea a considerat că raderea părului reclamantului în contextul sancțiunii cu izolarea sa într-o cameră de izolare pentru faptul de a fi scris remarci critice și injurioase la adresa polițiștilor de penitenciare și organelor statului constituie un tratament nejustificat, suficient de sever pentru a fi declarat degradant în sensul art. 3 din Convenție.

D. Violența între persoane private de libertate

211. În temeiul Convenției, autoritățile au datoria de a lua măsuri de ordine în penitenciare pentru a proteja persoanele private de libertate împotriva actelor de intimidare și de violență din partea altor persoane private de libertate. De asemenea, au obligația de a da un răspuns corespunzător la orice susținere întemeiată referitoare la rele tratamente desfășurând o anchetă eficientă și, după caz, o procedură penală. Deși este de la sine înțeles că obligația statelor nu poate fi interpretată în sensul că impune unui stat să garanteze prin sistemul său juridic că un tratament inuman sau degradant nu este niciodată aplicat de o persoană sau, dacă a fost aplicat, că procedura penală ar trebui să conducă automat la o anumită pedeapsă. Totuși, abordarea constantă a Curții a fost aceea că art. 3 din Convenție[27] impune statelor responsabilitatea de a proteja bunăstarea fizică a persoanelor care se află într-o poziție vulnerabilă ca urmare a faptului că se află sub controlul autorităților, cum sunt, de exemplu, persoanele private de libertate (*Premininy împotriva Rusiei*, 2011, pct. 73).

212. În ceea ce privește protecția împotriva actelor de violență comise de alte persoane private de libertate, având în vedere caracterul absolut al protecției garantate de art. 3 din Convenție și având în vedere importanța sa fundamentală în sistemul Convenției, Curtea a elaborat un criteriu pentru cauzele referitoare la obligația pozitivă a unui stat în temeiul respectivei dispoziții din Convenție. În special, a considerat că, pentru a invoca cu succes o încălcare a dreptului său în temeiul art. 3, ar fi suficient ca un reclamant să demonstreze că autoritățile nu au luat toate măsurile care ar fi fost de așteptat în mod rezonabil din partea lor ca să prevină riscuri reale și imediate pentru integritatea corporală a reclamantului, despre care autoritățile aveau sau ar fi trebuit să aibă informații. Totuși, criteriul nu impune să se demonstreze că „fără” eșecul sau omisiunea autorității publice, relele tratamente nu ar fi avut loc. Răspunsul la întrebarea dacă autoritățile și-au îndeplinit obligația pozitivă

27. Pentru cerințele care decurg din art. 2 din Convenție, a se vedea Ghid privind art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului.

în temeiul art. 3 va depinde de toate circumstanțele cauzei examinate (*Pantea împotriva României*, 2003, pct. 191-196; *Premininy împotriva Rusiei*, 2011, pct. 84).

213. În cazurile de violență între persoane private de libertate, Curtea trebuie să stabilească dacă, în circumstanțele specifice ale unei cauze, autoritățile aveau sau ar fi trebuit să aibă informații că o persoană privată de libertate suferea sau risca să fie supusă unor rele tratamente din partea colegilor de cameră și, în caz că da, dacă administrația locului de deținere, în limitele competențelor oficiale, a luat măsuri rezonabile pentru a elimina aceste riscuri și pentru a-l proteja pe primul reclamant de acest abuz (*Premininy împotriva Rusiei*, 2011).[28]

214. În cauza *Premininy*, pct. 85-91, Curtea a constatat că existau probe incontestabile că reclamantul a fost supus unui abuz sistematic timp de cel puțin o săptămână de către alte persoane private de libertate. Acest abuz a dus la vătămare corporală gravă și deteriorarea sănătății sale mintale. Autoritățile au avut informații despre situație și ar fi putut să prevadă în mod rezonabil că comportamentul său specific îl făcea mai vulnerabil decât deținutul mediu față de riscul de violență. De asemenea, acestea nu aveau cum să nu observe semnele de abuz, dat fiind că cel puțin o parte din leziunile sale erau vizibile. Acești factori ar fi trebuit să le alerteze cu privire la necesitatea de a introduce măsuri specifice de securitate și supraveghere pentru a proteja reclamantul de agresiunea fizică și verbală continuă. Totuși, nu a existat nicio dovadă că autoritățile ar fi avut vreo politică clară privind clasificarea și cazarea deținuților sau că ar fi încercat să supravegheze deținuții violenți sau vulnerabili ori că ar fi luat măsuri disciplinare împotriva celor care încălcau regulile. Astfel, Curtea a constatat că autoritățile nu și-au îndeplinit obligația pozitivă de a asigura în mod adecvat integritatea și bunăstarea fizică și psihică ale reclamantului, astfel cum prevede art. 3. De asemenea, a constatat că acestea nu au efectuat o anchetă eficientă privind plângerile reclamantului referitoare la relele tratamente aplicate de alți deținuți (a se vedea de asemenea, în contextul art. 2, *Yuri Illarionovitch Shchokin împotriva Ucrainei*, 2013, pct. 38).

215. În mod similar, în cauza *Gjini împotriva Serbiei*, 2019, pct. 84-88 și 96-103, Curtea a admis ca fiind dovedit faptul că reclamantul a fost supus unor rele tratamente de către colegii săi de cameră. Deși acesta nu a depus niciodată o plângere oficială, Curtea a constatat că CPT a menționat în rapoartele sale violența dintre deținuții din penitenciarul respectiv și a subliniat în mod repetat că este vorba despre o problemă gravă, atât înainte, cât și după evenimentele care fac obiectul cauzei introduse de reclamant. Curtea a constatat un număr mare de cazuri de violență între deținuți și a observat că nu s-a luat nicio măsură de către autoritățile penitenciarului sau statului pentru a corecta sau a reduce acest comportament. În plus, potrivit Curții, membrii personalului penitenciarului trebuie să fi observat relele tratamente la care a fost supus reclamantul. Totuși, aceștia nu au reacționat la niciunul dintre semnele de violență, nu au oferit un mediu sigur reclamantului și nu au depistat, prevenit ori supravegheat violența la care fusese supus. Prin urmare, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție. Separat, Curtea a constatat că, deși reclamantul nu a depus o plângere penală oficială, administrația penitenciarului ar fi trebuit să informeze autoritățile competente, care erau obligate să efectueze o anchetă oficială și eficientă.

216. În plus, în cauza *D.F. împotriva Letoniei*, 2013, pct. 81-95, având ca obiect riscul ca un fost informator plătit al poliției condamnat pentru infracțiuni sexuale să fie supus unor rele tratamente de către alți deținuți, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție cu motivarea că necoordonarea efectivă a activităților autorităților a cauzat teama reclamantului față de un risc iminent de rele tratamente timp de peste un an, deși autoritățile erau conștiente de existența unui astfel de risc (a se vedea de asemenea *Rodić și alții împotriva Bosniei și Herțegovinei*, 2008, pct. 68-73, referitoare la un risc de violență pe motive etnice).

217. În schimb, în cauza *Stasi împotriva Franței*, 2011, pct. 90-101, având ca obiect pretinsa omisiune a autorităților de a proteja un deținut împotriva violenței altor deținuți din cauza homosexualității

28. A se vedea secțiunea „Folosirea forței” din prezentul ghid.

sale, Curtea a considerat că autoritățile, în circumstanțele cauzei și având în vedere faptele care le fuseseră aduse la cunoștință, au luat toate măsurile care ar fi fost de așteptat în mod rezonabil din partea lor pentru a-l proteja pe reclamant împotriva vătămării corporale. Prin urmare, nu a fost încălcat art. 3 din Convenție.

218. În cauza *S.P. și alții împotriva Rusiei*, 2023, pct. 90-109, Curtea a abordat problema segregării, a umilirii și a abuzului la care au fost supuși diverși deținuți de către ceilalți deținuți din cauza „statutului inferior" al acestora într-o ierarhie neoficială a deținuților tolerată de personalul penitenciarelor. În ierarhia neoficială a penitenciarelor în discuție, reclamanții erau considerați deținuți „marginalizați" de către alți deținuți. Ca urmare a acestei clasificări, respectivii erau supuși la abuzuri fizice și sexuale, precum și la tratamente degradante, având în vedere sarcinile care le erau încredințate (cum ar fi curățarea latrinelor sau a cabinelor de duș) și având în vedere lipsa accesului lor la dotările penitenciarelor (duș, îngrijire medicală, dormitor, cantină); de asemenea, le era interzis să se apropie și, cu atât mai puțin, să atingă alți deținuți sub amenințarea că persoana respectivă va deveni „contaminată". Pentru Curte, chiar dacă nu toți reclamanții au fost supuși violenței fizice sau sexuale, includerea lor în grupul deținuților „marginalizați" pentru o perioadă considerabilă de timp a constituit un tratament inuman și degradant în sensul art. 3 din Convenție. Curtea a constatat, de asemenea, că fenomenul unei ierarhii neoficiale a deținuților era o problemă larg răspândită și bine cunoscută în penitenciarele ruse și că personalul penitenciarelor și autoritățile în general ar fi trebuit să cunoască atât existența acesteia, cât și statutul reclamanților în cadrul acesteia. Cu toate acestea, personalul penitenciarelor nu a pus în aplicare măsuri de securitate sau de supraveghere specifice și prompte pentru a împiedica aplicarea codului de conduită neoficial în privința reclamanților și a permis altor deținuți să acționeze cu impunitate în detrimentul reclamanților. În plus, autoritățile nu au făcut nimic pentru a recunoaște problema unei ierarhii neoficiale în penitenciare, cu atât mai puțin pentru a o aborda în mod cuprinzător. Curtea a considerat că, având în vedere amploarea problemei, lipsa de acțiune a autorităților poate fi considerată o formă de complicitate la abuzurile comise asupra deținuților aflați sub protecția lor.

219. În cauza *D împotriva Letoniei*, 2024, pct. 49-52, chiar și în absența unor rele tratamente fizice, Curtea a constatat că art. 3 este aplicabil în legătură cu existența unei ierarhii neoficiale a deținuților și poziția reclamantului pe treapta inferioară a acestei ierarhii. Curtea a avut în vedere, în special, separarea fizică și simbolică cu care se confruntă deținuții din categoria din care face parte reclamantul. Aceștia se confruntau cu multe restricții arbitrare privind utilizarea resurselor comune; aveau bănci, toalete și zone de luat masa separate și nu le era permis să stea la coadă cu alți deținuți la magazin sau cabinetul medical; le era interzis, de asemenea, să participe alături de ceilalți la activități sportive ori să folosească dușuri comune; paturile lor erau mai puțin confortabile și situate spre marginea spațiilor comune; și erau însărcinați cu îndeplinirea unor sarcini ingrate, precum a face curățenie și a spăla haine pentru ceilalți deținuți. Curtea a constatat că o astfel de separare fizică și simbolică a avut ca efect transmiterea unui puternic mesaj de inferioritate, subminând astfel demnitatea umană a deținuților în situația reclamantului și astfel a constituit un tratament degradant în sensul art. 3 din Convenție.

VI. Măsuri de maximă securitate și siguranță

Art. 3 din Convenție

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante."

Art. 8 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora."

A. Regimuri speciale de executare a pedepselor

220. Curtea a statuat în jurisprudența sa că măsurile privative de libertate față de o persoană implică adesea un element de suferință sau umilire. Totuși, nu se poate afirma că deținerea într-un penitenciar de înaltă siguranță, fie în stare de arestare preventivă, fie în urma unei condamnări penale, ridică în sine o problemă sub incidența art. 3 din Convenție. Ca urmare a unor considerente de ordine publică, statul poate să introducă regimuri de detenție de înaltă siguranță pentru anumite categorii de persoane private de libertate și, într-adevăr, în multe state părți la Convenție se aplică norme de siguranță mai stricte persoanelor private de libertate periculoase. Aceste măsuri, menite să prevină riscul de evadare, de agresare sau tulburare a efectivelor din penitenciare, se bazează pe separarea acestor deținuți de restul efectivelor din penitenciare și pe controale mai stricte (*Piechowicz împotriva Poloniei*, 2012, pct. 161, cu trimiteri suplimentare).

221. Totuși, la instituirea unor astfel de regimuri, art. 3 impune ca statul să se asigure că o persoană este deținută în condiții compatibile cu respectarea demnității sale umane, că modul și metoda de executare a măsurii nu o supun unor adversități sau dificultăți de o intensitate care depășește acest nivel inevitabil de suferință inerent detenției și că, având în vedere cerințele practice ale detenției, sănătatea și bunăstarea sa sunt asigurate în mod corespunzător (*Piechowicz împotriva Poloniei*, pct. 162). Astfel, de exemplu, încadrarea unui deținut cu grave probleme de sănătate mintală într-un regim de maximă siguranță, fără asigurarea unei strategii terapeutice coerente și adecvate, capabile să răspundă în mod adecvat nevoilor sale medicale, poate să fie contrară art. 3 din Convenție (*Epure împotriva României*, 2021, pct. 72-87).

222. Încadrarea unui deținut într-un regim special de executare a pedepselor poate să ridice, de asemenea, o problemă în raport cu art. 8 din Convenție. Deși încadrarea unui deținut într-un regim special de maximă siguranță nu constituie, în sine, o încălcare a art. 8, pentru ca aceasta să fie compatibilă cu cerințele acestei dispoziții, trebuie să fie „prevăzută de lege", să urmărească unul sau mai multe dintre scopurile legitime enumerate în paragraful 2 și, în plus, să fie justificată ca fiind o măsură „necesară într-o societate democratică". În contextul cerinței „prevăzută de lege", Curtea a subliniat în special necesitatea de a asigura protecția împotriva abuzurilor și participarea efectivă a deținuților la procedurile privind stabilirea regimului special în cazurile lor, inclusiv eficacitatea eventualelor proceduri de control în materie [*Maslák împotriva Slovaciei (nr. 2)*, 2022, pct. 137-177].

223. În mai multe cauze îndreptate împotriva Italiei, Curtea a fost sesizată să examineze restrângerile care decurg din aplicarea regimului art. 41 *bis*, care este un regim special de executare a pedepselor ce implică numeroase limitări ale drepturilor deținuților, cu scopul de a reduce legăturile dintre

respectivii deținuți și mediul lor infracțional inițial, pentru a reduce la minim riscul ca aceștia să facă uz de contactele lor personale cu grupurile infracționale. Astfel de cauze au ridicat probleme sub incidența art. 3 și 8 din Convenție.

224. În raport cu art. 3, Curtea a statuat că aplicarea regimului art. 41 *bis* nu ridică de la sine o problemă sub incidența art. 3, chiar și atunci când a fost aplicat pentru perioade lungi de timp. Atunci când se evaluează dacă aplicarea extinsă a anumitor restrângeri în temeiul art. 41 *bis* atinge sau nu pragul minim de gravitate necesar pentru a intra sub incidența art. 3, durata trebuie examinată în funcție de circumstanțele fiecărei cauze, ceea ce presupune, printre altele, să se stabilească dacă reînnoirea sau prelungirea restrângerilor contestate a fost sau nu justificată (*Provenzano împotriva Italiei*, 2018, pct. 147, cu trimiteri suplimentare).

225. Astfel, de exemplu, în cauza *Enea împotriva Italiei* (MC), 2009, pct. 60-67, Curtea a considerat că restrângerile aplicate ca urmare a regimului special de executare a pedepsei erau necesare pentru a-l împiedica pe reclamant, care reprezenta un pericol pentru societate, să păstreze legătura cu organizația infracțională din care făcea parte. Curtea a arătat de asemenea că nu exista niciun element care să demonstreze că prelungirea restrângerilor era vădit nejustificată. Astfel, independent de problemele de sănătate de care suferea reclamantul, Curtea a constatat neîncălcarea art. 3 din Convenție. În schimb, în cauza *Provenzano împotriva Italiei*, 2018, pct. 149-158, Curtea a considerat că prelungirea aplicării regimului art. 41 *bis* în privința reclamantului nu a fost motivată suficient, în special având în vedere declinul cognitiv critic al acestuia.

226. În raport cu art. 8 din Convenție, Curtea a observat că, înainte de introducerea regimului special prevăzut de art. 41 *bis*, numeroși deținuți periculoși au putut să își mențină pozițiile în cadrul organizațiilor infracționale din care făceau parte, să facă schimb de informații cu alți deținuți și cu lumea exterioară, precum și să organizeze și să obțină executarea de infracțiuni. În acest context, Curtea a considerat că, având în vedere natura specifică a fenomenului criminalității organizate, în special de tip mafiot, și faptul că vizitele de familie au servit frecvent ca mijloc de transmitere de ordine și instrucțiuni către exterior, restricțiile – desigur substanțiale – aplicate vizitelor și controalele aferente nu pot fi considerate disproporționate în raport cu scopurile legitime urmărite în temeiul art. 8 din Convenție [*Enea împotriva Italiei* (MC), 2009, pct. 126, cu trimiteri suplimentare].

227. În cauza *Enea*, pct. 128-131, Curtea a constatat că autoritățile naționale au stabilit în mod convingător periculozitatea reclamantului atunci când au dispus prelungirea regimului special. În plus, reclamantul avusese posibilitatea de a primi vizite din partea familiei sale, iar celelalte capete de cerere ale sale privind condițiile necorespunzătoare de detenție au fost nefondate. Astfel, Curtea a constatat că restrângerile aplicate dreptului reclamantului la respectarea vieții sale private și de familie nu au depășit ceea ce, în sensul art. 8 § 2 din Convenție, era necesar într-o societate democratică în interesul siguranței publice și al apărării ordinii și prevenirii faptelor penale.

228. În plus, într-o serie de cauze îndreptate împotriva *Poloniei*, Curtea s-a ocupat de încadrarea infractorilor periculoși în regimuri speciale de înaltă siguranță. În cauza *Piechowicz împotriva Poloniei*, 2012, pct. 166-178, Curtea a constatat că aplicarea continuă, curentă și neindividualizată a întregii serii de măsuri pe care autoritățile erau obligate să le aplice în cadrul regimului relevant timp de 2 ani și 9 luni erau necesare pentru menținerea siguranței penitenciarului. În special, reclamantul a fost supus doar unei izolări sociale limitate, întrucât a împărțit uneori camera sa cu alte persoane, a avut contact zilnic cu personalul penitenciarului, a avut dreptul la vizite din partea familiei și a avut acces la televiziune și la biblioteca penitenciarului. Totuși, autoritățile nu au reușit să îi ofere o stimulare adecvată și un contact uman corespunzător. Acestea au respins cererile reclamantului pentru participare la antrenamentele, atelierele, cursurile și activitățile sportive organizate pentru deținuți obișnuiți și nu i-au permis să dețină propriile echipamente sportive, jocuri pe calculator sau CD player în camera sa. În plus, efectele psihologice și emoționale negative ale izolării sale sociale au fost agravate și mai mult de aplicarea curentă a altor măsuri speciale de siguranță, în special imobilizarea cu cătușe pentru picioare și percheziții corporale amănunțite și intruzive. Curtea nu s-a convins că era

necesară o sistematică imobilizare cu cătușe pentru picioare la fiecare ieșire din cameră a reclamantului. De asemenea, percheziționile corporale amănunțite care implicau o inspecție a cavității anale erau efectuate în mod curent și nu erau legate de nicio nevoie concretă de siguranță ori de bănuieli specifice și, în pofida celorlalte măsuri de siguranță, reclamantul a fost supus în mod constant unei supravegheri prin intermediul TVCI și al polițiștilor de penitenciare. Curtea a considerat, de asemenea, că, deși gravitatea presupuselor infracțiuni ale reclamantului ar putea justifica încadrarea sa inițială ca „deținut periculos" și aplicarea regimului special, aceasta nu putea servi ca unic motiv pentru prelungirea lui în mod repetat. Având în vedere efectul cumulativ al acestor măsuri, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție (a se vedea, de asemenea, *Horych împotriva Poloniei*, 2012, pct. 93-103; *Paluch împotriva Poloniei*, 2016, pct. 37-48; *Karwowski împotriva Poloniei*, 2016, pct. 33-43).

229. Curtea a constatat, de asemenea, în cauza *Piechowicz împotriva Poloniei*, 2012, pct. 219-222 și 238-240, că restrângerile generalizate și sistematice aplicate drepturilor reclamantului la vizită din partea familiei sale (a se vedea și *Horych împotriva Poloniei*, 2012, pct. 127-132), precum și cenzurarea corespondenței sale cu diferite autorități publice și cu avocatul său din oficiu, aplicate ca urmare a încadrării sale în regimul special, au constituit o încălcare a art. 8 din Convenție.

230. Curtea a examinat, de asemenea, în cauzele îndreptate împotriva *Bulgariei*, un regim strict de detenție aplicat persoanelor condamnate la detențiune pe viață, care includea ținerea deținuților în camere închise permanent și izolarea de restul efectivului din penitenciar. În cauza *Harakchiev și Tolumov împotriva Bulgariei*, 2014, pct. 203-214, Curtea a constatat în special că efectul cumulativ al condițiilor la care au fost supuși reclamanții, ce includeau izolare, precum și un caracter necorespunzător al aerisirii, iluminatului, încălzirii, igienei, hranei și asistenței medicale, a fost inuman și degradant. Curtea a criticat, de asemenea, faptul că izolarea reclamanților părea să fie rezultatul aplicării automate a dispozițiilor legale interne privind regimul de executare a pedepselor, mai degrabă decât al oricăror probleme de siguranță specifice legate de comportamentul lor (a se vedea și *Halil Adem Hasan împotriva Bulgariei*, 2015, pct. 49-60).

231. În ceea ce privește persoanele condamnate la închisoare pentru terorism, în cauzele *Öcalan împotriva Turciei* (MC), 2005, pct. 192-196, și *Öcalan împotriva Turciei (nr. 2)*, 2014, pct. 146-149, Curtea a examinat un regim special în temeiul căruia era deținut reclamantul, considerat unul dintre cei mai periculoși teroriști din țară. Deși în prima cauză Curtea nu a constatat că regimul special contravine Convenției, în a doua cauză Curtea a constatat că, pentru o anumită perioadă de timp, regimul de detenție aplicat acestuia a constituit o încălcare a art. 3. În special, Curtea a avut în vedere următoarele circumstanțe ale cauzei: timp de 19 ani și 9 luni, reclamantul a fost singurul deținut într-un penitenciar situat pe o insulă; lipsa mijloacelor de comunicare pentru a împiedica izolarea socială a reclamantului (lipsa prelungită a unui televizor în cameră și a convorbirilor telefonice); restricții excesive aplicate accesului la știri; problemele majore persistente legate de accesul vizitatorilor la penitenciar (pentru membrii familiei și avocați) și insuficiența mijloacelor de transport maritim pentru a face față condițiilor meteorologice; restrângerea comunicării membrilor personalului cu reclamantul la cerințele minime necesare pentru activitatea lor; lipsa oricărei relații constructive medic/pacient cu reclamantul; deteriorarea stării mintale a reclamantului ca urmare a unei stări de stres cronic și de izolare socială și afectivă combinată cu un sentiment de abandon și deziluzie; și faptul că nu au fost căutate alternative la încarcerarea solitară a reclamantului la momentul relevant.

B. Încarcerarea solitară

232. Încarcerarea solitară nu constituie, în sine, o încălcare a art. 3. Deși interzicerea prelungită a contactelor cu alții nu este de dorit, chestiunea dacă o astfel de măsură intră în sfera de aplicare a art. 3 din Convenție depinde de condițiile specifice, caracterul stringent al măsurii, durata acesteia, obiectivul urmărit și efectele sale asupra persoanei în cauză (*Rohde împotriva Danemarcei*, 2005, pct. 93; *Rzakhanov împotriva Azerbaidjanului*, 2013, pct. 64). Interzicerea contactului cu alți deținuți

din motive de siguranță, disciplinare sau de protecție nu constituie în sine un tratament sau o pedeapsă cu caracter inuman [*Ramirez Sanchez împotriva Franței* (MC), 2006, pct. 123]. Pe de altă parte, izolarea senzorială completă, combinată cu izolarea socială totală, poate să distrugă personalitatea și constituie o formă de tratament inuman care nu poate fi justificată de cerințele de siguranță sau de orice alt motiv (*ibidem*, pct. 120).

233. Măsura încarcerării solitare, chiar și în cazurile care implică doar o izolare relativă, nu poate fi aplicată unui deținut pe o perioadă nedeterminată și ar trebui să se bazeze pe motive reale, să fie dispusă numai în mod excepțional, cu garanțiile procedurale necesare, și după luarea tuturor măsurilor de precauție [*A.T. împotriva Estoniei (nr. 2)*, 2018, pct. 73]. Pentru a evita orice risc de arbitrar, trebuie invocate motive fundamentate atunci când se prelungește o perioadă extinsă de încarcerare solitară. Prin urmare, decizia ar trebui să permită stabilirea faptului că autoritățile au efectuat o reevaluare care ia în considerare orice modificare a circumstanțelor, a situației sau a comportamentului deținutului (*Csüllög împotriva Ungariei*, 2011, pct. 31).

234. În această privință, trebuie remarcat faptul că încarcerarea deținuților într-o cameră dublă poate avea efecte negative similare cu cele ale încarcerării solitare dacă ambii deținuți trebuie să petreacă ani de zile închiși într-o cameră fără nicio activitate motivantă, acces corespunzător la plimbare în aer liber sau contacte cu lumea exterioară. Prin urmare, chiar dacă izolarea nu este absolută – întrucât două persoane private de libertate sunt deținute împreună – intensitatea și durata prelungită a acestei măsuri pot ridica o problemă sub incidența art. 3 din Convenție, având în vedere impactul negativ considerabil pe care îl are asupra bunăstării și competențelor sociale ale deținuților. Astfel, este necesară o justificare corespunzătoare pentru prelungirea detenției persoanelor în camere duble dacă intensitatea și durata segregării lor sunt atât de semnificative încât efectul este comparabil cu cel al detenției în izolare (*N.T. împotriva Rusiei*, 2020, pct. 45).

235. În mod similar, în cauza *Ivan Karpenko împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 58-65, Curtea a constatat că interzicerea comunicării unui deținut condamnat pe viață cu alți deținuți în timpul activităților din afara camerei (regimul descris ca segregare sistematică) – ce a fost exacerbată de factori suplimentari precum izolarea permanentă a reclamantului în camera sa împreună cu unul sau doi deținuți, cu doar o scurtă plimbare în aer liber și fără nicio activitate cu scop definit; aplicarea automată a acestei interdicții pentru simplul motiv că reclamantul a fost condamnat la detențiune pe viață, fără posibilitate de revizuire sau garanții împotriva arbitrariului; durata îndelungată a măsurii în discuție (cel puțin 10 ani); precum și deteriorarea dovedită a stării de sănătate a reclamantului din acest motiv și absența oricărui răspuns adecvat la plângerile și cererile sale de asistență în acest sens – au constituit „fără nicio îndoială” un tratament inuman și degradant interzis de art. 3 din Convenție.

236. Aplicarea măsurii încarcerării solitare trebuie să țină seama de starea de sănătate a persoanei în cauză (*Jeanty împotriva Belgiei*, 2020, pct. 117). În plus, ar trebui instituit totodată un sistem de supraveghere periodică a stării fizice și mintale a persoanei în cauză, pentru a se asigura compatibilitatea acestuia cu menținerea încarcerării solitare. Curtea a subliniat, de asemenea, că este esențial pentru deținut ca o autoritate judiciară independentă să efectueze un control al temeiniciei și motivelor prelungirii măsurii de încarcerare solitară. În plus, ar fi de dorit, de asemenea, să se caute soluții alternative la încarcerarea solitară pentru persoanele considerate periculoase și pentru care deținerea într-un penitenciar obișnuit în regim obișnuit este considerată necorespunzătoare [*Ramirez Sanchez împotriva Franței* (MC), 2006, pct. 139 și 145-146].

237. În cauza *Ramirez Sanchez*, pct. 131-150, un deținut terorist a fost încarcerat solitar timp de 8 ani. Curtea nu a considerat că exista o problemă specială în ceea ce privește încarcerarea solitară a reclamantului, care constase doar într-o izolare socială parțială și relativă. Pentru Curte, problema principală în respectiva cauză a constituit-o durata acelei încarcerări. Curtea, deși nu a constatat o încălcare a art. 3 – având în vedere condițiile fizice ale detenției reclamantului, faptul că izolarea sa era relativă, disponibilitatea autorităților de a-l ține în regimul obișnuit, caracterul său și pericolul pe care îl reprezenta – și-a exprimat îngrijorarea cu privire la perioada deosebit de lungă pe care

reclamantul a petrecut-o încarcerat solitar și a considerat că reclamantul, care fusese deținut până atunci în regimul penitenciar obișnuit, nu ar trebui, în principiu, să stea închis într-o cameră de izolare în viitor.

238. În cauza *Onoufriou împotriva Ciprului*, 2010, pct. 71-81, Curtea a extins și mai mult cerința garanțiilor procedurale care trebuie să însoțească decizia de a aplica unui deținut măsura încarcerării solitare pentru a garanta bunăstarea deținutului și proporționalitatea măsurii. Curtea a subliniat o lacună în legislația internă relevantă în ceea ce privește garanțiile care trebuie acordate deținuților cărora li s-a aplicat măsura încarcerării solitare. În special, aceasta a subliniat lipsa unei justificări corespunzătoare pentru detenția în încarcerare solitară a reclamantului, incertitudinea privind durata acesteia, neinstituirea unui sistem fiabil de consemnare a măsurilor de încarcerare solitară și neasigurarea faptului că reclamantul nu era supus încarcerării peste termenul autorizat, lipsa oricărei probe care să demonstreze că autoritățile au efectuat o evaluare a factorilor relevanți înainte de a dispune încarcerarea și lipsa oricărei posibilități de a contesta natura detenției sale sau condițiile acesteia.

239. În mod similar, în cauza *Csüllög împotriva Ungariei*, 2011, pct. 37-38, Curtea a constatat că autoritățile nu au motivat aplicarea sau prelungirea măsurii încarcerării solitare. Astfel, Curtea a constatat că, în lipsa unei motivări, restricția în litigiu trebuie să fi fost percepută ca fiind arbitrară. Măsurile restrictive arbitrare aplicate persoanelor vulnerabile, cum sunt deținuții, contribuie în mod inevitabil la sentimentul de subordonare, dependență totală, neputință și, în consecință, umilire [*a contrario*, *A.T. împotriva Estoniei (nr. 2)*, 2018, pct. 84-85]. În plus, autoritățile nu au aplicat nicio măsură pentru a contracara efectele negative ale încarcerării solitare prelungite asupra stării fizice și psihice a reclamantului. În această privință, ieșirile în aer liber sau posibilitățile de a face sport, cu disponibilitate limitată, nu pot fi considerate în speță ca fiind de natură să remedieze aceste efecte negative, cu atât mai mult cu cât toate mișcările reclamantului implicau imobilizarea cu cătușe pentru mâini într-un mediu altminteri sigur. Prin urmare, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție.

240. În schimb, în cauza *Rohde împotriva Danemarcei*, 2005, pct. 97-98, având ca obiect durata de aproximativ 11 luni a încarcerării solitare a reclamantului, Curtea a constatat neîncălcarea art. 3 având în vedere următoarele criterii: condițiile generale de detenție a reclamantului au fost corespunzătoare; acesta a avut acces la ziare și nu a fost exclus în totalitate de la asocierea cu alți deținuți; a făcut uz de posibilitatea de plimbare în aer liber ori sala de sport; a împrumutat cărți de la bibliotecă sau a cumpărat bunuri de la magazin; a urmat săptămânal cursuri de limbă; a fost vizitat de preotul penitenciarului, avocatul său, un asistent social, membri ai familiei și prieteni; și a beneficiat periodic de îngrijiri acordate de un fizioterapeut, medic și o asistentă medicală.

241. În cauza *Schmidt și Šmigol împotriva Estoniei*, 2023, pct. 133, 140 și 149-163, Curtea și-a exprimat profunda îngrijorare cu privire la utilizarea încarcerării solitare, ca măsură disciplinară, pentru perioade lungi și consecutive de timp. Aceasta a constatat că încarcerarea solitară prelungită implică un risc inerent de efect dăunător asupra sănătății mintale a oricărei persoane, indiferent de condițiile materiale sau de altă natură care o înconjoară. Prin urmare, Curtea a considerat că practica perioadelor lungi și consecutive de încarcerare solitară este, în principiu, incompatibilă cu art. 3, cu excepția cazului în care Guvernul poate să prezinte motive imperative privind existența unor circumstanțe excepționale care justifică o astfel de practică și să demonstreze că o astfel de sancțiune disciplinară a fost într-adevăr utilizată în ultimă instanță. În speță, Curtea a constatat că perioadele prelungite de încarcerare solitară (566 de zile fără întrerupere în cazul primului reclamant; practic 482 de zile fără întrerupere în cazul celui de-al doilea reclamant), fără a le alterna cu perioade adecvate de regim penitenciar obișnuit, i-au supus pe reclamanți unor dificultăți care depășesc nivelul inevitabil de suferință inerent detenției. Prin urmare, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție.

242. În final, ar trebui remarcat faptul că principiile de mai sus se aplică atunci când încarcerarea solitară este aplicată ca sancțiune disciplinară unui deținut (*Rzakhanov împotriva Azerbaidjanului*,

2013, pct. 74-76).[29] Aceste principii se aplică și atunci când încarcerarea solitară este utilizată ca măsură de protecție a unui deținut împotriva unor posibile acte de violență în penitenciar. În cauza *X împotriva Turciei*, 2012, pct. 41-45, Curtea a constatat că faptul că reclamantului i s-a aplicat măsura încarcerării solitare în scopul protecției sale, fără nicio justificare pentru lipsa plimbării în aer liber sau a contactului cu alți deținuți, în combinație cu lipsa unui control judiciar corespunzător cu privire la măsură, a constituit o încălcare a art. 3 din Convenție (*a contrario*, *Peňaranda Soto împotriva Maltei*, 2017, pct. 76-77).

VII. Categoriile speciale de persoane private de libertate

Art. 3 din Convenție

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante."

Art. 8 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora."

A. Femei cu sugari și minori

243. Curtea a recunoscut în jurisprudența sa că este deosebit de problematică chestiunea dacă ar trebui să fie posibil ca sugarii și copiii de vârstă mică să rămână în penitenciar împreună cu mamele lor. În această privință, Curtea a luat act de recunoașterea de către CPT a faptului că, pe de o parte, penitenciarele în mod evident nu oferă un mediu adecvat sugarilor și copiilor de vârstă mică, deși, pe de altă parte, separarea forțată a mamelor și a sugarilor este extrem de nedorită. Curtea a observat, de asemenea, că Regulile Națiunilor Unite pentru tratamentul femeilor deținute[30] prevăd că deciziile de a lăsa copiii să stea cu mamele lor în penitenciar se bazează pe interesul superior al copiilor (*Korneykova și Korneykov împotriva Ucrainei*, 2016, pct. 129), principiu consacrat în jurisprudența Curții privind îngrijirea copilului [*X împotriva Letoniei* (MC), 2013, pct. 95].

244. De asemenea, Curtea a luat act de recomandările Organizației Mondiale a Sănătății, potrivit cărora un nou-născut sănătos trebuie să rămână cu mama sa, ceea ce impune autorităților obligația de a crea condiții adecvate pentru ca aceste cerințe să fie aplicate în practică, inclusiv în locurile de deținere. În consecință, într-o situație în care mama este deținută și copilul nou-născut rămâne cu ea sub controlul deplin al autorităților, autorităților le revine obligația de a asigura în mod adecvat sănătatea și bunăstarea copilului (*Korneykova și Korneykov împotriva Ucrainei*, 2016, pct. 131).

245. Această din urmă cauză privea o reclamantă aflată în a cincea lună de sarcină care a fost arestată preventiv și care ulterior, în detenție, a născut un băiat. Curtea a constatat o încălcare a art. 3 în ceea ce privește comportamentul autorităților: imobilizarea mamei cu cătușe pentru picioare în

29. A se vedea și secțiunea „Măsuri și sancțiuni disciplinare" din prezentul ghid.
30. Regulile Națiunilor Unite pentru tratamentul femeilor deținute și măsuri neprivative de libertate pentru femeile infractori (Regulile de la Bangkok), A/C.3/65/L.5, 6 octombrie 2010.

maternitate (pct. 110-116);[31] condiții necorespunzătoare de detenție; și lipsa unei asistențe medicale corespunzătoare pentru sugar.

246. În ceea ce privește condițiile materiale de detenție, Curtea a arătat în special că efectul cumulat al malnutriției mamei, al măsurilor sanitare și de igienă necorespunzătoare pentru aceasta și pentru fiul său nou-născut, precum și al plimbărilor în aer liber insuficiente, au fost de o asemenea intensitate încât să inducă mamei suferințe fizice și psihice care constituie un tratament inuman și degradant al mamei și copilului (*Korneykova și Korneykov împotriva Ucrainei*, 2016, pct. 140-148).

247. În ceea ce privește asistența medicală a copilului, Curtea a subliniat că autoritățile aveau obligația de a asigura supravegherea și îngrijirea medicală corespunzătoare a celui de al doilea reclamant, nou-născut, care locuia împreună cu mama sa într-un loc de deținere. Acesta era deosebit de vulnerabil și necesita o supraveghere medicală atentă de către un specialist. Elementele din dosarul cauzei au oferit Curții o bază suficientă pentru a stabili că al doilea reclamant a rămas fără supraveghere de către un medic pediatru timp de aproape 3 luni. Având în vedere în special vârsta sa fragedă, această circumstanță a fost suficientă de la sine pentru a concluziona că, în speță, nu au fost respectate normele corespunzătoare în materie de asistență medicală (*Korneykova și Korneykov împotriva Ucrainei*, 2016, pct. 152-158).

248. În ceea ce privește detenția copiilor[32], în cauza *Güveç împotriva Turciei*, 2009, pct. 91-98, Curtea a constatat pentru prima dată că deținerea unui minor într-un penitenciar pentru adulți constituie un tratament inuman și degradant, respectiv o încălcare a art. 3 din Convenție. Detenția adolescentului în vârstă de 15 ani, cu încălcarea legislației interne, a durat mai mult de 5 ani și i-a cauzat probleme fizice și psihice grave care l-au condus la trei tentative de sinucidere, fără ca autoritățile să acorde asistență medicală corespunzătoare.

249. În acest sens, ar trebui remarcat de asemenea că, în mai multe cauze îndreptate împotriva Turciei, Curtea și-a exprimat îngrijorarea față de practica deținerii copiilor în arestare preventivă (a se vedea *Selçuk împotriva Turciei*, 2006, pct. 35; *Koşti și alții împotriva Turciei*, 2007, pct. 30; *Nart împotriva Turciei*, 2008, pct. 34) și a constatat încălcări ale art. 5 § 3 din Convenție. De exemplu, reclamantul din cauza *Selçuk* a stat aproximativ 4 luni în arest preventiv pe când avea vârsta de 16 ani, iar reclamantul din cauza *Nart* a stat 48 de zile în detenție pe când avea vârsta de 17 ani.

250. Totuși, în ceea ce privește art. 3 din Convenție, Curtea a statuat că acesta nu poate fi interpretat în sensul că prevede o obligație generală de punere în libertate a unui deținut, iar Convenția nu interzice statelor să încarcereze minorii condamnați. În plus, autoritățile naționale dispun de un anumit grad de libertate în ceea ce privește modul în care trebuie efectuată separarea infractorilor minori de cei adulți, inclusiv plasarea infractorilor minori în secții separate ale unităților destinate în mod normal deținuților adulți. În această privință, cazarea unui minor în secția pentru infractori minori nu ridică, în sine, o problemă în temeiul art. 3 din Convenție (*Kuparadze împotriva Georgiei*, 2017, pct. 60). Totuși, în unele cazuri, cazarea unui minor împreună cu deținuți adulți chiar și pentru o perioadă scurtă de timp poate fi de natură să îi lase o puternică impresie care, împreună cu alte condiții necorespunzătoare de detenție, poate duce la o încălcare a art. 3 din Convenție (*Zherdev împotriva Ucrainei*, 2017, pct. 92-93). În mod similar, deținerea unui minor arestat preventiv împreună cu

31. A se vedea secțiunea „Utilizarea mijloacelor de imobilizare” din prezentul ghid.
32. A se vedea în continuare:
- Convenția cu privire la drepturile copilului, 20 noiembrie 1989;
- Regulile minimale standard ale Națiunilor Unite privind administrarea justiției în cazul minorilor („Regulile de la Beijing”) (Rezoluția 40/33, 29 noiembrie 1985);
- Regulile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate (Rezoluția 45/113, 14 decembrie 1990);
- Recomandarea CM/REC(2008)11 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind normele europene pentru delincvenții minori care fac obiectul unor sancțiuni sau măsuri dispuse de organele judiciare.

persoane condamnate la închisoare ar putea ridica o problemă sub incidența art. 3 (*I.E. împotriva Republicii Moldova*, 2020, pct. 43).

251. În orice caz, sănătatea minorilor privați de libertate este protejată în conformitate cu standardele medicale recunoscute aplicabile minorilor din întreaga comunitate. Autoritățile ar trebui să fie întotdeauna ghidate de interesul superior al copilului, iar copilului ar trebui să i se garanteze îngrijire și protecție corespunzătoare. În plus, dacă autoritățile intenționează să priveze de libertate un copil, ar trebui efectuată o evaluare medicală a stării sale de sănătate pentru a stabili dacă acesta poate fi internat sau nu într-un centru de detenție pentru minori [*Blokhin împotriva Rusiei* (MC), 2016, pct. 138].

252. De asemenea, trebuie remarcat faptul că, în contextul luării în custodie publică a minorilor imigranți, Curtea a statuat că o astfel de măsură privativă de libertate, indiferent dacă se aplică unor minori însoțiți sau neînsoțiți, ridică probleme specifice sub incidența art. 3 din Convenție, deoarece copiii, însoțiți sau nu, sunt extrem de vulnerabili și au nevoi specifice (*Abdullahi Elmi și Aweys Abubakar împotriva Maltei*, 2016, pct. 103). Astfel, vulnerabilitatea extremă a copilului este factorul decisiv și prevalează asupra considerentelor referitoare la statutul juridic al minorului imigrant. Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată în 1989 (1577 UNTS 3), îndeamnă statele să ia măsurile necesare pentru ca un copil care caută să obțină statutul de refugiat, fie că este singur sau însoțit, să beneficieze de protecție și asistența umanitară corespunzătoare (*Popov împotriva Franței*, 2012, pct. 91). În ultimii ani, Curtea a examinat, în mai multe cauze, condițiile în care au fost ținuți în custodie publică minorii imigranți însoțiți.

253. Reclamanții din cauza *Muskhadzhiyeva și alții împotriva Belgiei*, 2010, pct. 57-63, aveau vârste de 7 luni, 3 ani și 6 luni, 5 ani și, respectiv, 7 ani și au fost ținuți în custodie publică timp de o lună. Luând act de vârsta acestora, durata luării în custodie publică, faptul că centrul de custodie publică nu era adaptat pentru minori, precum și de dovada medicală că aceștia au suferit probleme psihice grave în timpul luării în custodie publică, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție.

254. Reclamanții din cauza *Kanagaratnam împotriva Belgiei*, 2011, pct. 64-69, aveau vârste de 13, 11 și, respectiv, 8 ani și au fost ținuți în custodie publică timp de aproximativ 4 luni. Curtea a constatat că aceștia erau mai în vârstă decât cei din cauza sus-menționată și că nu exista nicio dovadă medicală a tulburărilor psihice suferite de aceștia în timpul luării în custodie publică. Chiar și așa, Curtea a constatat o încălcare a art. 3, observând că: i) centrul de custodie publică nu era adaptat pentru minori; (ii) reclamanții au fost deosebit de vulnerabili din cauza faptului că, înainte de sosirea în Belgia, au fost separați de tatăl lor ca urmare a arestării sale în Sri Lanka și a faptului că fugiseră de războiul civil din această țară; (iii) mama lor, deși se afla în centru, nu a putut să aibă grijă de ei în mod corespunzător; și (iv) luarea lor în custodie publică a durat mult mai mult decât în cauza *Muskhadzhiyeva*.

255. Reclamanții din cauza *Popov împotriva Franței*, 2012, pct. 92-103, aveau vârste de 5 luni și, respectiv, 3 ani și au fost ținuți în custodie publică timp de 15 zile. Deși conceput pentru primirea familiilor, centrul de custodie publică, potrivit mai multor rapoarte și hotărâri judecătorești interne, nu era potrivit în acest scop, nici din punct de vedere al condițiilor materiale, nici din punct de vedere al lipsei de intimitate și al mediului psihologic ostil care predomina acolo. Astfel, Curtea a ajuns la constatarea că: (i) în pofida lipsei de dovezi medicale în acest sens, reclamanții, care aveau vârste foarte mici, au suferit stres și anxietate; și (ii) în pofida perioadei relativ scurte de luare în custodie publică, a fost încălcat art. 3 din Convenție.

256. Reclamanții din cinci cauze ulterioare îndreptate împotriva Franței – *R.M. și alții împotriva Franței*, 2016, pct. 72-76; *A.B. și alții împotriva Franței*, 2016, pct. 111-115; *A.M. și alții împotriva Franței*, 2016, pct. 48-53; *R.K. și alții împotriva Franței*, 2016, pct. 68-72; și *R.C. și V.C. împotriva Franței*, 2016, pct. 36-40 – aveau vârste cuprinse între 4 luni și 4 ani și au fost ținuți în custodie publică pentru perioade cuprinse între 7 și 18 zile. Curtea a observat că, spre deosebire de centrul de custodie publică în discuție în cauza *Popov*, condițiile materiale din cele două centre de custodie publică vizate

în aceste cinci cauze nu au fost problematice. Acestea au fost adaptate pentru familii, care erau ținute separat de alte persoane luate în custodie publică și dotate cu camere special amenajate și materiale pentru îngrijirea copiilor. Totuși, unul dintre centre era situat chiar lângă pistele unui aeroport și, prin urmare, i-a expus pe reclamanți unor niveluri de zgomot deosebit de ridicate. În celălalt centru, curtea interioară era separată doar printr-o plasă de zona bărbaților luați în custodie publică, iar nivelurile de zgomot au fost, de asemenea, semnificative. Din această cauză, copiii au fost afectați considerabil. Un alt motiv de anxietate a fost reprezentat de constrângerile inerente unui centru de custodie publică și condițiile în care fuseseră organizate centrele. Deși, pe termen scurt, acești factori nu au fost suficienți pentru a atinge pragul de gravitate necesar pentru ca art. 3 din Convenție să devină aplicabil, pe termen mai lung efectele lor ar fi afectat automat un copil mic până la depășirea pragului respectiv. Curtea, considerând că perioadele de luare în custodie publică au fost suficient de lungi în toate cele cinci cauze, a constatat o încălcare a art. 3 în fiecare dintre acestea.

257. În cauza *S.F. și alții împotriva Bulgariei*, 2017, pct. 84-93, Curtea a constatat că, deși luarea în custodie publică a minorilor migranți a fost mai scurtă decât în unele cauze anterioare, condițiile din centrul de custodie publică erau considerabil mai nefavorabile. Camera în care au fost ținuți reclamanții, deși destul de bine ventilată și iluminată, era extrem de degradată. Era murdară și avea paturi suprapuse, cu saltele și lenjerie de pat uzate, pe jos era mizerie, iar podeaua era acoperită cu carton umed. Posibilitățile de acces la toaletă erau limitate, ceea ce i-a forțat să urineze pe podeaua camerei în care erau ținuți. Potrivit reclamanților, autoritățile au omis să ofere alimente și băuturi timp de peste 24 de ore după luarea lor în custodie, iar guvernul nu a contestat afirmația potrivit căreia mamei reclamanților i s-a acordat acces la biberon și lapte pentru cel mai tânăr reclamant, în vârstă de un an și jumătate, la aproximativ 19 ore după ce au fost primiți în centrul de custodie publică. Combinația acestor factori cu siguranță i-a afectat în mod considerabil pe reclamanți, atât fizic, cât și psihologic, și cu siguranță a avut efecte deosebit de grave asupra celui mai tânăr reclamant, care era sugar. Curtea a arătat de asemenea că, deși este adevărat că, în ultimii ani, statele de la frontierele externe ale Uniunii au întâmpinat dificultăți în a face față afluxului masiv de migranți, nu se poate afirma că, la momentul respectiv, Bulgaria se confrunta cu o situație de urgență de asemenea proporții încât le era practic imposibil autorităților să asigure condiții decente minime în centrele de custodie publică pe termen scurt în care au decis să plaseze migranți minori imediat după interceptarea și arestarea lor. În orice caz, având în vedere caracterul absolut al art. 3, un aflux tot mai mare de migranți nu putea scuti un înalt stat contractant de obligațiile care îi revin în temeiul acestei dispoziții. Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție.

258. În cauza *G. B. și alții împotriva Turciei*, 2019, pct. 101-117 și 151, având ca obiect detenția unei mame imigrante și a celor trei copii ai săi, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție, în principal din cauza caracterului necorespunzător al centrelor de custodie publică relevante pentru cazarea copiilor, având în vedere vulnerabilitatea lor extremă, și din cauza incompatibilității acestui tip de detenție cu principiile internaționale recunoscute pe scară largă privind protecția copiilor. Curtea a constatat, de asemenea, că luarea în custodie publică a copiilor de vârstă mică în condiții necorespunzătoare poate duce, în sine, la constatarea unei încălcări a art. 5 § 1, indiferent dacă acei copii erau sau nu însoțiți de un adult. Prin urmare, aceasta s-a raportat la diverse organisme internaționale, inclusiv Consiliul Europei, care îndemnau din ce în ce mai mult statele să înceteze ori să eradicheze rapid și total luarea în custodie publică a copiilor imigranți. În această privință, Curtea a subliniat, de asemenea, că prezența într-un centru de custodie publică a unui copil care își însoțește părinții va fi în conformitate cu art. 5 § 1 lit. f) numai în cazul în care autoritățile naționale pot stabili că o astfel de măsură de ultimă instanță a fost luată după verificarea faptului că nu se putea pune în aplicare nicio altă măsură care implică o restrângere mai mică a libertății lor.

B. Cetățeni străini și minorități[33]

259. Un aspect procedural important legat de aplicarea măsurilor de privare de libertate a străinilor este necesitatea de a furniza prompt persoanei în cauză, într-o limbă pe care aceasta o înțelege, motivele esențiale de drept și de fapt pentru privarea sa de libertate, astfel cum se prevede la art. 5 § 2 din Convenție.[34]

260. Informațiile trebuie să fie comunicate în limba pe care o înțelege persoana, însă nu trebuie neapărat să fie limba sa maternă (*Suso Musa împotriva Maltei*, 2013, pct. 117). Totuși, autoritățile naționale trebuie să acționeze prompt atunci când există indicii că persoana în cauză nu înțelege limba (*Ladent împotriva Poloniei*, 2008, pct. 64-65). În cazul în care se face uz de traduceri pentru informarea unei persoane cu privire la motivele privării de libertate, autorităților le revine sarcina de a se asigura că cererile de traducere sunt formulate cu meticulozitate și precizie (*Shamayev și alții împotriva Georgiei și Rusiei*, 2005, pct. 425). Informațiile pot fi furnizate, de asemenea, prin intermediul unui interpret (*A.H. și J.K. împotriva Ciprului*, 2015, pct. 224).

261. Întrucât Convenția nu garantează ca atare dreptul la un transfer interstatal sau dreptul unui deținut de a fi repartizat într-un anumit penitenciar,[35] este important să se asigure faptul că deținuții străini păstrează o oarecare legătură cu familiile lor, cel puțin prin convorbiri telefonice sau vizite ocazionale [*Labaca Larrea și alții împotriva Franței* (dec.), 2017, pct. 44]. În plus, autoritățile pot fi obligate, în temeiul art. 8, să facă unele concesii pentru a permite unui deținut să ia legătura și să vorbească cu membrii familiei sale în propria limbă (*Nusret Kaya și alții împotriva Turciei*, 2014, pct. 60-61).

262. În cauza *Rooman împotriva Belgiei* (MC), 2019, pct. 149-159 și 228-243, Curtea a abordat problema acordării unui tratament psihiatric în detenție minorităților lingvistice. Curtea a subliniat că în Convenție nu se garantează unui deținut dreptul la tratament în limba sa. În raport cu art. 3, întrebarea era dacă „în paralel cu alți factori, s-au luat măsuri necesare și rezonabile pentru a garanta comunicarea care ar facilita administrarea eficientă a unui tratament adecvat". Totuși, s-a acceptat că, în ceea ce privește tratamentul psihiatric, „elementul pur lingvistic s-ar putea dovedi decisiv în ceea ce privește disponibilitatea sau administrarea unui tratament adecvat, dar numai în cazul în care alți factori nu permit compensarea lipsei de comunicare". În contextul art. 5, Curtea amintește că, în speță, Comisia pentru protecție socială (care a dispus internarea nevoluntară a reclamantului) îi confirmase dreptul de a vorbi, de a fi înțeles și de a primi tratament în limba germană, limbă națională în Belgia.

263. Autoritățile trebuie, de asemenea, să se asigure că deținuții cu cetățenie străină și cei aparținând unor minorități sunt protejați împotriva violenței sau intimidării de către alți deținuți. În cauza *Rodić și alții împotriva Bosniei și Herțegovinei*, 2008, pct. 69-73, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție din cauza faptului că integritatea corporală a reclamanților nu a fost protejată corespunzător împotriva violențelor și persecuțiilor pe motive interetnice din partea altor deținuți, ceea ce s-ar fi putut fi realiza, de exemplu, prin cazarea separată a acestora.

C. Persoane condamnate la detențiune pe viață

264. Pe baza unei prezentări generale cuprinzătoare și a unei evaluări a jurisprudenței sale anterioare privind detențiunea pe viață [a se vedea în special *Kafkaris împotriva Ciprului* (MC), 2008, pct. 95-108, în *Vinter și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2013, pct. 119-122], Curtea a constatat că, în contextul pedepsei detențiunii pe viață, art. 3 trebuie interpretat în sensul că impune *de facto* și *de jure* reductibilitatea pedepsei, în sensul unei revizuiri care permite autorităților naționale să analizeze dacă

33. A se vedea, de asemenea, Ghid practic cu privire la condițiile de admisibilitate
34. A se vedea Ghid privind art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului.
35. A se vedea secțiunea „Repartizarea" din prezentul ghid.

schimbările persoanei condamnate la detențiune pe viață sunt atât de semnificative și dacă s-au înregistrat asemenea progrese în direcția îndreptării în timpul executării pedepsei, încât menținerea măsurii detenției nu mai poate fi justificată din motive penologice legitime.

265. Totuși, Curtea a subliniat că, având în vedere marja de apreciere a statelor contractante în materie de justiție penală și de stabilire a pedepselor, nu este sarcina sa să stabilească forma (executivă sau judecătorească) pe care această revizuire ar trebui să o ia. Din același motiv, nu este de competența Curții să decidă momentul în care ar trebui făcută revizuirea. Totuși, Curtea a observat că materialele de drept comparat și internațional prezentate în fața sa au arătat un sprijin clar pentru instituirea unui mecanism specific care să garanteze o revizuire nu mai târziu de 25 de ani de la condamnarea la pedeapsa detențiunii pe viață, urmată de revizuiri periodice suplimentare. În consecință, în cazul în care dreptul intern nu prevede posibilitatea unei astfel de revizuiri, pedeapsa detențiunii pe viață fără posibilitatea punerii în libertate nu corespunde normelor prevăzute la art. 3 din Convenție.

266. În plus, Curtea a subliniat că, deși revizuirea solicitată este un eveniment prospectiv, în mod necesar ulterior stabilirii pedepsei, o persoană condamnată la detențiune pe viață nu ar trebui să fie obligată să aștepte și să execute un număr nedeterminat de ani de pedeapsă înainte de a putea să formuleze o cerere potrivit căreia condițiile legale conexe pedepsei sale nu respectă cerințele de la art. 3 în această privință. Acest lucru ar fi contrar atât securității juridice, cât și principiilor generale privind statutul de victimă, în sensul acestui termen conform art. 34 din Convenție. În plus, în cauzele în care pedeapsa, în momentul stabilirii, este ireductibilă în temeiul legislației interne, ar fi inconsecventă expectativa ca deținutul să facă eforturi pentru reinserția sa fără să știe dacă în viitor, la o dată nespecificată, ar putea fi introdus un mecanism care să îi permită, pe baza acestei îndreptări, să fie luat în considerare în vederea punerii în libertate. O persoană condamnată la detențiune pe viață are dreptul să știe, la începutul executării pedepsei sale, ce trebuie să facă pentru a fi luată în considerare pentru punerea în libertate și în ce condiții, inclusiv atunci când va avea loc sau poate fi solicitată o revizuire a pedepsei sale. În consecință, în cazul în care legislația internă nu prevede niciun mecanism sau nicio posibilitate de revizuire a unei pedepse cu detențiunea pe viață fără posibilitatea punerii în libertate, incompatibilitatea cu art. 3 din acest motiv apare deja în momentul pronunțării pedepsei detențiunii pe viață fără posibilitatea punerii în libertate, nu într-o etapă ulterioară a privării de libertate.

267. Cu privire la situația de fapt din cauza *Vinter și alții împotriva Regatului Unit*, (MC), 2013, pct. 123-131, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție, ca urmare a faptului că cerințele acestei dispoziții nu au fost îndeplinite în privința niciunuia dintre cei trei reclamanți. În cauza reclamanților, Curtea a observat că nu era clară legislația internă privind puterea executivului de punere în libertate a unei persoane condamnate la detențiune pe viață fără posibilitatea acordării liberării condiționate. În plus, la momentul relevant, nu exista niciun mecanism de reexaminare. Totuși, Curtea nu intenționa ca prin constatarea unei încălcări în această cauză să le ofere reclamanților vreo perspectivă de punere în libertate iminentă. Oportunitatea punerii în libertate a acestora va depinde, de exemplu, de chestiunea dacă menținerea lor în detenție se justifică prin existența în continuare a unor motive penologice legitime sau motive legate de periculozitatea lor.

268. Ulterior, în cauza *Hutchinson împotriva Regatului Unit* (MC), 2017, pct. 46-73, ca urmare a progreselor corespunzătoare înregistrate la nivel național, care au fost considerate a fi fost realizate în concordanță cu Convenția, Curtea a constatat neîncălcarea art. 3 din Convenție.

269. Curtea a aplicat în mod constant jurisprudența *Vinter și alții* într-o serie de alte cauze îndreptate împotriva unor țări diferite.

270. În cauza *Öcalan împotriva Turciei (nr. 2)*, 2014, pct. 199-207, Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 3 din Convenție în ceea ce privește pedeapsa detențiunii pe viață aplicată reclamantului, fără posibilitatea acordării liberării condiționate, constatând că, în lipsa unui mecanism de reexaminare, pedeapsa detențiunii pe viață aplicată reclamantului constituia o pedeapsă ireductibilă care constituia

un tratament inuman. Curtea a observat în special că, drept urmare a statutului său de persoană condamnată la pedeapsa agravată a detențiunii pe viață pentru o infracțiune contra securității statului, reclamantului i s-a interzis în mod clar să solicite punerea în libertate pe întreaga durată a executării pedepsei. În plus, deși era adevărat că, potrivit legislației Turciei, președintele țării avea dreptul să dispună punerea în libertate a unei persoane condamnate la detențiune pe viață care era în vârstă sau bolnavă, această punerea în libertate din motive umanitare era diferită de noțiunea de „perspectivă de punere în libertate" în sensul jurisprudenței Curții (a se vedea de asemenea, de exemplu, *Boltan împotriva Turciei*, 2019, pct. 41-43).

271. În cauza *László Magyar împotriva Ungariei*, 2014, pct. 54-59, Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 3 din Convenție în ceea ce privește condamnarea la detențiune pe viață a reclamantului fără posibilitatea acordării liberării condiționate. În special, Curtea nu s-a convins că legislația maghiară permitea persoanelor condamnate la detențiune pe viață să știe ce trebuie să facă pentru a fi luate în considerare pentru punere în libertate și ce condiții trebuie îndeplinite. În plus, legislația nu garanta o evaluare corespunzătoare a schimbărilor din viața deținuților și a progreselor înregistrate de aceștia către îndreptare.

272. Ca urmare a hotărârii *László Magyar*, s-au efectuat anumite modificări legislative, pe care Curtea le-a examinat ulterior în *T.P. și A.T. împotriva Ungariei*, 2016, pct. 39-50. În special, Curtea a constatat că a face o persoană privată de libertate să aștepte 40 de ani înainte de a se putea aștepta ca pentru prima dată să fie luată în considerare pentru grațiere era prea mult și că, în orice caz, nu existau suficiente garanții în restul procedurii prevăzute de noua legislație. Prin urmare, Curtea nu s-a convins că, la data pronunțării hotărârii în cauză, se putea considera că pedepsele cu detențiunea pe viață aplicate reclamanților le ofereau perspectiva de punere în libertate sau posibilitatea unei reexaminări și că, prin urmare, legislația nu era compatibilă cu art. 3 din Convenție (a se vedea, de asemenea, *Sándor Varga și alții împotriva Ungariei*, 2021, pct. 48-50, și *Bancsók și László Magyar împotriva Ungariei (nr. 2)*, pct. 42-48, în care pedepsele cu detențiunea pe viață au fost considerate ireductibile în sensul art. 3 din cauza termenului de 40 de ani necesar pentru ca persoanele condamnate pe viață să poată fi luate în considerare pentru prima dată în vederea liberării condiționate, deși acești deținuți aveau dreptul de a solicita grațierea de către Președinte în cadrul procedurilor ordinare de grațiere).

273. În cauza *Harakchiev și Tolumov împotriva Bulgariei*, 2014, pct. 243-268, având ca obiect pedeapsa cu detențiune pe viață aplicată primului reclamant, Curtea a constatat o încălcare a art. 3. Aceasta a observat că, din momentul în care pedeapsa primului reclamant a rămas definitivă – noiembrie 2004 – până la începutul anului 2012, pedeapsa sa cu detențiune pe viață fără posibilitatea comutării a constituit un tratament inuman și degradant, întrucât acesta nu avea nici o perspectivă reală de punere în libertate, nici o posibilitate de reexaminare a pedepsei cu detențiunea pe viață, acest lucru fiind agravat de regimul strict și de condițiile de detenție care îi limitau reinserția sau îndreptarea. În intervalul respectiv, prerogativa prezidențială de grațiere care ar fi oferit posibilitatea reducerii pedepsei reclamantului și modul în care era exercitată aceasta erau într-adevăr lipsite de transparență și de mecanisme de siguranță formale sau măcar informale. De asemenea, nu au existat exemple concrete în care o persoană aflată în executarea pedepsei detențiunii pe viață fără posibilitatea comutării a putut să obțină o modificare a pedepsei. Totuși, Curtea a remarcat că, în urma reformelor din 2012, modul în care se exercita prerogativa prezidențială de grațiere a devenit clar acum, permițând perspectiva de punere în libertate sau de comutare. Prin urmare, de la această dată, detenția reclamantului fără comutare putea, cel puțin în mod formal, să fie considerată ca fiind reductibilă (a se vedea și *Manolov împotriva Bulgariei*, 2014, pct. 51-52).

274. În schimb, în cauza *Čačko împotriva Slovaciei*, 2014, pct. 76-81, Curtea a constatat neîncălcarea art. 3 din Convenție. Aceasta a arătat, în special, că un mecanism de control judecătoresc care face posibilă liberarea condiționată a persoanelor condamnate la detențiune pe viață fără posibilitatea acordării liberării condiționate aflate în situația reclamantului după 25 de ani de închisoare a fost introdus la scurt timp după condamnarea reclamantului și introducerea cererii sale la Curte. În plus,

în mare parte a acestei perioade, reclamantul și-a continuat demersurile pentru a obține despăgubiri în fața instanțelor naționale.

275. În mod similar, în cauza *Bodein împotriva Franței*, 2014, pct. 53-62, Curtea a constatat neîncălcarea art. 3 din Convenție, considerând că legislația națională prevedea un mecanism de verificare a pedepselor cu detențiunea pe viață, care era suficient, având în vedere marja de apreciere lăsată statelor în domeniul justiției penale și al stabilirii pedepselor. Curtea a arătat în special că legislația franceză prevedea efectuarea controlului judiciar cu privire la situația persoanei condamnate și o eventuală modificare a pedepsei după 30 de ani de închisoare. Curtea a considerat că un astfel de control, menit să evalueze periculozitatea persoanei private de libertate și să analizeze modul în care s-a schimbat comportamentul acesteia în timpul executării pedepsei, excludea orice incertitudine cu privire la existența unei „perspective de punere în libertate" încă de la începutul executării pedepsei. În cauza reclamantului, după scăderea duratei arestării preventive, acesta ar deveni eligibil pentru reexaminarea pedepsei sale după 26 de ani de la condamnarea sa și, după caz, ar putea fi liberat condiționat.

276. În cauza *Murray împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2016, pct. 113-127, Curtea a examinat o plângere a unui deținut condamnat pe viață, care a susținut că, deși s-a introdus un mecanism juridic de reexaminare a pedepselor cu detențiunea pe viață la scurt timp după ce a depus cererea la Curte, *de facto*, nu avea nicio perspectivă de punere în libertate deoarece nu i s-a acordat niciodată tratament psihiatric și, prin urmare, riscul de recidivă ar continua să fie considerat prea ridicat pentru a putea fi pus în libertate. Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 3 din Convenție. Aceasta a subliniat în special că, în conformitate cu jurisprudența sa, statele au o marjă largă de apreciere în ceea ce privește stabilirea măsurilor necesare pentru a oferi unui deținut condamnat pe viață posibilitatea de îndreptare. Totuși, deși reclamantul, înainte de a fi condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață, a fost evaluat ca necesitând tratament, nu s-au efectuat evaluări suplimentare privind tipul de tratament care ar putea fi necesar și care ar putea fi acordat. În consecință, la data depunerii cererii acestuia la Curte, orice cerere de grațiere nu era practic de natură să ducă la punerea sa în libertate. Prin urmare, pedeapsa detențiunii pe viață aplicată acestuia nu a fost *de facto* reductibilă, astfel cum impune jurisprudența Curții în temeiul art. 3 din Convenție.

277. În mod similar, în cauza *Horion împotriva Belgiei*, 2023, pct. 65-76, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție în legătură cu o plângere formulată de o persoană condamnată la detențiune pe viață a cărui detenție în penitenciar nu mai era considerată necesară de către autorități, care însă nu au luat măsuri pentru a-l interna într-o unitate de psihiatrie specializată, aceasta fiind condiția prealabilă pentru reinserția sa în societate.

278. În cauza *Matiošaitis și alții împotriva Lituaniei*, 2017, pct. 157-183, Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 3 din Convenție în privința a șase dintre reclamanți, constatând că, la data pronunțării hotărârii, pedeapsa detențiunii pe viață aplicată reclamanților nu putea fi considerată ca fiind reductibilă în sensul art. 3. În special, Curtea a subliniat că comutarea pedepsei cu detențiunea pe viață din cauza unei boli în fază terminală nu poate fi considerată o „perspectivă de punere în libertate". De asemenea, amnistia nu putea fi considerată o măsură care oferă persoanelor condamnate la detențiune pe viață o perspectivă de reducere a pedepsei sau de punere în libertate. De asemenea, Curtea nu a considerat grațierea prezidențială ca fiind un mecanism care asigură reducerea *de facto* a pedepselor cu detențiune pe viață din următoarele motive: nu exista obligația de a motiva refuzul aprobării unei cereri de grațiere; decretele de grațiere nu erau supuse controlului judiciar și nu puteau fi contestate direct de către persoanele private de libertate; iar activitatea comisiei de grațiere relevante nu era transparentă, recomandările acesteia nefiind obligatorii din punct de vedere juridic pentru președinte. În plus, Curtea a constatat că condițiile de detenție pentru persoanele condamnate la detențiune pe viață nu erau favorabile reinserției.

279. În cauza *Petukhov împotriva Ucrainei (nr. 2)*, 2019, pct. 169-187, Curtea a statuat că a fost încălcat art. 3 din Convenție, deoarece reclamantul nu avea nicio perspectivă de punere în libertate

sau posibilitate de reexaminare a pedepsei sale cu detențiunea pe viață. În special, grațierea acordată de președinte, singura procedură pentru reducerea pedepsei detențiunii pe viață în Ucraina, nu era formulată în mod clar și nici nu prevedea garanții procedurale corespunzătoare împotriva abuzurilor. În plus, din cauza condițiilor de detenție a persoanelor condamnate pe viață în Ucraina, era imposibil ca acestea să facă progrese către îndreptare și, prin urmare, ca autoritățile să efectueze o reexaminare reală a pedepsei lor (a se vedea, de asemenea, *Kupinskyy împotriva Ucrainei*, 2023, pct. 47-56, în care Curtea a constatat o încălcare a art. 7 din Convenție în ceea ce privește comutarea unei pedepse cu detențiunea pe viață reductibile care fusese aplicată în străinătate într-una ireductibilă deoarece în Ucraina nu exista posibilitatea liberării condiționate pentru persoanele condamnate la pedeapsa detențiunii pe viață).

280. În *Marcello Viola împotriva Italiei (nr. 2)*, 2019, pct. 103-138, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție. Aceasta a considerat că pedeapsa cu detențiunea pe viață aplicată reclamantului în temeiul dispoziției relevante pentru infracțiuni legate de mafie îi restrângea excesiv perspectivele de punere în libertate și posibilitatea de reexaminare a pedepsei sale. În special, accesul la posibilitatea liberării condiționate sau la alte reduceri ale pedepsei era condiționat de „cooperarea cu autoritățile judiciare" a reclamantului. Curtea a avut îndoieli cu privire la caracterul liber al alegerii unui deținut de a coopera cu autoritățile și la caracterul oportun al echivalării unei lipse de cooperare cu periculozitatea deținutului pentru societate. De fapt, lipsa „cooperării cu autoritățile judiciare" dădea naștere unei prezumții irefragabile de periculozitate care îl priva pe reclamant de orice perspectivă realistă de punere în libertate. Prin urmare, reclamantului îi era imposibil să demonstreze că detenția sa nu mai era justificată de motive penologice întemeiate: continuând să echivaleze o lipsă de cooperare cu o prezumție irefragabilă de periculozitate pentru societate, regimul în vigoare a evaluat în mod efectiv periculozitatea persoanei în raport cu momentul săvârșirii infracțiunii, în loc să țină seama de procesul de reintegrare și de progresele realizate de persoana respectivă după ce a fost condamnată. Această prezumție irefragabilă a împiedicat în mod efectiv instanța competentă să examineze cererea de punere în libertate condiționată și să verifice dacă, în cursul detenției sale, persoana în cauză s-a schimbat și a făcut progrese în vederea îndreptării într-o asemenea măsură încât detenția sa să nu mai fie justificată din motive penologice. Implicarea instanței s-a limitat la constatarea faptului că nu au fost îndeplinite condițiile de cooperare și nu a putut evalua istoricul individual al persoanei private de libertate și progresele acesteia către reinserție.

281. În acest caz, Curtea a indicat, de asemenea, în temeiul art. 46 din Convenție, că statul ar trebui să realizeze o reformă a regimului detențiunii pe viață, de preferință prin adoptarea de legi, pentru a garanta posibilitatea reexaminării pedepsei. Acest lucru ar trebui să permită autorităților să stabilească dacă deținutul, în cursul executării pedepsei sale, s-a schimbat și a făcut progrese către îndreptare de așa natură încât detenția sa nu mai este justificată din motive penologice legitime, permițând în același timp persoanei condamnate să știe ce trebuie să facă pentru a fi luată în considerare pentru punere în libertate și ce condiții trebuie îndeplinite în acest scop. Curtea a constatat că ruperea legăturilor cu cercurile mafiote ar putea fi concretizată în alte moduri decât cooperarea cu autoritățile judiciare și mecanismul automat prevăzut de legislația actuală. Totuși, Curtea a precizat că posibilitatea de a depune cerere de punere în libertate nu împiedică în mod necesar autoritățile să respingă cererea dacă persoana în cauză continuă să reprezinte un pericol pentru societate.

282. În cauza *Medvid împotriva Ucrainei*, 2024, pct. 51-61, Curtea a examinat un mecanism de revizuire în două etape pentru pedepsele cu detențiunea pe viață. În cadrul acestui mecanism, o pedeapsă cu detențiunea pe viață devenea eligibilă pentru revizuire după 15 ani, cu posibilitatea comutării într-o pedeapsă cu durată determinată de la 15 la 20 de ani, începând de la data comutării. În plus, deținuții ar putea beneficia de punere în libertate înainte de termen după ce au executat cel puțin 26 de ani și 3 luni. Curtea a considerat că acest cadru este conform cu jurisprudența sa consacrată în temeiul art. 3, întrucât oferea o perspectivă reală de punere în libertate și de revizuire de la data stabilirii pedepsei. Cu toate acestea, a făcut distincție între pedeapsa cu închisoarea

executată înainte și după adoptarea noii legislații care introduce acest mecanism conform art. 3, constatând că perioada anterioară a încălcat art. 3 din cauza incertitudinii cu care se confruntau deținuții condamnați pe viață la momentul respectiv.

D. Deținuți în contextul unui conflict armat

283. În cauza *Georgia împotriva Rusiei* (II) (MC), 2021, pct. 235, 242-252, 267 și 272-281, Curtea a abordat problema condițiilor de detenție a civililor și a prizonierilor de război georgieni de către forțele din Rusia și/sau din Osetia de Sud (ale căror acțiuni erau imputabile autorităților ruse) în urma unui conflict militar din Georgia. Curtea a constatat că, în acest context, nu există niciun conflict între art. 3 din Convenție și dreptul internațional umanitar, care prevăd, în general, că persoanele private de libertate (civili și prizonieri de război) trebuie să fie tratate în mod uman și deținute în condiții decente.

284. Cu privire la situația de fapt din cauza respectivă, în ceea ce privește civilii deținuți, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 în ceea ce privește, în special, lipsa spațiului personal în centrele de detenție, deținerea amestecată a bărbaților și femeilor, insuficiența cazarmamentului și lipsa unor condiții igienice și sanitare de bază. În plus, Curtea a constatat că persoanele private de libertate au fost supuse unui tratament jignitor și umilitor de către gardieni: au fost insultate deseori și lovite uneori, de exemplu la sosirea lor în centrul de detenție, și au fost, de asemenea, obligate să curețe străzile și să adune cadavre. Cu privire la prizonierii de război, Curtea a subliniat că aceștia beneficiază de protecție specială în temeiul dreptului internațional umanitar, care nu a fost respectat în circumstanțele cauzei, aceștia fiind supuși unor diferite forme de rele tratamente care constituie acte de tortură.

E. Categorii speciale de persoane private de libertate

285. În cauza *W.W. împotriva Poloniei*, 2024, pct. 91-95, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 din Convenție în ceea ce privește respingerea cererii unei persoane transgen pentru continuarea terapiei hormonale în penitenciar – terapie acordată anterior în alt penitenciar – și, în schimb, obligarea acesteia la efectuarea unor evaluări medicale suplimentare. Curtea a considerat că decizia în litigiu a afectat libertatea reclamantei de a-și defini identitatea de gen, unul dintre elementele esențiale de bază ale autodeterminării. În speță, autoritățile naționale aveau la dispoziție elemente puternice care arătau că terapia hormonală constituia un tratament medical adecvat pentru starea de sănătate a reclamantei, cu efect benefic asupra acesteia. Astfel, reclamantei i s-a impus o sarcină disproporționată pentru a dovedi necesitatea tratamentului medical prescris prin efectuarea unei consultații medicale suplimentare. Curtea a remarcat, de asemenea, că reclamanta era deosebit de vulnerabilă ca persoană transgen aflată în închisoare, supusă unei proceduri de schimbare de sex, necesitând astfel o mai mare protecție din partea autorităților.

VIII. Drepturile persoanelor private de libertate în cadrul procedurilor judiciare

Art. 6 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa.

[...]

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

[...]

c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;"

Art. 34 din Convenție

„Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în Convenție sau în protocoalele sale. Înaltele părți contractante se angajează să nu împiedice prin nici o măsură exercițiul eficace al acestui drept."

A. Accesul la consultanță juridică

286. Accesul prompt la un avocat constituie o contrapondere importantă pentru vulnerabilitatea persoanelor aflate în detenție, oferă o garanție fundamentală împotriva constrângerilor și a relelor tratamente și contribuie la prevenirea erorilor judiciare și la îndeplinirea scopurilor unui proces echitabil în sensul art. 6 din Convenție [*Salduz împotriva Turciei* (MC), 2008, pct. 53-54; *Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2016, pct. 255]. Din perspectiva dreptului la un proces echitabil, acest drept trebuie să fie acordat oricărui „acuzat de o infracțiune". Dreptul de acces la un avocat poate fi restrâns în cazul în care există motive imperative care justifică o astfel de restrângere și în cazul în care restrângerea respectivă nu a adus atingere caracterului echitabil general al procedurii.[36]

287. Autoritățile trebuie să asigure confidențialitatea comunicării dintre o persoană privată de libertate și avocatul său, care poate fi extinsă și în privința altor reprezentanți legali (*A.B. împotriva Țărilor de Jos*, 2002, pct. 86). Astfel, de exemplu, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 din Convenție în ceea ce privește inspectarea documentelor unui avocat de către personalul penitenciarului înainte și după întâlnirea cu clientul său în penitenciar, în absența oricărei suspiciuni de fapte ilicite și într-o situație în care o astfel de inspecție nu era reglementată de un cadru clar și detaliat sau de garanții împotriva unui posibil abuz sau arbitrar (*Namazli împotriva Azerbaidjanului*, 2024, pct. 42-54).

288. În plus, Curtea a considerat că, în principiu, corespondența dintre un reclamant real sau potențial și reprezentantul său în fața Curții ar trebui să fie privilegiată (*Yefimenko împotriva Rusiei*, 2013, pct. 144).

36. A se vedea, de asemenea, Ghid privind art. 6 (latura penală) din Convenția europeană a drepturilor omului.

289. Curtea a recunoscut că o anumită măsură de control asupra corespondenței persoanelor private de libertate este necesară și nu este, în sine, incompatibilă cu Convenția, având în vedere cerințele obișnuite și rezonabile ale detenției (*Campbell împotriva Regatului Unit*, 1992, pct. 45).

290. Totuși, potrivit jurisprudenței Curții, orice persoană care dorește să consulte un avocat ar trebui să aibă libertatea de a face acest lucru în condiții care favorizează o discuție completă și liberă. Din acest motiv, relația avocat-client este, în principiu, privilegiată. Curtea a subliniat de multe ori importanța dreptului unui deținut de a comunica cu un avocat fără a fi auziți de administrația penitenciarului. Prin analogie, același lucru este valabil și pentru autoritățile implicate în procedura îndreptată împotriva sa. Într-adevăr, dacă un avocat nu ar fi în măsură să se consulte cu clientul său și să primească instrucțiuni confidențiale de la acesta fără supraveghere, asistența sa și-ar pierde o mare parte din utilitate, pe când Convenția are ca scop garantarea unor drepturi concrete și efective. Nu este în concordanță cu principiile confidențialității și privilegiului profesional aferente relațiilor dintre un avocat și clientul său situația în care corespondența acestora este susceptibilă să facă obiectul unui control sistematic din partea unor persoane sau autorități care ar putea avea un interes direct față de conținutul acesteia. Având în vedere aceste principii, Curtea a statuat că citirea corespondenței unui deținut destinate unui avocat și expediate de acesta ar trebui permisă numai în circumstanțe excepționale, atunci când autoritățile au motive întemeiate să creadă că se abuzează de privilegiu în sensul că conținutul scrisorii pune în pericol siguranța locului de deținere sau siguranța altor persoane ori este altminteri de natură penală. Ce anume poate fi considerat „motiv întemeiat" va depinde de toate circumstanțele, dar presupune existența unor fapte sau informații care ar convinge un observator obiectiv că s-a abuzat de modalitatea privilegiată de comunicare (*Campbell împotriva Regatului Unit*, 1992, pct. 46-48; *Piechowicz împotriva Poloniei*, 2012, pct. 239).

291. În cauza *Canavcı și alții împotriva Turciei*, 2023, pct. 91-109, în ceea ce privește monitorizarea și înregistrarea, inclusiv prin intermediul unor dispozitive tehnice, ale întâlnirilor deținuților cu avocații lor, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 cu motivarea că marja de apreciere de care dispuneau procurorii pentru a aplica restricții asupra comunicării reclamanților cu avocații lor nu era supusă niciunei condiții, că întinderea acestei marje de apreciere și modul ei de exercitare nu erau definite și că nu erau puse la dispoziție alte garanții specifice în această privință. În aceste circumstanțe, Curtea a considerat că adoptarea măsurilor în litigiu împotriva reclamanților, deși a fost executată pentru o perioadă limitată și în timpul stării de urgență din Turcia, a fost de natură să fie arbitrară și incompatibilă cu cerința de legalitate.

B. Participare efectivă la procedura judiciară internă

292. În cadrul procedurii penale, în principiu, persoanele private de libertate ar trebui să beneficieze de toate garanțiile unui proces echitabil prevăzute la art. 6 din Convenție.[37] Totuși, în unele cazuri, participarea efectivă a acestora la procedură poate include necesitatea ca autoritățile să ia măsuri pozitive suplimentare pentru a permite persoanelor respective să se pregătească în mod corespunzător pentru cauză (*Rook împotriva Germaniei*, 2019, pct. 65, în care reclamantului i s-a permis să verifice, din penitenciar, documentele electronice relevante împreună cu avocatul său).

293. Într-o situație în care un acuzat a fost privat de libertate, transportat și izolat la sediul instanței în condiții de spațiu redus, în care a fost supus unei asemenea supraaglomerări încât nu putea citi sau scrie și în care nu avea acces corespunzător la lumină naturală și la aer proaspăt ori la servicii de catering corespunzătoare, Curtea a considerat că acesta nu se putea pregăti pentru judecata sa în mod corespunzător și efectiv, astfel cum se prevede la art. 6 din Convenție. Curtea a subliniat că o astfel de situație i-a afectat fără îndoială facultatea de concentrare și efortul mintal intens în orele imediat anterioare audierii în fața instanței, ceea ce nu poate fi atenuat de faptul că a fost asistat de o echipă de avocați profesioniști (*Moiseyev împotriva Rusiei*, 2008, pct. 222).

37. A se vedea, de asemenea, Ghid privind art. 6 (latura penală) din Convenția europeană a drepturilor omului.

294. În plus, măsurile de izolare a persoanelor private de libertate în sala de ședință pot afecta caracterul echitabil al unei ședințe, garantat de art. 6 din Convenție, în special acestea pot avea un impact asupra exercitării drepturilor acuzatului de a participa efectiv la proces și de a primi asistență juridică concretă și efectivă [*Svinarenko și Slyadnev împotriva Rusiei* (MC), 2014, pct. 134, cu trimiteri suplimentare]. Prin urmare, instanțelor naționale le revine sarcina de a alege cel mai potrivit mecanism de securitate pentru o anumită cauză, ținând seama de interesele administrării justiției, de impresia că procesul este echitabil, precum și de prezumția de nevinovăție; în același timp, acestea trebuie să asigure dreptul acuzatului de a participa efectiv la procedură și de a primi asistență juridică concretă și efectivă (*Yaroslav Belousov împotriva Rusiei*, 2016, pct. 152).

295. Astfel, de exemplu, în cazul în care un reclamant a fost închis într-o cabină de sticlă supraaglomerată în sala de ședință, cu încălcarea art. 3 din Convenție, Curtea a constatat că ar fi greu de conciliat un astfel de tratament degradant cu noțiunea de proces echitabil, având în vedere importanța egalității armelor, prezumția de nevinovăție și încrederea pe care instanțele dintr-o societate democratică trebuie să o inspire publicului, mai ales persoanei acuzate (*Yaroslav Belousov împotriva Rusiei*, 2016, pct. 149-150). În plus, chiar și în cazul în care o anumită măsură de izolare în sala de judecată nu contravine în sine art. 3, aceasta poate totuși să aducă atingere participării efective a acuzatului la proces. În cauza *Yaroslav Belousov împotriva Rusiei*, 2016, pct. 151-153, plasarea unui acuzat într-o cabină de sticlă în sala de ședință, măsură care se aplica în mod curent, l-a împiedicat să aibă discuții confidențiale cu avocatul său și să se ocupe de documente ori să ia notițe. Întrucât această situație nu a fost recunoscută și abordată de instanța competentă, Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1 și § 3 lit. b) și c) din Convenție.

296. În ceea ce privește participarea persoanelor private de libertate la procedurile civile,[38] Curtea a recunoscut că, în cadrul unei proceduri referitoare la contextul penitenciar, pot exista motive de practici și de politici pentru instituirea unor proceduri simplificate pentru a aborda diverse aspecte care pot fi sesizate autorităților competente. De asemenea, Curtea nu exclude posibilitatea ca o procedură simplificată să se desfășoare prin intermediul unei proceduri scrise, cu condiția ca aceasta să respecte principiile unui proces echitabil, astfel cum sunt garantate de art. 6 § 1 din Convenție. Totuși, chiar și în cadrul unei astfel de proceduri, părțile trebuie să aibă cel puțin posibilitatea de a solicita o ședință publică, chiar dacă instanța poate respinge cererea și poate organiza ședința cu ușile închise [*Altay împotriva Turciei (nr. 2)*, 2019, pct. 77].

297. În plus, Curtea a statuat că reprezentarea poate fi o soluție adecvată în cazurile în care o parte nu se poate prezenta personal în fața unei instanțe civile. Având în vedere dificultățile evidente pe care le implică transportul persoanelor private de libertate dintr-un loc în altul, Curtea poate să accepte în principiu că, în cauzele în care cererea nu se bazează pe experiențele personale ale reclamantului, reprezentarea persoanei private de libertate de către un avocat nu ar încălca principiul egalității armelor. În acest scop, Curtea trebuie să examineze dacă argumentele reclamantului în persoană ar fi constituit „o parte importantă a prezentării cauzei de către reclamant și aproape singura modalitate de a asigura o procedură contradictorie” (*Margaretić împotriva Croației*, 2014, pct. 128, cu trimiteri suplimentare).

298. Astfel, de exemplu, în cauza *Margaretić*, pct. 132, în care reclamantul era deținut și nu a putut să se prezinte în persoană în fața instanței, Curtea a constatat neîncălcarea art. 6 § 1 din Convenție. Aceasta a arătat în special că susținerea reclamantului nu depindea de detaliile experienței sale personale, ci de soluționarea chestiunilor de natură juridică și că i s-a oferit o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta în mod util cauza prin intermediul unui reprezentant.

299. În schimb, în cauza *Altay împotriva Turciei (nr. 2)*, 2019, pct. 79-82, Curtea a constatat că, în cazul reclamantului, nu a avut loc nicio audiere în nicio etapă a procedurii interne, deși cauza privea probleme de fapt și de drept. În temeiul legislației naționale, procedura s-a desfășurat pe baza

38. A se vedea, de asemenea, Ghid privind art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului (aspectul civil).

dosarului cauzei și nici reclamantul, nici reprezentantul ales al acestuia, nu au putut să participe la dezbateri. Prin urmare, Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție.

300. În cauza *Wick împotriva Germaniei*, 2024, pct. 102, reclamantul nu a putut obține o hotărâre judecătorească privind fondul acțiunilor sale împotriva aplicării măsurilor unui regim penitenciar special (separare și supraveghere video), deoarece era transferat în mod constant, iar instanțele naționale au considerat că acele acțiuni au rămas fără obiect ulterior transferului său. Curtea a constatat că această abordare a instanțelor naționale a restrâns în mod nejustificat dreptul de acces la o instanță, astfel cum este garantat reclamantului de art. 6 § 1 din Convenție.

C. Comunicarea cu Curtea

301. În ceea ce privește comunicarea persoanelor private de libertate cu Curtea, este important de observat că art. 34 din Convenție conține un angajament de a nu împiedica exercitarea efectivă a dreptului de cerere individuală în fața Curții, ceea ce exclude orice atingere adusă dreptului justițiabilului de a depune și de a continua în mod eficient plângerea sa în fața Curții (*Cano Moya împotriva Spaniei*, 2016, pct. 43, cu trimiteri suplimentare).

302. În această privință, Curtea a subliniat că este extrem de important pentru funcționarea eficientă a sistemului de cerere individuală, garantat de art. 34 din Convenție, ca reclamanții sau potențialii reclamanți să poată comunica liber cu Curtea, fără a fi supuși vreunei presiuni din partea autorităților pentru a-și retrage sau modifica plângerile. În acest context, „presiunea" include nu numai constrângerea directă și actele flagrante de intimidare, ci și alte acte sau contacte indirecte necorespunzătoare menite să îi facă pe reclamanți să se răzgândească ori să îi descurajeze să depună plângere în temeiul Convenției (*Chaykovskiy împotriva Ucrainei*, 2009, pct. 85).

303. Curtea a subliniat, de asemenea, importanța respectării confidențialității corespondenței Curții cu reclamanții, întrucât aceasta poate privi acuzații împotriva administrației penitenciarului sau împotriva angajaților din penitenciare. Deschiderea unor scrisori din partea Curții sau adresate acesteia, cu sau fără citirea conținutului acestora, creează fără îndoială posibilitatea ca aceasta să genereze riscul unor represalii din partea personalului penitenciarului împotriva respectivei persoane private de libertate. Deschiderea scrisorilor de către administrația penitenciarului poate avea un efect de intimidare asupra reclamanților și, prin urmare, îi poate împiedica să sesizeze Curtea cu privire la cauzele lor (*Klyakhin împotriva Rusiei*, 2004, pct. 118-119). În plus, reținerea anumitor elemente anexate în corespondența adresată reclamanților de către Curte îi poate priva pe aceștia de obținerea unor informații esențiale pentru soluționarea efectivă a cererilor lor (*Chaykovskiy împotriva Ucrainei*, 2009, pct. 87).

304. Deși Curtea a constatat că obligația de a nu împiedica dreptul de cerere individuală nu înseamnă automat că statul are obligația de a furniza reclamanților copii după toate documentele dorite sau de a le furniza mijloacele tehnice alese pentru a face propriile copii (*Kornakovs împotriva Letoniei*, 2006, pct. 171-174), Curtea a stabilit, de asemenea, că art. 34 din Convenție poate impune autorităților statului obligația de a furniza copii după documente reclamanților care se găsesc în situații de vulnerabilitate și dependență deosebite și care nu pot obține documentele necesare pentru dosarele lor fără sprijin din partea statului (*Naydyon împotriva Ucrainei*, 2010, pct. 63; *Cano Moya împotriva Spaniei*, 2016, pct. 50). În plus, în unele cazuri, refuzul administrației penitenciarului de a furniza reclamantului plicurile, timbrele și hârtia de scris necesare pentru corespondența sa cu Curtea poate constitui o nerespectare de către statul pârât a obligației sale pozitive de a asigura respectarea efectivă a dreptului reclamantului la respectarea corespondenței sale (*Cotleț împotriva României*, 2003, pct. 60-65).

305. În mod similar, în unele cazuri, exercitarea dreptului de cerere individuală al unui reclamant în mod concret și eficient poate implica necesitatea ca statul pârât să ia măsuri pozitive, ca de exemplu numirea unui avocat pentru reclamant în cadrul unui sistem de asistență juridică și asigurarea faptului

că avocatul astfel numit își îndeplinește atribuțiile în mod profesional și cât se poate de bine (*Feilazoo împotriva Maltei*, 2021, pct. 125-132).

IX. Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

Art. 9 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora."

306. Faptul că, în general, persoanele private de libertate continuă să beneficieze de toate drepturile și libertățile fundamentale garantate de Convenție – cu excepția dreptului la libertate în cazul unei dețineri legale – are implicații speciale asupra dreptului persoanelor private de libertate de a practica religia lor. Astfel, imposibilitatea unui deținut de a participa la slujbe religioase echivalează cu o ingerință în „libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea" prevăzută la art. 9 din Convenție (*Poltoratskiy împotriva Ucrainei*, 2003, pct. 167; *Moroz împotriva Ucrainei*, 2017, pct. 105). În această privință, Curtea, deși a recunoscut importanța disciplinei în penitenciare, a subliniat că o abordare formalistă care limitează posibilitatea de a-și manifesta religia pe motive de disciplină este inacceptabilă, în special atunci când ignoră în mod vizibil situația individuală a persoanei private de libertate și nu ia în considerare cerința de a găsi un echilibru just între interesele private și cele publice concurente [*Korostelev împotriva Rusiei*, 2020, pct. 59; a se vedea și *Abdullah Yalçın împotriva Turciei (nr. 2)*, 2022, pct. 32, privind importanța unei evaluări individualizate a riscurilor].

307. Pe de altă parte, Curtea a statuat că obligația de a se ruga, de a citi literatură religioasă și de a medita în prezența altora este un inconvenient care este aproape inevitabil în penitenciare, dar care nu contravine însăși esenței libertății de a-și manifesta religia [*Kovaļkovs împotriva Letoniei* (dec.), 2012, pct. 67]. În mod similar, imposibilitatea unui deținut de a folosi anumite obiecte în slujbele religioase care nu sunt esențiale pentru manifestarea religiei unui deținut și care ar putea deranja alți deținuți este un răspuns proporțional la necesitatea de a proteja drepturile și libertățile altora în sensul art. 9 § 2 din Convenție (*ibidem*, pct. 68). Curtea a statuat de asemenea că art. 9, ca regulă generală, nu acordă persoanelor private de libertate nici dreptul de a face prozelitism în locul de deținere, nici dreptul de a-și manifesta religia în afara acestui loc [*J.L. împotriva Finlandei* (dec.), 2000]. În plus, art. 9 nu conferă persoanelor de libertate nici dreptul de a fi recunoscute ca „deținuți politic", nici de a fi tratate ca atare (*McFeeley și alții împotriva Regatului Unit*, 1980).

308. În jurisprudența Curții, o problemă privind drepturile persoanelor private de libertate sub incidența art. 9 poate să apară cu privire la următoarele situații:[39]

- imposibilitatea deținuților de a primi vizite din partea unui preot sau pastor [*Mozer împotriva Republicii Moldova și a Rusiei* (MC), 2016, pct. 201];

39. A se vedea Ghid privind art. 9 din Convenția europeană a drepturilor omului.

- refuzul autorităților competente de a permite reclamanților, aflați în arest preventiv, să participe la sărbătorile religioase și confiscarea unor cărți religioase și a anumitor obiecte (*Moroz împotriva Ucrainei*, 2017, pct. 104-109);
- neaprobarea de către administrația penitenciarului, pentru motive legate de COVID-19, a cererii unui deținut privind participarea la slujbe bisericești în exteriorul penitenciarului, ulterior fiind oferit acces online la asistență moral-religioasă (*Constantin-Lucian Spînu împotriva României*, 2022);
- respingerea cererii pentru asigurarea unui spațiu dintr-un penitenciar de maximă siguranță pentru rugăciunea colectivă [*Abdullah Yalçın împotriva Turciei (nr. 2)*, 2022, pct. 28-30];
- refuzul administrației penitenciarului de a lua în considerare cerințele nutriționale specifice ale unui deținut (*Jakóbski împotriva Poloniei*, 2010, pct. 48-55);[40]
- sancțiuni disciplinare aplicate pentru manifestarea credinței religioase (*Korostelev împotriva Rusiei*, 2020, pct. 50);
- norme prea rigide pentru a consemna schimbarea apartenenței religioase a persoanelor private de libertate și lipsa de coordonare între diferite locuri de deținere în legătură cu consemnarea faptelor legate de afilierea religioasă a persoanelor private de libertate [*Saran împotriva României*, 2020; *Neagu împotriva României*, 2020; a se vedea, *a contrario*, *Mariș împotriva României* (dec.), 2020, în care consemnarea eronată a religiei unui deținut în dosarul individual al persoanei condamnate nu i-a afectat în niciun fel dreptul de a-și manifesta credința religioasă].

309. Principiile sus-menționate privind drepturile persoanelor private de libertate care decurg din art. 9 sunt, în consecință, aplicabile în contextul arestului la domiciliu (*Süveges împotriva Ungariei*, 2016, pct. 151-157) și al luării în custodie publică a imigranților (*C.D. și alții împotriva Greciei*, 2013, pct. 78-79).

310. În acest context, ar trebui remarcat, de asemenea, că, în cazul unei persoane internate nevoluntar într-un spital penitenciar care a fost presată să își „corecteze” convingerile și practicile, Curtea a constatat o încălcare a art. 9 din Convenție. Curtea s-a bazat pe principiile potrivit cărora libertatea de a-și manifesta convingerile religioase cuprinde și un aspect negativ, și anume dreptul persoanelor de a nu fi obligate să își dezvăluie credința sau convingerea religioasă și de a nu fi obligate să ia o poziție din care se poate deduce dacă au sau nu au astfel de credințe. În consecință, autoritățile de stat nu au dreptul să intervină în sfera libertății de conștiință a unei persoane și să încerce să descopere convingerile sale religioase ori să o oblige să divulge astfel de convingeri. Curtea a subliniat, de asemenea, importanța primordială a dreptului la libertatea de gândire, de conștiință și de religie, precum și faptul că un stat nu poate să dicteze ce să creadă o persoană ori să ia măsuri coercitive pentru a o determina să își schimbe convingerile (*Mockutė împotriva Lituaniei*, 2018, pct. 119 și 121-131).

40. A se vedea secțiunea „Hrana” din prezentul ghid.

X. Libertatea de exprimare

Art. 10 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. [...]

2. Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități, poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești."

311. Potrivit jurisprudenței Curții, libertatea de exprimare nu se oprește la poarta penitenciarului. Nu se pune problema ca o persoană să își piardă dreptul la libertatea de exprimare prevăzut la art. 10 din Convenție doar ca urmare a statutului său de deținut. Deținuții continuă să beneficieze de dreptul la libertatea de exprimare indiferent de detenție [*Yankov împotriva Bulgariei*, 2003, pct. 126; *Donaldson împotriva Regatului Unit* (dec.), 2011, pct. 18-19]. Astfel, de exemplu, Curtea a constatat că refuzul administrației penitenciarului de a livra persoanelor private de libertate anumite ediții ale unui ziar a constituit o ingerință în exercitarea dreptului reclamanților de a primi informații și idei, prevăzut la art. 10 (*Mesut Yurtsever și alții împotriva Turciei*, 2015, pct. 102; a se vedea, în raport cu art. 8, *Mirgadirov împotriva Azerbaidjanului și Turciei*, 2020, pct. 115, și *Chocholáč împotriva Slovaciei*, 2022, pct. 35 și 52-56, cu privire la accesul la material pornografic în penitenciar).

312. În mod consecvent, orice restrângere aplicată libertății de exprimare a unui deținut trebuie să fie justificată în sensul art. 10 § 2 din Convenție, chiar dacă o astfel de justificare se poate regăsi în considerente de siguranță, în special prevenirea infracțiunilor și apărarea ordinii, care decurg în mod inevitabil din circumstanțele detenției [*Donaldson împotriva Regatului Unit* (dec.)]. Astfel, de exemplu, în cazul în care autoritățile au reținut publicații periodice trimise deținuților prin poștă fără intervenția administrației penitenciarului și în absența unei motivări satisfăcătoare pentru deciziile lor referitoare la conținutul în litigiu sau la criteriile interne relevante pentru accesul deținuților la publicații, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție (*Osman și Altay împotriva Turciei*, 2023, pct. 44-60).

313. Principiul proporționalității impune o legătură perceptibilă și suficientă între sancțiune și comportamentul și circumstanțele persoanei în cauză. În acest context, o instanță independentă, care aplică o procedură contradictorie, oferă o garanție solidă împotriva arbitrarului. În orice caz, justificarea unei ingerințe în exercitarea libertății de exprimare a unui deținut nu se poate baza exclusiv pe ceea ce ar aduce atingere opiniei publice [*Nilsen împotriva Regatului Unit* (dec.), 2008, pct. 49-50].

314. În plus, un anumit nivel de control asupra conținutului comunicării persoanelor private de libertate în exteriorul penitenciarului face parte din cerințele obișnuite și rezonabile ale detenției și nu este, în principiu, incompatibil cu art. 10 din Convenție [*Nilsen împotriva Regatului Unit* (dec.), 2008, pct. 51].[41]

315. În cauza *Yankov împotriva Bulgariei*, 2003, pct. 130-145, Curtea a constatat că pedepsirea unui deținut cu 7 zile de izolare într-o cameră pentru executarea sancțiunii disciplinare cu izolarea pentru că a făcut declarații moderat jignitoare la adresa sistemului judiciar și a celui penitenciar într-un manuscris personal a constituit o ingerință în exercitarea dreptului său la libertatea de exprimare. Curtea a considerat inacceptabil că declarațiile de fapt din manuscrisul reclamantului impuneau

41. A se vedea secțiunea „Protecția diferitelor mijloace de comunicare" din prezentul ghid.

sancționarea sa disciplinară. Aceasta a subliniat că autoritățile ar fi trebuit să dea dovadă de reținere în reacția lor, în special având în vedere că remarcile nu au fost niciodată circulate în rândul celorlalți deținuți și că nu exista niciun pericol imediat de diseminare a manuscrisului, chiar dacă ar fi fost scos din penitenciar, deoarece nu era într-o formă pregătită pentru publicare. În concluzie, Curtea a constatat că nu s-a atins un echilibru just între libertatea de exprimare a reclamantului, pe de o parte, și scopul legitim de a proteja reputația funcționarilor publici și de a menține autoritatea puterii judecătorești, pe de altă parte, ceea ce a încălcat dreptul reclamantului prevăzut la art. 10 din Convenție (a se vedea de asemenea *Skałka împotriva Poloniei*, 2003, privind declarațiile jignitoare făcute de un deținut la adresa unui judecător într-o scrisoare adresată președintelui instanței).

316. În schimb, în cauza *Nilsen împotriva Regatului Unit*, 2008, pct. 51-58, Curtea a constatat că confiscarea unui manuscris autobiografic în care se descriau detaliat infracțiunile unui deținut era justificabilă pentru protecția sănătății sau a moralei și pentru protecția reputației sau a drepturilor altora în sensul art. 10 din Convenție. În această privință, Curtea a acordat o atenție deosebită impactului asupra familiilor și a victimelor supraviețuitoare. În opinia Curții, încercarea autorului unor infracțiuni precum omor și mutilare de a lansa, pentru satisfacția personală, o publicație despre astfel de infracțiuni constituia un afront la adresa demnității umane, una dintre valorile fundamentale care stau la baza Convenției. În plus, Curtea a subliniat, în ceea ce privește sentimentul de indignare în rândul publicului, că există o diferență materială și substanțială între autorul infracțiunilor unor infracțiuni grave, perverse și odioase care publică propria descriere autobiografică detaliată a acestor infracțiuni și un terț care a scris despre infracțiuni și autorul infracțiunilor, motiv pentru care faptul că o prezentare a crimelor se afla deja în domeniul public nu era suficient pentru a justifica cererea reclamantului de publicare a manuscrisului său.

317. Pe de altă parte, în cauza *Zayidov împotriva Azerbaidjanului (nr. 2)*, 2022, administrația penitenciarului a confiscat și a distrus 278 de pagini dintr-un manuscris al unui jurnalist aflat în detenție, în care acesta a prezentat experiențele și gândurile sale în legătură cu detenția sa în curs, precum și cu evoluțiile politice din țară și amintirile sale despre anumite evenimente și personalități din ultimii 20 de ani din viața sa. Autoritățile au considerat că manuscrisul conținea declarații indecente și insultătoare despre conducerea statului și actualii funcționari guvernamentali, precum și cuvinte insultătoare la adresa personalului din centrul de detenție. Curtea a considerat că o astfel de acțiune a autorităților a constituit o ingerință în libertatea de exprimare a reclamantului prevăzută la art. 10. Această ingerință s-a bazat pe Regulamentul de disciplină intern, care nu oferea garanții procedurale suficiente împotriva deciziilor arbitrare ale administrației penitenciarului și, în esență, lăsau administrației o nelimitată putere de evaluare a conținutului manuscrisului. Curtea a considerat că o astfel de reglementare juridică era incompatibilă cu cerința „prevăzută de lege” de la art. 10 § 2 din Convenție.

318. În cauza *Bidart împotriva Franței*, 2015, pct. 39-47, în care punerea în libertate condiționată a unui deținut era, printre altele, condiționată de nepublicarea vreunei opere sau producții audiovizuale având-l ca autor sau coautor pe acesta cu privire, în tot sau în parte, la infracțiunea de terorism pentru care fusese condamnat, Curtea a constatat că ingerința în exercitarea libertății de exprimare a acestuia în temeiul art. 10 din Convenție nu a fost nejustificată. Curtea a ținut seama în special de drepturile victimelor și de contextul sensibil referitor la infracțiunile de terorism pentru care reclamantul fusese condamnat. Aceasta a subliniat de asemenea faptul că ingerința în cauză a fost supusă controlului judecătoresc.

319. În cauza *Donaldson împotriva Regatului Unit*, 2011, pct. 20-33, Curtea a admis că interzicerea afișării simbolurilor vestimentare (crinul de Paște) constituie o ingerință în exercitarea de către deținut a libertății de exprimare prevăzute la art. 10 din Convenție. Totuși, în opinia Curții, o astfel de ingerință urmărea în mod clar scopurile legitime de apărare a ordinii, prevenire a infracțiunilor și de protejare a drepturilor altora. În ceea ce privește proporționalitatea măsurii, Curtea a subliniat că statele beneficiază de o largă marjă de apreciere atunci când evaluează simbolurile care ar putea inflama tensiunile existente, întrucât simbolurile culturale și politice au numeroase niveluri de semnificație

care nu pot fi înțelese pe deplin decât de către cei care cunosc contextul istoric. Crinul de Paște era considerat un simbol indisolubil legat de conflictul comunitar în cauză, fiind purtat în memoria republicanilor uciși în Irlanda de Nord. Prin urmare, era unul dintre numeroasele simboluri considerate nepotrivite la locul de muncă și în zonele comune ale penitenciarelor din Irlanda de Nord, deoarece era probabil să fie considerat jignitor și, prin urmare, să provoace violență și dezordine dacă ar fi purtat în public. În cazul reclamantului, ingerința în litigiu era relativ restrânsă, întrucât se aplica deținuților numai atunci când se aflau în exteriorul camerelor lor și, în speță, era proporțională cu scopul legitim de apărare a ordinii. Curtea a declarat capătul de cerere formulat de reclamant inadmisibil ca fiind vădit nefondat.

320. În cauza *Mehmet Çiftçi și Suat İncedere împotriva Turciei*, 2022, Curtea a constatat că o sancțiune disciplinară (restrângerea comunicării timp de o lună) pentru cântecele interpretate și poeziile recitate în vederea comemorării unui eveniment istoric (în care unii deținuți au fost uciși și răniți în contextul unei operațiuni de securitate desfășurate în penitenciar) a reprezentat o ingerință disproporționată în libertatea de exprimare a reclamanților. Curtea a constatat în special că sancțiunea disciplinară în discuție, deși moderată, nu a fost justificată în mod corespunzător de autoritățile naționale, care nu au efectuat o evaluare a proporționalității intereselor relevante aflate în joc.

XI. Muncă prestată de către deținuți

Art. 4 din Convenție

„[...]

2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.

3. Nu se consideră «muncă forțată sau obligatorie» în sensul prezentului articol:

a) orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de art. 5 din [prezenta] convenție sau în timpul în care se află în libertate condiționată;

[...]”

321. Curtea a arătat în jurisprudența sa că munca prestată de către deținuți diferă în multe privințe de activitatea desfășurată de salariații obișnuiți. Aceasta are ca scop principal reinserția și resocializarea. Timpul de muncă, remunerația și utilizarea unei părți din această remunerație cu titlu de contribuție la întreținere reflectă contextul specific al penitenciarelor [*Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 93]. În plus, întrucât autoritățile sunt responsabile de bunăstarea deținuților, trebuie luate măsurile de siguranță necesare în cazul muncii prestate de către deținuți (*Gorgiev împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, 2012, pct. 68).

322. În ceea ce privește munca pe care deținuții ar putea fi obligați să o presteze, Curtea, într-una dintre hotărârile sale timpurii în temeiul art. 4 din Convenție[42], a trebuit să ia în considerare munca pe care un deținut recidivist trebuia să o presteze, punerea sa în libertate fiind condiționată de atingerea unui anumit cuantum al economiilor. Deși a acceptat faptul că munca în cauză era obligatorie, Curtea a constatat neîncălcarea art. 4 din Convenție, cu motivarea că erau îndeplinite cerințele prevăzute la art. 4 § 3 lit. a). În opinia Curții, munca necesară „nu a depășit ceea ce este «obișnuit» în acest context, deoarece a fost calculată pentru a-l ajuta să se reintegreze în societate și a avut ca bază legală dispoziții care aveau un echivalent în anumite alte state membre ale Consiliului Europei” (*Van Droogenbroeck împotriva Belgiei*, 1982, pct. 59).

42. A se vedea Ghid privind art. 4 din Convenția europeană a drepturilor omului.

323. În ceea ce privește remunerarea deținuților și asigurarea socială, în cauza *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 122, Curtea a făcut trimitere la decizia Comisiei în cauza *Douăzeci și unu de deținuți împotriva Germaniei*, 1968, în care reclamanții, invocând art. 4, s-au plâns că li s-a refuzat o remunerație adecvată pentru munca pe care erau obligați să o presteze în timpul detenției și că administrația penitenciarului nu le-a plătit nicio contribuție în cadrul sistemului de asigurări sociale pentru munca prestată. Comisia a constatat inadmisibilitatea capătului de cerere ca fiind vădit nefondat. Aceasta a observat că art. 4 nu conținea nicio dispoziție privind remunerarea deținuților pentru munca lor. În plus, a făcut trimitere la jurisprudența sa constantă, care a respins ca inadmisibile orice cereri ale deținuților prin care se solicita o remunerație mai mare pentru munca lor ori se revendica dreptul de a fi incluși în sistemele de asigurări sociale.

324. Curtea a trebuit să examineze un capăt de cerere similar dintr-o perspectivă oarecum diferită în cauza *Puzinas împotriva Lituaniei* (dec.), 2005. Reclamantul s-a plâns, în temeiul art. 4 și 14 din Convenție și al art. 1 din Protocolul nr. 1, că legislația națională în materie de asigurări sociale era necorespunzătoare în măsura în care nu permitea deținuților să solicite o pensie sau alte prestații sociale pentru munca prestată în detenție. Curtea a examinat în primul rând capătul de cerere întemeiat pe art. 1 din Protocolul nr. 1, arătând că nu se contesta faptul că reclamantul nu avea dreptul la pensie sau la prestații de asigurări sociale în temeiul legislației interne relevante. Considerând că reclamantul nu avea, așadar, bunuri în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 în ceea ce privește dreptul său viitor la pensie sau cuantumul unei pensii, Curtea a respins capătul de cerere întemeiat pe această dispoziție, precum și pe celelalte dispoziții invocate, pe motiv de incompatibilitate *ratione materiae* cu dispozițiile Convenției (a se vedea de asemenea *Sili împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 58-64).

325. În cauza *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 124-134, în care reclamantul a susținut că normele europene s-au schimbat într-o asemenea măsură încât munca prestată de către deținuți fără afiliere la sistemul de pensii pentru limită de vârstă nu mai putea fi considerată muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției, Curtea nu a considerat că o astfel de muncă reprezintă „muncă forțată sau obligatorie” în sensul art. 4. Curtea a constatat că legislația națională reflecta evoluția legislației europene, în sensul că toți deținuții beneficiază de asistență medicală și în caz de accident, iar deținuții care prestau muncă erau afiliați la sistemul de asigurări pentru șomaj, dar nu și la sistemul de pensii pentru limită de vârstă. Totuși, nu exista un consens suficient cu privire la problema afilierii deținuților care prestau muncă la sistemul de pensii pentru limită de vârstă. Pentru Curte, deși Regulile europene privind penitenciarele din 2006 au reflectat o tendință de evoluție, acest lucru nu se putea traduce într-o obligație în temeiul Convenției. Curtea nu a găsit o bază pentru interpretarea art. 4 susținută de reclamant și a concluzionat că munca obligatorie pe care a prestat-o în calitate de deținut fără a fi afiliat la sistemul de pensii pentru limită de vârstă trebuie să fie considerată „muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției” în sensul art. 4 § 3 lit. a) din Convenție.

326. În mod similar, în cauza *Meier împotriva Elveției*, 2016, pct. 68-80, Curtea nu a considerat că o obligație a unui deținut de a presta muncă în detenție după vârsta de pensionare a constituit „muncă forțată sau obligatorie”, ci mai degrabă o „muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției”, în sensul art. 4 § 3 lit. a) din Convenție. Curtea a subliniat că obligația unui deținut de a continua să muncească chiar și după vârsta de pensionare ar putea fi considerată ca fiind conformă cu scopul de reducere a efectelor dăunătoare ale detenției. O muncă adecvată și rezonabilă ar putea contribui la structurarea vieții de zi cu zi și menținerea unei activități utile, acestea fiind obiective importante pentru bunăstarea unui deținut pe termen lung. În speță, în ceea ce privește natura muncii prestate de către deținuți care au împlinit vârsta de pensionare, legislația internă prevedea scutiri de la muncă pentru anumite categorii de deținuți în funcție de capacitatea lor de muncă și de starea lor de sănătate. Munca încredințată reclamantului părea să fie conformă cu aceste orientări, întrucât acesta era obligat doar să participe la muncă supravegheată, inclusiv la colorarea de mandale, curățarea camerei sale și realizarea de sculpturi în lemn plutitor. În opinia Curții, astfel de activități

erau pe deplin adecvate vârstei și capacităților sale fizice. Mai mult, acesta muncea doar aproximativ 3 ore pe zi, era integrat în „aripa persoanelor dependente și pensionare” și era plătit pentru munca sa. Curtea a subliniat totodată lipsa unui consens suficient între statele membre cu privire la obligarea deținuților la prestarea de muncă după împlinirea vârstei de pensionare, ceea ce însemna că autoritățile naționale beneficiau de o largă marjă de apreciere în această privință. În plus, în opinia Curții, Regulile europene privind penitenciarele nu se interpretează obligatoriu ca interzicând în totalitate statelor membre să impună deținuților care au împlinit vârsta de pensionare să lucreze.

327. În sfârșit, în cauza *Federația Sindicală Republicană din Republica Yakutia împotriva Rusiei*, pct. 29 și 39-48, Curtea a examinat, din perspectiva art. 11 din Convenție, restricția legală privind sindicalizarea deținuților. Curtea a constatat că art. 11 § 1 protejează libertatea sindicală ca formă sau aspect cu caracter special al libertății de asociere și că paragraful 2 al acestuia nu exclude niciun grup profesional din sfera de aplicare a articolului respectiv. Astfel, art. 11 se aplica în circumstanțele cauzei respective. Cu toate acestea, pe fond, Curtea a observat că munca prestată de către deținuți nu poate fi echivalată cu munca obișnuită și că libertatea sindicală ar putea fi greu de exercitat în detenție. În plus, pe baza unui sondaj comparativ, Curtea a constatat că nu exista un consens european suficient pentru a sugera că art. 11 garantează dreptul la sindicalizarea deținuților. Astfel, Curtea a constatat neîncălcarea art. 11 din Convenție. Cu toate acestea, a subliniat, de asemenea, că Convenția este un „instrument viu” și că evoluțiile din domeniu ar putea necesita, la un moment dat în viitor, extinderea libertății sindicale cu privire la deținuții care prestează muncă, în special dacă muncesc pentru un angajator privat.

XII. Proprietatea persoanelor private de libertate

Art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție

„Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.”

328. Art. 1 din Protocolul nr. 1 garantează în esență dreptul de proprietate. Orice atingere adusă acestui drept trebuie să respecte principiul legalității și să urmărească un scop legitim prin mijloace suficient de proporționale cu scopul urmărit.[43]

329. În contextul ingerințelor în exercitarea dreptului persoanelor private de libertate de a dispune în mod liber de proprietatea lor, inclusiv veniturile și economiile lor, Curtea a subliniat că statele dispun de o largă marjă de apreciere în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1 în ceea ce privește măsurile generale de strategie economică sau socială (*Michał Korgul împotriva Poloniei*, 2017, pct. 54). Astfel, de exemplu, Curtea a recunoscut că obligația persoanelor private de libertate de a folosi jumătate din bani pentru a rambursa datoria către stat nu era disproporționată în raport cu scopul urmărit (*Laduna împotriva Slovaciei*, 2011, pct. 82-86).

330. Curtea a statuat, de asemenea, că autoritățile naționale nu pot fi criticate pentru faptul de a se asigura că o sumă limitată de bani este depusă într-un cont de economii care urmează să fie predat

43. A se vedea, de asemenea, Ghid privind art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția europeană a drepturilor omului.

reclamantului la punerea sa în libertate. În cadrul acestei evaluări, Curtea a avut în vedere acțiunea legitimă a statului de a utiliza astfel de sisteme pe care le consideră cele mai potrivite pentru reintegrarea deținuților în societate în momentul punerii lor în libertate, inclusiv prin faptul de a le asigura o anumită sumă de bani (*Michał Korgul împotriva Poloniei*, 2017, pct. 54-55). În schimb, în cauza *Siemaszko și Olszyński împotriva Poloniei*, 2016, pct. 85-92, în care deținuții erau obligați să depună economii într-un cont cu o rată a dobânzii mai mică decât cea disponibilă pe piața liberă, Curtea a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1.

331. Art. 1 din Protocolul nr. 1 impune totodată autorităților obligația de a păstra temporar, cu grija cuvenită, bunurile confiscate de la o persoană privată de libertate. În cauza *Tendam împotriva Spaniei*, 2010, pct. 50-57, reclamantul, ulterior punerii în libertate, a introdus o acțiune împotriva statului ca urmare a prejudiciului sau a dispariției bunurilor confiscate în cursul procedurii penale. Totuși, autoritățile naționale au respins cererea reclamantului cu motivarea că acesta nu dovedise că bunurile ridicate au dispărut sau au fost deteriorate. În aceste condiții, Curtea a considerat că sarcina probei cu privire la bunurile dispărute sau deteriorate rămăsese în sarcina autorităților judiciare, care avuseseră sarcina să le îngrijească pe toată durata sechestrului, nu în sarcina reclamantului, care a fost achitat după mai mult de 7 ani de la data ridicării bunurilor. Întrucât, în urma achitării reclamantului, autoritățile judiciare nu au furnizat nicio justificare pentru dispariția și deteriorarea bunurilor ridicate, erau răspunzătoare pentru eventualele prejudicii rezultate în urma ridicării. Instanțele naționale care au examinat cererea nu au luat în considerare răspunderea autorităților judiciare și nici nu au oferit reclamantului posibilitatea de a obține despăgubiri pentru prejudiciul suferit. Instanțele, respingând cererea de reparație a acestuia, l-au făcut să suporte o sarcină disproporționată și excesivă, ceea ce constituie o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție.

XIII. Educație

Art. 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție

> „Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice."

332. Curtea a declarat că, deși este la curent cu recomandările Comitetului de Miniștri în sensul că instituțiile de învățământ ar trebui să fie puse la dispoziția tuturor persoanelor private de libertate,[44] art. 2 din Protocolul nr. 1 nu impune statelor contractante obligația de a organiza unități de învățământ pentru persoane private de libertate în cazul în care astfel de centre nu sunt deja instituite. Totuși, în cazul în care autoritățile refuză accesul unui deținut la o unitate de învățământ preexistentă, se ridică o problemă sub incidența art. 2 din Protocolul nr. 1. Orice astfel de limitare trebuie să fie previzibilă, să urmărească un scop legitim și să fie proporțională cu acest scop.[45] Deși art. 2 din Protocolul nr. 1 nu impune o obligație pozitivă de a asigura învățământ în penitenciar în toate situațiile, în cazul în care o astfel de posibilitate există, aceasta nu ar trebui să facă obiectul unor restrângeri arbitrare și nerezonabile [*Velyo Velev împotriva Bulgariei*, 2014, pct. 34; *Uzun împotriva Turciei* (dec.), 2020, pct. 25-34]. Pe de altă parte, în cazul în care o persoană privată de libertate își abandonează studiile sau nu formulează o cerere reală de acces la învățământ, nu se poate plânge de

44. Recomandarea nr. (89) 12 privind educația în penitenciare; Recomandarea Rec(2006) 2 privind Regulile europene privind penitenciarele.
45. A se vedea, de asemenea, Ghid privind art. 2 din Protocolul nr. 1 la Convenția europeană a drepturilor omului.

restrângeri privind dreptul său la instruire (*Matiošaitis și alții împotriva Lituaniei*, 2017, pct. 194; *Koureas și alții împotriva Greciei*, 2018, pct. 96-99).

333. În cauza *Velyo Velev împotriva Bulgariei*, 2014, pct. 34-42, având ca obiect cererea unei persoane arestate preventiv de a avea acces la o unitate de învățământ existentă în penitenciar, care a fost respinsă cu motivarea că aceasta era pusă la dispoziție numai persoanelor condamnate, guvernul a invocat trei motive diferite pentru a justifica excluderea reclamantului din școală. În ceea ce privește primul argument, acela că nu se cuvenea ca reclamantul să meargă la școală alături de persoane condamnate, Curtea a observat că reclamantul nu avea obiecții și nu exista nicio dovadă că persoanele arestate preventiv ar avea de suferit dacă ar merge la școală laolaltă cu persoane condamnate. În plus, Curtea nu a considerat că incertitudinea privind durata arestării preventive constituie o justificare valabilă pentru excluderea din unitățile de învățământ. În fine, în ceea ce privește al treilea argument al guvernului, acela că reclamantul risca să fie condamnat ca recidivist, astfel încât nu ar fi în interesul deținuților nerecidiviști să urmeze școala laolaltă cu acesta, Curtea a amintit că reclamantul avea dreptul la prezumția de nevinovăție și, prin urmare, nu putea fi încadrat ca recidivist. Având în vedere aceste considerații și recunoscând interesul incontestabil al reclamantului de a-și finaliza studiile secundare, Curtea a constatat că refuzul de a-l înscrie la școala penitenciarului nu a fost suficient de previzibil, nu a urmărit un scop legitim și nu era proporțional cu acest scop.

334. În cauza *Mehmet Reşit Arslan și Orhan Bingöl împotriva Turciei*, 2019, pct. 51-53, Curtea a abordat o situație în care două persoane condamnate au prezentat administrației penitenciarului o cerere pentru a utiliza materiale audiovizuale, computere și dispozitive electronice cu scopul de a se pregăti pentru admiterea la facultate sau a continua studiile superioare. Legislația internă permitea persoanelor condamnate să își continue studiile în penitenciar în măsura posibilă, avându-se în vedere resursele penitenciarului. De asemenea, se autoriza folosirea resurselor de formare audiovizuale și a computerelor, cu acces la Internet, sub supraveghere în săli rezervate în acest scop de administrația penitenciarului în cadrul programelor de reinserție sau al cursurilor de formare. Această posibilitate constituia un mijloc material indispensabil pentru a asigura exercitarea efectivă a dreptului la instruire, întrucât permitea persoanelor private de libertate să se pregătească pentru examene de admitere în instituțiile de învățământ superior și, eventual, să își continue studiile. În aceste condiții, Curtea a constatat că cererea reclamantului intra sub incidența art. 2 din Protocolul nr. 1.

335. Pe fondul cauzei, Curtea a constatat că modalitatea de reglementare a accesului la materiale de formare audiovizuale, computere și Internet se încadra în marja de apreciere a statului contractant. Penitenciarele din respectiva cauză aveau mijloacele necesare pentru a pune la dispoziția persoanelor private de libertate posibilitatea oferită de lege. În plus, în cadrul procedurilor interne sau în fața Curții, nu s-a prezentat nicio justificare concretă pentru lipsa de resurse a penitenciarelor în cauză, iar autoritățile naționale nu au efectuat o evaluare corespunzătoare a tuturor intereselor aflate în joc și nici nu au furnizat vreo justificare pentru restrângerea accesului reclamanților la folosirea materialului în format electronic (*Mehmet Reşit Arslan și Orhan Bingöl împotriva Turciei*, 2019, pct. 60-72).

XIV. Dreptul de vot

Art. 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție

„Înaltele părți contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ."

336. Art. 3 din Protocolul nr. 1 garantează drepturi subiective, inclusiv dreptul de a vota și dreptul de a candida la alegeri. Drepturile garantate de articolul menționat sunt esențiale pentru stabilirea și menținerea bazelor unei democrații efective și semnificative, guvernate de preeminența dreptului. Dreptul de vot nu este un privilegiu. Prezumția într-un stat democratic trebuie să fie în favoarea includerii și acceptării votului universal ca principiu de bază [*Hirst împotriva Regatului Unit (nr. 2)* (MC), 2005, pct. 57-58; *Scoppola împotriva Italiei (nr. 3)* (MC), 2005, pct. 82].

337. Totuși, drepturile consacrate în art. 3 din Protocolul nr. 1 nu sunt absolute. Există posibilitatea unor limitări implicite, iar statelor contractante trebuie să li se acorde o largă marjă de apreciere în acest domeniu. Totuși, Curtea este cea care va stabili, în ultimă instanță, dacă au fost respectate condițiile prevăzute la art. 3 din Protocolul nr. 1; aceasta trebuie să se asigure că respectivele condiții nu limitează drepturile în discuție într-o asemenea măsură încât să afecteze însăși esența acestora și să le priveze de eficacitatea lor; că acestea sunt aplicate pentru atingerea unui scop legitim; și că mijloacele folosite nu sunt disproporționate (*Anchugov și Gladkov împotriva Rusiei*, 2013, pct. 95-96).[46]

338. Curtea a abordat deja, în multe cauze, problema privării de dreptul de vot a persoanelor condamnate la închisoare. În special, în cauza *Hirst împotriva Regatului Unit (nr. 2)* (MC), 2005, pct. 70-71, Curtea a constatat că nu există niciun loc în cadrul sistemului Convenției, în care toleranța și mentalitatea cu vederi largi sunt semnele distinctive recunoscute ale unei societăți democratice, pentru privarea automată de dreptul de vot bazată exclusiv pe ceea ce ar putea contraveni opiniei publice. Potrivit Curții, acest standard de toleranță nu împiedică o societate democratică să ia măsuri pentru a se proteja împotriva activităților care au ca scop să distrugă drepturile sau libertățile enunțate în Convenție. Prin urmare, art. 3 din Protocolul nr. 1, care consacră capacitatea persoanei de a influența componența corpului legislativ, nu exclude posibilitatea de restrângere a drepturilor electorale ale unei persoane care, de exemplu, a săvârșit un abuz grav în exercitarea funcțiilor publice sau al cărei comportament amenință să prejudicieze preeminența dreptului ori bazele democratice. Totuși, măsura severă a privării de dreptul de vot nu trebuie să fie aplicată cu ușurință, iar principiul proporționalității impune o legătură perceptibilă și suficientă între sancțiune și comportamentul și situația persoanei în cauză.

339. Curtea a considerat, de asemenea, că, întrucât statele contractante au adoptat o serie de modalități diferite pentru a soluționa problema, Curtea trebuie să se limiteze la a stabili dacă restrângerea care afectează toate persoanele condamnate aflate în executarea pedepsei închisorii depășește orice marjă de apreciere acceptabilă, lăsând la latitudinea legiuitorului să decidă ce mijloace alege pentru asigurarea drepturilor garantate de art. 3 din Protocolul nr. 1 [*Hirst împotriva Regatului Unit (nr. 2)* (MC), 2005, pct. 84; *Greens și M.T. împotriva Regatului Unit*, 2010, pct. 113-114].

340. Curtea, examinând circumstanțele specifice ale cauzei în *Hirst (nr. 2)*, pct. 76-85, a considerat că legislația Regatului Unit care priva toate persoanele condamnate aflate în executarea pedepsei închisorii de dreptul de vot era un instrument dur, care priva de dreptul de vot o categorie semnificativă de persoane și făcea acest lucru într-un mod neindividualizat. Aceasta a constatat că dispoziția impunea o restricție generalizată tuturor persoanelor condamnate aflate în penitenciare. Dispoziția se aplica automat unor astfel de persoane private de libertate, indiferent de durata pedepsei și indiferent de natura sau gravitatea infracțiunii lor și de circumstanțe lor personale. Curtea a constatat totodată că nu a existat nicio dezbatere pe fond în Parlament cu privire la justificarea în continuare, în lumina politicii penale moderne și a normelor actuale privind drepturile omului, a menținerii unei astfel de restrângeri generale a dreptului de vot al deținuților. Curtea a concluzionat că o astfel de restricție generală, automată și neindividualizată aplicată unui drept din Convenție de o

46. A se vedea, de asemenea, Ghid privind art. 3 din Protocolul nr. 1 la Convenția europeană a drepturilor omului.

importanță vitală trebuie considerată ca fiind în afara oricărei marje de apreciere acceptabile, oricât de largă ar fi această marjă, și ca fiind incompatibilă cu art. 3 din Protocolul nr. 1.

341. Principiile enunțate în cauza *Hirst (nr. 2)* au fost reafirmate ulterior în *Scoppola împotriva Italiei (nr. 3)* (MC), 2012, pct. 81-87. Totuși, Curtea a constatat neîncălcarea Convenției în circumstanțele specifice ale acestei cauze. Aceasta a arătat că, în temeiul legislației interne, privarea de dreptul de vot nu era aplicată decât pentru anumite infracțiuni contra statului sau a sistemului judiciar ori pentru infracțiuni pasibile de o pedeapsă cu închisoarea de cel puțin 3 ani, și anume cele pe care instanțele le-au considerat că justifică o pedeapsă deosebit de aspră. Astfel, Curtea a considerat că dispozițiile legale din Italia care definesc condițiile în care persoanele ar putea fi private de dreptul de vot demonstrează preocuparea legiuitorului de a adapta aplicarea măsurii la circumstanțele specifice ale fiecărei cauze, ținând seama de factori precum gravitatea infracțiunii săvârșite și comportamentul autorului infracțiunii. Prin urmare, nu se poate afirma că sistemul italian are un caracter general automat și nediferențiat; prin urmare, autoritățile italiene nu au depășit marja de apreciere care le este acordată în acest domeniu (*ibidem*, pct. 106-110).

342. Principiile *Hirst (nr. 2)* au fost, de asemenea, reafirmate într-o serie de cauze împotriva unor state diferite (de exemplu, *Kulinski și Sabev împotriva Bulgariei*, 2016, pct. 36-42). În special, în cauza *Frodl împotriva Austriei*, 2010, pct. 27-36, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1 în ceea ce privește privarea de dreptul de vot a persoanelor aflate în executarea unei pedepse cu închisoarea mai mare de un an pentru infracțiuni săvârșite cu intenție. În cauza *Söyler împotriva Turciei*, 2013, pct. 32-47, Curtea a constatat, de asemenea, o încălcare a acestei dispoziții privind interdicția extinsă de a vota care se aplica nu doar deținuților, ci și persoanelor liberate condiționat și celor cărora li s-au acordat pedepse cu suspendarea executării și deci nici măcar nu au executat pedeapsa închisorii (a se vedea, de asemenea, *Murat Vural împotriva Turciei*, 2014, pct. 76-80).

343. În cauza *Anchugov și Gladkov împotriva Rusiei*, 2013, pct. 101-112, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1, cu motivarea că reclamanții au fost privați de dreptul lor de a vota la alegerile parlamentare indiferent de durata pedepsei lor, de natura sau gravitatea infracțiunii lor sau de circumstanțele lor personale. Totuși, întrucât interdicția era prevăzută în Constituție, Curtea a subliniat, în ceea ce privește executarea hotărârii și având în vedere complexitatea modificării Constituției, că autoritățile naționale au posibilitatea de a explora toate modalitățile posibile pentru a asigura respectarea Convenției, inclusiv printr-o formă de proces politic sau prin interpretarea Constituției în concordanță cu Convenția.

344. În plus față de circumstanțele de mai sus, în cauza *Mironescu împotriva României*, pct. 38-53, Curtea a abordat o situație în care reclamantul nu a putut vota la alegerile parlamentare din cauza faptului că executa o pedeapsă într-un penitenciar situat în afara circumscripției electorale corespunzătoare locului său de reședință. Pe baza unui sondaj comparativ, Curtea a constatat existența unui puternic consens european potrivit căruia deținuților aflați în situația reclamantului li s-ar permite să își exercite dreptul de vot. Curtea a subliniat, de asemenea, că statele trebuie să se asigure că circumstanțele speciale ale alegătorilor sunt luate în considerare la organizarea sistemului electoral, ceea ce nu s-a întâmplat însă în speță. Deși Curtea a recunoscut că nu este rolul său să indice statului pârât care ar fi cea mai bună soluție pentru a permite deținuților aflați în situația reclamantului să voteze, a subliniat că existau diverse sisteme posibile și că acestea au fost deja puse în aplicare în alte state membre. În consecință, sarcina statului de a asigura exercitarea dreptului de vot al deținuților aflați în situația reclamantului nu părea insurmontabilă. În aceste condiții, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție.

345. În cauza *Kalda împotriva Estoniei (nr. 2)*, 2022, în pofida existenței unei interziceri generale, prin lege, a votului deținuților, Curtea a considerat că evaluarea aprofundată de către instanțele naționale a proporționalității impactului interzicerii generale asupra reclamantului în cauză – condamnat la detențiune pe viață pe viață pentru mai multe infracțiuni grave – în condițiile în care instanțele naționale au adoptat, de asemenea, o poziție în general critică față de interzicerea generală și s-au

raportat în mod extensiv la Convenție și la jurisprudența Curții, toate au sugerat că autoritățile naționale nu și-au depășit marja de apreciere în acest context. Prin urmare, Curtea nu a constatat o încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție.

346. În cauza *Myslihaka și alții împotriva Albaniei*, 2023, pct. 65-75, Curtea a constatat că interzicerea dreptului de vot la alegerile parlamentare prevăzută de lege pentru persoanele condamnate pentru infracțiuni grave nu constituie o încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Curtea a observat că restrângerea nu era generală sau universală și era limitată la o listă specifică de infracțiuni care afectau astfel un număr restrâns de persoane. Aplicarea restricției era condiționată de natura și gravitatea infracțiunii săvârșite și înceta după executarea pedepsei închisorii. În speță, exista o legătură perceptibilă și suficientă între infracțiunile săvârșite de reclamanți și retragerea drepturilor lor de vot.

XV. Interzicerea discriminării

Art. 14 din Convenție

> „Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de [prezenta] Convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație."

347. În jurisprudența sa, Curtea a abordat diferite capete de cerere formulate de persoane private de libertate în legătură cu o pretinsă discriminare în ceea ce privește aplicarea unui anumit regim de executare a pedepsei sau alte aspecte ale privării lor de libertate, care făceau să fie tratate diferit față de alte categorii de persoane private de libertate.

348. De exemplu, în cauza *Kafkaris împotriva Ciprului* (MC), 2008, pct. 162-166, în care reclamantul, invocând art. 14 coroborat cu art. 3, 5 și 7 din Convenție, s-a plâns de tratament discriminatoriu în comparație cu alți deținuți puși în libertate în urma grațierii lor de către președinte, Curtea a constatat neîncălcarea art. 14. În special, a subliniat că, ținând seama de marea varietate de factori luați în considerare în exercitarea puterii discreționare prezidențiale, precum natura infracțiunii și încrederea publicului în sistemul de justiție penală, nu se putea afirma că exercitarea acestei puteri discreționare a ridicat o problemă sub incidența art. 14. În ceea ce privește pretinsa discriminare dintre reclamant ca persoană condamnată la pedeapsa detențiunii pe viață și alte persoane private de libertate, Curtea a considerat că, având în vedere natura pedepsei detențiunii pe viață, reclamantul nu putea pretinde că se află într-o situație analogă sau relevantă similară cu cea a altor persoane condamnate care nu execută pedeapsa detențiunii pe viață.

349. În cauza *Clift împotriva Regatului Unit*, 2010, pct. 73-79, Curtea a abordat pretinsa discriminare legată de diferențele dintre cerințele procedurale pentru punere în libertate înainte de împlinirea termenului de executare a pedepsei, în funcție de durata pedepsei. Reclamantul, în special, care executa o pedeapsă cu închisoarea mai mare de 15 ani, pentru a fi pus în libertate înainte de termen trebuia să obțină o nouă aprobare din partea autorității de stat competente, aceasta nefiind necesară pentru persoanele aflate în executarea unei pedepse cu închisoarea mai mică de 15 ani. Curtea a constatat că, în cazul în care un sistem de punere în libertate înainte de termen se aplică în mod diferit deținuților în funcție de durata pedepselor, exista riscul ca, în lipsa unei justificări obiective, acesta să contravină necesității de a asigura protecția împotriva detenției arbitrare, care decurge din art. 5. În consecință, reclamantul se afla în „altă situație" în sensul art. 14. Curtea a constatat de asemenea că, în ceea ce privește chestiunea punerii în libertate înainte de termen, reclamantul putea să susțină că

se află într-o situație similară cu cea a deținuților pe termen lung care au de executat mai puțin de 15 ani de pedeapsă și a persoanelor condamnate la detențiune pe viață. În final, Curtea a considerat că diferența de tratament în litigiu nu avea justificare obiectivă, statul pârât nereușind să demonstreze modul în care aprobarea suplimentară necesară pentru anumite categorii de deținuți răspundea preocupărilor legate de impresia de risc mai ridicat prezentat de anumiți deținuți la punerea în libertate (a se vedea, *a contrario*, *Stott împotriva Regatului Unit*, 2023, pct. 94-109).

350. O combinație de chestiuni abordate în cauzele *Kafkaris* și *Clift* au apărut în cauza *Khamtokhu și Aksenchik împotriva Rusiei* (MC), 2017, pct. 69-88, având ca obiect pretinsa discriminare în dispozițiile privind aplicarea pedepsei detențiunii pe viață. Mai precis, cei doi reclamanți, bărbați adulți aflați în executarea pedepsei detențiunii pe viață, s-au plâns în temeiul art. 14 coroborat cu art. 5 de tratament discriminatoriu față de alte categorii de persoane condamnate care erau de drept exceptate de la pedeapsa detențiunii pe viață, și anume femeile, persoanele cu vârsta mai mică de 18 ani în momentul săvârșirii infracțiunii sau mai mare de 65 de ani la data condamnării.

351. În evaluarea sa, Curtea a constatat în primul rând că, în cazul în care legislația națională excepta anumite categorii de persoane condamnate de la pedeapsa detențiunii pe viață, acest fapt intră în domeniul de aplicare al art. 5 § 1 în sensul aplicabilității art. 14 coroborat cu dispoziția respectivă. Curtea a constatat totodată că exista o diferență de tratament între reclamanți și celelalte categorii de deținuți bazată pe sex și vârstă. În legătură cu justificarea acestei diferențe de tratament în privința reclamanților și a infractorilor minori, Curtea a constatat că exceptarea de la pedeapsa detențiunii pe viață în cazul infractorilor minori era conformă cu abordarea comună sistemelor juridice ale tuturor statelor contractante și cu normele internaționale. În legătură cu infractorii cu vârste egale cu sau mai mari de 65 de ani, Curtea a considerat că există o justificare obiectivă a diferenței de tratament, având în vedere că reductibilitatea necesară a pedepsei detențiunii pe viață avea o pondere și mai mare pentru infractorii vârstnici pentru a nu deveni o simplă posibilitate iluzorie. În legătură cu diferența de tratament dintre bărbați și femei, Curtea a luat act de diferite norme internaționale și date statistice, care recunosc nevoile distincte ale femeilor infractori și arată o diferență considerabilă între numărul total de persoane private de libertate de sex masculin și de sex feminin, în special în contextul detențiunii pe viață. În plus, Curtea a considerat că, întrucât problemele delicate ridicate în prezenta cauză vizau domenii în care statele membre nu prea aveau un punct de vedere comun și, în general, dreptul părea să se afle într-o etapă tranzitorie, era necesar să se lase o marjă largă de apreciere autorităților fiecărui stat. Curtea a observat, de asemenea, că, deși ar fi în mod clar posibil ca statul pârât, pentru atingerea scopului său de promovare a principiilor justiției și umanității, să extindă exceptarea de la pedeapsa detențiunii pe viață la toate categoriile de persoane condamnate, acesta nu era obligat să facă acest lucru în temeiul Convenției, astfel cum este interpretată în prezent de Curte. În concluzie, Curtea a ajuns la convingerea că exista un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul legitim urmărit și că exceptarea în litigiu nu constituia o diferență de tratament interzisă în sensul art. 14 din Convenție.

352. Pe de altă parte, în cauza *Ēcis împotriva Letoniei*, 2019, pct. 77-95, având ca obiect interzicerea generalizată a permisiunii de ieșire din penitenciar (în vederea participării la o înmormântare) pentru o anumită categorie de persoane private de libertate de sex masculin în comparație cu persoanele private de libertate de sex feminin, care erau eligibile pentru permisiune, Curtea a considerat că a fost încălcat art. 14 coroborat cu art. 8 din Convenție. În special, Curtea a constatat că, în raport cu modul în care regimul de executare a pedepselor aplicabil afectează restricțiile legate de viața de familie a persoanelor private de libertate, în special în privința dreptului acestora la permisiune de ieșire din penitenciar din motive umanitare, reclamantul putea să susțină că se află într-o situație similară celei a persoanelor private de libertate de sex feminin condamnate pentru aceeași infracțiune sau o infracțiune comparabilă.

353. În ceea ce privește justificarea diferenței de tratament în litigiu, Curtea a subliniat că nu ar trebui considerate discriminatorii măsurile luate pentru nevoile diferite ale persoanelor private de libertate de sex feminin, în special în ceea ce privește maternitatea, pentru a realiza o egalitate de gen reală. În

consecință, anumite diferențe între regimurile de executare a pedepselor care erau aplicabile bărbaților și femeilor erau acceptabile și ar putea fi chiar necesare pentru asigurarea unei egalități de gen reale. Totuși, în cadrul sistemului penitenciar și al regimurilor de executare a pedepselor, o diferență de tratament bazată pe sex trebuia să aibă un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit. În respectiva cauză, Curtea nu a admis argumentul că problemele de siguranță justificau o astfel de diferență de tratament. În plus, aceasta a subliniat că scopul de reinserție al pedepsei închisorii era același, indiferent de sexul persoanei private de libertate, și că menținerea legăturilor de familie este un mijloc esențial de sprijinire a reintegrării sociale și a reinserției tuturor persoanelor private de libertate, indiferent de sexul lor. În plus, permisiunea de ieșire din penitenciar era unul dintre mijloacele de facilitare a reintegrării sociale a tuturor persoanelor private de libertate. Astfel, interzicerea generalizată a permisiunii de ieșire din penitenciar în cazul bărbaților, chiar și pentru participarea la o înmormântare a unui membru al familiei, nu era favorabilă scopului de a se asigura că nevoile distincte ale femeilor deținute sunt luate în considerare. Neaprobarea cererii reclamantului de a participa la înmormântarea tatălui său în temeiul regimului de executare a pedepsei în care era încadrat din cauza sexului său nu a avut nicio justificare obiectivă și rezonabilă.

354. În schimb, în cauza *Alexandru Enache împotriva României*, 2017, pct. 70-79, având ca obiect o diferență de tratament în temeiul legislației care permite amânarea executării pedepsei închisorii pentru mamele care au copii de vârstă mică, dar nu și pentru tați, Curtea a constatat neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 8 din Convenție. Curtea a admis că reclamantul, în calitate de tată al unui copil de vârstă mică, se afla într-o situație comparabilă cu cea a oricărei mame deținute care are un copil de vârstă mică. Totuși, Curtea a constatat că diferența de tratament în litigiu avea scopul de a lua în considerare situații personale specifice, inclusiv sarcina unei deținute și perioada anterioară împlinirii de către nou-născut a vârstei de un an, având în vedere în special relația specială dintre mamă și copil în această perioadă. În domeniul specific relevant pentru prezenta cauză, Curtea a considerat că aceste considerente ar putea constitui un temei suficient pentru a justifica tratamentul diferențiat aplicat reclamantului. Într-adevăr, Curtea a subliniat că maternitatea are caracteristici specifice care trebuie luate în considerare, adesea prin măsuri de protecție. Dreptul internațional prevede că adoptarea de către statele părți a unor măsuri speciale care au drept scop ocrotirea maternității nu este considerată ca un act discriminatoriu. Aceste constatări sunt valabile și atunci când o femeie este supusă unei măsuri privative de libertate. Prin urmare, diferența de tratament în litigiu nu a condus la o discriminare interzisă în sensul art. 14 din Convenție.

355. În plus, în cauza *Chaldayev împotriva Rusiei*, 2019, pct. 76-83, Curtea a examinat dacă era justificată, în sensul art. 14 coroborat cu art. 8 din Convenție, diferența de severitate a reglementărilor privind vizitele la persoane private de libertate aflate în penitenciare și cele aflate în centre de arestare preventivă (în care se afla reclamantul). Curtea a constatat că statutul de persoană privată de libertate într-un centru de arestare preventivă se încadrează în noțiunea de „altă situație" în sensul art. 14 din Convenție și că, din perspectiva dreptului la respectarea vieții private și de familie, astfel de persoane private de libertate se aflau într-o situație similară cu a celor din penitenciare. Curtea a constatat, de asemenea, că restricțiile automate aplicate vizitelor pentru astfel de persoane private de libertate care decurg din legislația relevantă nu erau justificate, în special având în vedere statutul lor de persoane care încă nu au fost condamnate definitiv pentru o infracțiune. Astfel, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 8 (a se vedea, de asemenea, *Laduna împotriva Slovaciei*, 2011 și *Vool și Toomik împotriva Estoniei*, 2022).

356. În mod similar, în cauza *Varnas împotriva Lituaniei*, 2013, pct. 116-122, Curtea a constatat că o diferență de tratament între persoanele arestate preventiv și persoanele condamnate în privința vizitei intime nu este justificată în sensul art. 14. Curtea a constatat în special că, în respectiva cauză, lipseau considerentele de siguranță referitoare la eventualele legături de familie infracționale în ceea ce privește vizitele efectuate de soția reclamantului. De asemenea, Curtea nu a acceptat argumentul că lipsa unor spații adecvate justifica lipsa accesului la vizite intime. În concluzie, Curtea a constatat că

autoritățile nu au furnizat o justificare rezonabilă și obiectivă a diferenței de tratament între persoanele arestate preventiv și persoanele condamnate la închisoare și, prin urmare, au acționat în mod discriminatoriu (a se vedea, de asemenea, *Costel Gaciu împotriva României*, 2015, pct. 56-62).

357. Curtea a constatat, de asemenea, că, în sensul art. 14 coroborat cu art. 3 din Convenție, nu exista nicio justificare a diferenței de tratament între persoanele arestate preventiv și persoanele condamnate la închisoare în ceea ce privește posibilitatea punerii în libertate atunci când acestea suferă de o boală terminală (*Gülay Çetin împotriva Turciei*, 2013, pct. 128-133).

358. În schimb, în cauza *P.C. împotriva Irlandei*, 2022, pct. 87-92 în ceea ce privește susținerile privind discriminarea unei persoane condamnate la închisoare care a fost decăzută legal din dreptul de a beneficia de pensie pentru limită de vârstă pe durata executării pedepsei închisorii, Curtea a concluzionat că persoanele arestate preventiv și cele condamnate la închisoare nu pot fi considerate ca aflându-se într-o situație similară în ceea ce privește menținerea prestației de securitate socială în discuție în sensul art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1. Curtea a amintit în special situația diferită a persoanelor condamnate la închisoare și a celor arestate preventiv, în special în ceea ce privește faptul că statutul și situația celor dintâi sunt caracterizate de certitudine și finalitate, ceea ce nu este cazul celor din urmă, care sunt acuzate în cadrul unei proceduri penale și pot fi achitate. Astfel, Curtea a exprimat îndoieli serioase cu privire la faptul că obiectul plângerii reclamantului – continuitatea plății unei prestații sociale destinate să acopere cheltuielile de subzistență ale pensionarilor – ar putea plasa cele două grupuri într-o poziție analogă, astfel încât să permită comparația în sensul art. 14 din Convenție.

359. În plus, în cauza *Shelley împotriva Regatului Unit*, 2008, Curtea a declarat inadmisibil ca vădit nefondat capătul de cerere al reclamantului, potrivit căruia deținuții erau tratați mai puțin favorabil decât ceilalți membri ai comunității în contextul programelor de schimb de ace și seringi pentru consumatorii de droguri. Curtea era gata să presupună că deținuții ar putea să susțină că sunt pe picior de egalitate cu membrii comunității în ceea ce privește acordarea de asistență medicală. Totuși, diferența de politică preventivă aplicată în penitenciare și în comunitate se încadra în marja de apreciere a statului și putea, în stadiul actual, să fie considerată proporțională și susținută de o justificare obiectivă și rezonabilă, ținând seama în special de următoarele elemente: absența unor orientări specifice privind chestiunea programelor de schimb de ace și seringi din partea CPT; faptul că riscul de infectare decurgea în principal din propriul comportament al persoanelor private de libertate; și diferitele considerente de politici specifice care au determinat autoritățile să abordeze riscul de infecție prin asigurarea de dezinfectanți și să abordeze cu prudență chestiunea programelor de schimb de ace și seringi, monitorizând în același timp progresele înregistrate în alte părți.

360. Pe de altă parte, în cauza *Martzaklis și alții împotriva Greciei*, 2015, pct. 67-75, având ca obiect separarea și cazarea deținuților seropozitivi HIV în secția de psihiatrie a penitenciarului, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 interpretat singur dar și coroborat cu art. 14 din Convenție. Curtea nu a putut să critice intenția inițială a administrației penitenciarului de a transfera în spitalul penitenciarului deținuții seropozitivi HIV, printre care și reclamanții, pentru a le oferi un grad mai mare de confort și o supraveghere periodică a tratamentului medical al acestora. Cazarea lor în secția de psihiatrie a fost justificată de necesitatea de a îmbunătăți monitorizarea și tratamentul acestora, de a le oferi protecție împotriva bolilor infecțioase, de a le oferi hrană mai bună și de a le permite perioade mai lungi pentru plimbare și acces la propria bucătărie și baie. Prin urmare, deși a existat o diferență de tratament în ceea ce îi privește, aceasta a urmărit un „scop legitim”, și anume acela de a le oferi condiții de detenție mai favorabile în comparație cu ceilalți deținuți. Totuși, reclamanții erau doar seropozitivi HIV, nu dezvoltaseră SIDA în totalitate și, ca atare, nu ar fi trebuit să fie izolați pentru a preveni răspândirea bolii sau infectarea altor deținuți. În plus, diferitele constatări și observații formulate la nivel național și internațional au coroborat afirmațiile reclamanților referitoare la detenția lor.

361. În schimb, în cauza *Bechi împotriva României*, 2024, pct. 56-65, Curtea a constatat că plasarea unui deținut HIV pozitiv într-un spital penitenciar a fost impusă de circumstanțele specifice care

caracterizează penitenciarele din România, astfel cum au fost constatate de CPT (supraaglomerare acută, condiții materiale și de igienă necorespunzătoare, lipsa confidențialității medicale și niveluri ridicate de prejudecată față de persoanele cu HIV), iar cazarea sa acolo a fost menită să îi ofere un confort mai mare și un tratament monitorizat în mod regulat. În această privință, Curtea a subliniat că orice tratament diferențiat față de deținuții obișnuiți a avut scopul de a-i oferi reclamantului condiții mai bune adaptate nevoilor sale medicale și bunăstării sale, ceea ce a reprezentat o justificare obiectivă și rezonabilă în sensul art. 14 din Convenție.

362. În mod similar, în ceea ce privește separarea diferitelor categorii de deținuți, cauza *X împotriva Turciei*, 2012, pct. 51-58, a avut ca obiect izolarea totală pe o perioadă mai mare de 8 luni a unui deținut homosexual pentru a-l proteja de ceilalți deținuți. Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 3 din Convenție. Curtea a considerat că, deși preocupările administrației penitenciarului potrivit cărora reclamantul risca să fie vătămat dacă ar rămâne într-o cameră obișnuită laolaltă cu alți deținuți nu erau complet nefondate, acestea nu erau suficiente pentru a justifica măsura izolării totale față de alți deținuți. Acest lucru este valabil cu atât mai mult cu cât administrația penitenciarului nu a efectuat o evaluare suficientă a riscului pentru siguranța reclamantului. Din cauza orientării sale sexuale, administrația a considerat pur și simplu că acesta risca o vătămare corporală gravă. Prin urmare, excluderea totală a reclamantului din regimul existent în penitenciarul respectiv nu putea să fie considerată justificată.

363. În sfârșit, trebuie remarcat faptul că în cauza *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 90-111, Curtea a examinat o pretinsă discriminare în ceea ce privește refuzul de a lua în considerare munca prestată de deținuți la calcularea drepturilor de pensie din perspectiva art. 14 din Convenție coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1. Curtea a constatat că, independent de natura specifică a muncii prestate de deținuți,[47] în ceea ce privește necesitatea de asigurări sociale pentru vârstă înaintată, reclamantul se afla într-o situație relevantă similară cu cea a salariaților obișnuiți. Totuși, Curtea a admis că, întrucât deținuții care munceau nu aveau adesea mijloacele necesare pentru a plăti contribuțiile la asigurările sociale, coerența generală a sistemului de pensii pentru limită de vârstă trebuia să fie menținută, iar perioadele de muncă în detenție nu puteau fi considerate perioade de asigurare sau de înlocuire care să compenseze perioadele în care nu s-au plătit contribuții. În ceea ce privește proporționalitatea diferenței de tratament, Curtea a arătat că, în domeniul politicii economice și sociale, statele dispuneau de o largă marjă de apreciere și că problema securității sociale a deținuților nu face obiectul unui consens european. Curtea a considerat de asemenea semnificativ faptul că reclamantul, deși nu avea dreptul la pensie pentru limită de vârstă, nu a fost lăsat fără asigurare socială. În concluzie, în contextul unor norme în schimbare, nu i se putea reproșa unui stat contractant că a acordat prioritate sistemului de asigurări pe care l-a considerat cel mai relevant pentru reintegrarea deținuților după punerea lor în libertate. Deși autorităților naționale li s-a solicitat să monitorizeze chestiunea ridicată de cauză, Curtea a constatat că, prin faptul că nu au avut deținuți care prestează muncă afiliați la sistemul de pensii pentru limită de vârstă, acestea nu au depășit marja largă de apreciere acordată statului în această privință.

XVI. Dreptul la un recurs efectiv

Art. 13 din Convenție

„Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de [prezenta] convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.”

47. A se vedea secțiunea „Muncă prestată de către deținuți” din prezentul ghid.

364. În ceea ce privește capetele de cerere formulate în temeiul art. 3 privind condițiile de detenție inumane sau degradante, se impun două tipuri de reparații în temeiul art. 13 din Convenție: îmbunătățirea acestor condiții (remediu preventiv) și repararea prejudiciului suferit ca urmare a acestora (remediu compensatoriu).[48] În mod normal, primul remediu este relevant numai în timpul detenției unui reclamant, iar al doilea este relevant după punerea în libertate. Totuși, în cazul în care un reclamant s-a plâns de condiții necorespunzătoare de detenție în timp ce era încă deținut, dar a fost apoi pus în libertate pentru motive care nu au legătură cu aspectele pe care le-a reclamat, acest lucru nu scutește autoritatea națională relevantă de examinarea plângerii privind condițiile necorespunzătoare de detenție și de motivare în acest sens (*Kargakis împotriva Greciei*, 2021, pct. 81-84).

365. În ceea ce privește interdependența dintre remediile de natură preventivă și compensatorie, Curtea a explicat că nu a considerat că exercitarea acțiunii civile în despăgubire constituie o alternativă la aplicarea corectă a căii de atac preventive. În acest context, Curtea a constatat că un remediu preventiv eficient poate avea un impact imediat asupra condițiilor necorespunzătoare de detenție ale unui reclamant, în timp ce remediul compensatoriu nu ar putea oferi decât despăgubiri pentru consecințele pretinselor sale condiții de detenție necorespunzătoare. În plus, Curtea a subliniat că, din perspectiva obligației statului în temeiul art. 13, perspectiva unei viitoare reparații nu poate legitimiza suferințe deosebit de grave, care constituie o încălcare a art. 3, și nu poate slăbi în mod inacceptabil obligația legală a statului de a-și alinia standardele de detenție la cerințele Convenției. Prin urmare, în mod normal, înainte de a înainta Curții cererile cu privire la condițiile de detenție, reclamanții trebuie mai întâi să exercite în mod adecvat remediul preventiv disponibil și efectiv și ulterior, după caz, remediul compensatoriu relevant. Totuși, Curtea a acceptat că pot exista cazuri în care folosirea unui remediu altminteri preventiv și efectiv ar fi inutilă având în vedere durata scurtă a ședерii unui reclamant în condiții necorespunzătoare de detenție și, prin urmare, singura opțiune viabilă ar fi remediul compensatoriu, care dă posibilitatea de a obține o despăgubire pentru plasarea în trecut în astfel de condiții. Această perioadă poate depinde de mulți factori legați de modul de funcționare a sistemului intern de căi de atac (*Ulemek împotriva Croației*, 2019, pct. 84-88; a se vedea, de asemenea, *Sukachov împotriva Ucrainei*, 2020, pct. 113; *J.M.B. și alții împotriva Franței*, 2020, pct. 167).

366. Până în prezent, Curtea a examinat reformele structurale ale sistemelor de căi de atac din diferite țări demarate ca răspuns la hotărârile-pilot și hotărârile de referință ale Curții privind condițiile necorespunzătoare de detenție.

367. De exemplu, în ceea ce privește remediul preventiv, în cauza *Stella și alții împotriva Italiei*, 2014, pct. 46-55, ca răspuns la hotărârea-pilot *Torreggiani și alții împotriva Italiei*, 2013, Curtea a admis că o plângere adresată judecătorului delegat pentru executarea pedepselor – competent să emită decizii obligatorii privind condițiile de detenție – îndeplinește cerințele jurisprudenței sale. În mod similar, în cauza *Domján împotriva Ungariei*, 2017, pct. 21-23, ca răspuns la hotărârea-pilot *Varga și alții împotriva Ungariei*, 2015 (citată anterior), s-a constat că o plângere adresată directorului unei unități penitenciare – având dreptul să dispună relocarea în cadrul instituției sau transferul în altă instituție – și care făcea obiectul unui control judecătoresc suplimentar era compatibilă cu cerințele jurisprudenței Curții [a se vedea, de asemenea, *Draniceru împotriva Republicii Moldova* (dec.), 2019, pct. 32-34, privind plângerea adresată judecătorului de instrucție care poate dispune îmbunătățirea condițiilor necorespunzătoare de detenție].

368. În ceea ce privește remediul compensatoriu, în cauza *Stella și alții împotriva Italiei* (dec.), 2014, pct. 56-63, Curtea a admis că noul remediu compensatoriu introdus în sistemul italian îndeplinea cerințele jurisprudenței sale. Respectiva cale de atac este accesibilă oricărei persoane care susține că a fost încarcerată în condiții fizice care sunt contrare Convenției. Acest lucru este valabil atât pentru

48. A se vedea Ghid privind art. 13 din Convenția europeană a drepturilor omului.

persoanele deținute în prezent, cât și pentru cele puse în libertate. Remediul compensatoriu în cauză prevedea două tipuri de despăgubire. Persoanele care erau deținute și nu terminaseră de executat pedeapsa puteau beneficia de o reducere a pedepsei egală cu o zi pentru fiecare perioadă de 10 zile de detenție în condiții incompatibile cu Convenția. Persoanele care au terminat de executat pedepsele sau pentru care fracțiunea de pedeapsă care a rămas de executat nu permitea aplicarea integrală a reducerii puteau obține o compensație financiară pentru fiecare zi petrecută în condiții considerate contrare Convenției. Curtea a admis că reducerea pedepsei constituia o cale de atac adecvată în cazul unor condiții materiale necorespunzătoare de detenție, în măsura în care, pe de o parte, aceasta era acordată în mod specific pentru a repara încălcarea art. 3 din Convenție și, pe de altă parte, era măsurabil impactul acesteia asupra duratei pedepsei persoanei în cauză. În ceea ce privește compensația financiară, Curtea a considerat că valoarea compensației prevăzute de legislația internă nu putea fi considerată nerezonabilă sau de natură să înlăture efectul util al căii de atac introduse de statul pârât.

369. În cauza *Atanasov și Apostolov împotriva Bulgariei*, 2017, pct. 58-66, cu privire la hotărârea-pilot pronunțată în cauza *Neshkov și alții împotriva Bulgariei*, 2015, Curtea a admis argumentul că era efectiv remediul compensatoriu prin care deținuții pot solicita despăgubiri în fața instanței administrative. În special, Curtea a remarcat că remediul este simplu de folosit și nu impunea o sarcină probatorie necuvenită deținutului; nu exista niciun element care să sugereze că cererile nu ar fi ascultate într-un termen rezonabil; criteriile de examinare a susținerilor deținuților păreau a fi pe deplin concordante cu principiile care decurg din jurisprudența Curții în temeiul art. 3 din Convenție; iar condițiile necorespunzătoare de detenție trebuie să fie prezumate a cauza un prejudiciu material. În ceea ce privește cuantumul, noul remediu nu a stabilit un barem pentru sumele care urmează să fie acordate pentru prejudiciul moral și, prin urmare, acestea ar trebui să fie stabilite în temeiul regulii generale a echității, pe care Curtea a considerat-o acceptabilă în măsura în care aceasta este aplicată în conformitate cu Convenția și cu jurisprudența conexă. În cauza *Dimitar Angelov împotriva Bulgariei*, 2020, pct. 68, Curtea a constatat că remediile introduse ca răspuns la hotărârea-pilot *Neshkov și alții împotriva Bulgariei* erau, de asemenea, eficace în ceea ce privește circumstanțele specifice legate de persoanele condamnate la pedeapsa detențiunii pe viață.

370. În cauza *Domján împotriva Ungariei*, 2017, pct. 24-29, Curtea a constatat că în legislația relevantă erau stabilite două condiții prealabile pentru exercitarea remediului compensatoriu: în primul rând, exercitarea anterioară a remediului preventiv; în al doilea rând, respectarea termenului de 6 luni care începe să curgă din ziua în care condițiile necorespunzătoare de detenție au încetat să existe sau, pentru cei care fuseseră deja puși în libertate la data intrării în vigoare a noii legi, de la o anumită dată stabilită de lege. În ceea ce o privește, Curtea nu a considerat că niciuna dintre aceste condiții constituie obstacole nerezonabile pentru accesibilitatea remediului în discuție. Curtea a considerat, de asemenea, că valoarea compensației care putea fi obținută prin exercitarea remediului compensatoriu nu era nerezonabilă, având în vedere realitățile economice.

371. Ca răspuns la hotărârea de referință *Shishanov împotriva Republicii Moldova*, 2015, în cauza *Draniceru împotriva Republicii Moldova* (dec.), 2019, pct. 35-40, Curtea a considerat că o nouă lege care prevedea un remediu compensatoriu ce putea duce la reducerea pedepsei sau la acordarea de despăgubiri îndeplinea cerința unui remediu efectiv în raport cu susținerile referitoare la condiții inadecvate de detenție. În mod similar, în cauza *Dîrjan și Ștefan împotriva României* (dec.), în 2020, Curtea a considerat că o posibilitate de reducere a pedepsei cu 6 zile pentru fiecare 30 de zile petrecute în condiții necorespunzătoare de detenție, introdusă în sistemul român ca răspuns la hotărârea-pilot *Rezmiveș și alții împotriva României*, îndeplinea cerințele unui remediu compensatoriu efectiv (a se vedea de asemenea *Polgar împotriva României*, 2021, pct. 77-97, privind o cale de atac care permite acordarea unei despăgubiri pentru prejudiciul moral).

372. În cauza *Shmelev și alții împotriva Rusiei* (dec.), 2020, pct. 107-131 și 153-156, Curtea a constatat că este efectiv remediul compensatoriu introdus în ordinea juridică internă ca răspuns la hotărârea-pilot *Ananyev și alții împotriva Rusiei*. Curtea s-a asigurat că cerințele procedurale privind accesul la

sistemul de compensare erau simple și accesibile și nu constituiau o sarcină excesivă pentru reclamanți nici din punct de vedere procedural, nici din punct de vedere al costurilor. Curtea s-a încredințat, de asemenea că procedura era prevăzută cu garanțiile procedurale necesare legate de proceduri judiciare contradictorii, precum independența și imparțialitatea și dreptul la asistență juridică. Au existat măsuri de siguranță pentru a se ține seama de situația specială a deținuților. Instanțele aveau posibilitatea de a aplica măsuri preliminare, ca de exemplu dispunerea transferului unui deținut în alte unități sau a efectuării unei examinări medicale. În plus, instanțelor li s-a reamintit necesitatea de a trata cu prudență orice cerere de retragere a unei plângeri formulate de un deținut. Soluționarea plângerilor administrative s-a bazat pe transferarea sarcinii probei către administrație. Instanțele au fost instruite să țină seama de greutățile cu care se confruntă deținuții în strângerea probelor și au fost încurajate să joace un rol activ în identificarea și obținerea probelor. O plângere trebuia să fie examinată în termen de o lună sau prelucrată imediat, dacă existau circumstanțe speciale care impuneau urgența. Curtea s-a convins, de asemenea, de faptul că autoritățile naționale și instanțele competente erau suficient de informate cu privire la practica proprie a Curții și la criteriile de luat în considerare la acordarea unei despăgubiri, ceea ce le permitea să evite acordarea unor despăgubiri care ar fi „incomensurabil de mici” sau „nici măcar nu s-ar apropia de despăgubirile acordate de obicei de Curte în circumstanțe comparabile”.

373. În cauza *Barbotin împotriva Franței*, 2020, pct. 50-59, Curtea a constatat că era inoperant remediul compensatoriu altminteri efectiv și disponibil în fața instanțelor administrative din cauza faptului că despăgubirea acordată reclamantului reprezenta un procent redus din suma pe care Curtea ar fi acordat-o pentru aceleași condiții necorespunzătoare de detenție și, în plus, deși acțiunea sa era întemeiată, reclamantul a fost obligat să suporte costurile unei expertize cu privire la condițiile detenției sale.

XVII. Drepturile persoanelor private de libertate în context extrateritorial

Art. 3 din Convenție

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.”

A. Principii generale

374. Potrivit jurisprudenței consacrate a Curții, protecția împotriva tratamentelor interzise în temeiul art. 3 este absolută. Prin urmare, extrădarea unei persoane de către un stat contractant poate ridica probleme sub incidența acestei dispoziții și, prin urmare, poate angaja responsabilitatea statului în cauză în temeiul Convenției, în cazul în care există motive întemeiate pentru a crede că, dacă persoana este extrădată în țara solicitantă, ar risca să fie supusă unui tratament contrar art. 3 (*Soering împotriva Regatului Unit*, 1989, pct. 88).

375. În plus, art. 3 implică obligația de a nu îndepărta persoana în cauză către țara respectivă, chiar dacă este un stat care nu este parte la Convenție. Curtea nu face nicio diferență în ceea ce privește temeiul legal al îndepărtării; aceasta adoptă aceeași abordare atât în cazul expulzării, cât și cel al extrădării (*Harkins și Edwards împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 120; *Trabelsi împotriva Belgiei*, 2014, pct. 116).

376. În această privință, trebuie arătat totodată că Curtea nu face diferență între diversele forme de rele tratamente prevăzute la art. 3 atunci când evaluează riscul relevant în contextul îndepărtării unei persoane către altă țară (*Harkins și Edwards împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 123).

377. În plus, în ceea ce privește problema dacă se poate face deosebire între evaluarea nivelului minim de gravitate necesar în context intern și aceeași evaluare în context extrateritorial, Curtea a statuat că nu exista nicio posibilitate în contextul îndepărtării pentru a pune în balanță riscul de rele tratamente și motivele expulzării pentru a stabili dacă era angajată răspunderea statului în temeiul art. 3. Totuși, caracterul absolut al art. 3 nu înseamnă că orice formă de rele tratamente va acționa ca o interdicție de îndepărtare dintr-un stat contractant. Într-adevăr, Convenția nu se pretinde a fi un mijloc de a impune statelor contractante obligația de a impune altor state normele din Convenție. În această situație, este posibil ca tratamentul care ar putea încălca art. 3 din cauza unei acțiuni sau omisiuni a unui stat contractant să nu atingă nivelul minim de gravitate necesar pentru a exista o încălcare a art. 3 într-un caz de expulzare sau extrădare (*Harkins și Edwards împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 124-130, cu trimiteri suplimentare).

378. Astfel, Curtea a fost foarte prudentă atunci când a constatat că îndepărtarea de pe teritoriul unui stat contractant ar fi contrară art. 3 din Convenție. Cu excepția cazurilor care implică pedeapsa cu moartea, s-a constatat rareori că ar exista o încălcare a art. 3 dacă un reclamant ar fi îndepărtat într-un stat cu o lungă tradiție de respectare a democrației, a drepturilor omului și a preeminenței dreptului (*Harkins și Edwards împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 131).

B. Riscuri specifice în context extrateritorial

379. Marea majoritate a cauzelor examinate de Curte cu privire la riscul relevant în contextul îndepărtării sau extrădării persoanelor private de libertate într-o altă țară se referă la chestiunea pedepsei detențiunii pe viață pe care persoanele în cauză riscă să le primească ori să le execute în caz de extrădare sau îndepărtare.

380. Curtea a subliniat deja, în jurisprudența sa anterioară, că nu se poate exclude faptul că aplicarea pedepsei detențiunii pe viață ireductibile ar putea ridica o problemă sub incidența art. 3 din Convenție. De asemenea, nu trebuia exclusă posibilitatea ca extrădarea unei persoane către un stat în care riscă să fie condamnată la detențiune pe viață fără nicio posibilitate de punere în libertate înainte de termen să ridice o problemă sub incidența acestei dispoziții [*Einhorn împotriva Franței* (dec.), 2001, pct. 27].

381. Totuși, în cauza *Einhorn*, pct. 27-28, Curtea a constatat că, în temeiul legislației relevante din Statele Unite (Pennsylvania), exista posibilitatea de a comuta pedeapsa detențiunii pe viață într-o altă pedeapsă cu o durată care oferea posibilitatea liberării condiționate. În consecință, deși posibilitatea liberării condiționate a persoanelor care execută pedeapsa detențiunii pe viață în Pennsylvania era limitată, nu se poate deduce de aici că reclamantul, dacă ar fi fost condamnat la detențiune pe viață după un nou proces în Pennsylvania, nu ar putea fi liberat condiționat [a se vedea, de exemplu, *Schuchter împotriva Italiei* (dec.), 2011; *Segura Naranjo împotriva Poloniei* (dec.), 2011, pct. 34-40].

382. În cauza *Harkins și Edwards împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 139-149, prin aplicarea criteriilor pre-*Vinter și alții* pentru evaluarea pedepselor cu detențiunea pe viață,[49] Curtea a constatat că, având în vedere infracțiunile pentru care reclamanții erau dați în urmărire și controlul judecătoresc disponibil al tuturor intereselor relevante aflate în joc în Statele Unite, nici măcar o pedeapsă obligatorie cu detențiunea pe viață (care ar putea fi, în principiu, revizuită și redusă ulterior) și o pedeapsă discreționară cu detențiunea pe viață fără posibilitatea acordării liberării condiționate nu ar fi inacceptabile din perspectiva art. 3 din Convenție (a se vedea de asemenea *Babar Ahmad și alții împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 243-244).

49. A se vedea secțiunea „Persoane condamnate la detențiune pe viață” din prezentul ghid.

383. Totuși, în urma adoptării hotărârii *Vinter și alții*, în cauza *Trabelsi împotriva Belgiei*, 2014, pct. 127-139, Curtea a constatat că pedeapsa detențiunii pe viață de care era pasibil reclamantul în Statele Unite era ireductibilă, în măsura în care legea relevantă nu prevedea un mecanism adecvat de revizuire a acestui tip de pedeapsă, ceea ce însemna că extrădarea reclamantului către Statele Unite a reprezentat o încălcare a art. 3 din Convenție [*per a contrario*, *Čalovskis împotriva Letoniei*, 2014, pct. 143-148; și *Findikoglu împotriva Germaniei* (dec.), 2016, în care nu se putea asuma riscul pedepsei închisorii ca echivalând cu detențiunea pe viață].

384. În cauza *Sanchez-Sanchez împotriva Regatului Unit* (MC), 2022, Curtea a adoptat o abordare diferită de cea din *Trabelsi*. Aceasta a clarificat faptul că respectarea Convenției în legătură cu pedeapsa detențiunii pe viață într-o țară terță care solicită extrădarea nu trebuie evaluată în raport cu toate standardele care se aplică persoanelor condamnate la detențiunea pe viață care își execută pedeapsa în statele contractante. În măsura în care acestea cuprind garanții procedurale (intervalul de timp, criteriile și condițiile controlului necesar, precum și natura și sfera de aplicare a acestuia), principiile enunțate în cauza *Vinter și alții* în ceea ce privește contextul intern nu erau aplicabile în contextul extrădării. Prin urmare, Curtea a dezvoltat o abordare adaptată pentru acest din urmă context, care cuprinde o analiză în două etape. În prima etapă, trebuie să se stabilească dacă reclamantul a prezentat probe că există motive temeinice de a crede că, în caz de extrădare și de condamnare, există un risc real să i se aplice pedeapsa detențiunii pe viață fără posibilitatea acordării liberării condiționate. În această privință, este sarcina reclamantului să demonstreze că s-ar aplica o astfel de pedeapsă. În cazul în care riscul menționat este stabilit în prima etapă a analizei, a doua etapă va consta în a stabili dacă autoritățile competente ale statului trimițător au stabilit, înainte de a autoriza extrădarea, că în statul solicitant există un mecanism adecvat de revizuire a pedepsei. Cu alte cuvinte, trebuie să se verifice dacă, din momentul condamnării, există un mecanism de revizuire care să permită luarea în considerare a progresului deținutului în direcția îndreptării, sau orice alt motiv de punere în libertate pe baza comportamentului său ori a altor circumstanțe personale relevante. Cu privire la situația de fapt din cauza respectivă, Curtea a constatat că reclamantul nu a demonstrat că, în cazul condamnării sale, exista un risc real să i se aplice pedeapsa detențiunii pe viață fără posibilitatea liberării condiționate fără a se lua în considerare în mod corespunzător toți factorii atenuanți și agravanți relevanți. Prin urmare, acest fapt a fost suficient pentru Curte să constate, în conformitate cu prima etapă a analizei sus-menționate, că eventuala extrădare a reclamantului nu ar constitui o încălcare a art. 3 din Convenție.

385. În plus, condițiile de detenție în țara de destinație sunt, de asemenea, relevante pentru evaluarea respectării cerințelor prevăzute la art. 3 în contextul extrădării.

386. În cauza *Romeo Castaño împotriva Belgiei*, 2019, pct. 85, Curtea a recunoscut că un risc real pentru persoana a cărei predare a fost solicitată în temeiul unui mandat european de arestare („MEA”) de a fi supusă unor tratamente inumane și degradante din cauza condițiilor de detenție în statul emitent constituie un motiv legitim de refuzare a executării MEA și, prin urmare, a cooperării cu acel stat. Pe baza acestui principiu, în cauza *Bivolaru și Moldovan împotriva Franței*, 2021, Curtea a examinat plângerile a doi reclamanți a căror predare din partea Franței a fost solicitată de autoritățile române.

387. Cu privire la reclamantul Moldovan, Curtea a constatat că acesta a prezentat probe solide și detaliate care arătau deficiențe sistemice sau generalizate în penitenciarele din România, de care, potrivit informațiilor furnizate de autoritățile române, autoritățile franceze nu au ținut seama. Totuși, Curtea a constatat că: autoritățile franceze nu au pus suficient în perspectivă aceste informații în contextul jurisprudenței Curții referitoare la supraaglomerarea endemică în penitenciarul în care urma să fie deținut reclamantul; diferitele aspecte, precum libertatea de plimbare și activitățile în exteriorul camerei, au fost descrise în mod stereotip și nu au fost luate în considerare la evaluarea riscului; iar recomandarea făcută de autoritatea franceză în sensul că reclamantul ar trebui să fie deținut într-o instituție care oferă condiții identice, dacă nu chiar mai bune, nu era suficientă în sine pentru a exclude un risc real de tratament inuman sau degradant, întrucât nu permitea evaluarea acestui risc în raport

cu o anumită instituție. În consecință, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din cauza faptului că autoritățile franceze nu au demonstrat existența unui risc real pentru reclamant de a fi supus unor tratamente inumane sau degradante din cauza condițiilor de detenție în România (*Bivolaru și Moldovan împotriva Franței*, 2021, pct. 117-126).

388. În schimb, cu privire la reclamantul Bivolaru, Curtea a constatat că descrierea făcută de reclamant autorității franceze cu privire la condițiile de detenție nu a fost suficient de detaliată și nici justificată pentru a constitui o probă *prima facie* a existenței unui risc real de tratament contrar art. 3 în cazul predării sale către autoritățile române. Astfel, nu exista nicio obligație a acestei autorități de a solicita informații suplimentare din partea autorităților române cu privire la viitorul loc de deținere al reclamantului, condițiile de detenție sau regimul de executare a pedepsei. Nu exista o bază faptică solidă pentru autoritatea judiciară franceză pentru a stabili existența unui risc real de încălcare a art. 3 și pentru a refuza executarea mandatului european de arestare din acest motiv. Prin urmare, Curtea a constatat neîncălcarea art. 3 în privința reclamantului respectiv (*Bivolaru și Moldovan împotriva Franței*, 2021, pct. 142-145).

389. În cauza *Babar Ahmad și alții împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 216-224, Curtea a examinat chestiunea dacă extrădarea reclamanților în Statele Unite și plasarea acestora într-un regim de siguranță ridicat în penitenciarul ADX Florence ar fi contrare art. 3 din Convenție. Pe baza faptelor, Curtea a constatat că nu era cazul.

390. Curtea a constatat că condițiile fizice de acolo – ca de exemplu dimensiunea camerelor, disponibilitatea iluminatului și instalațiilor sanitare corespunzătoare – îndeplineau cerințele art. 3. Pe de altă parte, Curtea nu a admis ideea că reclamanții vor fi deținuți la ADX Florence pentru simplul fapt că au fost condamnați pentru infracțiuni de terorism. În schimb, Curții îi era clar că autoritățile competente din Statele Unite urmau să aplice criterii accesibile și raționale, iar plasarea în acel penitenciar era însoțită de un grad ridicat de implicare a unor înalților funcționari care nu aveau legătură cu actuala instituție în care se afla persoana privată de libertate. Atât acest fapt, cât și cerința organizării unei audieri înainte de transfer au constituit o măsură corespunzătoare de protecție procedurală. Chiar dacă procesul de transfer ar fi nesatisfăcător, s-ar putea recurge la un program de căi de atac administrative și la instanțele federale pentru a remedia eventualele deficiențe ale procesului.

391. În plus, Curtea a constatat că, deși regimul din cadrul Unității Populației Generale și al Unității Speciale de Securitate din cadrul ADX Florence erau extrem de restrictive și urmăreau să prevină orice contact fizic între o persoană privată de libertate și altele, aceasta nu înseamnă că persoanele private de libertate erau ținute în izolare senzorială completă sau izolare socială totală. Deși erau obligate să stea în camere o mare parte din timp, o mare proporție din stimularea activităților desfășurate în camere era asigurată de televiziune și radio, ziare, cărți, activități de meșteșugărie și programe educaționale. Deținuților li se permiteau, de asemenea, convorbiri telefonice periodice și vizite sociale; chiar și cei supuși unor măsuri administrative speciale aveau voie la corespondență cu familiile lor. În plus, Curtea a constatat că reclamanții puteau comunica unii cu alții prin intermediul sistemului de aerisire, iar în perioadele de recreere puteau să comunice fără impedimente. În orice caz, Curtea observă că datele actuale arătau că exista o posibilitate reală pentru reclamanți de a obține încadrarea în regimuri cu securitate mai redusă. În consecință, Curtea a concluzionat că izolarea la care au fost supuși deținuții din ADX era parțială și relativă.

392. Curtea a analizat, de asemenea, poziția persoanelor cu probleme de sănătate mintală. Aceasta a arătat că, în măsura în care plângerile reclamanților priveau condițiile de arestare preventivă, aceste plângeri erau vădit nefondate întrucât nu se sugerase că, înainte de extrădare, autoritățile Regatului Unit nu vor informa omologii din Statele Unite cu privire la afecțiunile de sănătate mintală ale reclamanților sau că, în urma extrădării, autoritățile din Statele Unite nu le-ar acorda îngrijiri psihiatrice corespunzătoare. Curtea a observat, de asemenea, că nu s-a susținut că asistența psihiatrică acordată în penitenciarele federale din Statele Unite era substanțial diferită de cea

disponibilă în prezent. În plus, nu exista niciun motiv să se considere că autoritățile Statelor Unite ar ignora orice modificare a situației reclamanților sau ar refuza să modifice condițiile de detenție ale acestora pentru a atenua orice risc pentru aceștia. Curtea a constatat, de asemenea, că nu s-a ridicat nicio problemă distinctă în raport cu arestarea preventivă.

393. Totuși, în cauza *Aswat împotriva Regatului Unit*, 2013, pct. 50-57, având ca obiect incertitudinea cu privire la condițiile de detenție în cazul extrădării în Statele Unite a unei persoane suspectate de terorism care suferea de tulburări psihice grave (schizofrenie paranoidă), Curtea a constatat că extrădarea sa ar constitui o încălcare a art. 3 din Convenție [a se vedea, de asemenea, *Schuchter împotriva Italiei* (dec.), 2011, în ceea ce privește asistența medicală].

394. În special, în cauza *Aswat*, Curtea a subliniat că chestiunea dacă extrădarea reclamantului către Statele Unite ar încălca sau nu art. 3 din Convenție depinde în mare măsură de condițiile în care acesta va fi deținut și de serviciile medicale disponibile în acest stat. Totuși, lipseau informațiile relevante în acest sens. Curtea a admis de asemenea că, în caz de condamnare, reclamantul ar avea acces la unități medicale și, mai ales, la servicii de sănătate mintală, indiferent de locul de deținere. Totuși, tulburarea psihică suferită de reclamant era suficient de gravă pentru a fi impus transferul său dintr-un penitenciar obișnuit într-un spital de psihiatrie de maximă siguranță, iar dovezile medicale arătau clar că era în continuare oportun să rămână acolo „pentru propria sănătate și siguranță”. În plus, nu exista nicio garanție că, în cazul judecării și condamnării sale, acesta nu va fi deținut în ADX Florence, unde va fi expus unui regim „foarte restrictiv”, cu lungi perioade de izolare socială. Nu exista nicio dovadă care să arate perioada pe care o va petrece în ADX Florence. Deși Curtea, în *Babar Ahmad*, nu a admis argumentul că condițiile din ADX Florence atingeau pragul prevăzut la art. 3 pentru persoanele cu o stare bună de sănătate sau cu probleme de sănătate mintală mai puțin grave, situația reclamantului era diferită ca urmare a gravității afecțiunii sale mintale.

395. În ultimul rând, ar trebui remarcat faptul că, în contextul extrădării sau îndepărtării deținuților într-o altă țară, se ridică o problemă sub incidența art. 2 și 3 din Convenție în cazul unui risc real de aplicare a pedepsei cu moartea în țara de destinație [*Al-Saadoon și Mufdhi împotriva Regatului Unit*, 2010, pct. 115-145; *A.L. (X.W.) împotriva Rusiei*, 2015, pct. 63-66].[50]

50. A se vedea Ghid privind art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului.

Lista cauzelor citate

Jurisprudența citată în prezentul ghid face trimitere la hotărâri sau decizii pronunțate de Curte, precum și la decizii sau rapoarte ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului („Comisia”).

Dacă nu se specifică altfel, trimiterea este la o hotărâre pe fond pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că este vorba despre o decizie a Curții, iar „(MC)” că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.

Hotărârile pronunțate de o Cameră, care nu sunt definitive la data publicării prezentei actualizări, sunt marcate cu un asterisc în lista de mai jos. Art. 44 § 2 din Convenție prevede: „Hotărârea unei Camere devine definitivă a) atunci când părțile declară că ele nu vor cere retrimiterea cauzei în fața Marii Camere; sau b) la 3 luni de la data hotărârii, dacă retrimiterea cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau c) atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimitere formulată potrivit art. 43”. În cazul în care cererea de retrimitere este admisă de Colegiul Marii Camere, hotărârea pronunțată ulterior de Marea Cameră este cea care devine definitivă, și nu cea a Camerei.

Hiperlinkurile cauzelor citate în versiunea electronică a ghidului direcționează spre baza de date HUDOC (http://hudoc.echr.coe.int) care oferă acces la jurisprudența Curții (hotărâri și decizii pronunțate de Marea Cameră, de Cameră și de Comitet, cauze comunicate, avize consultative și rezumate juridice extrase din Nota de informare privind jurisprudența) și la jurisprudența Comisiei (decizii și rapoarte), precum și la rezoluțiile Comitetului de Miniștri.

Curtea pronunță hotărârile și deciziile în limba engleză și/sau franceză, cele două limbi oficiale ale acesteia. Baza de date HUDOC conține, de asemenea, traduceri ale unor cauze importante în peste treizeci de limbi neoficiale. În plus, include linkuri către aproximativ o sută de culegeri de jurisprudență online, elaborate de terți. Toate versiunile lingvistice disponibile pentru cauzele citate pot fi consultate accesând fila „Versiuni lingvistice” din baza de date HUDOC, filă care apare după ce faceți clic pe hiperlinkul cauzei.

—A—

A.B. și alții împotriva Franței, nr. 11593/12, 12 iulie 2016
A.B. împotriva Țărilor de Jos, nr. 37328/97, 29 ianuarie 2002
A.H. și J.K. împotriva Ciprului, nr. 41903/10 și 41911/10, 21 iulie 2015
A.L. (X.W.) împotriva Rusiei, nr. 44095/14, 29 octombrie 2015
Al. K. împotriva Greciei, nr. 63542/11, 11 decembrie 2014
A.M. și alții împotriva Franței, nr. 24587/12, 12 iulie 2016
A.T. împotriva Estoniei, nr. 23183/15, 13 noiembrie 2018
A.T. împotriva Estoniei (nr. 2), nr. 70465/14, 13 noiembrie 2018
Abdullahi Elmi și Aweys Abubakar împotriva Maltei, nr. 25794/13 și 28151/13, 22 noiembrie 2016
Abdullah Yalçın împotriva Turciei (nr. 2), nr. 34417/10, 14 iunie 2022
Adamčo împotriva Slovaciei (nr. 2), nr. 55792/20, 12 decembrie 2024
Aerts împotriva Belgiei, 30 iulie 1998, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-V
Aggerholm împotriva Danemarcei, nr. 45439/18, 15 septembrie 2020
Aleksandr Makarov împotriva Rusiei, nr. 15217/07, 12 martie 2009
Aleksanyan împotriva Rusiei, nr. 46468/06, 22 decembrie 2008
Alexandru Enache împotriva României, nr. 16986/12, 3 octombrie 2017
Ali și Ayşe Duran împotriva Turciei, nr. 42942/02, 8 aprilie 2008
Aliev împotriva Ucrainei, nr. 41220/98, 29 aprilie 2003
Al-Saadoon și Mufdhi împotriva Regatului Unit, nr. 61498/08, 2 martie 2010
Altay împotriva Turciei (nr. 2), nr. 11236/09, 9 aprilie 2019
Amirov împotriva Rusiei, nr. 51857/13, 27 noiembrie 2014

Ananyev și alții împotriva Rusiei, nr. 42525/07 și 60800/08, 10 ianuarie 2012
Anchugov și Gladkov împotriva Rusiei, nr. 11157/04 și 15162/05, 4 iulie 2013
Aparicio Benito împotriva Spaniei (dec.), nr. 36150/03, 13 noiembrie 2006
Artyomov împotriva Rusiei, nr. 14146/02, 27 mai 2010
Arutyunyan împotriva Rusiei, nr. 48977/09, 10 ianuarie 2012
Ashot Harutyunyan împotriva Armeniei, nr. 34334/04, 15 iunie 2010
Aswat împotriva Regatului Unit, nr. 17299/12, 16 aprilie 2013
Atanasov și Apostolov împotriva Bulgariei (dec.), nr. 65540/16 și 22368/17, 27 iunie 2017

—B—

Babar Ahmad și alții împotriva Regatului Unit, nr. 24027/07 și alte 4, 10 aprilie 2012
Bădulescu împotriva Portugaliei, nr. 33729/18, 20 octombrie 2020
Balajevs împotriva Letoniei, nr. 8347/07, 28 aprilie 2016
Bamouhammad împotriva Belgiei, nr. 47687/13, 17 noiembrie 2015
Bancsók și László Magyar (nr. 2) împotriva Ungariei, nr. 52374/15 și 53364/15, 28 octombrie 2021
Barbotin împotriva Franței, nr. 25338/16, 19 noiembrie 2020
Bechi împotriva României, nr. 45709/20, 25 iunie 2024
Bergmann împotriva Germaniei, nr. 23279/14, 7 ianuarie 2016
Bidart împotriva Franței, nr. 52363/11, 12 noiembrie 2015
Bivolaru și Moldovan împotriva Franței, nr. 40324/16 și 12623/17, 25 martie 2021
Biržietis împotriva Lituaniei, nr. 49304/09, 14 iunie 2016
Blokhin împotriva Rusiei (MC), nr. 47152/06, 23 martie 2016
Bodein împotriva Franței, nr. 40014/10, 13 noiembrie 2014
Bollan împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 42117/98, 4 mai 2000
Boltan împotriva Turciei, nr. 33056/16, 12 februarie 2019
Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei (MC), nr. 45036/98, 30 iunie 2005
Boulois împotriva Luxemburgului (MC), nr. 37575/04, 3 aprilie 2012
Bouyid împotriva Belgiei (MC), nr. 23380/09, 28 septembrie 2015

—C—

C.D. și alții împotriva Greciei, nr. 33441/10 și alte 2, 19 decembrie 2013
Čačko împotriva Slovaciei, nr. 49905/08, 22 iulie 2014
Čalovskis împotriva Letoniei, nr. 22205/13, 24 iulie 2014
Campbell și Fell împotriva Regatului Unit, 28 iunie 1984, seria A nr. 80
Campbell împotriva Regatului Unit, nr. 13590/88, 25 martie 1992
Canavcı și alții împotriva Turciei, nr. 24074/19 și alte 2, 16 noiembrie 2023
Cano Moya împotriva Spaniei, nr. 3142/11, 11 octombrie 2016
Cara-Damiani împotriva Italiei, nr. 2447/05, 7 februarie 2012
Cătălin Eugen Micu împotriva României, nr. 55104/13, 5 ianuarie 2016
Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu împotriva României (MC), nr. 47848/08, 17 iulie 2014
Chaldayev împotriva Rusiei, nr. 33172/16, 28 mai 2019
Chaykovskiy împotriva Ucrainei, nr. 2295/06, 15 octombrie 2009
Chernetskiy împotriva Ucrainei, nr. 44316/07, 8 decembrie 2016
Chocholáč împotriva Slovaciei, nr. 81292/17, 7 iulie 2022
Ciorap împotriva Moldovei, nr. 12066/02, 19 iunie 2007
Ciupercescu împotriva României (nr. 3), nr. 41995/14 și 50276/15, 7 ianuarie 2020

Claes împotriva Belgiei, nr. 43418/09, 10 ianuarie 2013
Clasens împotriva Belgiei, nr. 26564/16, 28 mai 2019
Clift împotriva Regatului Unit, nr. 7205/07, 13 iulie 2010
Constantin-Lucian Spînu împotriva României, nr. 29443/20, 11 octombrie 2022
Contrada împotriva Italiei (nr. 2), nr. 7509/08, 11 februarie 2014
Cosovan împotriva Republicii Moldova, nr. 13472/18, 22 martie 2022
Costel Gaciu împotriva României, nr. 39633/10, 23 iunie 2015
Cotleț împotriva României, nr. 38565/97, 3 iunie 2003
Csüllög împotriva Ungariei, nr. 30042/08, 7 iunie 2011

—D—

D împotriva Letoniei, nr. 76680/17, 11 ianuarie 2024
D și E.S. împotriva Regatului Unit, nr. 13669/88, decizia Comisiei, 7 martie 1990
D.F. împotriva Letoniei, nr. 11160/07, 29 octombrie 2013
D.G. împotriva Irlandei, nr. 39474/98, 16 mai 2002
D.G. împotriva Poloniei, nr. 45705/07, 12 februarie 2013
Danilevich împotriva Rusiei, nr. 31469/08, 19 octombrie 2021
Davison împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 52990/08, 2 martie 2010
Davydov și alții împotriva Ucrainei, nr. 17674/02 și 39081/02, 1 iulie 2010
Dedovskiy și alții împotriva Rusiei, nr. 7178/03, 15 mai 2008
Dejnek împotriva Poloniei, nr. 9635/13, 1 iunie 2017
Deltuva împotriva Lituaniei, nr. 38144/20, 21 martie 2023
Dickson împotriva Regatului Unit (MC), nr. 44362/04, 4 decembrie 2007
Dikaiou și alții împotriva Greciei, nr. 77457/13, 16 iulie 2020
Dimitar Angelov împotriva Bulgariei, nr. 58400/16, 21 iulie 2020
Dîrjan și Ștefan împotriva României (dec.), nr. 14224/15 și 50977/15, 15 aprilie 2020
Doerga împotriva Țărilor de Jos, nr. 50210/99, 27 aprilie 2004
Domján împotriva Ungariei (dec.), nr. 5433/17, 14 noiembrie 2017
Donaldson împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 56975/09, 25 ianuarie 2011
Dorneanu împotriva României, nr. 55089/13, 28 noiembrie 2017
Douăzeci și unu de deținuți împotriva Germaniei, nr. 3134/67, 3172/67 și 3188-3206/67, decizia Comisiei, 6 aprilie 1968
Draniceru împotriva Republicii Moldova (dec.), nr. 31975/15, 12 februarie 2019
Dudchenko împotriva Rusiei, nr. 37717/05, 7 noiembrie 2017
Duval împotriva Franței, nr. 19868/08, 26 mai 2011
Dybeku împotriva Albaniei, nr. 41153/06, 18 decembrie 2007

—E—

Ebedin Abi împotriva Turciei, nr. 10839/09, 13 martie 2018
Ēcis împotriva Letoniei, nr. 12879/09, 10 ianuarie 2019
Einhorn împotriva Franței (dec.), nr. 71555/01, 16 octombrie 2001
El-Asmar împotriva Danemarcei, nr. 27753/19, 3 octombrie 2023
El-Masri împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei (MC), nr. 39630/09, 13 decembrie 2012
Eldar Hasanov împotriva Azerbaidjanului, nr. 12058/21, 10 octombrie 2024
Elefteriadis împotriva României, nr. 38427/05, 25 ianuarie 2011
Enea împotriva Italiei (MC), nr. 74912/01, 17 septembrie 2009
Engel împotriva Ungariei, nr. 46857/06, 20 mai 2010
Epners-Gefners împotriva Letoniei, nr. 37862/02, 29 mai 2012

Epure împotriva României, nr. 73731/17, 11 mai 2021
Erlich și Kastro împotriva României, nr. 23735/16 și 23740/16, 9 iunie 2020
Ezeh și Connors împotriva Regatului Unit (MC), nr. 39665/98 și 40086/98, 9 octombrie 2003

—F—

Farbtuhs împotriva Letoniei, nr. 4672/02, 2 decembrie 2004
Federația Sindicală Republicană din Republica Yakutia împotriva Rusiei, nr. 29582/09, 7 decembrie 2021
Fedosejevs împotriva Letoniei (dec.), nr. 37546/06, 19 noiembrie 2013
Fedotov împotriva Rusiei, nr. 5140/02, 25 octombrie 2005
Feilazoo împotriva Maltei, nr. 6865/19, 11 martie 2021
Fenech împotriva Maltei (dec.), nr. 19090/20, 23 martie 2021
Fenech împotriva Maltei, nr. 19090/20, 1 martie 2022
Filiz Uyan împotriva Turciei, nr. 7496/03, 8 ianuarie 2009
Findikoglu împotriva Germaniei (dec.), nr. 20672/15, 7 iunie 2016
Florea împotriva României, nr. 37186/03, 14 septembrie 2010
Fraile Iturralde împotriva Spaniei (dec.), nr. 66498/17, 7 mai 2019
Frank împotriva Germaniei (dec.), nr. 32705/06, 28 septembrie 2010
Frâncu împotriva României, nr. 69356/13, 13 octombrie 2020
Frasik împotriva Poloniei, nr. 22933/02, 5 ianuarie 2010
Frodl împotriva Austriei, nr. 20201/04, 8 aprilie 2010
Fűlöp împotriva României, nr. 18999/04, 24 iulie 2012

—G—

G.B. și alții împotriva Turciei, nr. 4633/15, 17 octombrie 2019
Gardel împotriva Franței, nr. 16428/05, 17 decembrie 2009
Georgia împotriva Rusiei (I) (MC), nr. 13255/07, CEDO 2014 (extrase)
Georgia împotriva Rusiei (II) (MC) (fond), nr. 38263/08, 21 ianuarie 2021
Ghavtadze împotriva Georgiei, nr. 23204/07, 3 martie 2009
Giszczak împotriva Poloniei, nr. 40195/08, 29 noiembrie 2011
Gjini împotriva Serbiei, nr. 1128/16, 15 ianuarie 2019
Gladkiy împotriva Rusiei, nr. 3242/03, 21 decembrie 2010
Gladović împotriva Croației, nr. 28847/08, 10 mai 2011
Goginashvili împotriva Georgiei, nr. 47729/08, 4 octombrie 2011
Gömi și alții împotriva Turciei, nr. 35962/97, 21 decembrie 2006
Gorgiev împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei, nr. 26984/05, 19 aprilie 2012
Gorlov și alții împotriva Rusiei, nr. 27057/06 și alte 2, 2 iulie 2019
Gorodnichev împotriva Rusiei, nr. 52058/99, 25 mai 2007
Greens și M.T. împotriva Regatului Unit, nr. 60041/08 și 60054/08, 23 noiembrie 2010
Grimailovs împotriva Letoniei, nr. 6087/03, 25 iunie 2013
Guimon împotriva Franței, nr. 48798/14, 11 aprilie 2019
Gülay Çetin împotriva Turciei, nr. 44084/10, 5 martie 2013
Guliyev împotriva Rusiei, nr. 24650/02, 19 iunie 2008
Gülmez împotriva Turciei, nr. 16330/02, 20 mai 2008
Güveç împotriva Turciei, nr. 70337/01, 20 ianuarie 2009

—H—

Hadzhieva împotriva Bulgariei, nr. 45285/12, 1 februarie 2018
Hadžić și Suljić împotriva Bosniei și Herțegovinei, nr. 39446/06 și 33849/08, 7 iunie 2011
Hagyó împotriva Ungariei, nr. 52624/10, 23 aprilie 2013
Halil Adem Hasan împotriva Bulgariei, nr. 4374/05, 10 martie 2015
Halit Kara împotriva Turciei, nr. 60846/19, 12 decembrie 2023
Harakchiev și Tolumov împotriva Bulgariei, nr. 15018/11 și 61199/12, 8 iulie 2014
Harkins și Edwards împotriva Regatului Unit, nr. 9146/07 și 32650/07, 17 ianuarie 2012
Helhal împotriva Franței, nr. 10401/12, 19 februarie 2015
Henaf împotriva Franței, nr. 65436/01, 27 noiembrie 2003
Herczegfalvy împotriva Austriei, 24 septembrie 1992, seria A nr. 244
Hilmioğlu împotriva Turciei (dec.), nr. 60625/12, 15 septembrie 2020
Hirst împotriva Regatului Unit (nr. 2) (MC), nr. 74025/01, 6 octombrie 2005
Holomiov împotriva Moldovei, nr. 30649/05, 7 noiembrie 2006
Horion împotriva Belgiei, nr. 37928/20, 9 mai 2023
Horoz împotriva Turciei, nr. 1639/03, 31 martie 2009
Horych împotriva Poloniei, nr. 13621/08, 17 aprilie 2012
Hummatov împotriva Azerbaidjanului, nr. 9852/03 și 13413/04, 29 noiembrie 2007
Hüseyin Yıldırım împotriva Turciei, nr. 2778/02, 3 mai 2007
Hutchinson împotriva Regatului Unit (MC), nr. 57592/08, 17 ianuarie 2017

—I—

I.E. împotriva Republicii Moldova, nr. 45422/13, 26 mai 2020
Iacov Stanciu împotriva României, nr. 35972/05, 24 iulie 2012
Iamandi împotriva României, nr. 25867/03, 1 iunie 2010
Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit (MC), nr. 50541/08 și alte 3, 13 septembrie 2016
Idalov împotriva Rusiei (MC), nr. 5826/03, 22 mai 2012
Ilașcu și alții împotriva Moldovei și Rusiei (MC), nr. 48787/99, 8 iulie 2004
İlerde și alții împotriva Turciei, nr. 35614/19 și alte 10, 5 decembrie 2023
Ilnseher împotriva Germaniei (MC), nr. 10211/12 și 27505/14, 4 decembrie 2018
Irlanda împotriva Regatului Unit, nr. 5310/71, 18 ianuarie 1978
Ismatullayev împotriva Rusiei (dec.), nr. 29687/09, 6 martie 2012
Istratii și alții împotriva Moldovei, nr. 8721/05, 27 martie 2007
Ivan Karpenko împotriva Ucrainei, nr. 45397/13, 16 decembrie 2021
Iwańczuk împotriva Poloniei, nr. 25196/94, 15 noiembrie 2001

—J—

J.M.B. și alții împotriva Franței, nr. 9671/15 și alte 31, 30 ianuarie 2020
J.L. împotriva Finlandei (dec.), nr. 32526/96, 16 noiembrie 2000
Jakóbski împotriva Poloniei, nr. 18429/06, 7 decembrie 2010
Jankovskis împotriva Lituaniei, nr. 21575/08, 17 ianuarie 2017
Jasinskis împotriva Letoniei, nr. 45744/08, 21 decembrie 2010
Jatsõšõn împotriva Estoniei, nr. 27603/15, 30 octombrie 2018
Jeanty împotriva Belgiei, nr. 82284/17, 31 martie 2020
Jeladze împotriva Georgiei, nr. 1871/08, 18 decembrie 2012
Jeronovičs împotriva Letoniei (MC), nr. 44898/10, 5 iulie 2016

—K—

Kadiķis împotriva Letoniei (nr. 2), nr. 62393/00, 4 mai 2006
Kadusic împotriva Elveției, nr. 43977/13, 9 ianuarie 2018
Kafkaris împotriva Ciprului (MC), nr. 21906/04, 12 februarie 2008
Kalda împotriva Estoniei, nr. 17429/10, 19 ianuarie 2016
Kalda împotriva Estoniei (nr. 2), nr. 14581/20, 6 decembrie 2022
Kanagaratnam împotriva Belgiei, nr. 15297/09, 13 decembrie 2011
Kaprykowski împotriva Poloniei, nr. 23052/05, 3 februarie 2009
Karabet și alții împotriva Ucrainei, nr. 38906/07 și 52025/07, 17 ianuarie 2013
Kargakis împotriva Greciei, nr. 27025/13, 14 ianuarie 2021
Karsakova împotriva Rusiei, nr. 1157/10, 27 noiembrie 2014
Karwowski împotriva Poloniei, nr. 29869/13, 19 aprilie 2016
Keenan împotriva Regatului Unit, nr. 27229/95, 3 aprilie 2001
Kekelashvili împotriva Georgiei (dec.), nr. 35861/11, 17 noiembrie 2020
Khamtokhu și Aksenchik împotriva Rusiei (MC), nr. 60367/08 și 961/11, 24 ianuarie 2017
Khlaifia și alții împotriva Italiei (MC), nr. 16483/12, 15 decembrie 2016
Khodorkovskiy și Lebedev împotriva Rusiei, nr. 11082/06 și 13772/05, 25 iulie 2013
Khoroshenko împotriva Rusiei (MC), nr. 41418/04, 30 iunie 2015
Khudobin împotriva Rusiei, nr. 59696/00, 26 octombrie 2006
Klibisz împotriva Poloniei, nr. 2235/02, 4 octombrie 2016
Klyakhin împotriva Rusiei, nr. 46082/99, 30 noiembrie 2004
Kolesnikovich împotriva Rusiei, nr. 44694/13, 22 martie 2016
Kondrulin împotriva Rusiei, nr. 12987/15, 20 septembrie 2016
Konstantin Markin împotriva Rusiei (MC), nr. 30078/06, 22 martie 2012
Korban împotriva Ucrainei, nr. 26744/16, 4 iulie 2019
Kornakovs împotriva Letoniei, nr. 61005/00, 15 iunie 2006
Korneykova și Korneykov împotriva Ucrainei, nr. 56660/12, 24 martie 2016
Korobov și alții împotriva Rusiei (dec.), nr. 67086/01, 2 martie 2006
Korostelev împotriva Rusiei, nr. 29290/10, 12 mai 2020
Koşti și alții împotriva Turciei, nr. 74321/01, 3 mai 2007
Kotsaftis împotriva Greciei, nr. 39780/06, 12 iunie 2008
Koureas și alții împotriva Greciei, nr. 30030/15, 18 ianuarie 2018
Kovaļkovs împotriva Letoniei (dec.), nr. 35021/05, 31 ianuarie 2012
Krivolapov împotriva Ucrainei, nr. 5406/07, 2 octombrie 2018
Kučera împotriva Slovaciei, nr. 48666/99, 17 iulie 2007
Kucheruk împotriva Ucrainei, nr. 2570/04, 6 septembrie 2007
Kudła împotriva Poloniei (MC), nr. 30210/96, 26 octombrie 2000
Kukhalashvili și alții împotriva Georgiei, nr. 8938/07 și 41891/07, 2 aprilie 2020
Kulinski și Sabev împotriva Bulgariei, nr. 63849/09, 21 iulie 2016
Kungurov împotriva Rusiei, nr. 70468/17, 18 februarie 2020
Kuparadze împotriva Georgiei, nr. 30743/09, 21 septembrie 2017
Kupinskyy împotriva Ucrainei, nr. 5084/18, 10 noiembrie 2022
Kyriacou Tsiakkourmas și alții împotriva Turciei, nr. 13320/02, 2 iunie 2015

—L—

Labaca Larrea și alții împotriva Franței (dec.), nr. 56710/13 și alte 2, 7 februarie 2017
Ladent împotriva Poloniei, nr. 11036/03, 18 martie 2008
Laduna împotriva Slovaciei, nr. 31827/02, 13 decembrie 2011
Laniauskas împotriva Lituaniei, nr. 48309/19, 29 martie 2022

Lapshin împotriva Azerbaidjanului,* nr. 13527/18, 20 mai 2021
László Magyar împotriva Ungariei, nr. 73593/10, 20 mai 2014
Lautaru și Seed împotriva Greciei, nr. 29760/15, 23 iulie 2020
Lebois împotriva Bulgariei, nr. 67482/14, 19 octombrie 2017
Leroy și alții împotriva Franței, nr. 32439/19 și alte 2, 18 aprilie 2024
Lesław Wójcik împotriva Poloniei,* nr. 66424/09, 1 iulie 2021
Leyla Alp și alții împotriva Turciei, nr. 29675/02, 10 decembrie 2013
Lind împotriva Rusiei, nr. 25664/05, 6 decembrie 2007
Longin împotriva Croației, nr. 49268/10, 6 noiembrie 2012
Lonić împotriva Croației, nr. 8067/12, 4 decembrie 2014
Lorsé și alții împotriva Țărilor de Jos, nr. 52750/99, 4 februarie 2003

—M—

Machina împotriva Republicii Moldova, nr. 69086/14, 17 ianuarie 2023
Mandić și Jović împotriva Sloveniei, nr. 5774/10 și 5985/10, 20 octombrie 2011
Manolov împotriva Bulgariei, nr. 23810/05, 4 noiembrie 2014
Marcello Viola împotriva Italiei (nr. 2), nr. 77633/16, 13 iunie 2019
Margaretić împotriva Croației, nr. 16115/13, 5 iunie 2014
Mariș împotriva României (dec.), nr. 58208/14, 29 septembrie 2020
Marro și alții împotriva Italiei (dec.), nr. 29100/07, 8 aprilie 2014
Martzaklis și alții împotriva Greciei, nr. 20378/13, 9 iulie 2015
Maslák împotriva Slovaciei (nr. 2), nr. 38321/17, 31 martie 2022
Mastromatteo împotriva Italiei (MC), nr. 37703/97, 24 octombrie 2002
Matiošaitis și alții împotriva Lituaniei, nr. 22662/13 și alte 7, 23 mai 2017
McFeeley și alții împotriva Regatului Unit, decizia Comisiei, 15 mai 1980
McGlinchey și alții împotriva Regatului Unit, nr. 50390/99, 29 aprilie 2003
Medvid împotriva Ucrainei, nr. 7453/23, 10 octombrie 2024
Mehmet Reșit Arslan și Orhan Bingöl împotriva Turciei, nr. 47121/06 și alte 2, 18 iunie 2019
Mehmet Çiftci împotriva Turciei, nr. 53208/19, 16 noiembrie 2021
Mehmet Çiftçi și Suat Incedere împotriva Turciei, nr. 21266/19 și 21774/19, 18 ianuarie 2022
Meier împotriva Elveției, nr. 10109/14, 9 februarie 2016
Melnik împotriva Ucrainei, nr. 72286/01, 28 martie 2006
Mesut Yurtsever și alții împotriva Turciei, nr. 14946/08 și alte 11, 20 ianuarie 2015
Michał Korgul împotriva Poloniei, nr. 36140/11, 21 martie 2017
Milić și Nikezić împotriva Muntenegrului, nr. 54999/10 și 10609/11, 28 aprilie 2015
Miranda Magro împotriva Portugaliei, nr. 30138/21, 9 ianuarie 2024
Mirgadirov împotriva Azerbaidjanului și Turciei, nr. 62775/14, 17 septembrie 2020
Mironescu împotriva României, nr. 17504/18, 30 noiembrie 2021
Mockutė împotriva Lituaniei, nr. 66490/09, 27 februarie 2018
Moiseyev împotriva Rusiei, nr. 62936/00, 9 octombrie 2008
Mooren împotriva Germaniei (MC), nr. 11364/03, 9 iulie 2009
Moroz împotriva Ucrainei, nr. 5187/07, 2 martie 2017
Mouisel împotriva Franței, nr. 67263/01, 14 noiembrie 2002
Mozer împotriva Republicii Moldova și Rusiei (MC), nr. 11138/10, 23 februarie 2016
Murat Vural împotriva Turciei, nr. 9540/07, 21 octombrie 2014
Murray împotriva Țărilor de Jos (MC), nr. 10511/10, 26 aprilie 2016
Muršić împotriva Croației (MC), nr. 7334/13, 20 octombrie 2016
Mushegh Saghatelyan împotriva Armeniei, nr. 23086/08, 20 septembrie 2018
Muskhadzhiyeva și alții împotriva Belgiei, nr. 41442/07, 19 ianuarie 2010
Mustafayev împotriva Azerbaidjanului, nr. 47095/09, 4 mai 2017

Myslihaka și alții împotriva Albaniei, nr. 68958/17 și alte 5, 24 octombrie 2023

—N—

N.T. împotriva Rusiei, nr. 14727/11, 2 iunie 2020
Namazli împotriva Azerbaidjanului, nr. 8826/20, 20 iunie 2024
Namık Yüksel împotriva Turciei, nr. 28791/10, 27 august 2024
Narbutas împotriva Lituaniei, nr. 14139/21, 19 decembrie 2023
Nart împotriva Turciei, nr. 20817/04, 6 mai 2008
Naydyon împotriva Ucrainei, nr. 16474/03, 14 octombrie 2010
Nazarenko împotriva Ucrainei, nr. 39483/98, 29 aprilie 2003
Neagu împotriva României, nr. 21969/15, 10 noiembrie 2020
Neshkov și alții împotriva Bulgariei, nr. 36925/10 și alte 5, 27 ianuarie 2015
Nevmerzhitsky împotriva Ucrainei, nr. 54825/00, 5 aprilie 2005
Nilsen împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 36882/05, 27 noiembrie 2008
Nogin împotriva Rusiei, nr. 58530/08, 15 ianuarie 2015
Norbert Sikorski împotriva Poloniei, nr. 17599/05, 22 octombrie 2009
Norman împotriva Regatului Unit, nr. 41387/17, 6 iulie 2021
Normantowicz împotriva Poloniei, nr. 65196/16, 17 martie 2022
Novak împotriva Croației, nr. 8883/04, 14 iunie 2007
Nuh Uzun și alții împotriva Turciei, nr. 49341/18 și alte 13, 29 martie 2022
Nusret Kaya și alții împotriva Turciei, nr. 43750/06 și alte 4, 22 aprilie 2014

—O—

Öcalan împotriva Turciei (MC), nr. 46221/99, 12 mai 2005
Öcalan împotriva Turciei (nr. 2), nr. 24069/03 și alte 3, 18 martie 2014
Ochigava împotriva Georgiei, nr. 14142/15, 16 februarie 2023
Okhrimenko împotriva Ucrainei, nr. 53896/07, 15 octombrie 2009
Onoufriou împotriva Ciprului, nr. 24407/04, 7 ianuarie 2010
Orchowski împotriva Poloniei, nr. 17885/04, 22 octombrie 2009
Osman și Altay împotriva Turciei, nr. 23782/20 și 40731/20, 13 iulie 2023
Ostroveņecs împotriva Letoniei, nr. 36043/13, 5 octombrie 2017
Özgül împotriva Turciei (dec.), nr. 7715/02, 6 martie 2007

—P—

P.C. împotriva Irlandei, nr. 26922/19, 1 septembrie 2022
Paladi împotriva Moldovei (MC), nr. 39806/05, 10 martie 2009
Palfreeman împotriva Bulgariei (dec.), nr. 59779/14, 16 mai 2017
Paluch împotriva Poloniei, nr. 57292/12, 16 februarie 2016
Pankiewicz împotriva Poloniei, nr. 34151/04, 12 februarie 2008
Pantea împotriva României, nr. 33343/96, 3 iunie 2003
Papon împotriva Franței (nr. 1) (dec.), nr. 64666/01, 7 iunie 2001
Patranin împotriva Rusiei, nr. 12983/14, 23 iulie 2015
Patsaki și alții împotriva Greciei, nr. 20444/14, 7 februarie 2019
Peers împotriva Greciei, nr. 28524/95, 19 aprilie 2001
Peňaranda Soto împotriva Maltei, nr. 16680/14, 19 decembrie 2017
Petrescu împotriva Portugaliei, nr. 23190/17, 3 decembrie 2019

Petrov împotriva Bulgariei, nr. 15197/02, 22 mai 2008
Petukhov împotriva Ucrainei (nr. 2), nr. 41216/13, 12 martie 2019
Piechowicz împotriva Poloniei, nr. 20071/07, 17 aprilie 2012
Pintus împotriva Italiei, nr. 35943/18, 1 februarie 2024
Płoski împotriva Poloniei, nr. 26761/95, 12 noiembrie 2002
Poghossian împotriva Georgiei, nr. 9870/07, 24 februarie 2009
Polgar împotriva României, nr. 39412/19, 20 iulie 2021
Poltoratskiy împotriva Ucrainei, nr. 38812/97, 29 aprilie 2003
Polyakova și alții împotriva Rusiei, nr. 35090/09 și alte 3, 7 martie 2017
Popov împotriva Franței, nr. 39472/07 și 39474/07, 19 ianuarie 2012
Potoroc împotriva României, nr. 37772/17, 2 iunie 2020
Premininy împotriva Rusiei, nr. 44973/04, 10 februarie 2011
Price împotriva Regatului Unit, nr. 33394/96, 10 iulie 2001
Provenzano împotriva Italiei, nr. 55080/13, 25 octombrie 2018
Puzinas împotriva Lituaniei (dec.), nr. 63767/00, 13 decembrie 2005

—R—

R.C. și V.C. împotriva Franței, nr. 76491/14, 12 iulie 2016
R.K. și alții împotriva Franței, nr. 68264/14, 12 iulie 2016
R.M. și alții împotriva Franței, nr. 33201/11, 12 iulie 2016
Radzhab Magomedov împotriva Rusiei, nr. 20933/08, 20 decembrie 2016
Raffray Taddei împotriva Franței, nr. 36435/07, 21 decembrie 2010
Ramazan Demir împotriva Turciei, nr. 68550/17, 9 februarie 2021
Ramirez Sanchez împotriva Franței (MC), nr. 59450/00, 4 iulie 2006
Ramishvili și Kokhreidze împotriva Georgiei, nr. 1704/06, 27 ianuarie 2009
Raninen împotriva Finlandei, 16 decembrie 1997, *Culegere de hotărâri și decizii* 1997-VIII
Rappaz împotriva Elveției (dec.), nr. 73175/10, 26 martie 2013
Razvozzhayev împotriva Rusiei și Ucrainei și Udaltsov împotriva Rusiei, nr. 75734/12 și alte 2, 19 noiembrie 2019
Renolde împotriva Franței, nr. 5608/05, 16 octombrie 2008
Retunscaia împotriva României, nr. 25251/04, 8 ianuarie 2013
Rezmiveș și alții împotriva României, nr. 61467/12 și alte 3, 25 aprilie 2017
Ribár împotriva Slovaciei, nr. 56545/21, 12 decembrie 2024
Rivière împotriva Franței, nr. 33834/03, 11 iulie 2006
Rodić și alții împotriva Bosniei și Herțegovinei, nr. 22893/05, 27 mai 2008
Rodzevillo împotriva Ucrainei, nr. 38771/05, 14 ianuarie 2016
Rohde împotriva Danemarcei, nr. 69332/01, 21 iulie 2005
Romeo Castaño împotriva Belgiei, nr. 8351/17, 9 iulie 2019
Rook împotriva Germaniei, nr. 1586/15, 25 iulie 2019
Rooman împotriva Belgiei (MC), nr. 18052/11, 31 ianuarie 2019
Roth împotriva Germaniei, nr. 6780/18 și 30776/18, 22 octombrie 2020
Rzakhanov împotriva Azerbaidjanului, nr. 4242/07, 4 iulie 2013

—S—

S. și Marper împotriva Regatului Unit (MC), nr. 30562/04 și 30566/04, CEDO 2008
S.F. și alții împotriva Bulgariei, nr. 8138/16, 7 decembrie 2017
S.J. împotriva Luxemburgului (nr. 2), nr. 47229/12, pct. 55-62, 31 octombrie 2013
S.P. și alții împotriva Rusiei, nr. 36463/11 și alte 10, 2 mai 2023

Saadi împotriva Regatului Unit (MC), nr. 13229/03, 29 ianuarie 2008
Sahraoui și alții împotriva Franței, nr. 35402/20, 11 iulie 2024
Sakir împotriva Greciei, nr. 48475/09, 24 martie 2016
Salakhov și Islyamova împotriva Ucrainei, nr. 28005/08, 14 martie 2013
Salduz împotriva Turciei (MC), nr. 36391/02, 27 noiembrie 2008
Samaras și alții împotriva Greciei, nr. 11463/09, 28 februarie 2012
Sanchez-Sanchez împotriva Regatului Unit (MC), nr. 22854/20, 3 noiembrie 2022
Sándor Varga și alții împotriva Ungariei, nr. 39734/15 și alte 2, 15 iunie 2021
Sannino împotriva Italiei (dec.), nr. 72639/01, 3 mai 2005
Saran împotriva României, nr. 65993/16, 10 noiembrie 2020
Schemkamper împotriva Franței, nr. 75833/01, 18 octombrie 2005
Schmidt și Šmigol împotriva Estoniei, nr. 3501/20 și alte 2, 28 noiembrie 2023
Schuchter împotriva Italiei (dec.), nr. 68476/10, 11 octombrie 2011
Scoppola împotriva Italiei (nr. 3) (MC), nr. 126/05, 22 mai 2012
Segura Naranjo împotriva Poloniei (dec.), nr. 67611/10, 6 decembrie 2011
Selçuk împotriva Turciei, nr. 21768/02, 10 ianuarie 2006
Seleznev împotriva Rusiei, nr. 15591/03, 26 iunie 2008
Serce împotriva României, nr. 35049/08, 30 iunie 2015
Serifis împotriva Greciei, nr. 27695/03, 2 noiembrie 2006
Shamayev și alții împotriva Georgiei și Rusiei, nr. 36378/02, 12 aprilie 2005
Shchebetov împotriva Rusiei, nr. 21731/02, 10 aprilie 2012
Shelley împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 23800/06, 4 ianuarie 2008
Shirkhanyan împotriva Armeniei, nr. 54547/16, 22 februarie 2022
Shishanov împotriva Republicii Moldova, nr. 11353/06, 15 septembrie 2015
Shlykov și alții împotriva Rusiei, nr. 78638/11 și alte 3, 19 ianuarie 2021
Shmelev și alții împotriva Rusiei (dec.), nr. 1249/18 ș.a., 4 aprilie 2020
Shuriyya Zeynalov împotriva Azerbaidjanului, nr. 69460/12, 10 septembrie 2020
Siemaszko și Olszyński împotriva Poloniei, nr. 60975/08 și 35410/09, 13 septembrie 2016
Sili împotriva Ucrainei, nr. 42903/14, 8 iulie 2021
Sinan Eren împotriva Turciei, nr. 8062/04, 10 noiembrie 2005
Skałka împotriva Poloniei, nr. 43425/98, 27 mai 2003
Sławomir Musiał împotriva Poloniei, nr. 28300/06, 20 ianuarie 2009
Slyusarev împotriva Rusiei, nr. 60333/00, 20 aprilie 2010
Soering împotriva Regatului Unit, 7 iulie 1989, seria A nr. 161
Solcan împotriva României, nr. 32074/14, 8 octombrie 2019
Söyler împotriva Turciei, nr. 29411/07, 17 septembrie 2013
Spînu împotriva României (nr. 2) (dec.), nr. 17/19, 18 iunie 2024
Stanislav Lutsenko împotriva Ucrainei (nr. 2), nr. 483/10, 15 septembrie 2022
Starokadomskiy împotriva Rusiei, nr. 42239/02, 31 iulie 2008
Stasi împotriva Franței, nr. 25001/07, 20 octombrie 2011
Stegarescu și Bahrin împotriva Portugaliei, nr. 46194/06, 6 aprilie 2010
Stella și alții împotriva Italiei (dec.), nr. 49169/09 și alte 10 cereri, 16 septembrie 2014
Stepuleac împotriva Moldovei, nr. 8207/06, 6 noiembrie 2007
Stott împotriva Regatului Unit, nr. 26104/19, 31 octombrie 2023
Stoyan Krastev împotriva Bulgariei, nr. 1009/12, 6 octombrie 2020
Strazimiri împotriva Albaniei, nr. 34602/16, 21 ianuarie 2020
Štitić împotriva Croației, nr. 29660/03, 8 noiembrie 2007
Stoichkov împotriva Bulgariei, nr. 9808/02, 24 martie 2005
Stoine Hristov împotriva Bulgariei (nr. 2), nr. 36244/02, 16 octombrie 2008
Štrucl și alții împotriva Sloveniei, nr. 5903/10, 6003/10 și 6544/10, 20 octombrie 2011
Stummer împotriva Austriei (MC), nr. 37452/02, 7 iulie 2011

Subaşı şi alții împotriva Turciei, nr. 3468/20 și altele, 6 decembrie 2022
Sudarkov împotriva Rusiei, nr. 3130/03, 10 iulie 2008
Sukachov împotriva Ucrainei, nr. 14057/17, 30 ianuarie 2020
Suso Musa împotriva Maltei, nr. 42337/12, 23 iulie 2013
Süveges împotriva Ungariei, nr. 50255/12, 5 ianuarie 2016
Svershov împotriva Ucrainei, nr. 35231/02, 27 noiembrie 2008
Svinarenko și Slyadnev împotriva Rusiei (MC), nr. 32541/08 și 43441/08, 17 iulie 2014
Sy împotriva Italiei, nr. 11791/20, 24 ianuarie 2022
Sylla și Nollomont împotriva Belgiei, nr. 37768/13 și 36467/14, 16 mai 2017
Syrianos împotriva Greciei, nr. 49529/12, 7 octombrie 2021
Szafrański împotriva Poloniei, nr. 17249/12, 15 decembrie 2015
Szuluk împotriva Regatului Unit, nr. 36936/05, 2 iunie 2009

—T—

T.P. și A.T. împotriva Ungariei, nr. 37871/14 și 73986/14, 4 octombrie 2016
Tali împotriva Estoniei, nr. 66393/10, 13 februarie 2014
Tarariyeva împotriva Rusiei, nr. 4353/03, 14 decembrie 2006
Tarricone împotriva Italiei, nr. 4312/13, 8 februarie 2024
Tekin Yıldız împotriva Turciei, nr. 22913/04, 10 noiembrie 2005
Temporale împotriva Italiei, nr. 38129/15, 20 iunie 2024
Tendam împotriva Spaniei, nr. 25720/05, 13 iulie 2010
Testa împotriva Croației, nr. 20877/04, 12 iulie 2007
Tomov și alții împotriva Rusiei, nr. 18255/10 și alte 5, 9 aprilie 2019
Topekhin împotriva Rusiei, nr. 78774/13, 10 mai 2016
Torreggiani și alții împotriva Italiei, nr. 43517/09 și alte 6, 8 ianuarie 2013
Trabelsi împotriva Belgiei, nr. 140/10, 4 septembrie 2014
Trosin împotriva Ucrainei, nr. 39758/05, 23 februarie 2012
Tunis împotriva Estoniei, nr. 429/12, 19 decembrie 2013
Tzamalis și alții împotriva Greciei, nr. 15894/09, 4 decembrie 2012

—U—

Ulemek împotriva Croației, nr. 21613/16, 31 octombrie 2019
Ünsal și Timtik împotriva Turciei (dec.), nr. 36331/20, 8 iunie 2021
Uzun împotriva Turciei (dec.), nr. 37866/18, 10 noiembrie 2020

—V—

V.D. împotriva României, nr. 7078/02, 16 februarie 2010
Valašinas împotriva Lituaniei, nr. 44558/98, 24 iulie 2001
Van der Ven împotriva Țărilor de Jos, nr. 50901/99, 4 februarie 2003
Van der Graaf împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 8704/03, 1 iunie 2004
Van Droogenbroeck împotriva Belgiei, nr. 7906/77, 24 iunie 1982
Varga și alții împotriva Ungariei, nr. 14097/12 și alte 5, 10 martie 2015
Varnas împotriva Lituaniei, nr. 42615/06, 9 iulie 2013
Vartic împotriva României (nr. 2), nr. 14150/08, 17 decembrie 2013
Vasilescu împotriva Belgiei, nr. 64682/12, 25 noiembrie 2014
Vasilică Mocanu împotriva României, nr. 43545/13, 6 decembrie 2016

Velyo Velev împotriva Bulgariei, nr. 16032/07, 27 mai 2014
Venken și alții împotriva Belgiei, nr. 46130/14 și alte 4, 6 aprilie 2021
Vetsev împotriva Bulgariei, nr. 54558/15, 2 mai 2019
Vincent împotriva Franței, nr. 6253/03, 24 octombrie 2006
Vinter și alții împotriva Regatului Unit (MC), nr. 66069/09 și alte 2, 9 iulie 2013
Vintman împotriva Ucrainei, nr. 28403/05, 23 octombrie 2014
Vladimir Vasilyev împotriva Rusiei, nr. 28370/05, 10 ianuarie 2012
Vlasov împotriva Rusiei, nr. 78146/01, 12 iunie 2008
Voicu împotriva României, nr. 22015/10, 10 iunie 2014
Vool și Toomik împotriva Estoniei, nr. 7613/18 și 12222/18, 29 martie 2022
Vukušić împotriva Croației, nr. 37522/16, 14 noiembrie 2023

—W—

W.A. împotriva Elveției, nr. 38958/16, 2 noiembrie 2021
W.D. împotriva Belgiei, nr. 73548/13, 6 septembrie 2016
W.W. împotriva Poloniei, nr. 31842/20, 11 iulie 2024
Wainwright împotriva Regatului Unit, nr. 12350/04, 26 septembrie 2006
Wenerski împotriva Poloniei, nr. 44369/02, 20 ianuarie 2009
Wenner împotriva Germaniei, nr. 62303/13, 1 septembrie 2016
Wick împotriva Germaniei, nr. 22321/19, 4 iunie 2024
Wisse împotriva Franței, nr. 71611/01, 20 decembrie 2005

—X—

X împotriva Letoniei (MC), nr. 27853/09, 26 noiembrie 2013
X împotriva Turciei, nr. 24626/09, 9 octombrie 2012
Xiros împotriva Greciei, nr. 1033/07, 9 septembrie 2010

—Y—

Yakovenko împotriva Ucrainei, nr. 15825/06, 25 octombrie 2007
Yakovlyev împotriva Ucrainei, nr. 42010/18, 8 decembrie 2022
Yankov împotriva Bulgariei, nr. 39084/97, 11 decembrie 2003
Yaroslav Belousov împotriva Rusiei, nr. 2653/13 și 60980/14, 4 octombrie 2016
Yefimenko împotriva Rusiei, nr. 152/04, 12 februarie 2013
Yunusova și Yunusov împotriva Azerbaidjanului, nr. 59620/14, 2 iunie 2016
Yuri Illarionovitch Shchokin împotriva Ucrainei, nr. 4299/03, 3 octombrie 2013

—Z—

Zayidov împotriva Azerbaidjanului (nr. 2), nr. 5386/10, 24 martie 2022
Z.H. împotriva Ungariei, nr. 28973/11, 8 noiembrie 2012
Zarzycki împotriva Poloniei, nr. 15351/03, 12 martie 2013
Zherdev împotriva Ucrainei, nr. 34015/07, 27 aprilie 2017